

Міністерство культури та інформаційної політики України
Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти

«СХВАЛЕНО»

Науково-методичною радою
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти
Протокол № 4
від «15» серпня 2022 р.

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни
«МУЗИЧНА ЛІТЕРАТУРА»
середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти
з музичного мистецтва початкового професійного спрямування
(клас сольного співу, клас хорового співу,
інструментальні класи)

Київ
2022

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «МУЗИЧНА ЛІТЕРАТУРА» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування: клас сольного співу, клас хорового співу, інструментальні класи. Київ, 2022. 231 с.

Укладачі: **Назар Л. Й.**, кандидат мистецтвознавства, доктор філософії (Ph.D), доцент кафедри історії музики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка, викладач Львівського державного музичного ліцею імені С. Крушельницької, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, переможець Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року України – 2000», *науковий керівник авторського колективу програми*; **Соколова Л. С.**, кандидат мистецтвознавства, завідувач відділом музично-теоретичних дисциплін Дитячої музичної школи № 11 м. Харкова, спеціаліст першої категорії, *координатор програми*; **Гукова В. В.**, завідувач відділу теоретичних дисциплін Дитячої музичної школи № 1 м. Сум, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист; **Кушнір О. В.**, завідувач відділу музично-теоретичних дисциплін Львівської школи мистецтв № 10, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист; **Панасенко І. О.**, викладач Бахмутського фахового коледжу культури і мистецтв імені Івана Карабиця, Мистецької школи № 2 м. Краматорська, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.

Рецензенти: **Кияновська Л. О.**, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, дійсний член (академік) Академії Європи (Academia Europaea), завідувач кафедри історії музики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України, заслужений діяч культури Польщі; **Рощенко О. Г.**, професор кафедри історії української і зарубіжної музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, доктор мистецтвознавства, професор; **Корчова О. О.**, професор кафедри історії світової музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, кандидат мистецтвознавства, доцент; **Кашаюк В. М.**, доцент кафедри історії та теорії мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат мистецтвознавства; **Дружинець М. І.**, викладач кафедр естрадного співу, режисури та акторського мистецтва Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв, кандидат мистецтвознавства; **Вавренчук І. А.**, викладач музично-історичних дисциплін Хмельницького фахового музичного коледжу ім. В. І. Заремби, кандидат мистецтвознавства, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист; **Мадяр-Новак В. В.**, викладач Ужгородського музичного коледжу імені Д. Є. Задора, кандидат мистецтвознавства, викладач-методист, заслужений діяч мистецтв України; **Яцук О. В.**, викладач музично-теоретичних дисциплін, заступник директора з навчальної роботи Дніпропетровського фахового мистецько-художнього коледжу культури, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист; **Жовнірович О. Р.**, викладач музично-теоретичних дисциплін Івано-Франківської дитячої музичної школи № 1 ім. М. В. Лисенка, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.

Консультанти: **Бевська І. Д.**, викладач музично-теоретичних дисциплін, завідувач предметно-циклової комісії «Теорія музики» Тернопільського мистецького фахового коледжу ім. Соломії Крушельницької, кандидат мистецтвознавства; **Кулешов О. В.**, викладач, директор Школи мистецтв м. Слов'янська; **Харченко О. М.**, викладач предметної циклової комісії «Народні інструменти» Харківського музичного фахового коледжу імені Б. М. Лятошинського, викладач вищої категорії, викладач-методист; **Нич І. Я.**, викладач, директор Трускавецької школи мистецтв імені Романа Савицького, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист; **Скаженик М. П.**, провідний науковий співробітник проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології Національної музичної академії України імені П. Чайковського, доцент, кандидат мистецтвознавства; **Хоруженко О. О.**, викладач, заступник директора Маріупольської спеціалізованої музичної школи; **Швед М. Б.**, заступник генерального директора-художнього керівника з міжнародних зв'язків та творчих питань Львівського національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької, заслужений діяч мистецтв.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Музична література» (далі – типова навчальна програма) розроблена з урахуванням вимог до обсягу та результатів навчання, передбачених Типовими освітніми програмами середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, клас сольного співу, клас хорового співу, інструментальні класи (наказ Міністерства культури України від 23.07.2019 № 562), містить загальний нормативний зміст, обсяг та нормативні результати навчання учнів з музичної літератури, а також окреслює рекомендовані підходи до планування й організації освітнього процесу.

У типовій навчальній програмі визначено мету, завдання та принципи навчання, обумовлені особливостями вивчення навчальної дисципліни, форми і засоби поточного та підсумкового контролю, рекомендації щодо їх проведення, критерії оцінювання рівня досягнень результатів навчання учнів з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, концентровано розкриваються особливості організації вивчення програмового матеріалу тощо.

Типова навчальна програма орієнтована на здобуття базових знань та навичок з музичної літератури в мистецьких школах (музичних школах, музичних відділеннях шкіл мистецтв, а також може бути використана іншими суб'єктами освітньої діяльності, які реалізують програми позашкільної освіти за мистецьким напрямом). Опанування нормативного змісту типової навчальної програми забезпечить учням можливість застосовувати набуті в процесі навчання компетентності для творчої самореалізації в повсякденному житті, а також подальше здобуття мистецької освіти професійного спрямування з музичного мистецтва на поглибленому підрівні початкової мистецької освіти або в системі фахової передвищої освіти.

Програма спирається на зміст освіти попередніх програм та розгорнуті тематичні плани з музичної літератури, а саме «Українська музична література» (С. Лісецький, Київ, 1989), «Зарубіжна музична література» (Я. Бодак, Київ, 2001), «Музична література» (Ж. Борисевич, Т. Ведищева, Н. Хрустальова, Н. Яковчук, Київ, 2003), «Українська музична література. Зарубіжна музична література» (Ж. Борисевич, І. Грайворонська, А. Нікітіна, М. Трешау, А. Турчина, Н. Хрустальова, Л. Шкрєдова, Харків, 2007), «Українська та зарубіжна музична література» (Я. Бодак, В. Гукова, О. Єпімахова, О. Карлова, В. Кулик, О. Полячок, Т. Постолювська, О. Семирозум, Н. Смольська, І. Томасишин, Київ, 2008), «Музична література» (Л. Назар, І. Шевченко, Львів, 2012), «Методично-програмне забезпечення комплексу музично-історичних дисциплін: Слухання музики. Музична література. Українське музичне мистецтво. Світове музичне мистецтво» (Л. Назар, Н. Кобрин, О. Степан, С. Шевчук, Я. Холевінська, Львів-Київ, 2018). Типова навчальна програма використовує окремі методичні засади навчальних дисциплін «Бесіди про мистецтво» (Т. Житник, І. Копилковська, Т. Корнакова, О. Кушнір, В. Левенець, І. Панасенко, Л. Соколова, Т. Тихомирова, С. Трускалова, М. Шафран, Київ, 2020) та «Музичної грамоти та практичного музикування» (М. Жалдак, Л. Портова, Л. Проваторова, Київ, 2019). У типовій навчальній програмі адаптовано кращі традиції і досягнення вітчизняного історичного музикознавства та методик викладання музичної літератури, впроваджено широке коло ідей та новітніх підходів багатьох сучасних європейських та світових методологій викладання навчальних дисциплін музично-історичного напрямку.

У типовій навчальній програмі запропоновано нову концепцію навчальної дисципліни «Музична література», яка полягає у відповідних вирішеннях структури, принципів та змістового наповнення. Типова навчальна програма базується на жанрово-типологічному (перші 2,5 роки навчання) та монографічному історико-стильовому (наступні 2,5 роки навчання) підходах, які відповідають віковим психологічним особливостям учнів. Перший блок типової навчальної програми вміщає чітко структуровану модель жанрово-видової палітри музичного мистецтва з поглибленим розглядом виразового комплексу кожного з типів вокальних, інструментальних, сценічних та інших музичних жанрів. У типовій навчальній програмі представлені в органічному поєднанні жанрові різновиди народної, академічної, духовної та побутової музики в кращих зразках

вітчизняної та світової культури. Автори програми розширили межі вивчення музичного історичного часу та простору через введення нових тем, присвячених ознайомленню з музикою різних країн та континентів світу, починаючи з етапів зародження музичного мистецтва до сьогодення. Особливу увагу приділено розвитку музики в XX – XXI століттях. Українська музика постає невід’ємною частиною у вивченні і пізнанні жанрової системи, різних епох, стилів та напрямів світового музичного процесу. Значно підсилено інтегративний елемент у вимірах внутрішньо-музичних (наприклад, практичне музикування, яке активно кореспондує та спирається на отримані знання, вміння та навички з інструментальних фахових та теоретичних дисциплін – сольфеджіо, хору тощо) та зовнішньо-міжпредметних зв’язків з навчальними дисциплінами загальноосвітнього гуманітарного циклу (всесвітня та українська історія, література, образотворче мистецтво, хореографія, інтегрований курс мистецтва тощо) з метою виховання гармонійної творчої особистості.

Нормативний зміст та нормативні результати навчання розподіляються за роками навчання з логічною послідовністю викладення та визначенням орієнтовного розподілу годин на вивчення модулів навчальної дисципліни. Типова навчальна програма включає *20 модулів*, більшість з яких представлено як програми-конспекти з розширеною подачею теоретичного та аудіовізуального навчального матеріалу.

Типова навчальна програма може бути основою для розроблення викладачем робочої навчальної програми. У робочій навчальній програмі викладач деталізує, конкретизує та адаптує нормативний зміст дисципліни, передбачений типовою навчальною програмою, відповідно до місцевих умов і потреб учня / учениці, визначає організаційні форми проведення та види навчальних занять, комплекс художньо-педагогічних технологій та методів викладання, необхідне методичне забезпечення, форми та засоби контролю якості знань учнів з урахуванням індивідуального підходу. А також викладач може реалізувати власний алгоритм викладання через перерозподіл нормативного змісту навчання та зміни послідовності викладення навчального матеріалу дисципліни за модулями, уточнення додаткових обсягів навчального матеріалу та результатів навчання понад визначених типовою навчальною програмою.

Мета вивчення дисципліни полягає в наданні здобувачам музичного мистецтва початкового **професійного** спрямування (майбутнім виконавцям, музикознавцям, композиторам) ґрунтовної історико-теоретичної бази щодо складових, будови та основних історичних віх розвитку музичного мистецтва з репрезентацією найбільш яскравих художніх зразків, створення цілісної, чітко структурованої звукової картини світу для комплексного розвитку здібностей і компетентностей, що охоплюють головні аспекти музичного інтелекту: зацікавлення та емоційне сприймання, розуміння та інтерпретування музичних явищ, рефлексування та оцінювання, відтворення та моделювання, теоретичне та практичне переосмислення, застосування в різних сферах власної життєдіяльності. Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Музична література» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування може бути адаптована до результатів навчання освітньої програми загального мистецького спрямування в рамках окремого освітнього компоненту.

З огляду на мету, **завдання** типової навчальної програми полягають у:

- формуванні музично-слухового досвіду в учнів засобами розвитку та вдосконалення свідомого слухання та відтворення музики;
- розширенні та збагаченні мистецького музичного світогляду, вихованні ціннісних орієнтирів, поглядів та смаків, інтересу та любові до української та світової музичної культури;
- всебічному опануванні українською національною та світовою музичними традиціями та їх найвизначнішими здобутками;
- оволодінні предметно-понятійним та категоріальним апаратом музичного мистецтва;
- освоєнні прийомів цілісного образно-змістовного та структурно-композиційного аналізу музичних творів, явищ, окремих мистецьких артефактів;

– побудові базової моделі основних змістів та сенсів музичного мистецтва з проєкцією її розбудови в подальшому професійному навчанні;

– розумінні доцільності отриманих знань та провідних сфер їх практичного та опосередковано-теоретичного застосування, що виявляються у відповідній мотивації щодо освітньої діяльності, прагненні до саморозвитку творчого потенціалу, ініціативності, бажанні здобувати та засвоювати інформацію з різноманітних джерел (спеціальної, довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету та ін.), займатися проєктною діяльністю тощо;

– формуванні основ музичного інтелекту, самостійного музичного мислення, активності у висловлюваннях власних оціночних суджень, думок, рефлексій, інтерпретацій, застосування отриманих знань і вмінь у сфері практичного музикування, інших видах мистецької діяльності;

– створенні основи для самоактуалізації майбутніх музикантів через бажання художньо-творчого самовираження і самореалізації, здатності керуватися набутими музичними знаннями і вміннями в процесі самостійної діяльності та самоосвіти, креативному вирішенні творчих проблем.

Завдання навчальної дисципліни орієнтовані на формування в учнів базових **навичок**:

– *музично-слухових*: уміння свідомого слухання музики, сприймання та осмислення музичних творів;

– *музично-аналітичних*: розуміння образного змісту і композиційної будови музичних творів (вміння визначати виражальні засоби музичної мови, ознаки жанрів, способи музичного розвитку, особливості форми музичних творів, приналежності до епохи чи стилю тощо, орієнтуватися в різних епохах, стилях та напрямках музичного мистецтва, диференціювати їх за провідними музичними ознаками);

– *музично-репродуктивних*: відтворення (голосом або на інструменті) провідних тем музичних творів, запам'ятовування і впізнавання їх на слух;

– *музично-категоріальних*: застосування музичної термінології (відповідно програмних вимог);

– *музично-творчих*: моделювання музичних явищ у власній індивідуальній, колективній творчості та виконавстві, практичному музикуванні, виконанні творчих завдань і проєктів тощо;

– *музично-оцінних*: формування художньо-естетичного світогляду та індивідуального ставлення до музичного мистецтва, висловлювання власних думок, суджень, оцінок;

– *музично-компаративних*: здатність до порівнянь, узагальнень, систематизації та диференціації подібних або відмінних явищ музичного мистецтва;

– *музично-креативних*: трансформування набутих знань і вмінь з музичного мистецтва в інших видах практичної мистецької діяльності та життєтворчості загалом.

Концептуальними засадами типової навчальної програми є:

1) **єдність універсального** (загальнолюдського, полікультурного), **національного** та **регіонального** (етнолокального, краєзнавчого) компонентів;

2) **природовідповідність** (врахування психологічних вікових особливостей та індивідуальних здібностей учнів);

3) **культуровідповідність** (розгляд музичного мистецтва як соціокультурного феномену – поєднання етимологічності жанрово-типологічної та історико-стильової моделей як культурної спадкоємності поколінь);

4) **гуманізація та гуманітаризація** (дитиноцентричність, розкриття здібностей та інтересів кожної дитини, толерантність, педагогіка партнерства);

5) **інтегративність** (включеність музичного мистецтва в широкий спектр інтегративних зв'язків та контекстів);

6) **діалогічність** (діалогова стратегія комунікації з музичним твором);

7) **цілісність та системність змісту** (чітке та логічне структурування жанрової палітри, збереження її проєкції в історико-стильовому блоці, вирішеному в неперервному розвитку історичної вертикалі);

8) **наступність** (збереження принципу від простого до складного);

9) **варіативність** (індивідуально-особистісний підхід при численних запропонованих інваріантах та диференціації навчального матеріалу).

Концептом типової навчальної програми є здобуття і осягнення основ базової моделі звукової картини світу, в епіцентрі якої – музичний твір у прояві його жанрової природи та комплексу формотворчих засобів (перший блок програми – адаптивний) з проєкцією розвитку жанрових різновидів у загально-історичному контексті становлення музичного мистецтва різних стилів та епох з частковою персоніфікацією композиторських постатей (другий блок – основний), більш глибоке та ґрунтовне вивчення індивідуальних стилів яких передбачається в подальшій професійній освіті.

Провідними компонентами типової навчальної програми, у центрі уваги якої знаходиться музичний твір, його живе звучання та рефлексивне осмислення, є:

- музичне аудіювання – свідоме слухання музичних творів;
- робота з нотним текстом – розвиток музичного інтелекту через аналітичні спостереження;
- розвиток музичної пам'яті – розбудова і збагачення музичної картини світу;
- моделювання музичного тексту – усвідомлення логіко-причинних зв'язків побудови музичних творів та співдія-співтворчість з музичним текстом;
- практичне музикування – художньо-образна інтерпретація на музичному чи вербальному рівні, прояв музичного інтелекту в самостійній творчій діяльності або з супроводом викладача.

В основу програми покладена можливість застосування викладачем новітніх педагогічних (освітніх) технологій, серед яких: технологія особистісно орієнтованого навчання, рефлексивно-пізнавальна технологія, технології ігрового навчання, розвиваючого та диференційованого, випереджувального навчання, інтерактивні технології та технології етнопедагогічних принципів, які покликані активізувати, підвищити результативність навчання, більш повно розкрити творчий потенціал учнів, оптимізувати акмеологічні вектори освітнього процесу.

Арттерапевтичні властивості музичного мистецтва, що особливо актуалізовані в сьогоденні, на початку ХХІ століття покликані задіяти в типовій навчальній програмі проєкцію «музичної аптечки» (за Л. Кияновською), яка фактично вже сформована безпосередньо музичним наповненням програмового матеріалу. Аудіювання музичних творів націлене на розвиток емоційного інтелекту, пробудження емпатії, розбудову морально-етичних, духовних доміант та гуманістичних ідеалів в учнів. Кореспондуючи з кращими музичними зразками, що становлять вагомий внесок в духовну скарбницю людства, виявляючи те чи інше спрямування емоційного тону, характеризуючи художньо-образний зміст музичних творів, учні на навчальній дисципліні «Музична література» отримують виняткову можливість ознайомлення з арттерапевтичними практиками, переживаючи найрізноманітніші емоційно-психологічні відчуття і стани у «контакті» з музикою. У сучасній музикотерапії використовується більшість музичних творів, які представлені в типовій навчальній програмі, вони здатні принести відчуття релаксації, медитативної рефлексії, заспокоєння, віднайдення душевної рівноваги, збадьорення, оптимістичного життєствердного настрою. Численна кількість запропонованих творів (особливо у варіативному та самостійному блоках демонстраційного матеріалу кожного кластера з розмаїтими варіантами їх виконань) слугуватиме саме такою арттерапевтичною допомогою, яку, спираючись на музикознавчу педагогічну практику та глибинне розуміння семантичних значень та емоційного строю тієї чи іншої музичної композиції, на власний вибір або за порадою викладача, може отримати кожен учень / учениця.

Освітній процес з навчальної дисципліни «Музична література» здійснюється у формі навчальних занять, заходів поточного та підсумкового контролю. Основною формою занять є *груповий урок*. Навчання проводиться за *модулями*. Кожен модуль передбачає формування певної частини компетентностей, що стають основою для подальшого навчання та досягнення нормативних навчальних результатів після завершення опанування типової навчальної програми. Більшість модулів поділяються на кластери (підмодулі), які диференціюють та деталізують основний навчальний матеріал тем модуля (підтеми). До кожного модуля входять такі елементи:

1) короткий, тезисний виклад основного теоретичного матеріалу (орієнтири для викладача) або розгорнений конспект-лекція, що пов'язаний з матеріалом, який досі не вивчався або вивчався опосередковано (музичні напрями ХХ ст., музичне мистецтво Середньовіччя, Ренесансу, музика народів світу тощо);

2) перегрупування навчального матеріалу згідно нової жанрово-стильової концепції програми відбувалося з урахуванням та збереженням більшої частини музичних творів, які вивчалися за попередніми програмами. Однак, частина з них «відходить» від принципу «музичної ілюстрації» у біографіях композиторів, набираючи вигляду власної самоцінної одиниці в жанровому блоці та передбачає її повторення-закріплення в історико-стильовому блоці, тобто, задіюється одна з провідних освітніх технологій сучасності – випереджувальне навчання;

3) у кожному модулі адаптивного блоку (музичні жанри) передбачено введення зразків української музики в процесі вивчення жанрів (для ознайомлення з їх «природою» обиралися оптимальні зразки світової та української музики, в яких найбільш яскраво репрезентовані характерні ознаки того чи іншого жанру і виду). Національне українське музичне мистецтво розглядається окремими кластерами впродовж проходження всього історико-стильового блоку, що формує в учнів розуміння включеності та рівноцінності української музики в контекст світових музичних процесів, виявляючи при цьому спільні стильові засади та індивідуальні особливості;

4) основу кожного кластеру складає основний, варіативний та запропонований у творчому блоці (практичне музикування чи креативні самостійні роботи) музичний матеріал з посиланнями на інтернет-ресурси та інформацією щодо виконавців і хронометражу зразка. У цих прикладах особлива увага приділена відеопартитурам, кольоровим графічно-рухомим, анімованим, у технології 3D або іншому комп'ютерному вирішенні нотним текстом тощо;

5) практичне музикування (індивідуальне чи групове) покликане поживати освітній процес, надати йому динамізму, рухомої енергії, під час якого діти з пасивних, «прикутих до парт» слухачів, перетворюються на безпосередніх учасників музичного процесу (спів соло чи ансамблем / хором з нотних партитур, виконання творів з фаху під час вивчення жанрів – етюд, п'єси тощо, хореографічні та пластичні інтерпретації музичних творів, імпровізації, театральні-ігрові музичні відтворення схематичних зображень конструкцій простих музичних форм, демонстрація можливостей власного інструмента з фаху під час вивчення тембрів) та застосування інших креативних технологій, що впливають на розвиток уяви, викликають в учнів бажання спробувати свої сили у власній життєтворчості;

6) розглядаючи музичне мистецтво крізь чотири провідні напрями: народну, академічну, духовну та побутово-естрадную музику, взаємопроникнення та взаємовпливи між якими покликані сформувати уявлення про комплементарну, більш повну картину звукового буття світу, виробити розуміння важливості та значимості кожної з цих ліній, отримати вибір для віднайдення найбільш адекватних та відповідних до власної особистості нахилів та уподобань. Наближення до музики віддалених епох може реалізуватися і через їх відлуння у сфері сучасної популярної музики (переспіви григоріанських хоралів, ренесансних опусів тощо), стилізовані номери з музики до кінофільмів тощо. Для самостійного опрацювання пропонуються кліпи найбільш популярних естрадних виконавців та груп, фрагменти художніх фільмів тощо;

7) більша частина запропонованого варіативного музичного аудіоматеріалу призначається для самостійного прослуховування, відповідно і частину окремих тематичних блоків теоретичного матеріалу також можна запропонувати до самостійного опрацювання (наприклад, самостійне опрацювання низки неовекторів під час вивчення неокласицизму чи огляду розвитку естрадної музики: підготовка презентацій, коротких виступів, повідомлень, рефератів тощо);

8) позначку * розташовано в тексті там, де рекомендовано побіжне знайомство учнів з постагтю композитора. Це можуть бути стислі відомості про творчість митця та її історичне значення, розповідь про окремі події життя, що вплинули на формування його творчої особистості, історія створення твору, який вивчається тощо. Цей матеріал учні можуть підготувати самостійно та зробити власні доповіді або презентації під час уроку;

9) у творчому блоці запропоновано численні зразки з художніх, документальних чи анімаційних фільмів, кліпів, які призначені для домашнього самостійного перегляду або

передбачають введення тематичних факультативів та реалізацію концертних виступів, квестів, фестивалів, наприклад «Звукові портрети народів світу» чи «Музичний глобус планети Земля», «Кіномузика», «Музичні напрями ХХ століття в контексті інших мистецтв», «Популярна музика ХХ – ХХІ століть» тощо. Широкий спектр запропонованих аудіо- та відеоматеріалів з вказаним хронометражем дозволить викладачу більш ергономічно вибудовувати хід уроку, збільшуючи кількість живого звучання музики та проявляти творчу свободу в підборі музичного матеріалу;

10) вперше запропоновано наприкінці модулів історико-стильового блоку схеми комплексів провідних характерних ознак музики того чи іншого музичного стилю, епохи з диференціацією системно-складових музичного мистецтва: мелодико-інтонаційного, ладогармонічного, метроритмічного, тембрального, агогічно-динамічного, фактурного, формотворчого, жанрового та загальномузичного чинників, що слугуватиме орієнтиром для слухових визначень найхарактерніших музичних ознак епохи, стилю, напряму, течії;

11) очікувані результати навчання зазначені після кожного модуля, їх повний перелік є відповідником, якого учень / учениця досягають за підсумками кожного року навчання;

12) рекомендований список літератури складається з 5 розділів: 1. Література з методики викладання музичної літератури, музичної і загальної педагогіки, психології. 2. Загальні видання: енциклопедії, словники, довідники. 3. Показчик джерел до блоку «Музичні жанри». 4. Матеріали з української музики: 4.1. Етномузикологічні матеріали. 4.2. Загально-історичні праці і посібники. 4.3. Основна література та вебресурси для викладача. 4.4. Рекомендовані колекції аудіо- та відеозаписів музичних творів. 5. Матеріали зі світової музики: 5.1. Основна література та вебресурси для викладача. 5.2. Рекомендовані колекції аудіо- та відеозаписів музичних творів.

Список основної літератури з української та світової музики та рекомендовані колекції аудіо- та відеозаписів структуровано за історичними епохами.

Опанування нормативного змісту навчання за типовою навчальною програмою розраховано на мінімальну нормативну кількість навчальних тижнів – 35 тижнів на рік (без урахування канікулярних періодів) та на мінімальний нормативний обсяг часу на опанування програми, що становить для першого – п'ятого років навчання – 52,5 годин на рік (1,5 год. на тиждень).

У разі збільшення відповідно до освітньої програми закладу кількості годин на вивчення цієї початкової дисципліни, робоча навчальна програма має передбачати ширші за змістом та більш високі за рівнем складності, ніж описані в типовій навчальній програмі, нормативні результати навчання.

Розподіл годин, передбачених для реалізації варіативного складника типової освітньої програми, здійснюється щороку педагогічною радою мистецької школи залежно від поставлених викладачем педагогічних цілей та підходів мистецької школи щодо організації освітнього процесу, що відображається в робочому навчальному плані (запровадження факультативів, навчальних дисциплін за вибором, планування щотижнево або сукупно раз на місяць чи на півроку на підготовку до конкурсів, виставок, інших публічних демонстрацій, форм концертної діяльності тощо).

З метою реалізації індивідуального підходу до кожного / кожної учня / учениці та відповідно до принципів модульної системи навчання в робочій навчальній програмі рекомендовано на розсуд викладача **загальну кількість навчальних годин** розподіляти на: поглиблення та вдосконалення набутих навичок та вмій учнів або збільшення часу на вивчення окремих модулів у зв'язку з індивідуальною потребою учня / учениці; повторення / закріплення пройденого матеріалу; підготовку до контрольних заходів та репетиції до публічних виступів; планування та проведення інших форм роботи (відвідування культурно-мистецьких заходів, пов'язаних зі змістом мистецької освіти, тощо); відпрацювання нормативного змісту навчання через непередбачувані обставини (карантин, хвороба учня / учениці тощо).

Орієнтовний музичний та теоретичний матеріал з навчальної дисципліни «Музична література» для факультативних / додаткових занять формується викладачем самостійно з урахуванням індивідуальних здібностей та розвитку учнів.

Для моніторингу рівня навчальних досягнень учнів застосовуються форми **поточного** та **підсумкового** контролю.

Поточний контроль здійснюється: під час навчальних занять (поурочний контроль); за підсумками кожного модуля (модульний контроль). Конкретні форми поточного (поурочного, модульного) контролю визначаються викладачем відповідно до робочої навчальної програми, що схвалюється методичним об'єднанням або відділом/відділенням. Поточний контроль може здійснюватися у формі *контрольних уроків* з використанням: тестування; анкетування; тематичного усного опитування; аудіо-музичної та тематично-теоретичної вікторин; самостійних робіт у вигляді аналізу образного змісту, музичної форми та засобів виразності у творі з репертуару учня за фахом (письмовий або усний) та презентацій з вивченого матеріала; опитувань в ігровій формі (тематичних вікторин, розв'язувань кросвордів, філвордів, чайнвордів, складання ребусів, виправлень помилок у тексті, складань схем, таблиць, кластерів, гри «Лото», інших інтерактивних форм (*додаток 1*); творчих робіт у різних формах (музичні композиції, імпровізації, малюнки, вірші, есе, презентації, реферати, повідомлення тощо).

Підсумковий річний контроль здійснюється після завершення кожного року навчання у формі *річного контрольного уроку*, що включає результати навчання за типовою навчальною програмою. Наприкінці п'ятого (**випускного**) року навчання проводиться **підсумковий контроль за результатами опанування типової навчальної програми** у формі іспиту. Випускний іспит може бути проведений в одній з двох запропонованих форм на вибір: *репродуктивній або творчій*.

Репродуктивна форма випускного іспиту проводиться як тестування та аудіювання (музична вікторина). Обсяг та зміст тестування та аудіювання повинні відповідати програмним вимогам, що передбачені змістом типової навчальної програми. Аудіювання може бути представлено музичною вікториною. Під час підготовки відповідей на питання музичної вікторини учні повинні дотримуватися правил її оформлення: композитор (ініціали й прізвище), повна назва твору та його жанр, фрагмент твору (частина, дія), конкретний номер із зазначенням жанру (аріозо, хор, тема головної партії). До завдань вікторини необхідно добирати найяскравіші твори українського та світового музичного мистецтва. Зважаючи на максимальну кількість балів, яку може отримати учень (12 балів), доцільно скласти вікторину з 12-ти музичних номерів.

Творча форма випускного іспиту може бути представлена одним з перелічених варіантів: створенням та захистом самостійного пізнавального дослідження / проєкту з презентацією на обрану тему, аналітичною характеристикою твору або кількох творів з фаху з власною ілюстрацією його фрагментів, виконанням тем (їх кількість визначає викладач) з обов'язковим коментарем або інші варіанти. Рекомендації до підготовки та оформлення творчих досліджень / проєктів: тематика досліджень пов'язується зі змістом типової навчальної програми дисципліни «Музична література»; зміст роботи повинен містити тему, основний розділ з аналітичними спостереженнями, висновки, перелік використаних джерел.

Визначення рівня досягнення учнями результатів навчання середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти передбачає бальну форму через виставлення балів (оцінок) у цифровому (числовому) виразі за поділом на 4 рівні: початковий (1 – 3 бали), середній (4 – 6 балів), достатній (7 – 9 балів), високий (10 – 12 балів). Метою оцінювання є визначення рівня навчальних досягнень учня/учениці в оволодінні змістом, визначеним цією типовою навчальною програмою на кожному з етапів навчання. Орієнтовні критерії оцінювання рівня досягнення результатів навчання представлено в *додатку 2*. Оцінювання має бути систематичним і послідовним, спрямованим на підтримку учнів в їх навчальних успіхах, розуміння ними власного прогресу навчання й формування бажання досягати навчальних результатів за типовою навчальною програмою; не передбачає порівняння з досягненнями інших учнів та темпу набуття компетентностей тощо.

**ПЛАН РОЗПОДІЛУ НАВЧАЛЬНИХ МОДУЛІВ
У ТИПОВІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ**
(265,5 год.)

Перший рік навчання		
<i>Українська народна творчість. Музична мова. Музичні форми та жанри</i>		
I семестр		
Назва модуля <i>(розробник)</i>	Зміст модуля	К-ть год. <i>(уроків)</i>
Модуль 1. <i>Українська народна музика</i> <i>(Л. Соколова)</i>	<p>1.1. Роль народної музики в житті людини. Дитячий фольклор. Колискові пісні.</p> <p>1.2. Календарно-обрядовий фольклор.</p> <p>1.2.1. Зимовий обрядовий цикл. Колядки і щедрівки. Зимові театралізовані дійства. Вертеп, Коза, Маланка.</p> <p>1.2.2. Весняний обрядовий цикл.</p> <p>1.2.3. Літній обрядовий цикл. Сезонно-трудоий фольклор.</p> <p>1.3. Родинно-обрядова творчість.</p> <p>1.3.1. Обряд народин. Хрестильні пісні.</p> <p>1.3.2. Український обряд весілля.</p> <p>1.3.3. Похоронні плачі та голосіння.</p> <p>1.4. Необрядовий фольклор.</p> <p>1.4.1. Ліричні пісні.</p> <p>1.4.2. Моторні і танцювальні пісні. Жартівливі пісні.</p> <p>1.4.3. Музична етнохореографія.</p> <p>1.5. Народний музичний інструментарій.</p> <p>1.6. Історична пам'ять українського народу. Епічні жанри: дума, історична пісня.</p> <p>1.7. Авторські пісні, що стали народними.</p>	13,5 <i>(9)</i>
Модуль 2. <i>Музичні подорожі країнами та континентами світу.</i> <i>Особливості народної музичної культури різних народів та етносів</i> <i>(Л. Назар)</i>	<p>2.1. Народна музика на Близькому Сході та в Середній Азії (Палестина, Туреччина, народи Кавказу та Середньої Азії).</p> <p>2.2. Музика народів Далекого Сходу (Тибет, Індія, Китай, Японія, народності Півночі).</p> <p>2.3. Особливості етнічної музики Африки, Австралії, Океанії.</p> <p>2.4. Фольклор автохтонних (корінних) народів Північної та Південної Америки.</p> <p>2.5. Музика народів Європи (скандинавських, кельтських країн: Норвегія, Англія, Шотландія, Ірландія; романських: Іспанія, Італія, Франція; центральноєвропейських: Австрія, Німеччина, Угорщина).</p> <p>2.6. Музична народна творчість країн слов'янського ареалу: Польща, Чехія і Словаччина, країни Балканського півострова та Балтії.</p>	9 <i>(6)</i>
Контрольний урок:		1,5
Всього за I семестр: 24 год. (16 уроків)		
II семестр		
Модуль 3. <i>Музична мова.</i> <i>Засоби музичної виразовості</i> <i>(Л. Соколова)</i>	<p>3.1. Виразові засоби музичної мови та способи їх втілення.</p> <p>3.1.1. Музична інтонація.</p> <p>3.1.2. Мелодія. Лад. Гармонія. Ритм. Метр. Темп. Регістр. Динаміка. Агогіка. Артикуляція. Фактура.</p> <p>3.2. Вокальні тембри. Людський голос. Класифікація людських голосів.</p> <p>3.3. Інструментальні тембри. Музичні інструменти.</p>	10,5 <i>(7)</i>

	Класифікація музичних інструментів за групами. 3.4. Різновиди виконавських складів.	
Модуль 4. <i>Музичні форми</i> (І. Панасенко)	4.1. Способи музичної організації та розвитку. 4.2. Музична форма. Період. Прості форми: двочастинна і тричастинна. 4.3. Форма рондо. 4.4. Види варіацій у музиці.	7,5 (5)
Модуль 5. <i>Музичні жанри, пов'язані з рухом.</i> <i>Марш. Танець</i> (О. Кушнір)	5.1. Жанр в музиці. Пісенність, танцювальність, маршовість. 5.2. Марш. 5.3. Танці народів світу у творчості композиторів. 5.4. Старовинні західноєвропейські танці. 5.5. Танці XVIII – XIX століть. 5.6. Танці XX століття.	9 (6)
Контрольний урок:		1,5
Всього за II семестр: 28,5 год. (19 уроків)		
Другий рік навчання <i>Музичні твори різних жанрів</i>		
I семестр		
Модуль 6. <i>Вокальні музичні жанри</i> (О. Кушнір)	6.1. Пісня та романс – основні вокальні жанри професійної музики. Куплетна форма. Різновиди пісень та романсів. Колискова. Вокаліз. 6.2. Пісенні жанри літературного походження. Елегія. Ода. Гімн. Балада. Романс-монолог. Гумористичні та сатиричні романси і пісні. 6.3. Духовні пісні. Пісня-плач. 6.4. Романс-пейзаж. Баркарола. Серенада.	7,5 (5)
Модуль 7. <i>Жанри камерної інструментальної музики</i> (І. Панасенко)	7.1. Інструментальні жанри вокального походження. 7.2. Інструментальні жанри танцювального походження. 7.3. Інструментальні жанри, що походять з інших видів мистецтв. 7.4. Інструментальні жанри характерного образного змісту. 7.5. Імпровізаційні інструментальні жанри.	7,5 (5)
Модуль 8. <i>Інструментальні поліфонічні та циклічні жанри</i> (В. Гукова)	8.1. Поліфонічні форми та жанри. Канон, інвенція, fuga, фугато і фугета. 8.2. Циклічні жанри. 8.2.1. Прелюдія (токата, фантазія) і fuga. 8.2.2. Сюїта та її різновиди. 8.3. Жанр сонати. 8.3.1. Старовинна клавирна соната (старосонатна форма). 8.3.2. Класична соната.	7,5 (5)
Контрольний урок:		1,5
Всього за I семестр: 24 год. (16 уроків)		
II семестр		
Модуль 9. <i>Жанри оркестрової музики</i> (В. Гукова)	9.1. Симфонія. Закономірності жанру. Традиційна чотиричастинна будова. Найбільш типові форми та образний зміст частин. Й. Гайдн. Симфонія № 103, Л. ван Бетховен. Симфонія № 5, М. Колачевський. «Українська симфонія», А. Дворжак. Симфонія №9 («З Нового Світу») 9.2. Одностинні жанри оркестрової музики: симфонічна увертюра, симфонічна поема, симфонічна картина. 9.3. Концерто грассо (<i>concerto grosso</i>). Сольний інструментальний концерт. 9.4. Симфонічна сюїта. Е. Гріг. «Пер Гюнт».	18 (12)

Модуль 10. Жанри хорової музики <i>(В. Гукова, Л. Назар)</i>	10.1. Хорова обробка народної пісні. Хорова мініатюра (хор). Хорова поема. 10.2. Провідні жанри духовної хорової музики: піснеспів, хорал; літургія, меса; панахида, реквієм. 10.3. Партесний і хоровий концерт, ораторія, кантата.	9 (6)
Контрольний урок:		1,5
Всього за II семестр: 28,5 год. (19 уроків)		
Третій рік навчання <i>Синтетичні жанри в музичному мистецтві.</i> <i>Основні етапи розвитку світової музики від давніх часів до середини XVIII ст.</i>		
I семестр		
Модуль 11. Музично-театральні жанри <i>(В. Гукова, І. Панасенко)</i>	11.1. Опера. Опера як жанр музичного мистецтва. К.-В. Глюк. «Орфей»; С. Гулак-Артемівський. «Запорожець за Дунаєм»; К.-М. Вебер. «Вільний стрілець». Оглядове ознайомлення з дитячими операми: М. Лисенко. «Зима і Весна»; М. Равель. «Дитя і чари»; С. Туркевич-Лукіянович. «Куць». 11.2. Балет. Синтетична природа жанру. Структурні особливості балету. М. Скорульський. «Лісова пісня». А. Хачатурян. «Спартак».	15 (10)
Модуль 12. Музика в драматичному театрі. Кіномузика. Жанри і види масової культури <i>(В. Гукова, О. Кушнір, І. Панасенко, Л. Соколова)</i>	12.1. Музика в драматичному театрі. Значення музики в сценічному мистецтві. Витоки і жанри музичного театру. Номерна структура. І. Котляревський «Наталка Полтавка» у ред. М. Лисенка. 12.2. Жанри оперети, водевілю, мюзиклу, рок-опери. 12.3. Кіномузика – вид мистецтва ХХ ст. Синтетична природа кіномистецтва. Основні функції кіномузики. Музика в ігровому, документальному кіно та мультиплікації. Жанри музичного кіно. 12.4. Жанри і види масової культури. 12.4.1. Джаз. Джерела походження. Зародження, розвиток джазу та його поширення у світовій музиці. Видові особливості джазового мистецтва. Видатні виконавці. 12.4.2. Рок. Походження і закономірності стилю. Напрями в рок-музиці. Провідні виконавці та групи. 12.4.3. Попмузика як вид масової культури. Концертне шоу, ознаки жанру. 12.4.4. Шляхи формування та розвитку української естради.	7,5 (5)
Контрольний урок:		1,5
Всього за I семестр: 24 год. (16 уроків)		
II семестр		
Модуль 13. Від початкових етапів становлення та розвитку музичного мистецтва до античності <i>(Л. Назар)</i>	13.1. Музика первісного суспільства. Архаїчна музика. 13.2. Музика давніх цивілізацій та культур (Єгипет, Індія, Китай). 13.3. Музичне мистецтво Давньої Греції.	4,5 (3)
Модуль 14. Музичне мистецтво доби	14.1. Музика Візантії – початковий етап становлення середньовічного музичного мистецтва. 14.2. Західноєвропейська музика середньовічної доби.	4,5 (3)

Середньовіччя: Візантії, Західної Європи, України-Руси (Л. Назар)	14.3. Музика українського середньовіччя: Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.	
Модуль 15. Ренесанс в музиці (Л. Назар)	15.1. Особливості ренесансного стилю в мистецтві. Початок доби Відродження в музиці. 15.2. Здобутки франко-фламандської школи. Жоскен Дебре. 15.3. Високий Ренесанс в музиці та його представники: Дж. П. Палестріна, О. Лассо. 15.4. Світські вокальні жанри доби Ренесансу: італійський мадригал, французька пісня (шансон), німецька пісня (Lied). 15.5. Українська музика в добу Відродження. 15.6. Зародження опери в Італії. Флорентійська камерата.	6 (4)
Модуль 16. Музичне мистецтво доби Бароко (В. Гукова, Л. Назар)	16.1. Бароко як стиль в мистецтві. Провідні інструментальні школи бароко. Струнно-смичкова школа. 16.2. Клавірна та органна музика. 16.3. Оперні школи. Основні ознаки барокової опера-seria: типи арій, мистецтво bel canto. 16.4. Творчість Й. С. Баха та Г. Генделя – представників «високого» бароко в музиці. Розквіт вокально-оркестрових жанрів у їх творчості: кантати, ораторії, меси, пасіони (хресна дорога – Страсті Христові). 16.5. Українська музика доби Бароко.	13,5 (9)
Контрольний урок:		1,5
Всього за II семестр: 28,5 год. (19 уроків)		
Четвертий рік навчання		
<i>Музичне мистецтво періоду класицизму та романтизму</i>		
I семестр		
Модуль 17. Музика доби Класицизму (В. Гукова)	17.1. Загальна характеристика стилю класицизм у мистецтві. Розвиток оперного жанру в добу Класицизму. Дж. Перголезі та К. В. Глюк. 17.2. Віденська класична школа. Творчість Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена. 17.3. «Золота доба» українського класицизму. Творчість Г. Сковороди, М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського.	16,5 (11)
Модуль 18. Музика епохи Романтизму. Представники національних шкіл доби Романтизму (В. Гукова, Л. Назар)	18.1. Характерні ознаки доби Романтизму в мистецтві. 18.2. Представники австро-німецького романтизму. Сторінками творчості Ф. Шуберта, Ф. Мендельсона, Р. Шумана, Р. Вагнера.	7,5 (5)
Контрольний урок:		1,5
Всього за I семестр: 24 год. (16 уроків)		
II семестр		
Модуль 18 (продовження) Музика доби	18.3. Італійський музичний романтизм. Н. Паганіні. Огляд оперної творчості: Дж. Россіні, В. Белліні, Г. Доніцетті, Дж. Верді. 18.4. Представники польського та угорського зрілого романтизму.	27 (18)

<p>Романтизму. Видатні представники різних національних композиторських шкіл доби Романтизму (В. Гукова, Л. Назар)</p>	<p>Творчість Ф. Шопена і Ф. Ліста. 18.5. Сторінками французької оперної та інструментальної музики XIX століття. Ж. Бізе, К. Сен-Санс. 18.6. Чеські композитори-романтики Б. Сметана і А. Дворжак. 18.7. Представник скандинавського романтизму Е. Гріг. 18.8. Творчість українських композиторів доби Романтизму. П. Ніщинський, С. Гулак-Артемівський, М. Колачевський, М. Вербицький, Д. Січинський. 18.8.1. Пісенно-хорова музика українського романтизму. 18.8.2. Музично-сценічні жанри романтичної епохи в Україні. 18.8.3. Українська інструментальна музика романтичної доби. 18.9. М. Лисенко – основоположник національного стилю української музики, найвидатніший представник українського романтизму.</p>	
Контрольний урок:		1,5
Всього за II семестр: 28,5 год. (19 уроків)		
П'ятий рік навчання		
<i>Музичне мистецтво XX – XXI століть</i>		
I семестр		
<p>Модуль 19. Музика першої половини XX ст. Нові мистецькі напрями і течії в музичному мистецтві (Л. Назар)</p>	<p>19.1. Епоха модернізму в музиці XX століття. Імпресіонізм у мистецтві та музиці (К. Дебюссі, М. Равель). Зразки імпресіоністичного звукопису в українській музиці (В. Барвінський, К. Стеценко). 19.2. Символізм у світовому (М. Чюрльоніс, Ч. Айвз) та українському музичному мистецтві (Ф. Якименко, Я. Степовий). 19.3. Веризм в оперному жанрі (Р. Леонкавалло). Традиції веризму у творчості Дж. Пуччіні. 19.4. Урбанізм як музичне явище XX століття. 19.4.1. Е. Саті та французька група «Шести» («Шістка»). А. Онеггер. Урбанізм в українській музиці. 19.4.2. Танцювально-пісенна культура урбанізму та її національні різновиди. Джаз. Дж. Гершвін. 19.5. Фольклоризм у музичному мистецтві. 19.5.1. Прояви фольклоризму в різних національних культурах. Б. Барток, Е. Гранадос, А. Хачатурян, Е. Вілла-Лобос. 19.5.2. Українська школа фольклоризму в науковому та музично-творчому вимірах. М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць, Л. Ревуцький і його симфонія № 2; В. Барвінський, С. Людкевич, М. Колесса. 19.6. Неокласицизм як ряд неовекторів у музиці XX ст.: «мандрівки в часі». І. Стравинський (неоархаїка, неоантичність), К. Орф (неосередньовіччя), О. Респігі (неоренесанс), Ф. Бузоні, Б. Бріттен (необароко), П. Гіндеміт, В. Косенко (неокласицизм), Я. Сібеліус, С. Барбер (неоромантизм). Неовізантизм в українському мистецтві та духовній музиці: М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць, Я. Яциневич. 19.7. Постромантизм та експресіонізм. 19.7.1. Представники постромантизму і сецесії в музиці: Г. Малер, С. Людкевич, С. Борткевич, Н. Нижанківський. 19.7.2. Експресіонізм в музиці. Нововіденська школа. А. Шенберг.</p>	23,5 <i>(15)</i>

	19.7.3. Музичне мистецтво як відгук на драматичні колізії української історії ХХ ст. Б. Лятошинський. Симфонія № 3.	
Контрольний урок:		1,5
Всього за I семестр: 24 год. (16 уроків)		
II семестр		
Модуль 20. Музичне мистецтво другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. (Л. Назар)	<p>20.1. Тенденції розвитку музичного мистецтва в другій половині ХХ ст. Явище авангарду в другій половині ХХ ст. у світовій музиці.</p> <p>20.1.1. Огляд нових композиторських технік: додекафонія-серіалізм, нові ладогармонічні системи, алеаторика, сонористика (О. Мессіан, К. Пендерецький, Л. Грабовський, М. Скорик, Д. Лігеті).</p> <p>20.1.2. Явища конкретної та електронної музики (П. Булез, Е. Варез, К.-Г. Штокгаузен).</p> <p>20.1.3. Зміни у метроритмічній системі. Стохастична і комп'ютерна музика (Дж. Кейдж, Я. Ксенакіс).</p> <p>20.1.4. Мінімалізм у музиці (Ф. Гласс, А. Пярт, Л. Мельник).</p> <p>20.2. Українська музика другої половини ХХ століття. Авангард в українському мистецтві та музиці. Творчість композиторів-шестидесятників: Л. Грабовський, В. Сильвестров, Є. Станкович, М. Скорик, Л. Дичко.</p> <p>20.3. Сучасні процеси в музичному мистецтві на межі ХХ – ХХІ століть доби Постмодернізму. Галерея українських композиторів межі ХХ – ХХІ ст. (І. Щербаков, Г. Гаврилець, А. Загайкевич, О. Щетинський, В. Степурко, К. Цепколенко, В. Камінський, О. Козаренко, Ю. Ланюк).</p> <p>20.4. Проблеми сучасного звукового довкілля в глобалізованому світі. Музичні масові заходи. Шоу. Реклама і дизайн. Музика в рекламі як засіб впливу на людину. Студійна робота з музичними творами, звукозапис, звукорежисура. Кіномузика. Кліпи. Між класикою і популярною музикою.</p> <p>20.5. Актуальна проблематика розвитку української музики в ХХІ ст.</p>	27 (18)
Контрольний урок:		1,5
Підготовка до іспиту:		7,5 (5)
Всього за II семестр: 28,5 год. (19 уроків)		

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ, ОБСЯГ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ

І семестр

Модуль 1. Українська народна музика (13,5 год.)

Зміст навчання

1.1. Роль народної музики в житті людини. Дитячий фольклор. Колискові пісні

Роль народної музики в житті людини. Особливості народної музики. Супровід народною музикою всіх етапів людського життя. Народна музика: обрядова та необрядова, вокальна та інструментальна. Народна пісня, народне інструментальне награвання. Автентичне виконавство.

Дитячий фольклор. Дитячий музичний фольклор: забавлянки, лічилки, примовки, небилиці, дражнили, ігрові пісні, казки зі співом тощо. Коло образів та музичні особливості дитячого музичного фольклору. Роль дитячого фольклору у вихованні та пізнанні навколишнього світу.

Коліскові пісні та їх значення для дитини. Поетичні особливості: персоніфікація надприродних істот, згадування птахів, тварин. Призначення колискових пісень. Музичні особливості колискових пісень: одноманітна, монотонна мелодика, побудована на повторюванні або варіюванні однієї поспівки.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

«Ой, чия ж то рута м'ята»; «Бойківські коломийки»; «Повітьська похода».

Дитячий фольклор: «Прийди, прийди, сонечко», «Іди, іди, дощику», «Ой, дзвони дзвонять», «Був собі журавель».

Коліскові: «Ой, ходить сон коло вікон», «Котику сіренький».

Диск «Коліскові» (збірка народних забавлянок та колискових на вибір викладача). Проєкт «Моя Україна. Берви». 2005. URL: <https://youtu.be/FeMBLoHvEss> (загальний час: 32:30).

Варіативний:

Л. Ревуцький. Вокальний цикл «Сонечко»: «Прийди, прийди, сонечко», «Іди, іди, дощику», «Павук сірий, волохатий», «Я коза ярая», «Іде, іде, дід, дід», «Ой, дзвони дзвонять».

Про чудернацький всесвіт Марії Примаченко / «Книга-мандрівка. Україна»: мультсеріал, 6 серія. URL: <https://youtu.be/qsxN6PDeRMo> (3:18).

Практичне музикування

Виконання зразків дитячого фольклору з відтворенням відповідних ігрових рухів (руханка):

- забавлянки («Сорока-ворона»; «Куй, куй, чобіток»);
- заклички та примовки («Прийди, прийди, сонечко», «Іди, іди, дощику»);
- небилиці («Іде, іде дід», аранжування А. Наумової, вик. С. Різніченко. URL: https://www.youtube.com/watch?v=fYwX_LO0QDI&feature=youtu.be) (3:56);
- ігрова пісня («Був собі журавель»);
- колискові («Ой, ходить сон коло вікон», «Котику сіренький»).

1.2. Календарно-обрядовий фольклор

1.2.1. Зимовий обрядовий цикл. Колядки і щедрівки. Зимові театралізовані дійства: Вертеп, Коза, Маланка

Пісні зимового циклу: колядки, щедрівки, посівалки. Зимові обходи дворів з величальними піснями. Обрядові дійства на Святий вечір. Давні українські колядки та щедрівки язичницької доби: зміст пісень (аграрна, шлюбна тематика), музичні ознаки, особливості виконання (гучний

спів із приспівом, сольне і гуртове гетерофонія, бурдон). Дитячі колядки і щедрівки. Пізні християнські колядки кантової стилістики. Зимові театралізовані дійства: Коза, Маланка, Вертеп. Регіони побутування. Зміст обрядодійств. Автентичні зразки та авторські зразки, що набули популярності в народному побуті.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Укр. нар. пісні: «Щедрик»; «Ой, сивая та і зозуленька»; «Сію, вію, посіваю».

«Ой, з-за гори кремінної»: щедрівка. Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Над річкою Карайцем». 2001. URL: <https://youtu.be/uYoCmM5B-mk> (3:53).

Ляльковий вертеп, вик. Майстерня «Мистецький Простір», 2013 (фрагмент). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=CA9pevowhV4&feature=youtu.be> (14:59).

«Коза»: новорічний обряд, вик. Седовський колядницький гурт Київського кобзарського цеху. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VTO4PR5CBzw&feature=youtu.be> (4:58).

Варіативний:

М. Леонтович. «Щедрик», хорова обробка. URL: <https://youtu.be/n4IOIBT3cdY> (1:23).

К. Стеценко. «Нова радість стала», хорова обробка. URL: <https://youtu.be/joHTz1hkvEA> (2:23).

Pentatonix. Carol of the Bells. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=WSUFzC6_fp8&feature=youtu.be (4:10).

Хор хлопчиків «Libera». Carol of the Bells. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=SQadcm_dwEM&feature=youtu.be (3:05).

Практичне музикування

Виконання укр. нар. пісень з відтворенням відповідних ігрових рухів (руханка): «Щедрик»; «Ой, сивая та і зозуленька»; «Сію, вію, посіваю».

«Го-го-го, Коза», аранжування А. Наумової. URL: <https://youtu.be/re9mR27INPk> (0:51).

«Дивная новина» – колядка, аранжування А. Наумової. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=yWIPHmgiXmA> (1:57).

«Щедрик», аранжування А. Наумової. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-jWO1w37kgU> (0:51).

1.2.2. Весняний обрядовий цикл

Жанр пісень весняного циклу. Регіональні назви веснянок. Період виконання веснянок залежно від регіонів, наприклад, від Стрітіння – 15 лютого (Полісся), три дні або тиждень по Великодню (Поділля і Галичина) або інший час. Обряди зустрічі весни і поліські весняні заклички (спів у високому діапазоні, гукання). Весняні танки та ігри Великоднього періоду: Просо, Подоляночка, Кривий танець, Шум тощо. Антифонний спів у веснянках – співочі перегукування між селами і кутками.

Обряди періоду Зелених свят: «Водіння Куста» (на Трійцю), проводи русалок через тиждень пісня Трійці та русальні пісні. Образ русалки в українському фольклорі. Музичні особливості: гетерофонія.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Укр. нар. пісні: «Весна, весна, весняночка», «Вийди, вийди, Іванку», «А ми просо сіяли», «Кривий танець», «Шум», «Вербовая дощечка».

«Ой весна-весна-весняночка». Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Зелений шум Полісся», 2002. URL: <https://youtu.be/nVECьМОjwh4> (0:45).

«А ми просо сіяли» : весняна пісня-гра, вик. учні Миколаївської гімназії № 3. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rkrnAub5fgY&feature=youtu.be> (0:17).

«А в нашого шума» : весняна пісня-гра, вик. етногурт «Витинанка». URL: https://www.youtube.com/watch?v=x_H_Uzq2RVk&feature=youtu.be (1:01).

Практичне музикування

Виконання укр. нар. пісень з відтворенням ігрових рухів (руханка): «А ми просо сіяли», «Кривий танець», «Шум», «Вербовая дощечка».

1.2.3. Літній обрядовий цикл. Сезонно-трудоий фольклор

Купальські пісні. Свято Купала. Приуроченість свята до дня літнього сонцестояння. Відсутність Купальського обряду в традиціях Галичини та суміжних земель (Західне Поділля). Основні обрядові дійства святкування Івана Купала. Легенди та повір'я, що пов'язані з Купальською ніччю (розповіді про відьом, легенда про квітку папороті тощо). Пристосування до християнського свята Різдва Іоанна Хрестителя. Поєднання в назві свята «Івана Купала» елементів язичництва і християнства.

Петрівчані пісні. Виконання петривок упродовж Петрівського посту. Головна тематика пісень: кохання та майбутній шлюб, журба за безтурботними роками дівування тощо. Музичні та виконавські особливості: спів гуртом в унісонно-гетерофонній манері. Спорідненість купальських та петрівчаних пісень за ритмоформулою та текстами.

Сезонно-трудоий фольклор. Жнива і жниварські обряди. Зажинки, жнива та обжинки. Обряди, що супроводжують жнива: величання першого снопа, завивання «бороди». Тематика жниварських пісень. Пісні величально-урочисті, жартівливі, сумні. Гуртове виконання. Музичні особливості. Косарські пісні. Виконання пісень переважно чоловіками.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Виконання укр. нар. пісень з відтворенням ігрових рухів (руханка): «Сьогодні Івана»; «Ой, на Івана Купала»; «Де ти, Купайло, ночувало»; «Заплету віночок»; «Ой, хто в тому лісі»; «Петрівочки дві неділечки»; «Ой літає соколенько»; «Вийшли в поле косарі».

Зелений шум. Полісся (збірка пісень літнього циклу на вибір викладача). Проєкт «Моя Україна. Берви», альбом «Зелений шум Полісся», 2002. URL: <https://mp3iq.net/m/2404260-zelenij-shum-pol-ssya/>

Варіативний:

«Кругом Мариноньки ходили дівоньки», вик. Нац. заслуж. академ. укр. народ. хор ім. Г. Верьовки, 1981. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CFQZfUgwINs&feature=youtu.be> (1:48).

«На Івана, на Купала», вик. Народ. худож. колектив України «Жайвір». Львів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=isSe5HFafY4&feature=youtu.be> (8:37).

«Віночок» : відео до свята Івана Купала. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=OjGCr-uLako&feature=youtu.be> (2:48).

«Я в бору жито жала» : жнивна. Проєкт «Моя Україна. Берви», альбом «Зелений шум Полісся», 2002. URL: <https://youtu.be/tVBTyOwGvo0> (1:14).

Практичне музикування

Виконання укр. нар. пісень з відтворенням ігрових рухів (руханка): «Заплету віночок»; «Ой, хто в тому лісі»; «Ой літає соколенько»; «Вийшли в поле косарі».

1.3. Родинно-обрядова творчість

1.3.1. Обряд народин. Хрестильні пісні. Тематика пісень: вираження вдячності бабці-повитусі, про щасливу долю дитини, побажання добробуту батькам та дитині, пісні про кумів. Обряди купання та першого постригу.

1.3.2. Український обряд весілля. Театралізований характер українського весільного дійства, чітка регламентація дій і піснеспівів. Учасники і персонажі обрядової дії українського весілля. Побудова весільного обряду (сватання, заручини, дівич-вечір, вінчання тощо) та його ключові епізоди (випікання короваю, плетіння вінків, розплітання коси тощо).

1.3.3. Похоронні плачі та голосіння. Музичні особливості: емоційно-напружений речитатив, що передає інтонації експресивного промовляння, вигуків, схлипувань; складний ритмічний рисунок, збагачений мелізмами.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Весільні пісні: «Ішли сваточки та й до Галочки»; «Чи се тії чоботи»; «Ой, у садочку голубець гуде».

«Короваю, наш раю» з Середнього Полісся. Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Весілля. ч. 1». URL: <https://youtu.be/RmP8-HmjR0w> (1:06).

«А зривайся, барвіночку» (як молоді їдуть до шлюбу). Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Весілля», 2009. URL: <https://youtu.be/u3DqvGwXWTw> (2:25).

Голосіння: Голосіння. Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Берви. Українська традиційна музика», 2005. URL: <https://youtu.be/XLsVbYZQnho> (2:46).

Варіативний:

Весільний марш (час виконання: посад молодого, спорядження весільного поїзду – молодий їде по молоду). Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Весілля», 2009. URL: <https://youtu.be/n9ERcuoCbus> (0:45).

Весільна коломийка до танцю (свекруха зустрічає невістку). Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Весілля», 2009. URL: <https://youtu.be/jb3jEmkvRiE> (2:32).

Практичне музикування

Укр. нар. пісня «Чи се тії чоботи».

1.4. Необрядовий фольклор

1.4.1. Ліричні пісні. Поняття «лірика». Класифікація ліричних пісень за тематикою: соціально-побутові (козацькі, чумацькі, рекрутські, наймитські тощо); родинно-побутові (пісні про кохання, про сімейне життя, сирітські). Музичні особливості: повільний темп, широкий діапазон, розспівування складів тексту, ускладнена ритміка, багатоголосна фактура з сольним виводом. Балади як особливий лірико-епічний жанр. Драматичні та фантастичні елементи в сюжетах балад.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Укр. нар. пісні: «Несе Галя воду»; «Цвіте терен»; «Пряля»; «Над річкою бережком».

«Мала мати одну дочку». Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Над річкою Карайцем», 2001. URL: <https://youtu.be/8s1p0w0jMlk> (9:19).

«Несе Галя воду»: укр. нар. лірична пісня, вик. Черкаський держ. академ. заслуж. укр. народ. хор, 1968. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kUH2ZRJc2DM&feature=youtu.be> (1:25).

«Цвіте терен»: укр. нар. лірич. пісня, вик. Нац. заслуж. академ. укр. народ. хор України ім. Г. Верьовки. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Bd3dumAv5Vo&feature=youtu.be> (4:53).

Маруся Чурай. Балада. «Ой не ходи, Грицю». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ib34IRcOOxA> (4:19).

Варіативний:

«Ой чия ж то хата скраю». Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Над річкою Карайцем», 2001. URL: <https://youtu.be/-FhmqcVsg1k> (4:34).

М. Леонтович. Хорова обробка укр. нар. Пісні «Пряля». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N-abal8xhIQ&feature=youtu.be> (2:15).

М. Леонтович. Обробка укр. нар. пісні «Над річкою бережком», вик. хор Ів.-Франків. музич. фах. коледжу ім. Д. Січинського, кер. Я. Коваль. Фестиваль «Співаймо канон», Львів, 2017. URL: https://www.youtube.com/watch?v=uD_xz2subJc&feature=youtu.be (1:26).

«Туман яром»: укр. нар. лірич. пісня, аранжування та вик. вокальна формація «Пікардійська Терція». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-5SRpWZqNHU&feature=youtu.be> (4:22).

«Гаю, гаю, зелен розмаю», укр. нар. лір. пісня, аранжування та вик. вокальна формація «Пікардійська Терція». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WIsa74Mly2g&feature=youtu.be> (2:09).

Практичне музикування

Укр. нар. пісні: «Пряля»; «Над річкою бережком»; «Несе Галя воду».

«Несе Галя воду» (караоке). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=F7jV-Kjy8fU> (4:04).

«Цвіте терен» (караоке). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uZFSF5fUAmk> (4:11).

1.4.2. Моторні і танцювальні пісні. Жартівливі пісні

Особливості тематики і текстів. Будова пісень у формі діалогу, саморозповіді або жартівливої розповіді, яка ведеться від третьої особи. Музичні особливості: танцювальність як жанрова основа жартівливих пісень, чіткий ритм, мажорний лад, стійка куплетна будова.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

«Сіяв мужик просо»; «Із сиром пироги»; «По дорозі жук, жук».

«Ой під вишнею», вик. В. Грицюк, фрагмент з к/ф «Наталка Полтавка», 1978. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8gkYGJRCrSw&feature=youtu.be> (2:02).

«Дівка в сінях стояла»: укр. нар. пісня, вик. О. Пекун та А. Гнатюк. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2qoDH8A0W5s&feature=youtu.be> (3:17).

Варіативний:

Г. Квітка-Основ'яненко. «Грицю, Грицю до роботи», вик. Р. Кириченко. URL: https://www.youtube.com/watch?v=w16w_OZuxGI&feature=youtu.be (1:30).

Практичне музикування

Укр. нар. пісні з відтворенням відповідних рухів (руханка): «Ой під вишнею» (караоке з плюсом). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0TgLSf3gSVk> (1:57).

«Грицю, Грицю, до роботи».

1.4.3. Музична етнохореографія

Основні танці українського народу: гопак, козачок, аркан, коломийка, метелиця, шумка.

Гопак (від слова «гопати» – «стрибати») – традиційний швидкий чоловічий танець у розмірі 2/4, який виник серед козаків.

Козачок (від слова «козак») – український дводольний танець у швидкому темпі з характерним дрібним ритмічним малюнком.

Аркан – старовинний український чоловічий дводольний танець, поширений на Західній Україні.

Коломийка – коротка, жвава дворядкова дводольна співанка, кожен рядок якої має 14 складів з обов'язковою цезурою (паузою) після восьмого складу. Ритмоформула коломийки 4+4+6.

Метелиця – український народний хороводний дводольний жвавий танець.

Шумка – це традиційна подільська жартівлива пісня-танець, а також танець у розмірі 2/4. Музичні особливості шумки: розмір вірша 4+4, 3+3, 4+3, розмір такту 2/4, рух переважно восьмими.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

«Бойківські коломийки», «Зачепиха» – козачок із приспівками (CD «Український автентичний фольклор», за матеріалами фестивалю «Київська Русь»).

Аркан – танець опришків. Проект «Моя Україна. Берви», альбом «Українська епічна традиція», 2003. URL: <https://youtu.be/fBTYy6k2pmA> (2:10).

Український танець «Святковий гопак». Постановка О. Гомона, муз. оброб. І. Іващенко. Програма «Пісні і танці народів світу» Нац. заслуж. академ. укр. народ. хор України ім. Г. Верьовки, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YUygd1sAZIk&feature=youtu.be> (6:35).

Веселі черевички. Аркан: Різдвяні концерти. Благодійний концерт за сприяння Нац. академ. укр. драм. театру ім. М. Заньковецької. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=BFtdwJ8FaQ0&feature=youtu.be> (4:06).

«Від Києва до Лубен»: вокально-хореографічна композиція. Народ. аматор. ансамбль пісні та танцю «Горлиця». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=xtd7S3Cxb8U&feature=youtu.be> (4:10).

«Я й собі полюбила»: коломийка з бойківського краю, вик. Л. Федьків. URL:

<https://youtu.be/07DNQJOuThg> (3:39).

Варіативний:

Г. Верьовка. Обробка «І шумить, і гуде», вик. Нац. заслуж. академ. укр. народ. хор України ім. Г. Верьовки. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=vjD4lNhuXkU&feature=youtu.be> (6:50).

Практичне музикування

Виконання укр. нар. пісень з відтворенням ігрових рухів (руханка): «Від Києва до Лубен», «Як то тую коломийку».

1.5. Народний музичний інструментарій

Поділ народних музичних інструментів за класифікацією Горнбостеля-Закса:

– *аерофони*: свистячі (дитячі (свистулька, окарина, зозулька), сопілка, денцівка, флюяра, свиріль), язичкові (дуда або коза чи волинка), духові амбушурні (трембіта, сурма, ріг);

– *хордофони*: щипкові (гуслі, кобза, бандура, торбан), смичкові (гудок, скрипка, басоля, бас, козобас), струнно-клавішно-смичкові (колісна ліра або рилля, реля), струнно-ударні (цимбали);

– *мембранофони*: бубон (решето), тулумбас, барабан (тарабан), бухало, бугай, рубель і качалка, деркач (вертушка);

– *самозвучні*: дрімба або варган.

Ансамблі українських народних музичних інструментів. «Троїсті музики».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

«Старовинні награвання», «Повітська похода» (CD «Український автентичний фольклор», за матеріалами фестивалю «Київська Русь»).

«Троїсті музики» Печеніжинська гуцулка. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=15pgwQVCfto&feature=youtu.be> (5:59).

Гуцулка. Проєкт «Моя Україна. Берви», альбом «Прилипчани», 2010. URL:

<https://youtu.be/h0-9Iamhce8> (2:14).

Українська мелодія «Старовітська». Проєкт «Моя Україна Берви», альбом «Берви. Українська традиційна музика», 2005. URL: <https://youtu.be/Cyt25CfNtdg> (1:30).

Українська мелодія «Умерська». Проєкт «Моя Україна. Берви», альбом «Берви. Українська традиційна музика», 2005. URL: <https://youtu.be/csXwwQ-cnZY> (1:27).

«Великодна», «До данцю». Проєкт «Моя Україна. Берви», альбом «Берви. Українська традиційна музика», 2005. URL: <https://youtu.be/I94zV4j4wZg> (2:12).

19 українських народних інструментів (традиційна культура, фольклор), вик. М. Бережнюк, Музей Івана Гончара. Київ, 2020. URL: <https://youtu.be/tzg5sthDA30> (6:11).

Варіативний:

Українські народні музичні інструменти: інтерактив. навч. додаток / уклад. Л. С. Соколова. Харків, 2019. URL: <https://www.thinglink.com/scene/1181276285846945794>.

Практичне музикування

Практичне музикування на народних інструментах: окарини, сопілки, зозульки, деркачі.

1.6. Історична пам'ять українського народу. Епічні жанри: дума, історична пісня

Поняття «епос». Творчість кобзарів та лірників: псальма, дума, історична пісня.

Дума – як жанр винятково українського фольклору. Історичні та побутові думи. Музичні особливості будови дум та манера виконання: імпровізаційність, речитативність, поділ дум на зачин – заплачку, розповідь та кінцівку (славословіє). Роль інструментального супроводу. Видатні виконавці дум.

Історичні пісні. Тематика історичних пісень залежно від історичного періоду. Історичні пісні з репертуару кобзарів. Музичні особливості: яскраво виражена епічність, кантиленний або речитативний тип мелодики, складна ритміка. Музичні особливості похідних пісень: строфічна (куплетна) будова пісні (заспів-приспів), виконання хором без інструментального супроводу – а cappella.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Думи: «Плач невольника», «Дума про Марусю Богуславку».

Історичні пісні:

«Дума про Байду» Старовинна козацька дума XVI ст.), вик. гурт «Жайворонки». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pUO70v10sCw&feature=youtu.be> (5:25).

М. Лисенко. «Гей, не дивуйте, добрії люди», фрагменти з х/ф «Богдан-Зиновій Хмельницький», 2006. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DOYHOu0djic&feature=youtu.be> (1:44).

«Ой, на горі, та й жінці жнуть»: козацька похідна пісня, вик. Нац. заслуж. капела бандуристів України ім. Г. Майбороди. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PEUzUK5vRzY&feature=youtu.be> (3:28).

«Засвіт встали козаченьки»: козацька похідна пісня, вик. І. Козловський, Нац. капела бандуристів УРСР п/к О. Мінківського, ВСГ, 1953. https://www.youtube.com/watch?v=f_Ky4P76Lig&feature=youtu.be (2:58).

Варіативний:

«Зажурилась Україна»: укр. нар. істор. пісня, фестиваль «Віртуози фольку-2018». Київ, 2018. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YIW5Q1aPmNA&feature=youtu.be> (5:41).

Співанка-хроніка: «Про бій». Проєкт «Моя Україна. Берви», альбом «Українська епічна традиція», 2003. URL: <https://youtu.be/-EnW9mNXNp8> (5:32).

Самостійно:

«Маруся Богуславка»: м/ф, реж. Н. Василенко, студія «КиївНаукФільм», 1966. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Yvm6dtaO_DI (9:48).

Практичне музикування

Історичні пісні: «За світ встали козаченьки»; «Ой, на горі та й женці жнуть».

1.7. Авторські пісні, що стали народними

Пісні літературного походження та авторські пісні: Маруся Чурай; С. Климовський, Г. Сковорода та інші. Т. Шевченко і народна пісня. Пісні-гімни.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Маруся Чурай. «Віють вітри, віють буйні» (легенда), вик. М. Стеф'юк. URL: <https://youtu.be/9xK77VAsWhE> (2:31).

С. Климовський (музика і слова). «Їхав козак за Дунай». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7iT54oRUUz0> (2:43).

Д. Крижанівський, слова Т. Шевченка. «Реве та стогне Дніпр широкий», вик. Нац. заслуж. капела бандуристів України ім. Г. Майбороди (2017). URL: <https://youtu.be/TjeNIQeNWtk> (5:28).

М. Лисенко, слова Л. Глібов. «Стоїть гора високая», вик. М. Хома. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XRP4fjKCbHE> (2:56).

М. Лисенко, слова О. Кониського. «Боже великий, єдиний!» (дитячий гімн, «Молитва за Україну»). URL: https://youtu.be/e4rW6cxRT_M (2:31).

М. Вербицький, слова В. Чубинського. «Ще не вмерла Україна», вик. Національна заслуж. капела бандуристів України ім. Г. Майбороди. URL: <https://youtu.be/a2FNazQDJyQ> (2:12).

Варіативний:

Г. Сковорода. «Ой ти, птичко желтобока», вик. Н. Боянівська. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3rLkYWLEjf8> (1:58).

М. Старицький (слова). «Ніч така, Господи, місячна зоряна», вик. С. Щербак. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iUQCEJhYUk4> (2:57).

Практичне музикування:

С. Климовський. «Їхав козак за Дунай» (спів під караоке). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uKpMtkrXYSI> (1:11).

Очікувані результати навчання за Модулем 1

Пояснює значення музики в житті народу, її роль в житті окремої людини, сім'ї, роду, нації.

Дає визначення музичного фольклору за основними ознаками.

Розуміє та пояснює: специфічні для музичного фольклору терміни і поняття (у порівнянні з авторською музикою): фольклор, народна пісня, народне інструментальне награвання, композитор, авторська пісня, обробка народної пісні, хорова обробка а cappella.

Розрізняє та пояснює: жанри дитячого музичного фольклору: забавлянки, лічилки, небилиці, ігрові пісні, колискові пісні.

Визначає коло образів дитячого фольклору, приводить прикладі пісень та виконує деяких з них.

Називає жанри календарно-обрядового фольклору: обрядові пісні, календарно-обрядові пісні, колядки, щедрівки, веснянки, ігрові, заклички, хороводні, русальні, купальські, петрівчані пісні, жнивварські пісні.

Знає їх час виконання та основні обрядові дії, які вони супроводжують.

Описує зміст та дійових осіб зимових театральний дійств Вертеп, Коза, Маланка.

Розуміє та пояснює терміни: сольне та гуртове виконання (бурдон, антифон, гетерофонія, респонсорний спів).

Виконує кілька зразків дитячої та обрядової народнопісенної творчості.

Розрізняє та пояснює: жанри родинно-обрядового фольклору (хрестильні пісні, весільні пісні, голосіння).

Описує традиції українського весілля, знає будову весільного обряду.

Називає жанри необрядового фольклору.

Називає жанри ліричних пісень за тематикою (родинно-побутові, соціально-побутові).

Визначає поняття «жартівливі пісні» та називає їх характерні особливості.

Описує баладу як особливий лірико-епічний жанр.

Називає та визначає основні українські народні танці та танці, запозичені з фольклору інших народів.

Називає українські народні інструменти за класифікацією Горнбостеля-Закса: аерофони, хордофони, мембранофони, самозвучні.

Пояснює поняття «троїсті музики», «інструментальна капела».

Визначає за зображенням та звучанням українські народні музичні інструменти.

Розуміє та розрізняє поняття «епос» та «лірика».

Називає тематику та характерні особливості історичних пісень, наводить приклади.

Знає особливості будови дум та манеру виконання.

Називає імена видатних кобзарів.

Розкриває поняття: «пісні літературного походження», «гімн», «державний гімн».

Називає видатних авторів пісень та гімнів.

Виконує кілька зразків необрядової народнопісенної творчості.

Модуль 2. Музичні подорожі країнами та континентами світу.

Особливості народної музичної культури різних народів та етносів (9 год.)

Зміст навчання

2.1. Народна музика на Близькому Сході та в Середній Азії (Палестина, Туреччини, народи Кавказу та Середньої Азії)

Музика звучить у цілому світі, супроводжуючи окремих людей та цілі народи й етноси впродовж їх життя. Навіть у найвіддаленіших куточках планети, примітивні племена чи високорозвинені нації наділені власним «звуковим» обличчям, яке в музичному виразі демонструє їх ставлення до життя та родинного укладу, виказує особливості їх вірувань, співдід-співіснування з оточуючим довкіллям – природою та іншими народами, відтворює та приймає участь у різних видах діяльності та дозвілля людей, фіксує та описує зміни в історичному розвитку, безперечно, стає відбитком характеру, емоційного складу, темпераменту. Саме через музику різні народи планети – за допомогою розмаїття пісень, танців, обрядодійств у вокальній, інструментальній чи вокально-інструментальній площині – створюють свої живі динамічні звукові портрети та біографії, які розташовані на умовному «музичному глобусі».

На величезній території Євразійського континенту утворилося два напрямки: західний – Європа (Західний – Окцидент) і східний – Азія (Схід – Орієнт). Між цими великими

геокультурними зонами знаходиться Україна – володарка найбільшої у світі кількості зразків музичної народної творчості в її феноменальному жанровому розмаїтті. Масштаби Азії та різноманіття її географічних зон викликали умовний поділ на регіони: Близький Схід, Середня або Центральна Азія та Далекий Схід.

Одним з найдавніших територій розселення людей та формування музичних культур є регіон Близького Сходу (населений різними народами, серед яких – древні шумери), який знаменитий чималими археологічними знахідками (викопних інструментів – кістяних флейт, ударних інструментів, унікальний корпус арфи з головою бика), писемними свідченнями (шумери вважаються винахідниками письма) та зберігає давні форми фольклору. Вчені і музиканти-виконавці займаються вивченням та відродженням давніх пластів музичної культури. Так, відбуваються спроби відтворити давні наспіви в супроводі старовинних інструментів, наприклад, епос про героя Гільгамеша в супроводі шумерської срібної ліри, яка зберіглася завдяки матеріалу, з якого виготовлена (була знайдена на території Месопотамії-Межиріччя між двома річками Тигр і Ефрат – сучасна Сирія та Ірак).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Імпровізація на шумерській лірі зі срібла. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=JU4QRxsZhjg> (3:14).

Самостійно:

Фрагмент співаної розповіді-епосу про Гільгамеша. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=QUcTsFe1PVs> (3:55).

У **Палестині** (Ізраїль) є розвиненою вокальна та інструментальна музика. Серед народних і давніх інструментів (їх велика кількість зазначена в Біблії) – труба хасосра, гусла – псалтирйон, обрядові дзвіночки, якими рясно оздоблювали одяг священників. Сигнальні звуки шофару (єрихонська труба) супроводжують релігійні дійства до сьогодні. Давній релігійний пісенспів «Шма, Ізраель» – «Почуй, Ізраїль» став народним духовним гімном. У жанровому колі народних пісень і танців виділяються колискові. Народні єврейські оркестри та їх представники – клезмери. Поширення клезмерських капел в Україні (знаменита і всесвітньовідома «Хава нагіла» («Радіймо») походить з середовища українських євреїв).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

«Шма, Ізраель» – автентичний розспів зі вступними і заключними звуками шоферу. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=leqCzmyQ5EM> (1:52).

Сучасна інтерпретація «Шма, Ізраель» у вик. Узії Цадока. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ODa2DyaIIB0> (3:20).

Коліскова – анімаційний фільм. URL: https://www.youtube.com/watch?v=31_1-m93tI8 (4:11).

«Шолом-алейхем» або «Хава нагіла» – народні єврейські танцювальні пісні у виконанні клезмерських капел (на вибір викладача).

Самостійно:

Рош ха-Шана. Кліп з історією Палестини (звучання шофару, труби хасосри). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=yDQWSgLCfc> (6:13).

Варіанти «Шма, Ізраель»: URL: https://www.youtube.com/watch?v=M_DIE8ySemM (1:58).

Есфір. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eou9fC4bsqo>(2:40).

Давид д'Ор. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pOHx08EXetY> (4:36).

У Туреччині, Сирії та арабському світі відомими є танці дервішів (мандрівних монахів), суфійське обертання (кручення) використовують з лікувальною метою. Унікальні танці дервішів під супровід мугамного співу та інструментальної гри – одна з перлин «танцюючої планети», їх називають також «симфонією атомів». Арабський мусульманський світ практикує мугам – складну систему ладів і відповідно мугамат – довготривалі віртуозні у своїй витонченості, немов багато орнаментовані східні килими, розспіви поетичного тексту. Мугам (макам) постає як основна ладоінтонаційна система багатьох народів Близького Сходу та Середньої Азії. Характерна ознака: постійна варіативність-змінність та імпровізація в співах та гри на інструментах. Так, азербайджанських виконавців-мугамістів називають ашугами (віртуозними сольними виконавцями, подібно до українських кобзарів), вони виступають в тріо (співак, ударні, струнні) або з іншим більшим за складом музичним ансамблем.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Танці дервішів зі співом та інструментальним супроводом. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=O3wi-jhXhYw> (5:13).

Мугам у виконанні азербайджанського мугаміста А. Мамедова. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=s3GhkbUvpls> (3:53).

Узбецькі танці в дитячому виконанні. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=kuGxHMJ6_pQ (4:12).

Самостійно:

Фестиваль дервішів. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=6slnGKwmYtg>;

<https://www.youtube.com/watch?v=DJ48EPXsTC0> (1:15).

Практичне музикування

Руханка: повільні ритмічні ротаційні обертання або півоберти зі злітаючими рухами рук під музику – створюючи уявну картину обертання сніжинок, спадаючих листочків чи обертання планет довкола Сонця:

<https://www.youtube.com/watch?v=NAFXrtorM0> (2:47);

<https://www.youtube.com/watch?v=qaCBdLMj-dw> (3:31);

<https://www.youtube.com/watch?v=7pafZuhpk9Y> (1:35).

У Середній Азії, країнах Вірменії, Грузії, Азербайджану сформувалась оригінальна народна культура. Видовим для вірменської музики став популярний у світі інструмент дудук, звучання якого часто використовують у кіномузиці, кліпах. Грузія прославилася не лише народним багатоголоссям, а й запальними танцями, наприклад, моксеурі. Візитною карткою країни стала авторська пісня, яка здобула статус народної – «Суліко».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Соло на дудуку. Джіван Гаспарян «Мамо моя». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=64gs7fzlg88> (4:12).

Вірменські народні мелодії. Єгіше Манукян. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=PluzIW9LKSE&list=OLAK5uy_kqaRpJHIRYeNvDlBofop74OWbE8xinuWg (5:11).

Танці Грузії. «Моксеурі», вик. Нац. ансамблю танцю Грузії «Сухішвілі». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=h64VT8sbJVw> (2:18).

«Суліко», вик. ансамбль. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=M7CayWbAaP4> (3:30).

Самостійно:

Дудук і скрипка «Ностальгія», вик. оркестр Yannі. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=IVPLIuBy9CY> (5:55).

Саундтрек до х/ф «Гладіатор» : дудук – Джіван Гаспарян. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=Dpo3RwiJO9c> (5:00).

Практичне музикування

Вивчити і співати пісню А. Церетелі «Суліко». Підібрати мелодію на інструменті.

2.2. Музика народів Далекого Сходу (Тибет, Індія, Китай, Японія, народності Півночі)

Музика народів **Далекого Сходу** екзотична та оригінальна. Різні регіони та культури виробили яскраві самобутні зразки народної творчості, самоцінність яких притягає багатьох митців світу. Екзотична тема в європейському мистецтві «підживлювалася» китайською, японською, індійською музикою.

Унікальна музична культура народів високогірного **Тибету** пов'язана з релігійними практиками та спирається на тибетські мантри-молитви. Лікувально-магічні властивості приписують величезній кількості інструментів – трубам різного розміру, дзоновим оркестрам, вібруючим чашам тощо. Музика супроводжує також бойові мистецтва.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Тибетська мантра-молитва про повернення зору. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=ayGQoJdRcdQ> (5:35).

Самостійно:

Музика буддійських храмів: буддійські труби, оркестр дзвонів, камінці, чаші. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=SAKVpYV8YuE> (1:00).

В **Індії**, музика якої відрізняється витонченим рясно хроматизованим інтонуванням (октавна гама включає 22 ступені – шруті, тобто в традиційному співі використовуються не лише півтони, але й чвертьтони, глісандо), звукове та пластично-хореографічне мистецтво наділяється божественною могутністю: за віруваннями – бог Шива створив Землю та Всесвіт у космічному танці. В індійських монастирях поширений жанр рагі – розспівані довготривалі композиції (деякі тривають 2 – 3 години), які наділені певним призначенням – Рага Вогню, Рага Світанку, Рага Дощу. Їх виконують як соло зі супроводом, а також танцюють. Традиційно використовується спів у стилі гамака / gamakas (надзвичайно хроматизований і глісандуючий). Провідними є струнні інструменти, наприклад, ситар – багатострунний щипковий інструмент з сильною реверберацією звуку, віна. Індійські танці танцюють босоніж, у них браслети з багатьма металевими бубниками на щиколотках танцівників виконують роль додаткового ударного інструмента, а система значень виразних рухів не лише рук, а навіть конфігурацій пальців та міміка обличчя стають невід'ємними елементами танців.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Виконання рагі в супроводі ситару – Раві Шанкар. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=zVqvd6mhat8> (2:04).

Спів у стилі гамака / gamakas – лекція професорки Пратібхи Сараті. URL:

<https://www.youtube.com/watch?=AIPraIlSmIk> (4:53).

Індійські танці школи Бгарат Нат'ям у вик. Савіті Састрі. Зустріч Лакшмі з Рамою з «Рамаїяна». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SgiLOzFQh14> (3:45).

Танець на тарелях з водою на голові. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ko5sKNuSLbs> (3:15).

Сцена – дует мами і доньки. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=9JnwbHy73ts&list=PLLYe2J8bOZKrqGtFA2drXC6ixRe6p40t&index=8> (5:28).

Самостійно:

Спільна імпровізація Іегуді Менугіна (скрипка) і Раві Шанкара (ситар). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=fJ5ZBkZGW9U> (4:34).

Фільм-лекція «Еволюція індійської музики» : звучання віни. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=kaAvKLGssJI> (12:15).

Практичне музикування

Спробувати співати в стилі гамака / gamakas, спираючись на український ковзний лад.

Особливості музики **Китаю** у вузькому діапазоні мелодій, культивуваці та вслуханні в окремі довгі звуки, опори на п'ятиступеневі лади – пентатоніка (де, однак, кожен з 5 ступенів є тонікою, тобто здатен до породження нових елементів). Великий інструментарій включає всі групи, оригінальними є вдаряння звукових каменів та мініорган у чайнику – шен. Серед струнних – родина скрипок ерху, щипкова піпа, гучжен. Серед ударних – різноманітні барабани та гонги.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Соло на піпі у вик. Ву Ман. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZvRM6VGy3kE>(2:58).

Соло ерху, кавер OST. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PD8ep3wGUjg> (3:22).

Соло гучжен (китайські гусли). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HgGHLcUbjgo> (3:00).

Самостійно:

Концерт «Любов метеликів» для ерху і народних інструментів. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=tu5XohUR3Pg> (фрагмент 2:00).

Віртуозне виконання Фан Джінлонг (піпа). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=GpsH0GjYbow> (9:34).

Музика **Японії** характеризується з одного боку витонченим поетичним звучаннями древніх бамбукових флейт, з іншого – військовим, мілітарним гучним звучанням розмаїтих барабанів.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Соло на бамбуковій флейті сяку хаті. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=tylk6BzO_d4 (2:51).

П'єса для 25-струнного кото «Сакура». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=JDTp_YQizqE (4:15).

Японська гітара самісен Ясабуро Буші. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=gB7HAWzLffo> (2:00).

Барабани самураїв. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=CzOVthBhxnE> (1:17) або

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=b3qrqDZBWz> (4:33).

Самостійно:

Переглянути фінали національних барабанних шоу. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=BZDbUAE9vzo>

або гри на тайко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UajKUdALiLE>.

Юнацький оркестр Дайші (Daichi). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RIGD-TEvUg8> (7:57).

Практичне музикування

Розучити мелодію японської народної пісні «Сакура». Прослухати пісню <https://www.youtube.com/watch?v=0Hvo4Db3NT8> (2:12) і сольфеджувати верхній голос за відеопартитурою з інструментальним супроводом другого голосу <https://www.youtube.com/watch?v=aXlkdD4UJ5c> (2:15)

Музика **північних народів** дуже різноманітна, адже на значних площах та території проживає багато народностей і етносів. У народів Півночі та Сибіру поширений горловий шаманський спів у супроводі шаманського бубна. Також використовувалися духові, струнні інструменти, дрімби.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Імпровізація шаманського співу та гри на дрімбі, бубні, горловий спів у вик. Олени Уутаї. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XP3RkDEGiXY> (5:05).

Унікальне звуконаслідування голосом OLOX. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bBfK-vGygvk>

«Моя Тува» нар. пісня у вик. родинного ансамблю (з горловим співом дітей). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=u9Wk6_08d-w (1:58).

Самостійно:

Алтайський ансамбль народної музики. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=3encA6KYQUI> (5:00).

Жіночий горловий спів: Тува, Монголія, Чукотка, Якутія. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=qhSEKxQjOpY> (3:00).

Чоловічий горловий спів: Монголія, Хакасія, Алтай, Тува. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=UnSd1ZHx-5Y> (3:31).

Сучасна етнічна музика на екологічну тематику: OLOX, Дживан Гаспарян, Геннадій Ткаченко-Папіж. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bBfK-vGygvk> (5:27).

2.3. Особливості етнічної музики Африки, Австралії, Океанії

Музика **Африки**. Розмаїття регіональних культур. Давньоєгипетська цивілізація залишила яскраві свідчення про свою музичну культуру на фресках храмів і палаців, пірамід, на сторінках рукописів. Музичні традиції давнього **Єгипту** проявилися у містеріях (величні костюмовані масові святкування на честь богів). Зображення грандіозних оркестрів (лише родина арф налічувала понад 1000 різновидів інструментів) та описів музики збереглися в археологічних артефактах. Характерними були систри – колотушки з бубниками чи дзвониками або тарілочками, що нагадують іграшки для немовлят; численні військові мідні труби (знаменитий фараон Тутанхамон похований з двома трубами – срібною і золотою, які лежать пообіч мумії), а також поширена з дерев'яних духових інструментів видовжена вертикальна флейта неу.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Давньоєгипетська флейта ney. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wYQ_ol3L9Ag (2:34).

Музика часів фараона Рамзеса II. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vsIsS-Uu5x4>.

Реконструйовані мелодії (арфа). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nBmWXmn11YE> (1:25).

Давньоєгипетська колискова «Намі-намі». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=L0pQVnLIDig> (4:00).

Самостійно:

Цикл кліпів Ancient Egyptian Music. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=pF6FpwT1v5A>;

<https://www.youtube.com/watch?v=WYdRNiOLc38>;

<https://www.youtube.com/watch?v=B-0cLfs7twA>.

Центральна Африка, населена численними племенами і народами, представляє обрядову та побутову музику з особливою увагою до ударних інструментів та значенням ритму в танцювальній культурі. Африканцям належить чи не найбільша у світі колекція автентичних ударних інструментів: їх виготовляли з порожніх кокосових горіхів, твердошкірих порожніх гарбузів, шкіри тварин тощо. Цікавим фактом є те, що далеким родичем великого фортепіано є африканське фортепіано калімба.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Танці африканських племен. Фестиваль заоулі. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=4k9I25ULqOU> (4:00).

Африканське піаніно – калімба. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vA3nK6ojPnQ> (3:00).

Самостійно:

Документальний фільм «Ритм» FOLI (немає руху без ритму) оригінальна версія Томаса Реберса та Флориса Льовенберга. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IVPLIuBy9CY> (10:00).

Мистецтво аборигенів **Австралії** та численних островів біля неї привертає велику увагу сучасників, вражає своєю оригінальністю. Примітивні рисунки та примітивні співи в обрядах межують з віртуозним інструментальним мистецтвом гри на диджериду – довга дерев'яна труба (або гра на кількох трубах), на якій аборигени імітують звучання довколишнього світу.

Музика островів **Індонезії** (Ява, Балі) ще більш барвиста і специфічна. Гамелани (велетенські острівні оркестри), основу яких складають дерев'яні, частіше металеві чи позолочені пластинкові інструменти (величезні металофони) з групою струнних, духових та ударних створюють враження шуму, оздобленого тембрами сріблясто-золотистих відблисків металевих пластин і молоточків, викликаючи враження фантастичного, казкового звучання. Такі ж багато оздоблені золотом яскраві різнобарвні костюми танцівників з ляльково-маріонетковими рухами. Цікаво, що всі музиканти гамелану проживають общиною в одному селищі, а дорогоцінні інструменти становлять частину національного скарбу. Складне поліфонічне «неземне» звучання створює враження казковості.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Гамелани. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UEWCCSuHsuQ> (8:00).

Танці острова Балі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WG9GZIOAftI> (2:15).

Гра на диджериду. Yigi Yigi у вик. Девіда Хадсона. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=Gf0RrQ62jw8> (3:50).

Самостійно:

Танці в супроводі гамелану і хору. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HapBuj7YcmI> (5:00).

Диджериду у виконанні Янні. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=cizByru14jc&list=RDcizByru14jc&index=1> (7:17).

Диджериду з симфонічним оркестром. Соліст – Вільям Бартон. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=cLu9GmV2vF0> або сольний виступ В. Бартона. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=cLu9GmV2vF0>.

2.4. Фольклор автохтонних (корінних) народів Північної та Південної Америки

У **Північній Америці** музика автохтонного населення – індіанських племен представлена яскравим інструментарієм, обрядовою музикою. Племя апачі зберегло оригінальні скрипку та духові. Свідченням примітивної доцивілізаційної культури є звукові шумові інструменти – в'язанки-суцвіття вінків та браслетів з мушель (ракушок) чи кісток тварин, натуральні дерев'яні духові, особливо панфлейти – кількарядкові багатостовбурові духові (най). Знаменитою мелодією північно-американських індіанців став «Політ кондора» (орла). Свою музику, в основі якої горловий шаманський спів, індіанці прикрашають голосовими імітаціями криків птахів та різних звуків довкілля (шум водоспадів, струмків, листя дерев тощо). Легендарне плем'я могікан, попри знищення білими завойовниками, існування в резерваціях, зберегло власну автентичну музику. Цей тип автохтонної культури отримав міжнародну назву *nativemusic* (дослівно – музика корінного народу).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Музика індіанських племен. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fVMgB6OVO0o> (6:05).

Скрипки апачів. Показ колекції Р. Блака. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=80K4EKfdwH8> (3:59).

«Політ кондора» («El Condor Pasa») Лео Рохас. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=8kQZHYbZkLs> (3:15).

Концерт Лео Рохас з демонстрацією індіанських інструментів. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=nejiQ39DWrU> (5:25).

Давня пісня могікан «The Last of the Mohicans» у вик. оркестру El Dorado з автентичними виконавцями. URL: https://www.youtube.com/watch?v=lyr9Jzxx_RI (6:05).

Самостійно:

Натуральна індіанська флейта. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=A-RERMMmRgk> (1:22).

Фестиваль індіанської музики в Тойла. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=msPXVzEoQdA> (6:00).

Автентична музика індіанців у програмі «Inka Karal. Кращі індіанські пісні» (Лео Рохас, Олександр Кейривелу, Relaxing Music та інші виконавці). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=RksDIZmNiXY> (56:00).

Практичне музикування

Співати або підібрати на власному інструменті мелодію «Політ кондора». Разом з виконавцями співати давню мелодію могікан з рухами.

Народи і племена **Південної Америки** в горах Анд, величних лісах найбільшої у світі ріки Амазонки також втілили власне звукове відчуття та розуміння світу в музиці, тісно пов'язане

з голосами природи. Знаменита перуанська співачка Іма Сумак унікально відтворювала автентичний спів та голоси природи.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

«Голоси Амазонки», соло – Іма Сумак. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=10xmMmGZ7s4> (3:40).

«Джунглі», вик. Іма Сумак. URL: https://www.youtube.com/watch?v=7_W-2alfQqg (3:07).

Стародовній перуанській «Гімн Сонцю», вик. Іма Сумак. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=AUL6jQHTXSQ> (3:22).

2.5. Музика народів Європи (скандинавських, кельтських країн: Норвегія, Англія, Шотландія, Ірландія; романських: Іспанія, Італія, Франція; центральноєвропейських: Австрія, Німеччина, Угорщина)

Народна музика **європейських народів** створює надзвичайно строкату та цікаву картину. У **Північній Європі** під впливом гірської природи Скандинавії утворився такий феномен як спів з відлунням у горах та яскраві пастуші кульнінги. Поширення набула 8-струнна норвезька скрипка – гардингфеле та тальхарпа – кельтська ліра, яку вважають інструментом вікінгів. Скандинавські танці та пісні наділені складною оригінальною ритмікою (халлінг).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Відеокліп з пейзажами (спів з відлунням та рогом 20:00) у вик. Дж. Джинтон (Jonna Jinton). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=XB26CYErhcI> (4:00).

Пастуший кульнінг. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KvtT3UyhibQ> (1:02).

8-струнна норвезька скрипка гардингфеле (презентація Гакона Солааса). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Di1F8GUvEtg> (2:57).

Тальпарфа кельтська ліра – інструмент вікінгів. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=p-iQLnTEC1k> (1:15).

Самостійно:

Кліпи Їрки Хаєка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=p-iQLnTEC1k>, URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=KFrMSW-hJ-M> та інші.

Цикл кліпів «Музика вікінгів». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qLLHObus9rM>.

У **кельтських народів** (Англія, Шотландія, Ірландія) видовим явищем стали оригінальні народні танці – жиги (основний елемент – вистукування каблуками під час крокування, танець є передвісником чечітки-стефу в американських мюзиклах). Танці виконуються під супровід ансамблів, до складу яких входить ручна кельтська арфа. Єдиний у світі герб, на якому зображено музичний інструмент арфу, належить Ірландії. Самобутньою є гра на шотландських волінках.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Жига у виконанні Riverdans. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ukDht4jRcT0> (3:37).

Шотландські волінки: ансамбль Clanadonia. URL:

<https://www.clanadonia.co.uk/>

<https://www.youtube.com/watch?v=fwWmcMz0ZVk> (3:15).

Самостійно:

Ірландські жиги. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rkSEpmB19mE> (3:07).

Саундтрек до к/ф «Хоробре серце» з ірландською флейтою та шотландськими волинками. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LL--prfnuJ8> (1:38).

У **Центральній Європі** в гірських Альпах австрійці витворили специфічний спів, який як і гуцульські гоєкання, був розрахований на комунікацію між людьми, що знаходилися на віддаленні в горах. Імітація відлуння зберіглася безпосередньо в «подвійному» співі – співі натуральним грудним голосом і носовим фальцетом.

У **Південній Європі** яскравим фольклором вирізняється Іспанія. Тут народилися пісні канте хондо (глибокий спів) в супроводі гітари та знаменитий танцювальний стиль фламенко, в якому танцівниці використовують мікроударні інструменти – кастаньети, вистукування складних ритмів каблуками – мештами, а плескання в долоні учасників ансамблю створює додаткові ритмічні голоси, що складається в складну поліфонічну фактуру цілого.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Йодль, вик. Франц Ланг. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ti4FT-XCQj0> (2:00).

Тірольський спів йодль з кліпом краєвидів Австрії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pgKvK-3-tpY> (3:00).

Фламенко «Севільська Голубка» у вик. Естрелли Моренте. URL: https://www.youtube.com/watch?v=5ecJzbQJ_74 (2:40).

Flamenco «Bodas de Gloria» Featuring «La Farruca». URL: https://www.youtube.com/watch?v=GFPIW_LUH-8 (8:00).

Самостійно:

Йодль, вик. Софія Шкідченко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CHspo7fphCI> (5:00).

I. Альбеніс. Астурія (гітара – Wulfin Lieske). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=L8EPgkwDk5U> (1:51).

Фламенко – віртуозна Сара Барас (Sara Pereyra Barasy). Сюїта фламенко, трейлер. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xg8d18awwUo> (2:19).

Родинний ансамбль фламенко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B5O97305Bew> (8:00).

Практичне музикування

Під час прослуховування та перегляду музичних зразків фламенко разом з виконавцями проплескувати і простукувати ритм.

2.6. Музична народна творчість країн слов'янського ареалу: Польща, Чехія і Словаччина, країн Балканського півострова та Балтії

Слов'янський ареал – це найближчі до України країни-сусіди – Польща, Чехія, Словаччина тощо, а також країни Балканського півострова та Балтії. Можна запропонувати учням підготувати самостійні пізнавальні завдання – повідомлення, презентації за запропонованими викладачем темами.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Латвійські співочі поля. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=TYIgwYML7WQ> (3:05).

«Ой, у лузі червона калина» у вик. хору з тисячі виконавців. Естонія. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=iWSMdxAxW3c> (3:23).

Самостійно:

Народна латвійська пісня «Вій, вітерець» на співочому полі. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bevchg5SMJHo> (4:48).

Країни **Балканського півострова** демонструють цікаві пісенно-танцювальні зразки, які Василій Петропулос проілюстрував у програмі «12 танців за 12 хвилин». У них звучить музика Боснії і Герцоговини, Румунії, Хорватії, Косово, Північної Македонії, Греції, Албанії, Сербії, Монтенегро, Туреччини, Словенії, Болгарії. Болгарська музика вирізняється надскладною ритмікою та таким же вишуканим народним багатоголоссям («космічними голосами» називають багатоголосий болгарський спів), наприклад, Колискова з Челебійче / Zaspalo e Chelebiiche в обробці Христо Тудорова чи віртуозні зі скоромовками «Шопські приспівки».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Шопські приспівки. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jtxF5vULqoU> (1:32).

Балканська музика і танці 12 країн. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Jkv4yO3fzss> (12:00).

Самостійно:

Zaspalo e Chelebiiche в обробці Христо Тудорова. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=UsDtmdWFBxU> (5:37).

Практичне музикування

Співати з фонограмою та розучити латвійську пісню «Вій, вітерець» «Pūt vēliņi», вик. Камерний хор Ave Sol. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4Jgy2nW6pRs> (5:25). Ноти з текстом в українському перекладі в «Хрестоматії з хорового диригування» М. Стефіної, 2022. с. 22. URL: https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/stefina_Hrestomatia_2016.pdf

Очікувані результати навчання за Модулем 2

Пояснює значення музики в житті різних народів.

Дає визначення народної творчості в трьох видових аспектах: вокальна, інструментальна та вокально-інструментальна музика з наведенням прикладів фольклорних зразків різних країн.

Розуміє та пояснює: специфічні для музичного фольклору терміни і поняття обрядового, родинно-побутового, епічного родів фольклору.

Розрізняє та пояснює специфіку народної творчості різних народів залежно від їх географічного положення.

Визначає типологічні жанри, які присутні в багатьох автентичних культурах світу: колискові, трудові, обрядові, ліричні, епічні тощо.

Розрізняє та пояснює спільні та відмінні риси між інструментами різних народів.

Систематизує та порівнює інструменти різних народів, розрізняючи за матеріалом, з якого вони виготовлені:

духові:

- дерев'яні – дудук, диджериду, бамбукові флейти, сопілки, буддійські труби, трембіти;
- очеретяні – панфлейти (най), шен (чайник з очеретяними трубками різної висоти);
- з рогів тварин – шофар, ріг;

– мішані – волинки (шкіряний мішок зі свистунцями);

струнні:

– струнно-щипкові – піпа, кото, кельтська арфа, ситар, калімба, гусла;

– струнно-смичкові – ерху, скрипка апачів, гардингфеле, тальхарпа/тагельхарпа вікінгів;

– самозвучні – систри-колотушки, в'язанки мушель, чаші, дримби;

ударні:

бубни, барабани, гонги, камені, кастаньєти.

Описує оригінальні види народного співу, характерні для різних країн (горловий спів, йодль, шаманський спів, мукамний спів, іспанський глибокий спів канте-хондо, індійський спів гамака / gamakas).

Називає окремі характерні жанри, пов'язані з релігійною обрядовістю (мантри в Тибеті, гімни в Єгипті, Палестині, Перу, макамати в Центральній Азії, раги в Індії).

Знає назви народних музикантів та колективних ансамблів окремих країн – ашуги, клезмери, дервіші, капели, троїсті музики, гамелани.

Порівнює різнонаціональні інтерпретації одного жанру (наприклад, колискової) – вірменської, єгипетської, болгарської, української, визначає спільні та відмінні риси.

Описує, розуміє та пояснює термін *nativmusic* – «автохтонна музика».

Виконує кілька зразків народних пісень чи мелодій різних народів.

Називає етноси та народи, в яких збереглися релікти вабцевої культури (полювання і приручення тварин), імітації голосів природи та наводить приклади пастушого чи ловецького типів культур.

Визначає та пояснює типи музичних систем, які створилися в різних регіонах світу: китайська система пентатоніки – п'яти тонік, арабський мугам, хроматична індійська система шруті.

Називає окремі танцювальні жанри і стилі (іспанське фламенко, ірландські жиги /джиги, грецькі сиртаки, грузинські моксеурі, суфійські обертання, балійські танці).

Розуміє значення терміну *екзотика* – exotic.

Називає та визначає характерні інструменти різних народів по групах (струнні, духові, ударні, самозвучні).

II семестр

Модуль 3. Музична мова. Засоби музичної виразовості (10,5 год.)

Зміст навчання

3.1. Виразові засоби музичної мови та способи їх музичного втілення

3.1.1. Музична інтонація

Музична інтонація (від лат. *intono* – голосно промовляю) – важливий елемент музичної мови. Подібність музичної інтонації до інтонації людської мови. Характерні музичні інтонації:

– інтонація заклику – переважно чіткий пунктирний ритм, голосна динаміка, активний штрих, висхідний хід на кварту. Втілення героїчних образів;

– інтонація плачу, жалю (*lamento*) – переважно низхідні малосекундові рухи, плавний ритм, повільний темп. Втілення образів жалю, суму, страждання;

– інтонація запитання – переважно висхідний мелодичний рух із зупинкою на нестійкому ступені, помірний темп та динаміка;

– інтонація відповіді – переважно низхідний рух мелодії із зупинкою на стійкому ступені та сильній долі такту;

– інтонація прохання – поєднання інтонацій суму та запитання, часто рецитація на одному звуці;

– інтонація погрози – поєднання інтонацій заклику та відповіді.

Приклади виразного зіставлення протилежних інтонацій.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Лисенко. Опера «Коза Дереза»: URL: <https://youtu.be/iDBuua3uuAE> (загал. час: 46:30);
«Я Коза ярая» (21:11–21:40);
«А я Рак» (35:15–35:50).

М. Лисенко. «Сумний наспів». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FGhsFCG3uHk> (3:49).

Л. ван Бетховен. Увертюра «Егмонт» (вступ, 2 теми). URL:

<https://youtu.be/ChcrZX2rZ1M> (1:30–2:50, загал. час 11:17).

Р. Шуман. Фортепіанний цикл «Альбом для юнацтва».

«Перша втрата» (відеоклавір). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rxy-tAbaCYs> (2:14);

<https://www.youtube.com/watch?v=nveCuYNDIWk> (2:06).

Р. Шуман. «Чому» (цикл «Фантастичні п'єси» оп. 12). Повний цикл з відеопартитурою у вик. Д. Цифри (28:18). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rOGMIIdOiLuk> (3:37);

«Засвіт встали козаченьки», вик. Козловський І., Національна капела бандуристів. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=f_Ky4P76Lig (2:39).

Р. Ліль, слова Е. Потьє. «Марсельеза», фрагмент з к/ф «Знедолені», Велика Британія. 2012, вик. М. Матьє. URL: <https://youtu.be/kemiLucLqRg> (4:35).

В. Косенко. «В похід» (цикл «24 дитячі п'єси для фортепіано» (відеоклавір). URL:

<https://youtu.be/ZM9t-DYjwBg> (загал. час: 30:20): (12:30–13:55).

Р. Вагнер. «Політ валькірій» (опера «Валькірія», III д.). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=svMHBPed9Bs> (10:00).

Варіативний:

В. Моцарт. «Lacrimosa» з Реквієму. Відеопартитура. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Ym8b3bC_Fq4 (3:11).

В. Моцарт. Арія Барбаріни (опера «Весілля Фігаро»). Відеопартитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=efDmd0h99QY> (1:37).

<https://youtu.be/LqL864Iyw4c> (1:35).

М. Лисенко. Арія Насті (опера «Тарас Більба», II д., відеоклавір). URL:

<https://youtu.be/o86mVhFdhFc> (2:25).

Практичне музикування

Виконання пісень з опери «Коза Дереза» М. Лисенко: «Я Коза ярая», «А я Рак».

3.1.2. Мелодія. Лад. Гармонія. Ритм. Метр. Темп. Регістр. Динаміка. Агогіка. Артикуляція. Фактура

Мелодія – головний виразовий засіб музичної мови, одноголосна форма викладу музичної думки. Інтонаційна природа мелодії та її структура (мотив, фраза, речення, кульмінація).

Типи мелодії – вокальна та інструментальна. Наспівна (кантиленна) мелодія. Декламаційна мелодія (речитатив). Мелодії інструментального типу. Мелодична лінія, мелодичний рисунок та його різновиди.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Структура мелодії:

М. Лисенко. Обробка укр. нар. пісні «Дощик» (відеоклавір). URL: <https://youtu.be/URea2ggzrV8> (2:17).

Типи мелодії.

Наспівна:

М. Скорик. Мелодія з к/ф «Перевал», вик. Б. Півненко, дир. В. Матюхін. Концерт-презентація фестивалю «Дні музики Мирослава Скорика», НАМУ. 2013. URL: <https://youtu.be/bp3Cх6OjHgk> (4:18).

Декламаційна:

Ф. Шопен. Прелюдія *мі мінор* № 4 (відео з нотами). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CхGGI0wухns> (1:53).

М. Лисенко. Увертюра до опери «Тарас Бульба», перша тема (відеоклавір). URL: <https://youtu.be/crfmihS7Pho> (загальний час 4:53).

Інструментальна:

Й. С. Бах. Скерцо з оркестрової сюїти *сі мінор* («Жарт»). URL: <https://youtu.be/QztjWS7eMA0> (2:05).

Н. Паганіні. «Вічний рух». URL: <https://youtu.be/D-TAO7U6rtg> (4:08).

Ф. Мендельсон. «За прядкою» (збірка «Пісні без слів») (2:40).

Л. ван Бетховен. Соната № 14 *до-дієз мінор* «Місячна», фінал. URL: <https://youtu.be/WKAbSu6-6Bc> (7:52).

Варіативний:

Д. Крижанівський, слова Т. Шевченка. «Реве та стогне Дніпр широкий». URL: <https://youtu.be/TjeNIQeNWtk> (5:28).

Практичне музикування

Укр. нар. пісня: «Дощик».

Д. Крижанівський, слова Т. Шевченка. «Реве та стогне Дніпр широкий».

Лад (зі слов'ян. – порядок, мир). Виразова роль ладу. Вплив ладу на характер музики. Співставлення протилежних ладів (мажору та мінору) для створення художніх образів та музичного розвитку.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Леонтович. «Дударик». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LbGYuqsVUyc> (1:57).

Е. Гріг. «Пісня Сольвейг». Відеопартитура. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eM5-Y3Bv8qU> (5:46).

Л. ван Бетховен. «Весело-сумно» (відеоклавір). URL: <https://youtu.be/7WY0oqG6nnA> (2:08).

М. Колесса. «Три коломийки»:

Перша. URL: <https://youtu.be/2goAakxDJ6s> (2:13);

Друга. URL: <https://youtu.be/CKhZuz-5zUc> (1:40);

Третя. URL: <https://youtu.be/CYTq1wjyW2Y> (2:28).

Варіативний:

В. Косенко. Цикл «24 дитячі п'єси для фортепіано» (відеоклавір). URL: <https://youtu.be/ZM9t-DYjwBg> (загал. час: 30:20):

«Не хочуть купити ведмедика» (7:18–8:38);

«Купили ведмедика» (8:33–9:11).

Гармонія (з грец. – зв'язок, злагодженість). Гармонія як засіб створення музичного образу. Гармонія як супровід до мелодії. Колористичні властивості гармонії. Виразальні можливості консонуючих та дисонуючих співзвучь, у тому числі кластерів, які вперше у світі використав український композитор В. Барвінський у «Жаб'ячому вальсі».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ф. Ліст. Ноктюрн № 3 «Мрії кохання». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=Y4XEPdYO5mM> (4:39).

Ф. Шопен. Прелюдія *мі мінор* № 4 (відео з гармонічним аналізом). URL:
https://www.youtube.com/watch?v=0ozTю_wI8k (1:53).

В. Барвінський. «Жаб'ячий вальс». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=4UM-uPP5M0A> (4:13).

Варіативний:

В. Подвала. «Полька-дисонанс». URL: <https://youtu.be/9nWX9i85rmQ> (1:00).

Ж. Колодуб. «Троль». URL: <https://youtu.be/3FIPjoKfCng> (1:45).

Ф. Шопен. Етюд №1 оп. 10. Відеопартитура. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=g0hoN6_HDVU (1:54).

Виразальна роль **ритму** (з грец. – відповідність, розміреність), **метра** (з грец. – міра), **темпу** (від лат. – час) в музиці. Вплив ритму на характер музичного образу (рівномірний, пунктирний, синкопований та інші). Поняття «ритмічна формула», «ритмічний рисунок». Особлива роль ритму, метра, темпу в маршовій та танцювальній музиці.

Регістр (з лат. – список, перелік). Види реєстрів, їх виразові особливості.

Динаміка (з грец. – силовий). Виразова роль динамічних відтінків.

Агогіка (з грец. – рух) – незначні відхилення (уповільнення або прискорення) від темпу та метра під час виконання музичного твору для створення художнього образу. Виразальні властивості агогіки в музиці. Поняття *rubato*.

Штрих (з нім. – риска). Виразова роль різних видів штрихів (*legato, non legato, pizzicato, tenuto, staccato, marcato* тощо).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

В. Косенко. Цикл «24 дитячі п'єси для фортепіано». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=ZM9t-DYjwBg> (загал. час 30:20):

«Мелодія» (11:23–12:26);

«Полька» (9:14–10:22),

«Мазурка» (22:36–23:42);

Л. Колодуб. «Веселе негрятко». URL: <https://youtu.be/kDCpdNVUvvY> (1:19).

Е. Гріг. «В печері гірського короля». Відеопартитура URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=7aLF-1tJgJw> (13:14 – 15:43).

Й. Штраус (син). Полька Trick-truck. Музикограма. Відео URL:
https://www.youtube.com/watch?v=pu50e_S4qMk (3:04).

Й. Штраус (син). «Полька- піцicato». Відеопартитура URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=rWLFpXapFU4> (2:17);
ритмограма <https://www.youtube.com/watch?v=g5r8WH4QNwg> (2:02);
відео <https://www.youtube.com/watch?v=wOwDVD7pphw> (3:04).

Варіативний:

Ж. Бізе. «Дзига» (сюїта «Дитячі ігри»). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=IzZaxtaHTTQ> (2:00).

Практичне музикування

Ритмічна вправа з шумовими інструментами. Й. Штраус (син). «Полька-trick-truck», аранжування О. Карелкіна. URL: <https://youtu.be/svzYgprUDiw> (1:20).

Фактура (від лат. – пристрій, будова, обробка, склад). Виразальна роль різних типів музичної фактури: одноголосний (монодичний) та багатоголосний (акордовий, поліфонічний, гомофонно-гармонічний, фоновно-фігуративний, мішаний тощо). Здатність фактури викликати просторові та предметні уявлення.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Р. Шуман. «Мисливська пісенька», «Хорал» та інші приклади фактурних вирішень з «Альбома для юнацтва». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=67mqFfqXh6k> (58:48).

В. Косенко.

«На узліссі». URL: <https://youtu.be/ZM9t-DYjwBg> (4:29–5:16).

«Дощик». URL: <https://youtu.be/ZM9t-DYjwBg> (14:00–14:57).

Й. С. Бах. Прелюдія *До мажор* з I тому «ДТК». Відеоклавір. URL: <https://youtu.be/uOxCT7uyTh2M> (2:56).

М. Леонтович. Обробка народної пісні «Над річкою-бережком». URL: https://youtu.be/uD_xz2subJc (1:26).

Ф. Шопен. Прелюдія op. 28 № 20 *до-мінор*. Відеоклавір. URL: https://www.youtube.com/watch?v=XeX4X_1_lo0 (2:02).

Практичне музикування

Виконання учнями музичних творів (або їх фрагментів) з фаху з аналізом виразових засобів музичної мови.

3.2. Вокальні тембри. Людський голос. Класифікація людських голосів

Тембр як виразовий засіб музичної мови. Поняття інтерпретації.

Людський голос.

– *дитячі*: дискант, альт;

– *жіночі*: різновиди сопрано, меццо-сопрано, контральто;

– *чоловічі*: різновиди тенора, баритона, баса.

Видатні співаки-виконавці.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

А. Кос-Анатольський (слова і музика). «Ой, піду межі гори», вик. Є. Мірошніченко. URL: <https://youtu.be/UQ1PZmrQXM> (3:35).

А. Вівальді. Арія Ваганте (ораторія «Триумфуюча Юдиф»), вик. Ч. Бартолі. URL: <https://youtu.be/nktpT9ZXHeA> (4:24).

Й. С. Бах. «Пасіони за Матвієм». Арія альта № 47 *Erbarne dich*, вик. Е. Дік (контральто), Є. Менугін (скрипка). URL: <https://youtu.be/YUpoQjFaa40> (7:33).

Е. ді Капуа, сл. Дж. Капулло. «О, моє сонце!», вик. Р. Лоретті. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_s-fQi1nzRc (0:16–2:39).

К. Скороход, слова М. Старицького. «Ніч яка місячна», вик. А. Солов'яненко. URL: <https://youtu.be/BySyrwL3Hg> (2:37).

А. Вівальді. Арія Анастасії «*Vedrò con mio diletto*» («Коли коханий поруч») (опера «Джустіно»), вик. Ф. Ярусскі. URL: <https://youtu.be/H2GnmaUttCM> (4:52).

Ж. Бізе. Хабанера та куплети Тореодора (опера «Кармен»), вик. Т. Штонда. URL: <https://youtu.be/PmP5MKmacZk> (5:01).

М. Лисенко. Аріозо Тараса Бульби (опера «Тарас Бульба»), вик. Б. Гмиря. URL: <https://youtu.be/JW2SnuHGijM> (6:21).

Варіативний:

В. Моцарт. Арія цариці ночі (опера «Чарівна флейта»), вик. Д. Дамрау. URL: <https://youtu.be/zFqGNI9QqT8> (3:08) або анімована кольорова партитура <https://www.youtube.com/watch?v=qLSzKrr-O-4&list=RDRKRJe23Zths&index=15> (2:51).

В. Белліні. Арія «Casta Diva» (опера «Норма»), вик. М. Каллас. URL: <https://youtu.be/s-TwMfgaDC8> (7:13).

Faouzia. «My Heart's Grave». URL: <https://youtu.be/nHcF1MPXqxs> (4:04).

Faouzia & John Legend. «Minefields». URL: <https://youtu.be/jKIEUdAMtrQ> (3:27).

Л. Дала (музика та слова). Пам'яті Карузо, вик. Л. Паваротті. URL: https://youtu.be/L_y8XW1dD9M (5:48).

Й. Брамс. «Колискова», вик. Р. Лоретті. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_s-fQi1nzRc (34:38–36:50).

Дж. Россіні. Арія Базіліо «Наклеп» з I дії (опера «Севільський цирюльник»), вик. А. Кочерга. URL: <https://youtu.be/G7rsOGYnPYE> (4:09).

3.3. Інструментальні тембри. Музичні інструменти. Класифікація музичних інструментів за групами

Музичні інструменти за групами:

– *клавійні:* клавійно-духовий (орган), клавійний струнно-щипковий (клавесин), клавійний струнно-ударний (фортепіано), ударно-клавійний (челеста);

– *струнні:* струнно-смичкові (скрипка, альт, віолончель, контрабас), струнно-щипкові (гітара, арфа);

– *духові:* дерев'яні духові (флейта, гобой, кларнет, фагот, саксофон), мідні духові (труба, валторна, тромбон, туба);

– *ударні інструменти з визначеною висотою звуку та з невизначеною висотою звуку:* литаври, ксилофон, дзвони, барабан, ударна установка, гонг, трикутник, там-там тощо;

– *язичкові клавійні пневматичні духові:* кнопковий акордеон (баян), клавійний акордеон.

Загальні відомості про будову інструментів, виразові властивості та особливості звуковидобування. Електроінструменти. Оригінальні форми та конструкції сучасних інструментів. Видатні майстри та виконавці.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Орган:

Й. С. Бах. Токата *ре мінор* (Токата і fuga *ре мінор*), вик. Г.-А. Штамм. URL: <https://youtu.be/Nnuq9PXbywA> (2:32, загальний час 8:32).

Клавесин:

Л. Дакен. «Дикуни», вик. Ж. Ронду. URL: https://youtu.be/KQIBIb_kIT8 (1:50).

Струнні:

скрипка:

К. Сен-Санс. Інтродукція і Рондо-капричіозо, вик. А.-С. Муттер. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IRgqV45TON0> (2:40);

альт:

Й. Бенда. Концерт для альта та струнного оркестру *Соль мажор, Grave*. URL: <https://youtu.be/J2tEwRKOnHs> (3:33);

віолончель:

Й. С. Бах. Прелюдія з сюїти № 1 для віолончелі соло. Вик. Йо-Йо-Ма URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1prweT95Mo0> (3:15);

контрабас:

Тема з м/ф «Рожева пантера», квінтет контрабасів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SRΠO408ats> (2:12);

гітара:

І. Альбеніс. «Астурія» (перекладення для гітари А. Сеговії). URL: <https://youtu.be/u7FJWFyBwQk> (6:57);

М. Вігула. «Веснянка» на основі мелодії укр. народ. пісні «Шуміла лещина» (з альбома «Сокіл»), вик. М. Вігула. URL: <https://youtu.be/cmqr9OtghpA> (3:06);

арфа:

Г. Гендель. Концерт для арфи з оркестром *Сі-бемоль мажор* Op 4, No 6, I ч., солістка Дж. Старро. URL: <https://youtu.be/vEKdxLrbSiU> (6:28).

Дерев'яні духові (флейта, гобой, кларнет, арфа):

Ж. Бізе. Антракт до III д. опери «Кармен». URL: <https://youtu.be/yAQ9qkrChXo> (2:56).

Д. Чімароза. Концерт для гобоя с оркестром *До мажор* (III ч. Siciliano). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BfDsTMteacE> (5:03–7:47).

Л. Колодуб. «Українські витинанки» для кларнета. URL: <https://youtu.be/WDDKiklZZic> (4:13).

А. Вівальді. Концерт для фагота с оркестром *мі мінор*, I ч. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xidC7TZRxkA> (0:55–4:55).

Ж. Бізе. «Арлезіанка». Сюїта № 1, Прелюдія. URL: https://youtu.be/hB1Na9_RCNw (0:20–6:45).

Мідні духові – brass (труба, валторна, тромбон, туба):

Дж. Верді. Марш (опера «Аїда») (фрагмент). URL: https://youtu.be/7nHGh3_niBc (2:45–4:20).

В. Подвала. «Трембіта» для труби і фортепіано. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VSqFOqzERPE> (3:50).

В. А. Моцарт. Концерт для валторни з оркестром №3, III ч. URL: <https://youtu.be/d07n9cvsAss> (4:07).

Г. Берліоз. Траурно-тріумфальна симфонія, II ч. (фрагмент з соло тромбона). URL: <https://youtu.be/LfajdV3NkV8> (18:55–22:11).

Л. Колодуб. «Гумористична кадрилль». URL: <https://youtu.be/hLB1v37FG-8> (3:30).

Ударні:

Дж. Бек. Соната для чотирьох литавр соло (фрагмент). URL: <https://youtu.be/jJROHex2YAw> (загальний час 10:02).

К. Сен-Санс. «Копалини» (фрагмент з фільму-фантазії на музику К. Сен-Санса «Карнавал тварин». Франція, 2010). URL: <https://youtu.be/xY4i2OqUA4k> (22:08–23:16).

М. Равель. «Болеро» (фрагмент). URL: <https://youtu.be/E9PiL5icwic> (загальний час 17:22);

Е. Гріг. Танець Анітри («Пер Гюнт», сюїта № 1). URL: <https://youtu.be/7KKmFBNoxhI> (3:34).

Язичкові клавішні пневматичні духові:

В. Власов. «Кроки» (цикл «Вісім джазових п'єс для баяну»), вик. В. Куриленко (баян) та Д. Поліщук (ударні). URL: <https://youtu.be/PNwnuAvD5FY> (4:08).

В. Зубицький. «Карпатська сюїта» IV ч. (Фінал), вик. М. Дзюрах (акордеон). URL: <https://youtu.be/M9sSJX1O8Xk> (4:12).

Варіативний:

П. Локателлі. Каприс *Pe majор* «Лабіринт» (з концерту № 12 оп. 3). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5Y226KShgCs> (2:50-5:33, загальний час 19:49).

П. Сарасате. «Циганські наспіви». URL: https://youtu.be/Q5eahYWZp_I (8:20).

К. Дебюссі. «Сирінкс». URL: https://youtu.be/YEуKM13yf_4 (4:03).

Г. Берліоз. «Фантастична симфонія», III ч., «Сцена в полях». URL: <https://youtu.be/BtzCUJRgiFc> (9:16).

К.М. фон Вебер. Концерт № 2 для кларнета з оркестром *Мі-бемоль мажор*, III ч. Алла роласса (в дусі полонезу). URL: <https://youtu.be/H3раахPzVgI> (6:34).

К. Ганнінг. Музика до к/ф «Еркуль Пуаро». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4mx85aBkjCY> (2:30).

Е. Елгар. «Романс» для фагота з оркестром. URL: <https://youtu.be/nkpAibOPrIg> (6:38).

Дж. Енеску. «Легенда» для труби і фортепіано. URL: <https://youtu.be/d5CwA6урHns> (6:17).

В. Зубицький:

«Ліричний вальс» для баяну, вик. В. Зубицький. URL: <https://youtu.be/Q9LRg1AzKUY> (5:13).

«Жартівлива» (з Дитячої сюїти №3 «Українська»), вик. Г. Плахотнюк. URL: <https://youtu.be/xXExdDL7dXI> (1:48).

«Присвячення А. П'яццолі» (фрагмент), вик. В. Зубицький. URL: <https://youtu.be/OcRX4x0WN5k> (5:44).

Х. Кардосо. «Мілонга», вик. А. Малінконіко. URL: <https://youtu.be/dfmKDAys3Dw> (4:56).

Самостійно:

Перегляд програми про музичний інструмент челесту. URL: https://youtu.be/BvZ2_fmxsms (2:29).

Урок про струнні інструменти (англ. мова). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EaHmr8DQpCU> (13:36).

Оригінальні інструменти. URL: https://www.youtube.com/watch?v=97f_Fpu_kR0 (8:16).

Практичне музикування

Демонстрація інструментів, якими володіють учні та виконання на них фрагментів музичних творів з учнівського репертуару.

3.4. Різновиди виконавських складів

Різновиди виконавського складу: сольний, ансамблевий (однорідний, мішаний), хоровий (однорідний, мішаний), оркестровий (камерний, духовий, джазовий, естрадний, симфонічний), багатокількісні мішані склади у великих синтетичних жанрах. Поняття: ансамбль, хор, оркестр, диригент. Склад і розташування груп інструментів у симфонічному оркестрі. Оркестрова партитура.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

В. А. Моцарт. «Маленька нічна серенада». Allegro (камерний оркестр). URL: <https://youtu.be/QZWKUuskbXU> (0:00–5:44, загальний час 17:31).

А. Попп. «Love is blue» (естрадний оркестр), аранжування П. Морія. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_IM6B5wbwBw (0:00–1:24).

Є. Адамцевич. «Запорізький марш» (оркестр народних інструментів), аранжування В. Гуцала для Нац. академ. оркестру народ. інструментів України. URL: <https://youtu.be/aM46Xij73w> (2:45).

Б. Бріттен. Путівник по оркестру для молоді (варіації та fuga на тему Г. Персела) (симфонічний оркестр). URL: <https://youtu.be/ewDmim5Rr8I> (16:48).

Г. Міллер. «В настрої» з к/ф «Серенада сонячної долини» (джазовий оркестр). URL: <https://youtu.be/f5aT5p3WHxY> (3:13).

Й. С. Бах. Арія з сюїти № 3 у аранжуванні для хору хлопчиків «Libera» (дитячий хор). URL: <https://youtu.be/ztN8G8gLADw> (3:43).

М. Леонтович. Хор русалок (опера «На русалчин Великдень») (жіночий хор), оркестровка М. Скорика. URL: <https://youtu.be/GYa2fQ3PbKw> (1:20).

П. Ніщинський. «Вечорниці», хор хлопців «Закувала та сива зозуля» (чоловічий хор), фрагмент з к/ф «Назар Стодоля», реж. В. Івченко, ККХФ ім. О. П. Довженка, 1954). URL: https://youtu.be/UcfkU2u_j70 (2:45).

М. Леонтович. «За городом качки пливають» (мішаний хор). URL: <https://youtu.be/5ckEHczYsAA> (1:15).

Очікувані результати навчання за Модулем 3

Розуміє та пояснює виражальні засоби музичної мови: мелодія, лад, гармонія, регістр, динаміка, штрихи, темп, ритм, фактура, тембр.

Розрізняє види інтонацій.

Визначає і називає типи мелодій.

Розуміє поняття: мотив, фраза, кульмінація.

Називає повільні, помірні та швидкі темпи.

Називає та визначає типи динаміки, регістрів, фактури, штрихів.

Впізнає на слух фрагменти вивчених творів (за переліком викладача).

Розуміє зв'язок характеру музики з певними виразовими засобами.

Вживає терміни, характеризуючи музичні твори: інтонація, вокальний чи інструментальний тип мелодії, маршовість, танцювальність, пісенність, ритмічна формула, ритмічна фігура.

Знаходить в нотному тексті всі відомі йому/їй елементи нотопису, вивчені елементи музичної мови.

Впізнає, розуміє, розрізняє і вживає в мовленні визначення понять «музична мова», «мелодія», «ритм», «метр», «темп», «фактура», «гармонія», «поліфонія».

Здійснює аналіз творів з учнівського репертуару з визначенням виразових засобів музичної мови.

Називає виконавський склад: соло, ансамбль (дует, тріо тощо), види хорів та оркестрів.

Розуміє і вживає поняття та терміни: виконавський склад, тембр, вокал, дискант, сопрано, меццо-сопрано, контральто, тенор, баритон, бас, інструментальний тембр, скрипка, альт, віолончель, контрабас, гітара, арфа, флейта, гобой, кларнет, фагот, саксофон, труба, валторна, тромбон, туба, барабан, ксилофон, ударна установка, литаври, гонг, трикутник, дзвони, там-там, фортепіано, клавесин, орган, кнопковий акордеон (баян), клавішний акордеон.

Називає 4 групи симфонічного оркестру та інструменти, що входять до їх складу.

Впізнає на слух звучання вивчених інструментів (за вибором викладача).

Модуль 4. Музичні форми (7,5 год.)

Зміст навчання

4.1. Способи музичної організації та розвитку

Музичний розвиток. Повторення і контраст. Повторення як засіб нагадування музичних побудов, що вже прозвучали. Чергування повторень з новим (контрастним) матеріалом. Способи розвитку музичної теми: варіювання, секвентний розвиток, мотивна робота, імітація.

Характеристика способів розвитку музичної теми: варіювання – незначні зміни теми. Різні типи варіювання: інтонаційно-мелодичне, ладово-гармонічне, метроритмічне, фактурне, тембральне.

Секвентний розвиток – переміщення музичних побудов на певний інтервал. Ланка секвенції. Висхідні та низхідні секвенції.

Мотивна робота – відокремлення мотиву з музичної теми і його самостійний розвиток.

Імітація (наслідування) – проведення мелодичної теми або її фрагменту по черзі у двох або більше рівноправних голосах. Канон як приклад імітації.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Леонтович. Хорова обробка «Над річкою бережком». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=hW15t1pBSZs> (1:30); «Щедрик». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wICGIfuwZz0> (1:30).

С. Климовський. «Їхав козак за Дунай». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=7iT54oRUUz0> (2:43).

Р. Роджерс. «До-ре-мі» з мюзиклу «Звуки музики». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=drnBMAEA3AM> (2:19).

Л. Дакен. «Зозуля». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XCC3Ynd6css> (2:14).

Й. С. Бах. «Фуга за взірцем ріжка листоноші» з «Капричіо на від'їзд улюбленого брата». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=LEIx8VO5XIc> (2:30).

В. А. Моцарт. Соната *Ре мажор* для фортепіано, I ч. головна партія. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=O3lxifEmjX4> (1:03).

Варіативний:

Л. ван Бетховен. Симфонія № 5, I ч., головна партія. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=1aWFNN3-s5g> (0:52).

Українська народна пісня «Іванчику-білоданчику» (обр. Л. Яценка). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wslzyg7Fyc0> (1:39).

4.2. Музична форма. Період. Прості форми: двочастинна і тричастинна

Форма – цілісна будова музичного твору. Форма як співвідношення окремих частин музичного твору.

Період – завершена музична думка, найпростіша й найменша форма в музиці. Речення як складова частина періоду. Фраза – частина речення. Мотив – найменша музична структура, що містить одну сильну долю. Цезура – межа між музичними побудовами. Кульмінація – момент найвищої напруги в розвитку періоду. Каденція – завершальний мелодико-гармонічний зворот, що завершує речення (серединна каденція), період (заклучна каденція). Різні типи періодів: повторної, неповторної, неподільної (наскрізної) будови.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Українські пісні:

«По дорозі жук». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N84RgRUeQeE> (1:20);

«Грицю, Грицю, до роботи». URL: https://www.youtube.com/watch?v=w16w_OZuxGI (1:30);

«Ой, під вишнею». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OufYxEwZ6FM> (2:03);

«І шумить, і гуде». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RFB6eJmVuKA> (1:03);

«Дощик». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UeJIQPVzXnY> (2:15).

Дж. П'єрпонт. «Jingle bells» («Дзеленчить, дзвоники»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=2ULdHcHvSjc> (0:31).

Ф. Шопен. Прелюдія № 7 *ЛЯ мажор*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yhz4obJJWIE> (0:33).

В. Косенко. Вальс зі збірки «24 дитячі п'єси для фортепіано» оп. 25 (перший період). Відеопартитура, вик. Н. Шкода. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZM9t-DYjwBg> (30:20).

Варіативний:

Українські народні пісні:

«Добрий вечір, дівчино» URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hbrajgj6B7k> (2:29);

«Галя по садочку ходила». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qSts3bUtN8E> (1:51).

Проста двочастинна форма як форма, що складається з двох побудов, не складніших за період. Види двочастинної форми: контрастна (куплетна форма як різновид контрастної двочастинної форми), неконтрастна, репризна. Зв'язок музичної форми з художніми образами.

Літерне позначення структури музичного твору.

Двочастинна форма АВ, АА₁, ааа.

Проста тричастинна форма. Види тричастинної форми: неконтрастна, репризна, контрастна. Виразальні можливості тричастинної форми для втілення різноманітних музичних образів та ідей.

Літерне позначення структури музичного твору.

Тричастинна форма АА₁А, АВА, АВС.

Демонстраційний матеріал:

Двочастинна форма:

Основний:

В. Косенко. «Купили медведика» (збірка «24 дитячі п'єси для фортепіано») оп. 25. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZM9t-DYjwBg> (1:30).

Л. ван Бетховен. Симфонія № 9, IV ч., тема радості. Відео нотного тексту URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AX13IZpZ5uA> (1:23).

Укр. нар. пісня «Місяць на небі». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=гpn1z0RWdzk> (2:53).

С. Климовський. «Їхав козак за Дунай». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7iT54oRUUz0> (2:43).

Ф. Кулау. Сонатина оп. 20 № 1, *Фа мажор*, 2 частина (а-а1+б-а2). Відеоклавір. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xTZC-o1jZ6o> (6:21).

Варіативний:

Л. ван Бетховен. Пісня «Бабак» (проста двочастинна форма з розвиваючою другою частиною). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N-cV-9ZUti0> (0:45).

В. А. Моцарт. Соната № 11 *ЛЯ мажор*, I частина, тема варіацій. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0J3X3Ey035k> (1:53).

Ф. Шопен. Прелюдія № 20 *до мінор*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iXtwq9X15Ak> (1:44).

Укр. нар. пісня «Дівчино-рибчино». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=15UP5-h9oss> (2:26).

«Дівчино-рибчино». Обробка М. Любарського. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=giSrnfZLZbE> (1:10).

Р. Шуман. Солдатський марш («Альбом для юнацтва» оп. 68, № 2). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=67mqFfqXh6k&t=425s> (0:58).

Е. Гріг. Арієта оп. 12 № 1 («Ліричні п'єси, зошит перший»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=5TbQftYOKms> (1:19).

Тричастинна форма:

Основний:

К. Вебер. Вальс (опера «Вільний стрілець») (АА₁А). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=OYSgqurECs> (0:57).

В. Косенко. Вальс (збірка «24 дитячі п'єси для фортепіано» оп. 25) (АВА). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZM9t-DYjwBg&t=730s> (1:02).

Р. Купчинський. Стрілецька пісня «Накрила нічка» (АВС). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ljJlI39KKSg> (3:10).

Варіативний:

Р. Шуман. «Перша втрата». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=67mqFfqXh6k&t=470s> (2:14).

Е. Гріг. «Народна пісня» оп.38 № 2 («Ліричні п'єси», зошит другий). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=07Gjj5NTcPU> (1:30).

Практичне музикування

Співати **Л. ван Бетховен.** «Ода до радості» у перекладі М. Лукаша. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QZn100mwsM4> (2:26).

Визначати прості форми у творах з фаху.

4.3. Форма рондо

Рондо – музична форма, в основі якої поєднуються принципи повторення і контрасту. Батьківщина рондо – Франція. Походження форми від старовинного популярного хороводу зі співами. Назва танцю рондо (коло, хоровод). Рефрен – тема, що повторюється не менше трьох разів. Епізод – теми, що не повторюються та звучать поміж проведеннями рефрену. П'ятичастинне рондо АВАСА. Рондо як музична форма та музичний жанр.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ж. Ф. Рамо. Тамбурін. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hzdpo1cBb8s> (1:20).

Й. Гайдн. Соната *Ре мажор*, III частина (рондо). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yZbo5u3p-nU> (3:08).

Д. Бортнянський. Соната *До мажор*, III ч. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xXlo-UIgGXQ> (4:00).

Л. ван Бетховен. «До Елізи» відеоклавір з аналізом форми. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zG4M2UEHCZU> (3:97).

Варіативний:

В. А. Моцарт. Рондо ля мінор. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=G7N6L9v007w> (10:00).

Ж. Ф. Рамо. Тамбурін. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hzdpo1cBb8s> (1:20).

К. Мясков. Українське рондо. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=si06kjc6W0s> (5:04).

Практичне музикування

Визначення і характеристика форми рондо з учнівського репертуару (за наявності).
Коллективна імпровізація форми рондо (вокальна або інструментальна).

4.4. Види варіацій у музиці

Варіація (з лат. – «змінення») – форма твору або його частини, що складається з викладення теми і кількох її змінених повторень. Оригінальна або запозичена тема для варіацій. Подвійні варіації.

Старовинні варіації на *basso ostinato* та варіації на *soprano ostinato*.

Строгі (класичні) варіації. Незначні зміни мелодико-ритмічного рисунку (мелізми та інше) при стабільній структурі форми, тональності (тонічного центру), гармонічної основи. Суттєві зміни фактури (акордова, арпеджіований та інші), метроритму, темпу, тембру, регістру, ладу. Збереження функцій гармонічного супроводу, впізнаваність теми.

Вільні (романтичні) варіації (загальні відомості) – глибокі трансформації теми, її образного строю при видозміні практично всіх засобів музичної виразовості.

Варіації як музична форма та музичний жанр.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Показ утриманого басу (lament bass). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bPY5EUnkQG8> (0:53).

Г. Ф. Гендель. Basso ostinato для органу (фрагмент). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=1DZdN_W2W6Y (6:39).

М. Регер. Basso ostinato op.92 № 4 відеопартитура. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=NR_AcmiXuqo (3:42);

<https://www.youtube.com/watch?v=FCr2tn4yYKY&t=165s>.

Жак Бертъє. «Stay With Me (Bleibet Hier)». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=qSodg61pFp8> (5:35); URL: основний мотив сопрано

ostinato - <https://www.youtube.com/watch?v=O8oFdD1MITA> (0:50).

Л. ван Бетховен. Варіації на тему «Їхав козак за Дунай» op. 107 № 7, Денис Савельєв – флейта, Павло Гінтов – фортепіано. URL: https://www.youtube.com/watch?v=AG4C_mge5E8 (5:57).

Ю. Щуровський. Варіації на тему «Ой, єсть в лісі калина». Відеопартитура. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=55mmh_KfDqI (2:12).

Й. С. Бах. Пасакалія до мінор (фрагмент). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=2mkgH2sSRkY> (6:00).

В. А. Моцарт. Соната № 11 *ЛЯ мажор*, I частина. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FZ1mj9IaczQ> (13:07).

Варіативний:

Р. Шуман. Варіації «ABEGG». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=H5dEmNbF8ec> (7:34).

Ф. Шопен. Variations Brillantes. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m7Sxe1y0U7M> (8:11).

І. Беркович. Варіації на тему Параніні. URL: https://www.youtube.com/watch?v=DO_1H9GYHqQ (5:39).

Самостійно:

Передача про basso ostinato на англ. мові «The Music that Links Dumbledor's Death to Bach and Radiohead». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Sois056oa-8> (13:27).

Практичне музикування

Визначення і характеристика форми варіації у творах з учнівського репертуару (за наявності).

Колективна імпровізація форми варіації (вокальна або інструментальна).

Руханка: **Л. ван Бетховен.** Варіації на українську тему «За городом качки пливуть», тілесна перкусія. РДГУ, вик. О. Гумінська. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Spmpme3abfg> (1:15).

Співати партію сопрано під виконання пісенспіву сопрано-остинато Ж. Бертъє «Stay With Me». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FCr2tn4yYKY> (5:38).

Очікувані результати навчання за Модулем 4

Демонструє загальне розуміння понять «повторення» і «контраст».

Називає способи розвитку музичної теми (точне повторення, варіантність, секвентний розвиток, мотивна робота, імітація) і пояснює їх сутність.

Визначає спосіб розвитку музичної теми у творах, що вивчаються.

Порівнює способи музичного розвитку.

Виявляє загальне розуміння форми музичного твору.

Розуміє ознаки періоду як найпростішої музичної форми.
Називає складові частини періоду.
Здійснює елементарний аналіз нотного тексту з визначенням періоду та його складових.
Знає принцип утворення простої двочастинної форми та простої тричастинної форми.
Розуміє куплетну форму як приклад простої двочастинної форми (заспів – приспів).
Називає види простої двочастинної та простої тричастинної форми.
Пояснює відмінність видів простої двочастинної форми та простої тричастинної форми.
Володіє навичками літерного позначення простої двочастинної форми (АВ) та простої тричастинної форми (АВС, АВА).
Знає походження форми рондо.
Розуміє будову 5-частинного рондо (АВАСА).
Пояснює поняття «рефрен», «епізод».
Визначає на слух рефрен і епізоди у творах, що вивчають.
Дає визначення варіаційної форми.
Пояснює терміни *basso ostinato* та *soprano ostinato*, подвійні варіації.
Розуміє відмінність строгих і вільних варіацій.
Називає зміни в строгих (класичних) варіаціях.
Коментує зміни образного строю у вільних варіаціях.
Визначає на слух у музичних творах типи фактури, форму періоду в прослуханій музиці.
Впізнає на слух вивчені музичні твори та називає автора музики.
Відтворює музичні теми у формі періоду.

Модуль 5. Музичні жанри, пов'язані з рухом. Марш. Танець (9 год.)

Зміст навчання

5.1. Жанр в музиці. Пісенність, танцювальність, маршовість

Визначення поняття жанру. Роди і види в музиці. Класифікація за ознаками музичної мови, призначення, місця і часу побутування, виконавського складу. Ознаки пісенності, танцювальності, маршовості.

5.2. Марш як спосіб організації ритмічного руху багатьох людей під музику. Жанрові ознаки маршу: дводольний або чотиридольний розмір, чіткий ритм і розміреність руху, акцентована сильна доля такту, часте використання пунктирного ритму, чітка структура мелодії із розподілом на рівні фрази та гомофонно-гармонічна фактура з акордами в супроводі. Також маршу притаманні збереження єдиного темпу впродовж усього твору та фанфарні, закличні ходи в мелодії.

Класифікація маршів залежно від їх призначення: обрядові (весільні, похоронні) та побутові (військові, спортивні, циркові, концертні, пісні-марші тощо). Інструментальні маршові мініатюри у творчості композиторів. Марш як частина великих музичних жанрів – симфонії, опери або балету.

Складна тричастинна репризна форма в маршах. Контраст та повторення в тричастинних формах. Точна (*da capo*) та видозмінена репризи.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Є. Адамцевич. «Запорізький марш». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eesPXO49Wr0> (2:47).

Ф. Мендельсон. «Весільний марш». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0Oo4z37OUEI> (3:00).

Ф. Шопен. Соната №2 *сі-бемоль мінор*, ор. 35, III ч. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ICXjgs-5-oM> (16.00 – 27.16).

Л. ван Бетховен. Симфонія № 7 *Ля мажор*, II ч. 1 розділ. Диригує Г. фон Караян. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cNFPILp1jy0> (3:02).

Дж. Верді. Марш з опери «Аїда». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JXMdei-UTfw> (1:44).

А. Хачатурян. Триумфальний марш із балету «Спартак». URL:
[https://www.youtube.com/watch?v=C9Siq0XJvsY\(9.08\)](https://www.youtube.com/watch?v=C9Siq0XJvsY(9.08)).

Варіативний:

А. Кос-Анатольський. Фортепіанна музика для дітей. Марш. (ULClassic).

Д. Вільямс. Імперський марш з кінофільму «Зоряні війни». URL:

[https://www.youtube.com/watch?v=eelDSHzRBBM\(3.19\)](https://www.youtube.com/watch?v=eelDSHzRBBM(3.19)).

Френк Черчїлл, Лі Харлін, Пол Дж. Сміт. Марш гномів «Гай-го, гай-го, з роботи ми йдемо» з м/ф «Білосніжка та семеро гномів», Студія Волта Діснея (1937). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-S4RGRWEiQU&t=1369s>.

Пол Маккартні. «Жовта субмарина». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=m2uTFF_3MaA.

М. Скорик. Марш козаків з м/ф «Як козаки у футбол грали» (1970). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=m35p8kH3yT4>.

Практичне музикування

Укр. нар. пісня: «Ой на горі та жінці жнуть». URL:

[https://www.youtube.com/watch?v=ZSqHdjVHbzg\(2:46\)](https://www.youtube.com/watch?v=ZSqHdjVHbzg(2:46)).

«О, Україно» (сл. М. Вороного, обробка Я. Ярославенка). URL:

[https://www.youtube.com/watch?v=2d6yJfsHGAc\(2:40\)](https://www.youtube.com/watch?v=2d6yJfsHGAc(2:40)).

5.3. Танці народів світу у творчості композиторів

Визначення поняття «танець» – вид мистецтва, в якому художні образи створюються засобами пластичних рухів людського тіла. Відтворення в танці емоційно-образного змісту музики. Існування танцю в культурних традиціях всього людства.

Танець як окремий інструментальний твір і як частина великих музичних жанрів – симфонії, опери або балету. Танець у творчості композиторів-класиків.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Симфонія № 21 **М. Овсянника-Куликовського** (невідомого автора) *соль мінор* (фінал – Козачок). URL: [https://www.youtube.com/watch?v=a0XMzIPL9FM&t=1191s\(19:43–25:38\)](https://www.youtube.com/watch?v=a0XMzIPL9FM&t=1191s(19:43–25:38)).

С. Гулак-Артемівський. «Козачок» з опери «Запорожець за Дунаєм». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=rsdfqKzLbTA>.

А. Хачатурян. Лезгинка з балету «Гаяне» URL : [https://www.youtube.com/watch?v=Bzqf0G-Ek6Y\(2:42\)](https://www.youtube.com/watch?v=Bzqf0G-Ek6Y(2:42)).

Ф. Монті. Чардаш. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=HVach8BsJSM\(5:03\)](https://www.youtube.com/watch?v=HVach8BsJSM(5:03)).

Й. Брамс. Угорський танець № 5. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=mplhcIY6VHE\(2:57\)](https://www.youtube.com/watch?v=mplhcIY6VHE(2:57)).

Н. Нижанківський. Коломийка; **М. Колесса.** Коломийки № 1–3; **А. Кос-Анатольський.** Коломийка; **Б. Фільц.** Коломийка; **О. Саратський.** Коломийка (на вибір викладача). URL:

[https://www.youtube.com/watch?v=Tug3K4C2Uh0\(13:13\)](https://www.youtube.com/watch?v=Tug3K4C2Uh0(13:13)).

Варіативний:

М. Теодоракіс. «Сиртакі» з к/ф «Грек Зорба» URL :

[https://www.youtube.com/watch?v=QskFT7AaKH0\(3:41\)](https://www.youtube.com/watch?v=QskFT7AaKH0(3:41))

Е. Гріг. Норвезький танець № 2 із «Ліричного зошита» № 1. URL:

[https://www.youtube.com/watch?v=JYrCj4lweLg\(2:37\)](https://www.youtube.com/watch?v=JYrCj4lweLg(2:37)).

А. Хачатурян. Гопак та лезгинка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Q77taNqmCeA>.

Ф. Бургмюллер. Тарантела ор. 100 № 20. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=XjPHDkE27Cw> (1:44).

Й. Райнбергер. Тарантела для фортепіано в чотири руки оп. 13. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=us76YjlQ9VU&list=RDQMbUKSr-FBru0&index=26> (3:28).

5.4. Старовинні західноєвропейські танці

Старовинні західноєвропейські танці: менует, гавот, ригодон, тамбурин, буре, контрданс, екосез, пасакалія, алеманда, куранта, сарабанда, жига, сициліана.

Менует – старовинний французький парний народний танець, «танець королів» і «король танців». Значення слова менует (маленький крок) та його походження від народного хороводного танцю в провінції Пуату. Статус менуета як придворного танцю при дворі Людовіка XIV. Жанрові ознаки: тридольний метр, помірний темп, м'які, галантні закінчення музичних фраз.

Гавот – граційний старовинний колективний французький народний танець із провінції Овернь. Походження назви танцю від прозивання місцевих жителів гавотами. Жанрові ознаки: розмір 4/4, помірний темп, початок мелодії із затакту у дві долі.

Ригодон – старовинний французький танець. Походження назви від імені його творця – Ріго. Приналежність танцю до жанру хороводу. Жанрові ознаки – дводольний розмір, будова із 3–4 розділів із нерівною кількістю тактів та обов'язковими репризами.

Тамбурин – жвавий французький танець провансальського походження у дводольному розмірі (2/2, 2/4).

Буре – старовинний французький танець із провінції Овернь із несподіваними стрибками. Жанрові ознаки: дводольний розмір, швидкий темп, чіткий ритм, затакт в одну тактову долю.

Контрданс – старовинний англійський народний сільський танець жвавого характеру. Різновиди контрдансу: кадрили, гросфатер, екосез, англес, котильйон та ін.

Пасакалія – старовинний італійський танець зосередженого, урочистого, піднесено-скорботного, деколи трагедійного характеру музики. Споріднений з чаконою. Жанрові ознаки: повільний темп, тридольний розмір, принцип варіацій на basso ostinato.

Алеманда (франц. – німецька) – старовинний європейський танець XVI ст. Жанрові ознаки: музичний розмір парний, темп помірний, мелодика плавна, заокруглена.

Куранта – французький старовинний придворний танець XVI – XVII ст. Жанрові ознаки: швидкий темп, тридольний розмір та моторність руху.

Сарабанда (від ісп. – священний загін) – повільний величний танець-хода скорботно-піднесеного характеру. Жанрові ознаки: повільний темп, тридольний розмір та типова синкопа в середині такту – на другій «важкій» долі.

Жига – веселий швидкий старовинний народний танець кельтського походження. Жанрові ознаки: тридольний розмір, пунктирний та синкопований ритм.

Останні чотири танці стали основою барокової сюїти.

Жанрові ознаки **сициліани** (від назви острова Сицилія) – розмір 6/8 із пунктиром на сильній долі, стриманий темп, ліричний характер.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Л. Боккеріні. Менует. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jyxETtr7XW4> (3:45).

Ж. Б. Люллі. Гавот. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=E9EIF5cr0us> (2:18).

В. Косенко. Гавот. («11 етюдів у формі старовинних танців»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Xg4kckDuet0> (4:12).

Ж. Б. Рамо. Ригодон. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QhAoGfgNAz0>.

Ж. Б. Рамо. «Тамбурин» для клавесина. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=MpU18DBj0Mg> (1:50).

Л. Моцарт. Буре. (0:50).

Л. ван Бетховен. Контрданс № 1 *До мажор*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ERKz8-OjW8E> (2:06).

Г.Ф. Гендель. Сюїта *соль мінор*. № 6 Пасакалія. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=t6_4ci_Ojh0 (4:43).

Й. С. Бах. Французька сюїта №5 *Соль мажор*. Алеманда. Куранта. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=64zqY2cNDJI> (5:29).

Г. Ф. Гендель. Сарабанда (сюїта для клавіру *ре мінор*). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=qw4JjdwApto> (2:18).

М. Лисенко. № 4 Сарабанда («Сонце низенько») («Українська сюїта у формі українських танців»). URL: https://www.youtube.com/watch?v=Du_pOjH38oM (3:10).

Й. С. Бах. Партіта № 2 для скрипки *ре мінор*. Жига. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Jv9ofibOSpo> (5:21).

Варіативний:

В. А. Моцарт. Менует. Фінал I дії опери «Дон Жуан». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=N3igdu-BIrg> (0:56–2:30).

Е. Гріг. Ригодон. Сюїта «3 часів Хольберга» оп. 40. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=gGAVDqel2hQ> (3:13).

Менует. Симфонія **М. Овсянника-Куликовського** (невідомого автора) *соль мінор*, III ч. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=a0XMzIPL9FM> (початок 15:22–19:43).

В. Косенко. Куранта. («11 етюдів у формі старовинних танців»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Nt6T655LN-s> (4:36).

Н. Нижанківський. Гавот ляльки. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7h4-Eh1zVBw> (1:41).

5.5. Танці XVIII – XIX століть

Полонез, мазурка, полька та вальс – найбільш популярні народні танці XVIII – XIX століть.

Полонез (з фр. – польський) – урочистий танець-хода. Жанрові ознаки: помірний темп, тридольний розмір, впізнаваний ритмічний рисунок на першій долі такту. Всесвітньо відомі полонези М. Огінського та Ф. Шопена.

Мазурка (від назви мазурів – жителів Мазовії) – польський народний танець. Жанрові ознаки: швидкий темп, тридольний розмір та своєрідним ритмом (пунктир на першій долі та синкопа або на третій, або на другій долі такту). Найвідоміші мазурки Ф. Шопена як картини-образи з польського життя» .

Полька (з чеськ. – півкроку) – найвідоміший жвавий веселий чеський народний танець з підскоками у розмірі 2/4.

Вальс (з фр. valse – кружляти) – найпопулярніший парний бальний танець XIX – XX століть. Жанрові ознаки: тридольний розмір та характерний акомпанемент (басовий звук на першу долю та легкі акорди на другу і третю долі такту).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Огінський. Полонез *ля мінор*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eWajYHs4goU> (4:37).

Г. Венявський. Мазурка «Обертас». оп. 19 № 1 URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=3s-H13sDZxs> (3:40).

Й. Штраус. Полька-піцикато. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Zy9pyZ7mgZc> (2:30).

Й. Штраус. «На чарівному блакитному Дунаї». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IDaJ7rFg66A> (8:13).

В. Косенко. Танцювальні п'єси з циклу («24 дитячі п'єси для фортепіано») (5:00).

М. Скорик. Вальс із Партити №5. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=oFpn4HJrF5M> (2:17–5:38, 3:50).

Варіативний:

М. Лисенко. Перший концертний полонез *Ля мажор* оп. 5. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=6V8DYmzBUo8> (7:39).

Г. Венявський. Полонез *Ре мажор* оп. 4. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=TsNoZIF4WnQ> (6:46).

Ф. Шопен. Мазурка оп. 56 № 2 *До мажор*. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=f12qtz5AEUU> (1:37).

Б. Сметана. Полька (з опери «Продана наречена»). URL:
https://www.youtube.com/watch?v=_18RBnfoE74 (4:22).

Й. Штраус. «Казки Віденського лісу». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=INPYhoMXjsE> (8:14).

Ф. Шопен. Вальс *до-дієз мінор*. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=b_E51SV0Zus (4:20).

5.6. Танці ХХ століття

Танці ХХ століття: латиноамериканські (танго, румба, самба) та північноамериканські (фокстрот, чарльстон, рок-н-рол).

Танго – надзвичайно емоційний та пристрасний парний аргентинський танець. Жанрові ознаки: дводольний розміру, повільний темп, характерний пунктирний ритмом на сильній долі в акомпанементі. «Золоте століття» танго (1930–1950 рр.). Астор П'яццола – один із найвидатніших творців танго.

Румба – граційний парний танець кубинського походження. Жанрові ознаки: темп помірний або швидкий темп, дводольний або чотиридольний розмір, складний та гострий ритм. Гуантанамера (неофіційний гімн Куби).

Самба – запальний бразильський парний танець швидкого темпу в розмірі 4/4. Індивідуальне або групове виконання самби на бразильському карнавалі. Створення характерного ритму самби барабанами та маракасами та іншими місцевими музичними інструментами. Введення самби в професійну музику Е. Вілла-Лобосом.

Фокстрот (від англ. fox – лисиця і trot – швидкий рух) – американський швидкий парний бальний танець чотирьохдольного розміру із характерними ковзаючими рухами. Виникнення танцю в 1912 р.

Чарльстон – джазовий американський танець чотирьох- або дводольного розміру. Виникнення в м. Чарльстон у 1920-х роках на основі афроамериканських танців.

Рок-н-рол (з англ. rock'n'roll – гойдайся і вертітися) – експресивний та швидкий американський парний танець у розмірі 4/4.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

А. П'яццола. Танго кохання. URL: https://www.youtube.com/watch?v=B-_8Z4GYqSQ (3.58).

Хосе Хуантес Діас на сл. Хосе Марті «Гуантанамера» (неофіційний гімн Куби). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=gdYIrvnzoW8> (5.12).

Е. Вілла-Лобос. Самба «Леле». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3h93z6dYH7o> (1:43).

Г. Родрігес. Аргентинське танго («Кумпарсита»). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=ytchczvmI14> (4.26).

Д. Кандер, сл. Ф. Ебб. Пісня «Нью Йорк» (із репертуару Френка Сінатри). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=xMfz1jlyQrw> (3.42).

Дж. Керн. Пісня «Дим» з мюзіклу «Роберта». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=7xYgame2F9w> (3.17).

Чаббі Чекер. Твіст «The Twist». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=E1o3cbLYoIY> (2.20).

Дж. Лібер, М. Столлер. Пісня «Jailhouse Rock» (із репертуару Ел. Преслі). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=gj0Rz-uP4Mk> (2.43).

В. Дональдсон. «Yes, sir! That's my baby!». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=Gh1eGgFTLx4> (2.53).

Очікувані результати навчання за Модулем 5

Знає основні риси жанру «марш» та класифікує марші залежно від їх призначення.

Наводить приклади маршів, які є частинами великих музичних жанрів, **визначає** на слух фрагменти вивчених маршів.

Дає визначення поняттю «танець».

Усвідомлює відтворення в танці емоційно-образного змісту музики та існування танцю як явища в культурних традиціях всього людства.

Називає старовинні західноєвропейські танці.

Визначає характерні риси танців: менуета, гавота, ригодону, тамбурина, буре, контрдансу, екосезу, пасакалії, алеманди, куранти, сарабанди, жиги, сициліани.

Наводить приклади старовинних танців (менуетів та гавотів), інших танців, які є частинами великих музичних жанрів.

Визначає на слух вивчені фрагменти танців.

Дає визначення терміну «сюїта» та називає її характерні ознаки.

Визначає на слух вивчені фрагменти із «Французької сюїта» до мінор Й. С. Баха.

Називає народні танці XVIII – XIX століть.

Визначає характерні риси танців полонезу, мазурки, польки та вальсу.

Наводить приклади полонезів, мазурок, польок та вальсів із класичного репертуару, визначає на слух вивчені фрагменти цих творів.

Називає латиноамериканські та північноамериканські танці XX століття.

Визначає характерні риси танців: танго, румби, самби, фокстроту, чарльстону, рок-н-ролу.

Наводить приклади танців XX століття з класичного репертуару.

Визначає на слух вивчені фрагменти окремих творів.

Коментує прослухані музичні твори, визначаючи їх образний зміст та засоби музичної виразності.

ЗА ПІДСУМКАМИ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ УЧЕНЬ / УЧЕНИЦЯ ДОСЯГАЄ ТАКИХ РЕЗУЛЬТАТІВ:

усвідомлює роль народної музики в житті людини;

опановує провідні жанрові різновиди української народної творчості та їх видові ознаки – *дитячий фольклор*: забавлянки, колискові; *календарно-обрядовий фольклор*: зимовий (колядки, щедрівки, обряди вертепу, кози, маланки), весняний (веснянки, ігри та хороводи), літній (купальські, русальні) та сезонно-трудова (жнивварські) цикли; *родинно-обрядовий фольклор* (обряд весілля, плачі і голосіння), *необрядовий фольклор* (ліричні, моторно-танцювальні, жартівливі пісні); *епічні жанри* – історичні пісні та думи; авторські пісні, що стали народними;

засвоїв ознаки лексики українських народних танців, ознайомлюючись з основами національної музичної етнохореографії;

класифікує український народний музичний інструментарій;

розуміє та пояснює специфічні для музичного фольклору терміни і поняття;

розрізняє жанри українського народного музичного фольклору.

називає специфічні ознаки народної творчості (пісенної, танцювальної, інструментальної) різних народів світу в залежності від їх географічного положення;

перелічує та визначає інструменти різних народів, розрізняючи за матеріалом, з якого вони виготовлені (духові, струнні, ударні);

класифікує інструментальні тембри за всесвітньоприйнятою системою Курта-Горнбостеля (аерофони – духові, хордофони – струнні, мембранофони – ударні, ідіофони – самозвучні);

характеризує виразові засоби музичної мови та їх художньо-виразові властивості;

називає провідні принципи і засоби музичного розвитку;

розуміє структуру та будову музичних форм та їх видів: простої (період, двочастинна, тричастинна), форми рондо та варіацій;

визначає на слух та в нотному тексті музичні форми та їх види: прості (період, двочастинна, тричастинна), форми рондо і варіацій;

класифікує та розрізняє: вокальні тембри (людські голоси); інструментальні тембри (музичні інструменти); типи виконавських колективів;

називає та пояснює первинні жанри (пісня, танець, марш) та їх жанрові прояви в музиці (пісенність, маршовість і танцювальність);

перелічує та визначає характерні риси танців народів світу, старовинних західноєвропейських танців та танців різних історичних епох (з XVIII до XX століття);

ілюструє жанрові різновиди українського фольклору власним виконанням напам'ять автентичних зразків (забавлянка, колискова, колядка, щедрівка, веснянка, весільна ладканка, лірична, жартівливо-танцювальна, історична пісня тощо);

виконує кілька зразків народних пісень чи мелодій різних народів;

визначає на слух фрагменти музичних творів (за вибором викладача);

висловлює враження від прослуханої музики та переглядів відеозаписів.

ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ

Музичні твори різних жанрів

І семестр

Модуль 6. Вокальні музичні жанри (7,5 год.)

Зміст навчання

6.1. Пісня та романс – основні вокальні жанри професійної музики. Куплетна форма. Різновиди пісень та романсів. Коліскова. Вокаліз

Вокальні жанри – твори, призначені для співу як з інструментальним супроводом, так і без нього. Походження слова вокал від італ. *vocale* (лат. *vox*) – голос.

Пісня та романс (солоспів) – провідні **сольні вокальні жанри** професійної (композиторської) музики. Невеликі за обсягом твори для голосу з інструментальним (частіше за все фортепіанним) супроводом. Єдність віршованого тексту та музики в пісні та романсі. Спільні та відмінні риси цих жанрів.

Характерні риси жанру пісні: узагальнене вираження в мелодії образного змісту та настрою вірша в цілому, куплетна форма та простий інструментальний супровід.

Етимологія терміну «романс». Характерні риси жанру романсу: чутливе відтворення усіх нюансів тексту, вибір форми залежно від літературного джерела та виразний супровід. **Солоспів** як український варіант назви жанру романсу.

Куплетна форма – найбільш розповсюджена форма вокальних творів. Два різновиди куплетної форми: із приспівом (проста двочастинна) та без приспіву (період або проста двочастинна форма).

Жанрове різноманіття пісні та романсу, пов'язане із широким тематичним колом.

Колискова пісня – пісня для заколисування дитини. Її поширення в професійній вокальній ліриці з кінця XVIII ст. Характерні риси жанру колискової: спокійний, уповільнений рух мелодії, повтори поспівок та ритмічних фігур, ритмічне остинато в акомпанементі.

Вокаліз – твір для співу без слів, на голосний звук. Походження жанру від вправ та етюдів для розвитку вокальної техніки та наспівних інструментальних п'єс. Поява жанру концертного вокалізу в XX ст.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Романс: **Е. Гріг, слова Г. Ібсена.** «Лебідь». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=P6QmMdXO9gg> (2:42).

Солоспів:

М. Лисенко, слова Т. Шевченка. «Ой одна я, одна»: URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bLwMGTwbQWY> (2:52).

М. Лисенко, слова Г. Гейне. «Коли настав чудовий май». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jvb6zxlBifM> (1:22).

Пісня: **Г. Сковорода.** «Стоїть явір над горою» (2:32).

Колискова:

К. Стеценко*, слова В. Самійленка. «Вечірня пісня» («Тихесенько вечір...»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=yDF5pDynjSQ> (3:21).

Й. Брамс, слова Г. Шерера. «Колискова». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ga0mBWIF6Jw> (1:43).

В. Барвінський, слова Г. Чупринки. «Колискова». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=vsT3alpWjucne> (2:42).

Вокаліз: **М. Равель.** Вокаліз-етюд (у формі хабанери). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ghHi5kY4tz8> (3:30).

Варіативний:

Я. Степовий. «Ноктюрн» із вокального циклу «Три вірші М. Рильського». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=TD_x-PtgPt0&list=PL9A05EF7C3E375EA7&index=19&t=33s (4:06).

Я. Степовий, слова Леся Українки. «Колискова» із серії вокальних творів «Барвінки».

URL: https://www.youtube.com/watch?v=wLCe6_bpSyY (2:13).

Дж. Гершвін. Колискова Клари з опери «Поргі і Бесс». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=MGaLK2NV_t0 (3:25).

Практичне музикування:

В.-А. Моцарт – Б. Фліс. «Спи, моя радість, засни» (караоке з плюсом). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=B9-ngTeDCPw> (2:48).

П. Майборода, А. Малишко. «Рідна мати моя» (караоке). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=GMeVYBO7spY> (3:38).

В. Івасюк. «Червона рута» (караоке). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=8xG05v5QtH4> (2:54).

Самостійно:

Знайти на ютуб-каналах колискові та обрати і вивчити кілька на свій смак, наприклад,

Леся Горова. Колискова «Сонце зайшло» URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=MKOtnNoe3Do> (3:42).

О. Сандлер, слова М. Сом. «Рученьки, ніженьки» (на вибір).

6.2. Пісенні жанри літературного походження. Елегія. Ода. Гімн. Балада. Романс-монолог. Гумористичні та сатиричні романси і пісні

Елегія (з грец. – скарга) – романс скорботного характеру, в якому йдеться про страждання, самотність, нерозділене кохання, смерть. Походження жанру елегії від давньогрецького траурного співу в супроводі авлосу.

Характерні риси жанру елегії: повільний темп, поєднання декламаційних та пісенно-романсових інтонацій у мелодії, проста, типова для побутового романсу фактура супроводу (найчастіше – «гітарна» арпеджована, рідше – акордова).

Ода (з грец. – пісня) та **гімн** (з грец. – урочиста, хвалебна пісня) – близькі за змістом жанри – пісні урочистого, піднесеного, моралізуючого характеру. Характерні риси жанрів оди та гімну – широка нескладна мелодія, найчастіше мажорний лад, ясний розмірений найчастіше маршовий ритм, стриманий темп та акордовий або арпеджований інструментальний супровід.

Різновиди гімнів: релігійні, військові, державні, революційні та інші.

Балада (від італ. – танцювати) – вокальний твір для голосу з фортепіано про драматичні події, часто з елементами фантастики та несподіваною трагічною розв'язкою. Характерні риси балади – декламаційний характер мелодії вокальної партії та зображальний характер інструментального супроводу.

Романс-монолог – вокальний твір, промова із зверненням до себе або до певної особи. Характерні риси романсу-монологу – особлива увага до розкриття душевного стану героя, наближеність мелодії до мовленнєвих інтонацій та акомпанемент, доповнюючий змалювання психологічного стану героя.

Гумористичний романс – пісня веселого, жартівливого характеру.

Сатирична пісня – вокальний твір викривального характеру із гнівним висміюванням негативних явищ дійсності.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Елегія: **П. Майборода, сл. М. Стельмаха.** «Елегія». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eAJj3O9RUoA> (3:27).

Гімн (Ода):

М. Вербицький*, П. Чубинський. «Ще не вмерла Україна». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ouXXAE73ASY> (1:26);

М. Лисенко*, О. Кониський. «Боже великий єдиний». URL: https://www.youtube.com/watch?v=9ICZ_LCkKDY (2:25);

С. Чарнецький. «Ой у лузі червона калина». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GBcJcdNqhhw> (3:03);

Муз. та сл. Т. Петриненко. «Україна». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Yv9W-IM83bY> (5:21).

Балада:

Ф. Шуберт, сл. Й. Гете. «Лісовий цар». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZOYXjzY-Vy0> (4:07).

Романс-монолог:

М. Лисенко, сл. Т. Шевченка. «Мені однаково». URL: https://www.youtube.com/watch?v=MQhmAM_n7Mg (3:38);

Р. Шуман, сл. Г. Гейне. «Я не серджуся». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=O1vOBUqKgIU> (1:31).

Гумористичний романс: **Я. Степовий.** «Треба всюди, добрі люди, приятеля мати». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=S5WDS2aUJjI&list=PL9A05EF7C3E375EA7&index=16> (1:51).

Сатиричний романс: К. Стеценко, сл. П. Беранже, пер. В. Самійленка. «Цар Горох».
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=D3L4WrQeZrI> (4:02).

Варіативний:

Ш. Гуно, сл. Й. Гете. «Балада про фульського короля з II дії опери «Фауст». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=f0HqUCbLh8w> (4:53).

В. Івасюк, сл. Б. Гури. «Балада про мальви». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=tYY6SaJkbFg> (4:07).

В. Барвінський, сл. О. Кониського. «Ой поля, ви поля». URL:
<https://youtu.be/ZUTLdUaBtmM> (3:12).

Практичне музикування

Муз. та сл. Т. Петриненко. «Україна». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=wdqH3vZUIGg> (3:59).

С. Чарнецький. «Ой у лузі червона калина» – співати та переглянути виконання пісні співаками та інструменталістами в різних країнах на ютуб-каналах.

М. Чурай. «Ой не ходи Грицю та й на вечорниці»: URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=VcjoYPUXcLM> (3:36).

6.3. Духовні пісні. Пісня-плач

Духовна пісня – вокальний твір для голосу із інструментальним супроводом на тексти релігійного змісту. Коло тем духовних пісень – молитви до Діви Марії, Ісуса Христа, християнських святих, плач за померлими.

«Ave Maria» (Радій, Маріє) – музичний твір на текст католицького гімну або на вільний текст із зверненням до Діви Марії. Походження гімну від перших слів привітання Архангела Гавриїла Діви Марії при Благовіщенні. Поява перших музичних творів на канонічний текст у XVI ст. Створення численних композицій під назвою «Ave Марія» на новий, неканонічний текст із збереженням тільки звертання до Діви Марії – «Ave Maria!»

Творці арій та пісень для голосу з інструментальним супроводом під назвою «Ave Марія» – Джуліо Каччіні, Ф. Шуберт, Луїджі Керубіні, Ш. Гуно, Й. Брамс, Дж. Верді.

Піднесений, радісний настрій різдвяної пісні Г. Сковороди із збірки «Сад божественних пісень» «Ангели, знижайтеся».

«Молитва за Україну» («Боже великий єдиний») М. Лисенка на слова О. Кониського – патріотичний духовно-світський гімн загальнонаціонального значення.

«Журавлі» (муз. Левка Лепкого, сл. Б. Лепкого) та «Засумуй, трембіто» Р. Купчинського – пісні-реквієми за загиблими січовими стрільцями, створені талановитими митцями, авторами багатьох відомих стрілецьких пісень, які стали народними.

О. Білаш, сл. Д. Павличко «Лелеченьки». Пісня з кінофільму «Сон» про Т. Шевченка. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=uLqvMt0r6wY>.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ф. Шуберт*, сл. В. Скотта. «Ave Марія». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=XD2TRuMjNt4> (6:16).

Й. С. Бах-Ш. Гуно. «Ave Марія». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=570GMKGryIk> (3:01).

Г. Сковорода. «Ангели, знижайтеся» (із циклу «Сад божественних пісень»). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=uKUfOs0pB7Q&list=PLBZf5hlAeSU2YrJeOkMpWkeZqDyuruYlQ> (3:26).

Л. Лепкий, сл. Б. Лепкого. «Журавлі». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=zBhXuc9D1B0> (4:19).

М. Скорик, сл. Б. Стельмаха. «Свіча». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jiZO9WS9HCs> (3:34).

Варіативний:

Ф. Дуранте. «Vergin tutto amor» («Ти сповнена любові»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=d5sZBWiJkv4> (3:40).

Н. Нижанківський, сл. Р. Купчинського. «Засумуй, трембіто». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=m_c3PHhAXd0 (4:07).

І. Францескевич. «Аве Марія». Об'єднаний український хор (125 день війни) «Вставай, Україно». Проект Юлії Левченко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xtzISg5Cuf8> (6:27).

Практичне музикування

Й. С. Бах–Ш. Гуно. Аве Марія (мінус). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=rzWktXIULDw> (2:39).

Розучити пісню **О. Білаша, сл. Д. Павличко.** «Лелеченьки» (пісня з к/ф «Сон»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=uLqvMt0r6wY>

6.4. Романс-пейзаж. Баркарола. Серенада

Романс-пейзаж – вокальний твір, присвячений оспівуванню краси природи. Характерні риси романсу-пейзажу – стриманий темп, споглядальний, медитативний настрій твору і звукообразальні елементи в акомпанементі.

Баркарола (від італ. *barka* – човен) – вокальний твір, що має мрійливо-ліричний характер, зі спокійною мелодією на фоні розміреного супроводу, створюючого відчуття колисання на воді. Переважно створені в розмірі 6/8.

Серенада (від італ. *sera* – ніч) – нічна, вечірня пісня, звернена до коханої. Характерні риси серенади – декламаційні інтонації в мелодії та «гітарний» акомпанемент.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Солоспів-пейзаж:

К. Стеценко, сл. Лесі Українки. «Стояла я і слухала весну». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=KWRbBR50NHk> (1:47).

М. Лисенко, сл. Т. Шевченка. «Садок вишневий». URL:

<https://youtu.be/Y91BOTG4ZPg> (3:14).

Баркарола:

С. Людкевич, сл. В. Пачовського. «Українська баркарола». Софія Соловій, ф-но Юлія Маківничук. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LRUHmdFCM3M> (3:43).

Ж. Оффенбах. Баркарола з опери «Казки Гофмана». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=HrCcn-x1BaA> (3:53).

Ф. Шуберт, сл. Ф. Штольберга. «Баркарола». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=uXMNNR8NTSs> (3:23).

Серенада:

Ф. Шуберт, сл. Л. Рельштаба. «Серенада». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=YCDLxJZqn04> (4:08).

Г. Міллер. «Серенада місячного сяйва» з к/ф «Серенада сонячної долини». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bMdb2TB7-YI> (5:02).

Варіативний:

М. Лисенко, слова народні. «Пливе човен». Дует М. Раков і Р. Таранець. URL: https://www.youtube.com/watch?v=-_WijPaL720 (2:58).

Р. Купчинський. «Човен хитається серед води» Київ-тріо. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yikySS5xnKA> (5:09)

Самостійно:

Розучити народні баркароли «Пливе човен» або «Місяць на небі»:

– «Пливе човен», ТНМК. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=eQ8HGoxStHk> (2:58);

– «Пливе човен», ДахаБраха. URL:

[https://www.facebook.com/Kovchek.Ukraine/videos/948289095576074/\(5:21\)](https://www.facebook.com/Kovchek.Ukraine/videos/948289095576074/(5:21)).

Практичне музикування

Співати і тактувати на 6/8 народну баркаролу «Місяць на небі, зіроньки сяють, тихо по морю човен пливе» А. Солов'яненко. URL: https://www.youtube.com/watch?v=QNaSpVtSa_0 (3:40).

Очікувані результати навчання за Модулем 6

Знає вокальні жанри професійної музики – пісня, романс, коліскова, вокаліз, елегія, ода, гімн, балада, романс – монолог, гумористична пісня, сатиричний романс та пісня, духовна пісня, пісня – плач, романс – пейзаж, баркарола, серенада.

Називає характерні риси вокальних жанрів професійної музики.

Володіє термінами: куплетна форма, акомпанемент, інструментальний супровід, період, двочастинна форма.

Усвідомлює логічний зв'язок між пісенним жанром та його тематикою.

Визначає (за допомогою викладача) загальний характер музики та музичну форму в прослуханих творах.

Визначає які засоби виразності (лад, темп, гармонія, динаміка, фактура, регістр) обрав композитор для розкриття змісту віршованого тексту.

Називає пісні, які найбільше подобаються, пояснює чому.

Впізнає на слух і виконує фрагменти творів, обрані викладачем.

Модуль 7. Жанри камерної інструментальної музики (7,5 год.)

Зміст навчання

7.1. Інструментальні жанри вокального походження

Вокальне та інструментальне начало в музиці. Інтерпретація вокальних жанрів у інструментальній музиці, етимологія й образно-виразовий зміст. Інструментальні жанри вокального походження: пісня, інструментальна обробка народних пісень, коліскова, пісня без слів, мелодія, канцона, романс, баркарола, елегія, серенада, балада, арія.

Характерні ознаки цих жанрів:

– опора на пісенний матеріал різних народів та створення авторських інтерпретацій та жанрових інваріантів (Нічна пісня, Осіння пісня, Сільська пісня, Німецька пісня та ін.);

– використання сформованих у професійній музиці зразків вокальної культури з типовими музичними характеристиками і ознаками, що усталилися як самостійні жанри в композиторській практиці (Романс, Канцона (Канцонета), Елегія, Серенада, Баркарола, Балада) або як похідні з вокально-симфонічних та оперних жанрів (Арія);

– пісня як презентація певного образу, наділена особливими рисами звукообразності, звуконаслідування або індивідуальних характеристик («Пісня Сольвейг», «Пісня солов'я», «Колискова слоника», «Тиха пісня дерева», «Пісня жайворонка», «Канцона Сальватора Рози»);

– стилізація в інструментальних творах пісенного вокального вислову, певних характеристичних рис пісні або вокальної природи в цілому (Кантабіле, Наспів).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Є. Станкович. «Колискова». Колискова з Триптиха «На Верховині». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bYMtQPa2a8> (1:38).

В. Барвінський. «Пісня лірника» (з циклу «6 мініатюр на українські теми»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uRJWmMBdkWc> (2:38).

Ф. Мендельсон*. «Пісня венеціанського гондольєра» (баркарола) № 6 *соль мінор* («Пісні без слів». Зошит 1). URL: https://www.youtube.com/watch?v=P_XI9cJGF5U (2:59).

М. Лисенко. Елегія. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FxSp4FRZ2UY> (2:53).

Й. С. Бах. Арія з сюїти *Ре мажор* № 2. URL: https://www.youtube.com/watch?v=R-_3IuABkGI (5:12).

Варіативний:

В. Сильвестров. «Колискова». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=smZEH57xNvE> (2:20).

В. Барвінський*. «Сумна пісня» (для скрипки та фортепіано). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=R88QRzw5JV8> (3:59).

Ф. Якименко. *Petite Ballade* для кларнета і фортепіано. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SnFpqMXZa2I> (5:42).

Ф. Мендельсон. Збірка «Пісня без слів»: № 32 *фа-дієз мінор*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=O_uPCzXldtA&list=PL21DB78231BDF46A5&index=32 (2:09);

№ 9 *Мі мажор*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5RJ9vHBZIFs&list=PL21DB78231BDF46A5&index=9> (2:15).

Е. Гріг. Арієтта (з I зошита «Ліричних п'єс», оп. 12 № 1). URL: https://www.youtube.com/watch?v=9PFGpPzu_7s (1:32).

Е. Гріг. Колискова пісня (з II зошита «Ліричних п'єс», оп. 38 № 1). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Eu27k3MzOcw> (3:01).

Р. Шуман. «Мисливська пісня» («Альбом для юнацтва»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IEHVtztvNoIw> (1:12).

Л. Ревуцький. Пісня для фортепіано. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=STNOojYcUUg> (3:33).

Ф. Якименко. Елегія для фортепіано. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MHyqfzPrkq8> (3:14).

І. Карабиць. Елегія для фортепіано. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Z7sX76786h4> (4:19).

М. Лисенко. Баркарола «Пливе човен», обробка М. Різоля, вик. квартет баяністів Київської філармонії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=inV6i19eRfE> (3:25).

7.2. Інструментальні жанри танцювального походження

Інструментальні жанри танцювального походження в композиторській творчості як окремі твори і складові циклічних музичних жанрів. Повторення жанрових ознак різних танців (гавота, сарабанди, менуета, вальсу, мазурки, полонезу, польки, козачка, коломийки).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ф. Шопен. Мазурка *До мажор* оп. 56 № 2. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=f12qtz5AEUU> (1:34).

Ф. Шопен. Вальс *a-moll*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YXhhYLMVMAc> (3:00).

Г. Ф. Гендель. Сарабанда. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8RahYPd-i8k> (4:38).

М. В. Лисенко. Гавот на тему укр. нар. пісні «Ходить гарбуз по городу». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=iKVi2GuT8Jc> (2:44).

В. Косенко*. Полька (цикл «24 п'єси для дітей»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jFDVHKyDZt8> (1:13).

М. Вербицький. Коломийка і мазур для оркестру. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Ime_cDzDqfw (3:14).

Варіативний:

В. Косенко. Менует *Соль мажор* № 3 (цикл «11 етюдів у формі старовинних танців» оп. 19»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BvJgWHCjxy0> (4:52).

Ф. Шопен. Полонез *Ля мажор*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=WoC5h4niWAI> (5:13).

М. В. Лисенко. Гавот. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LqC9kfYk-QA> (3:02).

Ф. Ліст. Tarantella оп. 162. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aX1VL1kR2hA> (9:05).

Г. Венявський. Мазурка для скрипки. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=EimpQ5NKdRc> (4:06).

В. Косенко. Сарабанда *ля мінор* № 5 (цикл «11 етюдів у формі старовинних танців» оп. 19»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tjQkmpoKwCU> (5:49).

7.3. Інструментальні жанри, що походять з інших видів мистецтв

Інструментальні жанри літературно-драматичного походження: казка, легенда, поема, рапсодія, новелета, бурлеска, гумореска, речитатив, монолог, сцена. Ознаки літературно-драматичних жанрів та їх інтерпретація в музиці.

Інструментальні жанри, що походять з інших видів мистецтв: ескіз, портрет, листок з альбома, картина, арабеска (назва орнаментальних візерунків на килимах). Способи втілення в музиці характерних ознак названих жанрів.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

В. Косенко. «Казка» (збірка «24 дитячі п'єси для фортепіано» оп. 25). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=n7dhtLPJd7o> (1:40).

А. Дворжак. Гумореска. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k6-PbKPdSnY> (3:28).

К. Дебюссі. Арабеска № 1 (цикл «Дві арабески»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Yh36PaE-Pf0> (4:24).

Б. Фільц. «День, день, білий день» (цикл «Закарпатські новелети»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=PR8U4LjNLbg> (2:04).

Дж. Гершвін. Рапсодія в стилі блюз для фортепіано і джазового оркестру – анімована кольорова партитура. Оркестр П. Вітмена, партія ф-но – Дж. Гершвін. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bK98TmMoDEk> (9:13).

Ф. Ліст. Угорська рапсодія. Міді кольорова партитура моделі Бернда Крюгера. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=m6xWGVhZl1g> (8:12).

Варіативний:

Є. Станкович. Українська поема для скрипки і фортепіано (фрагмент). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MdzR8X1mQ04> (9:33).

І. Шамо. «Ранок у горах» № 1 (цикл «Гуцульські акварелі»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KFCSEXLBvPM> (5:22).

В. Косенко. Поема-легенда ор. 12 № 1. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wvm4P3vo_FI (2:22).

Б. Фільц. Закарпатські новелети:
II. Moderato cantabile – 1:20
VIII. Аркан – 1:35

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PR8U4LjNLbg> (2:55).

Р. Шуман. «Поет говорить», Scene No. 13 (цикл «Дитячі сцени»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yibf6QNjgGU> (1:40).

Б. Барток. Бурлеска № 2 (цикл «Три бурлески» ор. 8). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8KNr9ES0EfQ> (2:10).

Е. Гріг. Листок з альбома (з I зошита «Ліричних п'єс»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Nz0MsIzfm4> (1:26);
<https://www.youtube.com/watch?v=qBrCkHrDek> (12:14).

В. Барвінський. Лірник. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uRJWmMBdkWc> (2:35).

А. Кос-Анатольський. Карпатська легенда. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=M5OLurzfUiI> (2:24).

Б. Фільц. Давня казка. URL: https://www.youtube.com/watch?v=dFw2azPt_sM (1:32);
Бабусина казка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RTXkjIihIdQ> (1:47).

К. Дебюссі. «Дівчина з волоссям кольору льону» (з I зошита «Прелюдій для фортепіано»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OGBAgIyJ2Dk> (2:30).

7.4. Інструментальні жанри характерного образного змісту

П'єси характерного образного змісту: скерцо, гумореска, сум, журба, роздум, мрії. Програмність та звукообразність в музиці. Типи програмної музики – картинна (пейзажна), образно-характерного змісту, сюжетно-літературна та узагальнена.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

С. Людкевич. Скерцо «Квочка». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XW8uUwEA1Ss> (3:24).

К. Сен-Санс*. Зоологічна фантазія «Карнавал тварин». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xY4i2OqUA4k&t=442s>;

«Кури та півень». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xY4i2OqUA4k&t=442s> (1:03);

«Акваріум». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xY4i2OqUA4k&t=442s> (1:53);

«Пташник». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xY4i2OqUA4k&t=442s> (1:25).

Е. Гріг. «Ліричні п'єси»: «Танець ельфів». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Twm9dAZYEyK&list=PL-G0BCNTJfUaSK-SnyEU2sfNm_ItaoWpn&index=4 (1:00);

«Хода гномів». URL: https://www.youtube.com/watch?v=ALCpt_ScLI0 (3:38).

А. Кос-Анатольський. «Місячне плесо» у перекладенні для бандури.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sg3v7FijPtw> (3:00).

Варіативний:

М. Лисенко. Скерцо з «Української сюїти для фортепіано». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rjq297wdKSI> (1:10).

Е. Гріг. «Пташка» («Ліричні п'єси»). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=C4EXjB_9G_o (2:07).

К. Дебюссі. «Місячне сяйво» (з «Бергамаської сюїти»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bGRvZ8Xq4OU> (4:28).

К. Дебюссі. «Сніг танцює» (цикл «Дитячий куточок»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=x8uoqYslmGg> (3:04).

Р. Шуман. «Примари» (цикл «Дитячі сцени»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=6z82w0l6kwE> (2:33).

Е. Гріг. «Ліричні п'єси»:

«Метелик». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Hn5bm4CchS0> (1:39);

«Кобольд». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZS-TGKbGmE8> (1:53).

7.5. Імпровізаційні інструментальні жанри

Поняття імпровізаційності в музиці, витоки імпровізації, її типи, жанр імпровізації, етимологія та образно-виразовий зміст імпровізаційних жанрів: прелюдія (прелюд, інтерлюдія, постлюдія), етюд, фантазія, токата, експромт, музичний момент, капричіо (каприс), інтермецо.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Й. С. Бах. Хоральна прелюдія. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FZUFZjuxmfU> (3:40).

Ф. Шопен*. Прелюдія № 6 *сі мінор* URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7qYIYDWzD9g> (1:58).

К. Черні. Етюд g-moll op. 740, № 50. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jKJWfUTmZeQ> (1:48).

І. Мошелес. Етюд C-dur. № 1 op. 70. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=kBpa_ljFht0 (2:00).

Н. Паганіні*. Каприс № 24 *ля мінор*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ITzcZia7fsQ> (5:00).

Ф. Л. Жульєва. Фантазія «Зозуленька». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ujgcv4pgQlc> (3:45).

Аль Ді Меола, Роман Гринків. Імпровізація на «Щедрик», дует гітари та бандури з альбома «Зимова ніч». URL: https://www.youtube.com/watch?v=dA_jAxTFLM4 (3:33).

Варіативний:

Е. Гріг. «Імпровізація» (цикл «Норвезькі народні пісні» op. 29). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=O3KL9gnBf5o> (7:18).

В. А. Моцарт. Фантазія № 3 *ре мінор*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=PI6nNrrZISM> (5:11).

Ф. Шуберт. Експромт *Соль-бемоль мажор*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FxhbAGwEYQG> (6:43).

Ф. Шуберт. Музичний момент *фа мінор*. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=A5_uAD1npUY (2:00).

Р. Шуман. Intermezzo *мі-бемоль мінор* (цикл «Віденський карнавал» op. 26). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ChDTQTq-Qk8> (2:35).

В. Барвінський. Імпровізація для фортепіано. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-8Xv-68rlvU> (4:39).

Ф. Шопен. Етюд №12 op. 10 («Революційний»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=QKaх6w1Y-Yk> (2:44).

I. Брамс. Інтермеццо ор. 117 № 2. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=4h1A8FreTjE> (6:23).

A. Хачатурян. Токата для фортепіано. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=LoLDAEtFeBE> (5:06).

Практичне музикування

Продемонструвати етюди з власного репертуару з короткою характеристикою виразових засобів. Вокальна або інструментальна імпровізація на довільно обрану тему (сольна або ансамблева).

Очікувані результати навчання за Модулем 7

Знає інструментальні жанри вокального походження.

Пояснює походження інструментальних жанрів від вокальних жанрів.

Визначає спільні риси інструментальних жанрів з відповідними вокальними жанрами.

Називає прізвиська композиторів та їх твори вокального походження.

Знає інструментальні жанри танцювального походження.

Пояснює жанрові ознаки інструментальних творів танцювального походження.

Визначає спільні риси інструментальних жанрів з відповідними танцювальними жанрами.

Називає прізвиська композиторів та їх твори танцювального походження.

Знає інструментальні жанри літературно-драматичного походження.

Пояснює жанрові ознаки інструментальних творів літературно-драматичного походження.

Визначає спільні риси інструментальних жанрів з відповідними літературно-драматичними жанрами.

Називає прізвиська композиторів та їх твори літературно-драматичного походження.

Знає інструментальні жанри характерного образного змісту.

Пояснює поняття «програмна музика».

Визначає типові риси програмної музики.

Називає типи програмної музики.

Наводить приклади вивчених на уроках програмних творів.

Розуміє витоки імпровізаційності в музиці.

Пояснює поняття «імпровізація, імпровізаційність».

Наводить приклади вивчених на уроках концертних та імпровізаційних творів.

Модуль 8. Інструментальні поліфонічні та циклічні жанри (7,5 год.)

Зміст навчання

8.1. Поліфонічні форми та жанри. Канон, інвенція, fuga, фугато і фугета

Поліфонія (з грец. *poly* – багато, *phone* – звук) – один із найважливіших засобів музичної композиції та художньої виразності. Вид багатоголосся, заснований на одночасному звучанні двох і більше рівноправних мелодичних голосів. Зародження поліфонії в середні віки (IX – XI ст.) та її подальший інтенсивний розвиток у творчості композиторів різних епох. Особливості різних видів поліфонії: імітаційної та контрастної. Виразальні можливості імітації (лат. *imitation* – наслідування) як одного з основних прийомів музичного розвитку. Імітаційні поліфонічні форми та жанри: канон (з грец. *kanon* – правило, зразок), інвенція (з лат. *invention* – вигадка винахід), fuga (з лат. *fuga* – біг, швидкий плин), фугета (з іт. *fughetta* – маленька fuga), фугато (несамостійний епізод музичного твору, написаний з використанням простої імітації). Основні принципи будови канону та інвенції. Поняття про тему. 4 типи викладу теми: O – оригіналіс (*originalis*), IO – інверсія (*inversum* – дзеркальне відображення, R – ретроград (*retrogradus*) – з кінця на початок, RI – інверсія ретрограду (перевернений ретроград). Поняття про відповідь, протискладнення, інтермедію. Яскравий образний зміст та досконалість поліфонічного письма в інвенціях Й. С. Баха.

Фуга як найвища та найскладніша форма поліфонії. Наявність у фузі експозиції та вільної частини (нерідко з розвиваючим розділом і репризою-заключенням). Поняття «стрета» (з іт. *stretta* – стисло). Образний зміст «Фути за взірцем ріжка листоноші» з «Капричіо на від'їзд улюбленого брата» **Й. С. Баха***. Жартівлива імітація радісного звучання ріжка в темі фути. Відтворення атмосфери руху, метушні, шумного людського мовлення та ефектів звуконаслідування поліфонічними засобами триголосної фути.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

І. Беркович. Канон.

Й. С. Бах. «Музична офіра», № 3 – двоголосний канон-«краб». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=xUHQ2ybTejU> (3:00);

анімована кольорова партитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=b-0Tg8Y4VmQ> (2:50).

Й. С. Бах. двоголосна інвенція *До мажор* № 1; двоголосна інвенція *ре мінор* № 4; триголосна інвенція *сі мінор* №15 (робота з нотним текстом); анімовані кольорові відеопартитури інвенцій Й. С. Баха. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xEa8vobEgqc> (1:25).

Й. С. Бах. «Фуга за взірцем ріжка листоноші» з «Капричіо на від'їзд улюбленого брата». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=vgm6HU-e66Y> харпсихорд (Andrew Rosenblum) (2.10) або

<https://www.youtube.com/watch?v=I6PgVMaH1LY> фортепіанна версія, відеоклавір (2.11);

Л. ван Бетховен. «Жартівливий канон» Селекціоновані Канони. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-FrCjLmSMD4> (12:40 –13:45).

Й. Пахельбель. Canon in D для трьох скрипок і генерал-басу. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=HdEd5p7jAO0> (2:56).

Варіативний:

Анонім. Безкінечний Жаб'ячий Канон. Кольорова анімована партитура у двох версіях. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=UHwwJkKp7Oo> (2:40);

<https://www.youtube.com/watch?v=dh8jnoFDjQM> (2:40).

Й. Гайдн. Квартет ор. 76 № 2, III ч. (Менует). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=C10-45oHfvc> (з 12:42).

Й. С. Бах. Двоголосна інвенція *Фа мажор* №8.

Й. С. Бах. Маленька фуга соль мінор для органу. Кольорова 3D графічна партитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ddbxFi3-UO4> (3:45).

Д. Скарлатті. Соната *соль мінор* («Котяча фуга») К 30. (з нотами). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ebmMBVvuxRkg> (3:17).

Практичне музикування

Виконання (голосом або на інструменті):

Л. ван Бетховен. «Жартівливий канон».

Й. С. Бах. Теми двоголосних інвенцій *До мажор* № 1, *ре мінор* № 4.

Й. С. Бах. Тема з «Фути за взірцем ріжка листоноші» з «Капричіо на від'їзд улюбленого брата».

8.2. Циклічні жанри

8.2.1. Прелюдія (токата, фантазія) і фуга

Циклічні жанри – твори з кількох самостійних контрастних частин, пов'язаних єдністю задуму. Різноманітна кількість частин у циклічних жанрах.

Двочастинний (малий) цикл – «Прелюдія (токата, фантазія) і фуга. Зіставлення та органічне поєднання двох жанрів. Втілення ідеї свободи в прелюдії (фантазії, токаті)

та встановленого порядку у фузі. Протиставлення вільної форми імпровізаційної прелюдії (токати, фантазії) конструктивній, строго поліфонічній фузі. Єдина тональність п'єс.

Характеристика бахівських циклів «Добре темперованого клавіру» (задум, структура збірок). Образний зміст та особливості будови **прелюдії та фуги до мінор з I тому «Добре темперованого клавіру»**.

Органна токати та фуга ре мінор Й. С. Баха – яскравий зразок двочастинного циклу. Образний зміст трьох тематичних побудов токати (повторення). Образна та інтонаційна спорідненість фуги з токатою. Елемент імпровізаційності в інтермедіях та кодї фуги.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Й. С. Бах. Прелюдія і фуга № 2 до мінор з I тому «ДТК» (3:00).

Й. С. Бах. Органна токати і фуга ре мінор (8:30).

Варіативний:

Й. С. Бах. Прелюдія і фуга До мажор з I тому «ДТК». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=KRAy9FkTZsg> (4:40).

8.2.2. Сюїта та її різновиди

Сюїта (з фр. *suite* – послідовність, продовження) як один із основних різновидів багаточастинних циклічних жанрів інструментальної музики, побудованих на чергуванні контрастних самостійних частин. Походження жанру сюїти від давньої традиції зіставлення повільного танцю-ходи та жвавого стрибкового танцю (павана – гальярда). Переродження побутових танців у «п'єси для слухання» в процесі розвитку жанру сюїти. Сюїти для інструмента-соло та ансамблю. Різна кількість частин у залежності від художнього задуму.

Старовинна танцювальна сюїта (партита – друге розповсюджене італійське позначення сюїти). Характеристика основних танцювальних п'єс: алеманди, сарабанди, куранти, жиги, викладених в одній тональності (національне походження, темп, метроритмічні особливості). Включення в сюїту одного чи кількох додаткових танців (менуєт, гавот, ригодон, буре, полонез та ін.) та нетанцювальних п'єс (прелюдія, увертюра, арія, рондо та ін.). **«Французька сюїта» до мінор для клавіру Й. С. Баха** – яскравий зразок жанру. Глибокий лірико-драматичний зміст танцювальних п'єс, звільнених від безпосереднього зв'язку з їх побутовими першоджерелами. Введення двох додаткових частин – Арії та Менуєта, розміщених між Сарабандою та Жигою.

Велике різноманіття програмних сюїт, створених композиторами XIX та XX ст. Програмна сюїта для фортепіано в 4 руки **«Моя Матінка-Гуска» М. Равеля***. Історія створення. Відтворення «поезії дитинства» у 5 п'єсах, пов'язаних із сюжетами французьких казок. Звукообразальні прийоми (№ 2 «Хлопчик-мізинчик»), риси танців вальсу (№ 4 «Розмова Красуні та Чудовиська»), старовинних павани (№ 1 «Павана сплячої красуні») та сарабанди (№ 5 «Чарівний сад»). Створення східного колориту в п'єсі № 3 «Поганенька – імператриця пагод».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Й. С. Бах. «Французька сюїта» до мінор для клавіру. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=uc60J4oF9qg> (з нотами, 13:00).

М. Равель. «Моя Матінка-Гуска», № 1 – 5. URL:

https://m.youtube.com/watch?v=JEC_XGjgluo (15:19).

Варіативний:

К. Дебюссі. «Маленька сюїта» для оркестру L65 (1. «В човні», 2. «Кортеж», 3. «Менуєт», 4. «Балет»), відеопартитура. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WxcxAjDmsk> (13:07).

8.3. Жанр сонати

8.3.1. Старовинна клавірна соната (старосонатна форма)

Соната (від італ. *sonore* – звучати) – циклічний жанр камерно-інструментальної музики, у сучасному розумінні – твір для одного або двох інструментів, написаний у формі сонатного циклу. Етапи розвитку сонати: церковна соната (*sonata da chiesa*), камерна соната (*sonata da camera*) та старовинна клавірна соната (старосонатна форма) XVII – першої половини XVIII ст. Два типи поєднань у циклічних формах: *sonata da camera* (камерна, кімнатна соната) – за принципом в'язанки танців старовинної сюїти; *sonata da chiesa* (церковна соната) – за принципом поєднання контрастних номерів поліфонічного характеру, де визначальними є темпові позначення (*Largo, Adagio*), які стають назвами частин, а також включають фуги, ричеркари, токати. *Trio-sonata* для 3-х інструментів вирішується в одній з двох старосонатних жанрів.

Віртуозні клавірні сонати Д. Скарлатті (понад 500 творів з первісною назвою «*Essercizi*»), серед яких значна кількість яскравих одночастинних нециклічних композицій, написаних у старосонатній (докласичній) формі з двох розділів: Експозиції та Репризи.

Соната Д. Скарлатті Соль мажор (К 547) – яскравий зразок старосонатної форми. Жартівливо-граціозний характер музики. Конструктивна ясність і завершеність двочастинної форми (Експозиція – перший розділ; Реприза – другий розділ). Тональна відмінність двох тематичних центрів – Головної (основна тональність) та Побічної партій (тональність домінанти) в Експозиції. Транспозиція-повернення Побічної партії в головну тональність у Репризі.

Соната для скрипки і чембало До мажор М. Березовського – яскравий зразок старовинного тричастинного циклу з ознаками майбутньої класичної сонати. Енергійні крайні частини та контрастна повільна друга частина – ліричний центр циклу. Незначний образний і тематичний контраст між рухливо-танцювальними Головною та Побічною темами. Наявність елементів розвитковості на початку Репризи та проведення Побічної теми в основній тональності. Наспівний тематизм другої частини циклу, написаної в старосонатній формі (*Фа мажор*). Яскрава зміна образу на початку Репризи (риси арії ламенто, відхилення в мінорні тональності). Варіаційна форма ритмічно-рухливого граційного Менуета (третя частина). Образне збагачення теми впродовж шести варіацій.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Д. Скарлатті. Соната *Соль мажор* К 547. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=I2agYAKA1tE> (з нотами, 2:30).

М. Березовський. Соната для скрипки та чембало *До мажор*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=8e9SniROOGE> (14:00).

8.3.2. Класична соната

Класична соната як один із найскладніших і найбагатших за своїми художніми можливостями жанр. Остаточне затвердження класичної сонати у творчості Й. Гайдна та В. А. Моцарта в другій половині XVIII ст. Структура класичної сонати: як правило, 3- або 4-частинний цикл, побудований за принципом контрастного співставлення та єдності частин, що відображають різні сторони життя. Перша частина циклу – сонатна форма (сонатне *allegro*), яка складається з трьох основних розділів (Експозиція, Розробка та Реприза), об'єднаних тематичним матеріалом. Образно-тематичний і тональний контраст двох провідних тем Експозиції – Головної (ГП) та Побічної (ПП) партій, відтінених додатковими Сполучною (СП) та Заключною (ЗП) партіями. Функції Експозиції – експонування, показ головних образів та ідей; Розробка – видозміна та розвиток тем; Реприза – повернення, відновлення на новому рівні тематичного матеріалу Експозиції. Додаткові розділи форми – Вступ і Кода. Дієвість образів першої, переважно, швидкої частини сонатної форми.

Духовний світ людини, її ліричні почуття – провідні образи повільної II частини (використання різноманітних форм). Стрімкий, активний, часто танцювальний, оптимістичний характер фіналу (III ч.). Відображення динаміки життя, атмосфери дозвілля (форми сонатного *allegro*, рондо, рондо з рисами сонатної форми, варіацій).

Клавирна соната Й. Гайдна* *мі мінор* – яскравий зразок тричастинного класичного сонатного циклу. Зіставлення драматичної Головної та світлої ліричної Побічної тем в I ч. (сонатне *allegro*). Своєрідна «інструментальна арія» у лірико-споглядальній II ч. (тричастинна форма). Радісно схвильований характер рефрену та жартівливі образи у двох епізодах, побудованих на темі рефрену в III ч. (форма п'ятичастинного рондо).

Нетрадиційна будова сонатного циклу у **фортепіанній сонаті В. А. Моцарта *ЛЯ мажор № 11***. Використання варіаційної форми в I ч. замість сонатного *allegro*. Розкриття багатого образного змісту граційної теми в дусі сициліани впродовж шести класичних орнаментальних варіацій. Відхід від підкресленої танцювальності, зіставлення рішучих фанфарних та ніжних ліричних мотивів у Менуеті – II ч. сонати (складна тричастинна форма). Пародія на музику «турецьких військових оркестрів» в рефрені та коді III ч. (складна тричастинна форма з рисами рондо).

Будова циклу, масштабність частин **«Великої патетичної сонати» до мінор № 8 Л. ван Бетховена***. Загострено-драматичний характер I ч. (сонатна форма зі Вступом та Кодою). Піднесений зосереджено-споглядальний характер основної теми-рефрену II ч. (п'ятичастинне рондо). Зіставлення різнохарактерних епізодів з бентежною, лірико-драматичною темою рефрену в III ч. (поєднання рис рондо та сонатної форми). Вольова, мужня Кода як підсумок образного розвитку циклу.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Й. Гайдн. Соната *мі мінор* (10:00).

В. А. Моцарт. Соната *ЛЯ мажор* (16:00).

Л. ван Бетховен. «Патетична соната» *до мінор* відеоклавір (загал. час 16:00):

I частина. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=i2rhejlUNmw&list=PLkPqPURRG5EovRKOXqYfgKHxEvwxGCoOO> (7:08);

II частина. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=a2elkasscfk&list=PLkPqPURRG5EovRKOXqYfgKHxEvwxGCoOO&index=2> (4:46);

III частина. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=tgVSSzM8A6k&list=PLkPqPURRG5EovRKOXqYfgKHxEvwxGCoOO&index=3> (4:04).

Варіативний:

Й. Гайдн. Соната Ре мажор № 50 Ноб XVI:37. URL: <https://youtu.be/0FqCqwaoXVg> (11:50).

В. А. Моцарт. Легка соната № 16 До мажор. URL: https://youtu.be/L_AX4R-d29o (10:11).

Л. ван Бетховен. Соната № 1 фа мінор. URL: <https://youtu.be/Ikrm2FOuRWg> (17:52).

Практичне музикування

Виконання голосом або на інструменті тем з сонат:

В. А. Моцарт. Соната *ЛЯ мажор*: I ч., тема варіацій.

Л. ван Бетховен. «Патетична соната» *до мінор*: II ч., рефрен.

Співати або грати головні теми з сонат та сонатин з власного учнівського репертуару.

Очікувані результати навчання за Модулем 8

Демонструє загальне розуміння понять: «поліфонія», «імітація», «тема», «відповідь», «протискладнення», «інтермедія».

Називає основні жанри поліфонічної музики: канон, інвенція, fuga, фугета.

Розповідає про будову інвенції та fugи.

Визначає проведення теми, відповіді та інтермедійні епізоди під час прослуховування інвенцій і fug, знаходить ці епізоди в нотах.

Демонструє загальне розуміння понять «цикл», «циклічний жанр», «сюїта».

Називає інструментальні циклічні жанри: прелюдія (токата, фантазія) і fuga, старовинна танцювальна сюїта, програмна сюїта.

Розповідає про структуру старовинної танцювальної сюїти, дає загальну характеристику чотирьом основним танцювальним п'єсам.

Демонструє загальне розуміння інструментальних жанрів тріо-сонати, старовинної клавірної сонати, класичної сонати.

Має загальне уявлення про структуру старовинної сонатної форми.

Розповідає про будову класичної сонати.

Демонструє розуміння структури та понять жанру класичної сонати та сонатного *allegro*.

Пояснює що таке Експозиція, Розробка, Реприза, Головна, Сполучна, Побічна та Заклучна партії.

Здійснює елементарний аналіз провідних тем вивчених творів з роз'ясненням ролі виражальних засобів музичної мови в межах навчальної програми.

Впізнає на слух фрагменти вивчених творів.

Коментує прослухані музичні твори, визначаючи їх образний зміст.

Виконує фрагменти творів, запропонованих викладачем.

II семестр

Модуль 9. Жанри оркестрової музики (18 год.)

Зміст навчання

9.1. Симфонія. Закономірності жанру. Традиційна чотиричастинна будова. Найбільш типові форми та образний зміст частин. Й. Гайдн Симфонія № 103, Л. ван Бетховен Симфонія № 5, М. Колачевський «Українська симфонія», А. Дворжак. Симфонія № 9 («3 Нового Світу»)

Широкий спектр жанрів оркестрової музики: симфонія, концерт, концертна увертюра, сюїта, симфонічна картина, симфонічна поема, симфонічна фантазія, оркестрова серенада та ін.

Симфонія – найвищий жанр оркестрової музики, масштабний за розмірами та змістом. Широкі можливості симфонії щодо втілення глибокого ідейного змісту, багатства емоційних станів та процесів. Симфонія як «картина світу», «барометр епохи» або «дзеркало життя». Жанр, наділений цілеспрямованим розвитком провідних ідей та образів, складених у чітку логічну послідовність, що відображає основні етапи драматургії твору.

Класична симфонія та остаточне затвердження її структури в другій половині XVIII ст. у творчості Й. Гайдна. Будова сонатно-симфонічного циклу, покладеного в основу симфонії. Відображення суттєвих сторін життя людини у всій складності та різноманітності в 4-х самостійних частинах, розташованих за принципом контрасту та об'єднаних загальною ідеєю. Провідне місце енергійної швидкої I частини, що втілює динамічний, активний бік життя (сонатна форма – сонатне *allegro*). Повільна, лірико-медитативна II частина як поетичний, філософський центр симфонії (різноманітність форм). Втілення ігрово-танцювального начала у жвавій III частині: менуеті в Й. Гайдна, В. А. Моцарта, скерцо в Л. ван Бетховена (найчастіше складна 3-частинна форма). Функція швидкого фіналу (IV ч.) – завершення, підсумок цілого.

Різноманітні за змістом варіанти фіналу: образи пов'язані з життєствердним втіленням об'єктивного світу, картин святкування, героїчного масового руху, драматичної напруги тощо (переважно сонатна, варіаційна форми або рондо-соната).

Усвідомлення образного змісту та будови **лірико-жанрової симфонії Й. Гайдна* № 103 Мі-бемоль мажор «З тремоло литавр»**. Класичний склад оркестру (повторення). Характеристика циклу. Жанровий склад провідних музичних тем (танець, марш). Активний характер музики I ч. Співвідношення та взаємодія основних тем Експозиції: суворо-зосередженої теми Вступу та життєрадісних танцювальних тем Головної та Побічної партій. Інтенсивність розвитку і трансформація тем та окремих мотивів у Розробці. Важливе значення Коди-висновку, що містить тему Вступу та її видозмінений варіант. Порівняльна характеристика двох тем II ч. (форма подвійних варіацій). Тричастинна складна форма з тріо в Менуеті (III ч.). Образно-тематичний контраст розділів: енергійно-жартівливий танець – у крайніх та світла лірика – в середньому. Втілення картини танцювальної стихії у Фіналі (форма рондо-сонати). «Золотий хід» валторн у Вступі до IV ч.

Ознайомлення з **симфонією № 5 до мінор Л. ван Бетховена**. Присвята симфонії Андрію Розумовському – сину останнього гетьмана України, великому другу композитора. Масштабність монолітного циклу симфонії, насиченого героїко-драматичними образами. Єдина лінія драматургічного розвитку, підпорядкованого ідеї «від темряви – до світла», «через терни – до зірок», вираженого через стрімкий цілеспрямований музичний розвиток (активізація мотивної роботи, варіаційність, інтонаційні зв'язки між частинами). Наскрізний інтенсивний розвиток провідної символічної багатозначної «теми долі» (ГП сонатної форми I ч.) впродовж всіх частин циклу, її лейтмотивна функція. Поєднання споглядально-ліричних та піднесено-героїчних образів у II ч. (подвійні варіації). Інтонаційна близькість другої теми до сподвижних маршів та наявність у ній ритму «теми долі». Введення у III ч. динамічного Скерцо замість Менуета. Протиставлення драматичного та оптимістичного образів у 3-частинній композиції Скерцо. Особлива роль урочисто-переможного Фіналу як вершини циклу, до якого спрямовано весь попередній розвиток. Тісний зв'язок тем Фіналу з героїчними маршами та гімнами Французької революції. Підсилення звучання симфонічного оркестру трьома тромбонами, флейтою-піколо, контрафаготом.

«Українська симфонія» М. Колачевського* – одна з перших українських симфоній, яскраво національний романтичний твір, створений на основі мелодій українських народних пісень. Розкриття в музиці рис українського національного характеру, думок про історичне минуле Батьківщини. **Лірико-жанровий тип** симфонії. Органічне поєднання у творі досягнень західноєвропейської симфонічної музики з українською народною пісенністю. Зміни в структурі класичного 4-частинного симфонічного циклу: II ч. – Інтермецо-скерцандо, III ч. – Романс. Ознайомлення з шістьма народними пісенними зразками, покладеними в основу симфонії.

Різноманітні образи в Інтродукції, Головній, Сполучній та Заклучній партіях I ч., створених на основі мелодії ліричної пісні «Віють вітри». Особливості використання інтонацій пісні «Йшли корови із діброви» в III ч. Інтенсивний розвиток обидвох тем у трьох хвилях Розробки. Відтворення жартівливого діалогу пісні «Дівка в сінях стояла» у II ч. Подвійна 3-частинна форма: АВА₁В₁А₂. (В – трансформований мінорний варіант першої фрази пісні). Діалогічна будова з використанням «перегукування» різних оркестрових груп, окремих інструментів за допомогою інтенсивного імітаційного і варіаційного розвитку. Лірико-епічний характер III ч. Тричастинна однотемна форма, в основі якої мелодія історичної пісні «Побратався сокіл з сизокрилим орлом». Образні трансформації мелодії, яскравість кульмінацій, інтенсивність музичного розвитку. Панування запальної танцювальної стихії у Фіналі (сонатна форма). Зіставлення двох тем, в основі яких жартівливі пісні «Ой гай, гай» та «Ой джигуне, джигуне».

Оглядове ознайомлення з **лірико-драматичною симфонією № 9 («З Нового світу») А. Дворжака***. Історія створення симфонії. Втілення в музиці вражень від Америки та думок про долю рідної Чехії. Унікальне поєднання рис чеського музичного фольклору та окремих елементів

музики афро-американців та індіанців. Оркестр симфонії: потрійний склад дерев'яних, подвійний – мідних, литаври, трикутник і тарілки. Характеристика 4-частинного циклу, об'єднаного наскрізним розвитком провідних тем-лейтмотивів.

Героїко-драматичний характер I ч. (сонатна форма з розгорнутим Вступом). Головна тема – провідний лейтмотив симфонії. Ліричний характер III та III. Інтенсивний розвиток тем, спрямований до їх динамічного піднесення та героїзації. Літературне джерело II ч. – трагічна 20 глава «Пісні про Гайавату» Г. Лонгфелло. Тричастинна складна форма. Риси спіричуелса в поетично-мрійливій темі крайніх розділів *Largo* (лейтмотив). Втілення картини народного свята в III ч. Скерцо (складна 3-частинна форма). Танцювальні теми в дусі чеських танців фуріанта та соуседски. Драматичний характер Фіналу (сонатна форма). Провідне значення GP, витриманої в дусі суворого маршу, піднесено-героїчне звучання основних тем симфонії в Коді-висновку.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Й. Гайдн. Симфонія № 103 *Мі-бемоль мажор* «З тремоло литавр» (I ч. – повністю, фрагменти II–IV ч.), відеоклавір. URL:

I ч: <https://www.youtube.com/watch?v=eK6m2uUbCGs> (9:23);

II ч: https://www.youtube.com/watch?v=M-5QILu_5Qg (10:56);

IV ч: https://www.youtube.com/watch?v=3tI9xw0_rKM (2:53).

Л. ван Бетховен. Симфонії № 5 *до мінор* (I ч. – повністю, фрагменти II–IV ч.), відеопартитура. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XMj2ZXzTWZI> (31:18);

I частина – Кольорова графічна 3D партитура FAQ

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rRgXUFnfKIY> (7:37).

М. Колачевський. «Українська симфонія» (відеопартитура). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=9nNRBgMwoaM> (загал. час 38:51).

А. Дворжак. Симфонії №9 («З Нового світу») (фрагменти I–IV ч.), відеоклавір повністю (загал. час 43:03):

I частина. URL: <https://youtu.be/1nD60Lt5Tzw> (10:04);

II частина. URL: https://youtu.be/c_nCA23ub7I (12:05);

III частина. URL: <https://youtu.be/uMCIPbF0qVk> (8:17);

IV частина: URL: <https://youtu.be/PK9Vkr7W7G8> (12:40).

Практичне музикування

Виконання голосом або на інструменті провідних тем з вивчених творів:

Й. Гайдн. Симфонія № 103 «З тремоло литавр»: II ч. – теми варіацій.

Л. ван Бетховен. Симфонії № 5 *до мінор*: I ч. – тема долі.

М. Колачевський. Теми укр. нар. пісень «Віють вітри», «Дівка в сінях стояла», «Ой, джигуне, джигуне», які лягли в основу симфонії.

А. Дворжак. Симфонії №9 («З Нового світу»): II ч., основна тема.

9.2. Одночастинні жанри оркестрової музики: симфонічна увертюра, симфонічна поема, симфонічна картина

Увертюра як оркестровий вступ до опери, балету, драматичної вистави та вокально-інструментальних творів – кантати, ораторії тощо. Зв'язок увертюри із сюжетом та музичним тематизмом театрального твору. Концертна практика виконання увертюри. Увертюра як самостійний концертний жанр програмної симфонічної музики.

Зміст, будова та характер провідних тем в **увертюрах «Егмонт» Л. ван Бетховена та «Сон літньої ночі» Ф. Мендельсона.**

Увертюра «Егмонт» Л. ван Бетховена з музики до однойменної трагедії Й. В. Гете. Яскраве

втілення основної ідеї та окремих сюжетних подій трагедії в сонатній формі із розгорнутими Вступом та Кодою. Протиставлення двох контрастних тем у Вступі (похмура сарабанда та сумна тема гобоя). Народження драматичної ГП з другої теми Вступу. Діалогічна будова ПП як втілення ідеї конфліктного протистояння двох сил. Напружена стисла розробка на матеріалі ГП та ПП. Кульмінація репризи – «епізод страти» Егмонта. Урочисто-переможний характер Коди, побудованої на новому тематичному матеріалі.

«Сон в літню ніч» Ф. Мендельсона – перший яскравий зразок програмної концертної увертюри, написаної під враженням від однойменної комедії В. Шекспіра. Втілення феєричного казкового колориту (у ніч на Івана Купала людині відкривається фантастичний світ), поезії нічної природи, світлих почуттів кохання і дотепної вигадки. Багатотемна сонатна форма увертюри. Фантастичний колорит акордів вступу та скерцозної ГП (повітряний хоровод ельфів), святкова тема з рисами маршу в СП, світла лірика двох ПП, навмисне незгарбна і дотепна ЗП (нагадує крики віслючка). Панування ГП в розробці та кодї. Барвистість оркестровки, різноманітність прийомів звуковидобування.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Л. ван Бетховен. Увертюра «Егмонт» (відеопартитура). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Vwp-W1BbPjg> (8:10).

Ф. Мендельсона. Увертюра «Сон літньої ночі» (відеопартитура). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=qU0d0zuNn7k> 12:21.

Симфонічна поема, симфонічна картина – програмні одночастинні жанри оркестрової музики. Зв'язок з поезією та літературою в симфонічних поемах. Відтворення картин природи, портретних замальовок (у тому числі казкових персонажів), жанрових або батальних сцен у симфонічних картинах. Провідні риси жанрів: вільна будова, розповідний тип розгортання музичного матеріалу, яскравість тематизму, колористичні звукообразжальні прийоми, важлива роль оркестровки. Різноманіття видів симфонічних поем: симфонічні фрески, акварелі, ескізи, естампи, гравюри, портрети тощо.

«Гражина» **Б. Лятошинського*** за сюжетом однойменного твору А. Міцкевича – яскравий зразок симфонічної поеми. Літературна програма композитора. Будова твору – сонатна форма з розгорнутими Вступом (Прологом) та Кодою (Епілогом). Яскравість провідних тем: Німану, Гражини, Літавора.

«Симфонічні фрески» **Л. Грабовського** – монументальна антивоєнна сюїта з 7 програмних картин за мотивами серії малюнків художника Б. Пророкова «Це не повинно повторитися». Використання сучасних технік та прийомів письма для втілення жажливих образів війни в частинах № 2 «Тривога», № 3 «Наліт», № 6 «Хіросіма».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Б. Лятошинський. «Гражина», дир. Б. Лятошинський. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FVcIiO0uARk> (17:42).

Л. Грабовський. Симфонічні фрески: № 2, 3, 5 (повна відеопартитура). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ApG1rdt2qs4> (загал. час 30:34).

Варіативний:

Б. Сметана. Симфонічна поема «Влтава» з циклу «Моя Батьківщина» (відеопартитура). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=BhAwqPBPIEM> (10:45).

або з ілюстраціями та підписами з авторської програми. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IT8SXR0PUsI> (12:39).

С. Гаджибеков. Симфонічна картина «Караван». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=yLGTIzdmqY> (9:21).

9.3. Кончерто грассо (concerto grosso). Сольний інструментальний концерт

Етимологія терміну «концерт». Принцип концертування – «діалогу-змагання» соліста або групи солістів з повним складом оркестру (*tutti*).

Кончерто грассо (з італ. – великий концерт) – одна з ранніх форм оркестрової музики. Зародження в Італії в другій половині XVII ст. Багаточастинна будова (від 3-х до 12-ти частин). Контрастне співставлення частин (темпове, динамічне *p-f*, тематичне, метроритмічне, ладово-гармонічне). Постійне чергування щільного, масивного звучання струнного оркестру з клавесином або органом (*tutti* або *ripieno*) і більш легкої прозорої звучності групи солюючих інструментів (*concertino* або *solì*). Довільність складів солюючої групи, наприклад, дві скрипки та віолончель, два гобої та фагот тощо.

Усвідомлення образного змісту та будови **Кончерто грассо Г. Ф. Генделя ор. 6 № 6 соль мінор** – яскравого зразку жанру. Струнка 5-частинна композиція концерту: патетичний, скорботний характер музики повільної I ч. (*соль мінор*); енергійний, вольовий образ II ч., написаної у формі фуґи (*соль мінор*); світла пасторальна лірика центральної III ч. (*Musette, Мі-бемоль мажор*); два своєрідні варіанти фіналу в швидких дієво-енергійних IV та V частинах (*соль мінор*).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Г. Гендель. Кончерто грассо ор. 6 № 6 *соль мінор*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=htDf0bpFIys> (15:02).

Сольний інструментальний концерт, поширений у другій половині XVII – першій половині XVIII ст. Протиставлення оркестрового звучання та самостійної партії соліста. Остаточне затвердження 3-частинної циклічної форми концерту з двома швидкими віртуозними крайніми частинами та повільною середньою у творчості **А. Вівальді***.

Усвідомлення образного змісту та будови **концерту А. Вівальді «Осінь» № 3 Фа мажор** з циклу «Чотири пори року» для скрипки з камерним оркестром. Літературна програма, викладена в сонеті-епіграфі та її оригінальне втілення в музиці концерту. Особливості форми рондо в I ч. та III ч. концерту.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

А. Вівальді. Концерт № 3 «Осінь» *Фа мажор* з циклу «Чотири пори року» для скрипки з камерним оркестром, дир. Г. Караян, солістка Анне-Софі Муттер. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=8UUm9lhyEm8> (11:34).

Варіативний:

А. Вівальді. Концерт для скрипки, гобоя і струнного оркестру (I ч.). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=KVHILRFk04s>.

Й. С. Бах. Концерт для клавіру з оркестром *фа мінор*. URL:

<https://youtu.be/a0n99OopdpA> (10:25).

Самостійно:

А. Вівальді. Концерти для скрипки з камерним оркестром «Чотири пори року» (повна відеопартитура). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Z4ME2cdXHVE> (41:59).

Остаточне затвердження жанру **класичного інструментального концерту** в другій половині XVIII ст. у творчості композиторів віденської класичної школи (Й. Гайдна, В. А. Моцарта,

Л. ван Бетховена). Класична структура концерту: сонатно-симфонічний цикл з 3-х частин. Поняття подвійної Експозиції, Каденції соліста. Подальший розвиток жанру концерту в наступні століття.

Лірико-романтичний образний зміст та яскравий національний колорит **Концерту для фортепіано з оркестром ля мінор Е. Гріга***. Традиційна будова 3-частинного циклу. Провідна роль I ч., написаній у сонатній формі зі Вступом, енергійного, закличного характеру. Образна яскравість та тематична змістовність всіх партій сонатної форми, що втілюють широку палітру народно-танцювальних, романтично-поривчастих, споглядально-ліричних та енергійних, мужніх образів. Образна трансформація двох елементів ГП у стислій Розробці та її драматичне кульмінаційне звучання в сольній Каденції наприкінці Репризи. Споглядальна пейзажна лірика II ч. (проста 3-частинна репризна форма). Суворий стриманий характер першого розділу з імпровізаційним «награванням» у дусі норвезьких куллоків (пастушого награвання) у середньому та піднесено-романтичним, світлим звучанням основної теми в Репризі. Картина народного свята у Фіналі (сонатна форма з рисами рондо). Енергійний ритм халінга в ГП. Поява нової ліричної теми в дусі куллоків в епізоді Розробки та її пристрасне гімнічне звучання в Коді Фіналу.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Е. Гріг. Концерт для фортепіано з оркестром ля мінор (фрагменти). Соліст Артур Рубінштейн, диригент Андре Превін, Лондонський симфонічний оркестр URL:

www.youtube.com/watch?v=I1Yoyz6_Los (повністю 32:18).

Кольорова 3D відеопартитура I ч. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=XRERjCQCm00> (12:35).

Варіативний:

В.-А. Моцарт. Концерт № 20 *ре мінор* для клавіру з оркестром 3D кольорова партитура. URL: https://www.youtube.com/watch?v=7QgOBbKl0eY&list=RDGMEM8h-ASY4B42jYeBhBnqb3-w&start_radio=1&rv=P0tB2rGh1kM (14:18).

Д. Бортнянський. Клавірний концерт *Ре мажор*, I ч. Відеопартитура. URL:

<https://youtu.be/YRKZG-glj3o> (8:41).

Ф. Мендельсон. Концерт для скрипки з оркестром *мі мінор* (фрагменти). URL:

<https://youtu.be/3GznED2o09k> (повністю, загальний час 27:58);

I ч. (відеоклавір з вказівками тем). URL: https://youtu.be/--2xXP_InaE (12:31).

М. Сільванський. Легкий концерт I ч. URL: <https://youtu.be/VVmuwp1thM0> (4:44).

А. Кос-Анатольський. Концерт для арфи. URL: <https://youtu.be/Hr2lAyIf25U>.

9.4. Симфонічна сюїта. Е. Гріг «Пер Гюнт»

Жанр **симфонічної сюїти**. Довільна кількість контрастних частин у сюїтах, більш яскрава образно-характерна самостійність у порівнянні з симфонією. Програмність задумів. Сюїти, складені з музики до театральних вистав, балетів, опер і кінофільмів.

Загальна характеристика сюїт **Е. Гріга з музики до драми Г. Ібсена «Пер Гюнт»**. Образний зміст та особливості тематизму частин «Ранок», «Смерть Озе», «Танець Анітри», «В печері гірського короля», «Пісня Сольвейг».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Е. Гріг. Сюїти з музики до драми Г. Ібсена «Пер Гюнт»: «Ранок», «Смерть Озе», «Танець Анітри», «В печері гірського короля», «Пісня Сольвейг».

Варіативний:

Г. Холст. Симфонічна сюїта з 7 частин «Планети»: Марс, Венера, Меркурій, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун. Кольорова анімована партитура № 7 «Юпітер». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IeTKY5S48jo> (8:13).

Очікувані результати навчання за Модулем 9

Називає провідні жанри оркестрової (симфонічної) музики та **розповідає** про них (симфонія, сюїта, концерт, кончерто гросто, увертюра, сюїта, симфонічна картина, симфонічна поема тощо).

Дає визначення поняттям: концертування, *tutti*, *concertino*, програмність, лейтмотив, фуріант, соуседска, каденція соліста в жанрі концерту.

Демонструє поглиблені знання щодо складу класичного та великого (сучасного) симфонічного оркестру.

Характеризує та схематично зображає будову класичного сонатно-симфонічного циклу та сонатної форми.

Розуміє семантику кожної частини сонатно-симфонічного циклу та його драматургічну цілісність.

Розповідає про особливості сонатно-симфонічного циклу в симфоніях Й. Гайдна № 103, Л. ван Бетховена № 5, А. Дворжака № 9, симфонії М. Колачевського *ля мінор*.

Визначає коло образів та особливості музичних форм у вивчених творах.

Здійснює елементарний аналіз основних тем вивчених творів: розповідає про характер тем та основні засоби музичної виразності, завдяки яким він створений. Фіксує зміни характеру тем та їх елементів впродовж твору.

Впізнає на слух та в нотному тексті основні теми вивчених творів.

Виконує теми з вивчених творів, запропонованих викладачем.

Модуль 10. Жанри хорової музики (9 год.)

Зміст навчання

10.1. Хорова обробка народної пісні. Хорова мініатюра (хор). Хорова поема

Хорова музика як найдемократичніший вид мистецтва та її значна роль у житті суспільства. Одночастинні жанри хорової музики: хорова обробка народної пісні, хорова мініатюра (хор), хорова поема.

Хорова обробка народної пісні – оригінальна хорова композиція, створена на основі народної пісні. Поєднання фольклорних зразків з принципами професійного музичного мистецтва. Широке представлення цього жанру в багатьох національних музичних культурах.

М. Леонтович* – творець понад 150 хорових обробок української народної пісні для хору *a cappella*. Принципи хорової обробки на прикладі творів «Дударик», «Пряля», «Козака несуть». Використання народно-пісенного тексту як основи для авторського самовиявлення, розкриття власних почуттів та глибинного підтексту пісні. Зразок трансформації дитячої пісні в гімн-реквієм митцю-музиканту в обробці «Дударик». Форма варіацій на незмінну мелодію, імітація звучання дуди вокально-хоровими засобами, введення наспівно-ліричних підголосків, ладова змінність. «Пряля» – зразок обробки ліричної пісні. Виразальна та зображальна роль вступу. Привнесення рис рондо в куплетно-варіаційну форму. Втілення трагедійного змісту народної пісні в обробці «Козака несуть» за допомогою жанрових рис пісні-плачу та жалібного маршу. Важлива роль підголосків, їх самостійне образне навантаження.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Леонтович.

«Пряля». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MCZGix6Cy7c> відео партитура (2:18);

«Козака несуть». URL: [https://www.youtube.com/watch?v=7R-aJWMveXQ\(4:20\);](https://www.youtube.com/watch?v=7R-aJWMveXQ(4:20);)
«Дударик» з відеопартитурою у вик. хору Українського радіо ім. П. Майбороди. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=LbGYuqsVUyc\(1:57\);](https://www.youtube.com/watch?v=LbGYuqsVUyc(1:57);)
«За городом качки пливуть»; «Женчичок-бренчичок». Хор НМАУ ім. П. Чайковського, диригент – Павло Муравський. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=MuQGhAX6TAM\(2:00\);](https://www.youtube.com/watch?v=MuQGhAX6TAM(2:00);)
«Гра в зайчика», диригент – Павло Муравський. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=o_YXAB2An9M\(1:00\);](https://www.youtube.com/watch?v=o_YXAB2An9M(1:00);)

Варіативний:

Г. Гаврилець. Обробка народної пісні «Засвічу свічу»:

ноти: URL: <https://parafia.org.ua/wp-content/uploads/2012/11/ЗасвічуСвічу.pdf>;

відео: URL: [https://www.youtube.com/watch?v=p-QcYJ-6OzI\(4:00\);](https://www.youtube.com/watch?v=p-QcYJ-6OzI(4:00);)

С. Людкевич. «Гагілка» дитячий хор «Радуниця», диригент – Наталія Куриляк. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=I0iUgoVa0Yc\(3:38\);](https://www.youtube.com/watch?v=I0iUgoVa0Yc(3:38);)

М. Лисенко. «Ой пуцу я кониченька в саду». Нац. заслуж. академ. народ. хор України ім. Г. Верьовки. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=7v74c714Doc\(4:44\);](https://www.youtube.com/watch?v=7v74c714Doc(4:44);)

Практичне музикування

Виконання українських народних пісень: «Дударик», «Пряля».

Виконання обробки укр. народ. пісні з відтворенням рухів (руханка): «Женчичок-бренчичок».

Хорова мініатюра (хор) – невеликий вокальний твір, призначений для хорового виконання. Наявність або відсутність інструментального супроводу (*a cappella*). Хоровий (гуртовий) спів як одна з ментальних особливостей українців. Досягнення української хорової культури у світовому контексті.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

О. Нижанківський, сл. О. Бабія «Гімн Української Армії». Хорова капела «Дударик». URL: [https://www.youtube.com/watch?v=7M59XcTeZwA\(3:30\);](https://www.youtube.com/watch?v=7M59XcTeZwA(3:30);)

Б. Лепкий, сл. Л. Лепкого «Журавлі». Нац. заслуж. капела бандуристів України ім. Г. Майбороди. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=q4zBpK4vXww\(3:35\);](https://www.youtube.com/watch?v=q4zBpK4vXww(3:35);)

Л. Бражнікова, сл. Т. Шевченка «Зоре моя вечірняя». Дитячий хор «Соняшник», дир. Світлана Рябінко. URL: [https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-albom-2.html\(2:56\);](https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-albom-2.html(2:56);)

Варіативний:

Л. Ревуцький, сл. Т. Шевченка. «Ой, чого ти почорніло», Хор Хор НМАУ ім. П. Чайковського, дир. Павло Муравський. URL:

[https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-dyryguyev-pavlo-muravskiy.html\(3:46\);](https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-dyryguyev-pavlo-muravskiy.html(3:46);)

К. Борисюк-В. Кирейко, сл. Т. Шевченка. «Думи мої», Борис Гмиря і Державна академічна капела «Думка». URL:

[https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-dyryguyev-pavlo-muravskiy.html\(3:45\);](https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-dyryguyev-pavlo-muravskiy.html(3:45);)

В. Степурко, сл. Т. Шевченка. «Тече вода з-під явора». Великий дитячий хор Українського Радіо, дир. Тетяна Копилова. URL:

[https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-albom-2.html\(2:24\);](https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-albom-2.html(2:24);)

О. Яковчук, сл. Т. Шевченка. «Над Дніпровою сагою». URL:

[https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-albom-2.html\(1:37\);](https://pavlomuravskiy.com/pisennyj-kobzar-albom-2.html(1:37);)

Практичне музикування

Розучування і виконання «Гімну Української Армії» з ритмічно-ударним супроводом та рухами

URL: https://www.youtube.com/watch?v=fC2ybRD_AAs (4:14) або відео зі словами https://www.youtube.com/watch?v=3a_RSvVLqdU, <https://www.youtube.com/watch?v=izquEYtqXZo> (3:56).

Виконання хорового твору з репертуару шкільного хору.

Хорова поема – одночастинний ліро-епічний твір для хору *a cappella* або хору, солістів та оркестру. Емоційна насиченість музики, значна роль картинно-зображального елемента. Тісний зв'язок музичної форми вільної будови з поетичним текстом. Багатство прийомів хорового письма.

Хорова поема «Сон» К. Стеценка на автобіографічний вірш П. Грабовського. Романтичне протиставлення образів мрії та реальності. Співставлення трьох розділів у вільній формі твору: 1) світлого, лірико-розповідного (риси колискової); 2) пошавлено-танцювального з поступовою драматизацією образу; 3) скорботного з яскравою трагічною кульмінацією (риси голосіння та патетичного речитативу). Виразна Кода на матеріалі першого розділу із співставленням однойменних мажору та мінору.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

К. Стеценко, сл. П. Грабовського. «Сон» URL:

https://www.youtube.com/watch?v=R_a-Rhm_pM4 (2:53).

Варіативний:

О. Нижанківський, сл. Ю. Федьковича. «Гуляли». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=kosRxYRtsQA> (5:22).

М. Леонтович, сл. Г. Чупринки. «Льодолом». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=NuYGYOVjX1w> (2:54).

10.2. Провідні жанри духовної хорової музики: піснеспів, хорал; літургія, меса; панахида, реквієм

Формування у сфері церковної музики особливих жанрів та форм. Один з найдавніших – монодичний хоровий спів. Монодія – тип музичної тканини з неподільністю на мелодію та супровід, мелодика і ритміка залежні від релігійного словесного тексту, понадособистісний і об'єктивний характер монодії. **Піснеспів** – збірна назва невеликих вокальних одноголосних церковних творів, які виконуються національними мовами. Три провідні види піснеспівів: **псалми** (на тексти біблійної Книги Псалмів), **гімни** (прославні твори) та **духовні пісні** (молитви). Найдавніша і найвідоміша духовна пісня «**Отче наш**» (Господня молитва Ісуса Христа). Виконання піснеспівів національною мовою та з регіональними музичними особливостями. Один з найпопулярніших в Україні – «**Отче наш**» **М. Вербицького***.

Хорал – невеликий хоровий твір на релігійний текст, одноголосний у католицькій церкві (григоріанський хорал) і багатоголосний – у протестантській. Багатоголосні хорали як обробки узаконених церквою мелодій, які увібрали в себе народні інтонації. Жанрові риси хоралу (хоральності): піднесений характер, неквапливий темп, малорухомий ритм, чотириголосний акордовий склад з мелодією хоралу у верхньому голосі, в якій на один склад тексту припадає один звук. Усвідомлення рис хоралу на прикладі заключного хоралу «Оплот надійний наш Господь» з **Реформаційної кантати № 80 Ре мажор Й. С. Баха**.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Вербицький. «Отче наш». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=w9Z7Bj8AHB8> (3:00).

Й. С. Бах. Реформаційна кантата № 80 *Pe mазор*, заключний хорал «Оплот надійний наш Господь». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cNZvQbv5gA> (23:59 – 25:13).

Варіативний:

Й. С. Бах. Кантата № 149 вступний хорал «Wachet auf» («Прокидайся») кольорова графічна 3D партитура Томанер-хор Ляйпціг Геванхауз URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=DgohWGFJL0Q> (8:12).

М. Березовський. «Отче наш». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=snycAT-a0oU> (5:13).

Літургія (з грецької – служіння, спільна справа). Основне богослужіння християн – поминання Святої вечері. Утвердження у IV ст. різновидів літургії у Візантії, найбільш вживана – Літургія св. Іоанна Золотоустого. Спів *a cappella*. Форма Літургії: два великі розділи – Літургія Слова (у давнину слухали всі охочі) і Літургія Жертви (в давнину залишались лише охрещені). Незмінні (основа будови) та змінні піснеспіви (відповідно до дня року і тижня). Функція лейтмотивності Ектеній – короткі молитовні підтвердження вірних на прохання священника – «Господи помилуй» (грецькою «Кіріє елейсон»), що пронизують Літургію. Головні піснеспіви Літургії у драматургічній послідовності (три хвили наростання до 3-х кульмінацій): а) Антифони (на тексти псаломів), гімн «Єдинородний сине», «Трисвяте» («Святий Боже» – ангельська пісня), що підводить до 1 кульмінації – Читання Св. Письма з прикінцевим «Алілуя» (вигук «Хваліть Бога» з практики давніх євреїв); вододіл форми – «Херувимська» (пісня херувимів 2-частинної форми – небесно-просвітленої «Ми Херувимів» та активно-сподвижної «Щоб і Царя всіх»); б) «Вірую» (короткий виклад істин у Символі віри) перед 2 кульмінацією – Канон – освячення дарів («Милість миру»), с) Господня молитва «Отче наш» та фінальна кульмінація – Причастя з відпустом. Тривкість форми та розмаїтість численних авторських і народних регіональних прочитань. Поява у XVII ст. в Україні перших авторських музичних циклів, що отримали назву Служба Божа. Літургія у творчості композиторів «золотої доби» української музики (М. Березовський, Д. Бортнянський), перемиської школи XIX ст. (М. Вербицький). Початок XX ст. – доба розквіту жанру в національній культурі (К. Стеценко, М. Леонтович, О. Кошиць), композиції періоду незалежності України (Леся Дичко, М. Скорик, В. Камінський).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Березовський. «Трисвяте». Хор «Відродження», диригент – Мстислав Юрченко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Kx06vxDweLo&t=66s> (2:46).

Д. Бортнянський. «Херувимська» № 7 *Pe mазор*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8IXR6w8ghZM> (4:43).

М. Леонтович. «Отче наш». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=P2LN8rfHQ1g> (3:42).

Варіативний:

А. Ведель. «Херувимська». Хор Київської консерваторії, дир. П. Муравський. Відеоряд графіки Г. Доре. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=S8jPq1YTPcc> (5:32).

М. Вербицький. «Отче наш». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=P2LN8rfHQ1g> (3:21).

К. Стеценко. «Милість миру» з Літургії № 2, відеопартитура, Хор «Фрески Києва», дир. О. Бондаренко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BLjCocIGpcQ> (7:00).

Літургію в Європі з 375 р. стали називати **Месою** (назва походить від останнього наспіву «Ite, missa est» – дослівно «Йдіть, служба відбулася»). Утвердження формування меси як богослужіння біля 1014 р. Аналогічна будова зі східною Літургією: дві частини – Літургія Слова та Літургія Жертви. Поділ наспівів на *ordinarium* (незмінні частини) та *proprium* (змінні).

Ординаріум – ядро меси. Меса має власні види: *missa solemnis* (висока меса) – священник, диякон, піддиякон і хор з солістами чи/і зі співом общини; *missa cantata* (співана меса) – тільки священник з хором або/і зі співом общини; *missa lecta* (низька меса) – продекламована священником меса без музики чи наспівів. 5 центральних частин Меси. Композиція меси: Інтроїт (інтродукція) – вступ; перша важлива частина – **Kyrie eleison** – назва походить від ектенійного прошення «Господи помилуй» грецькою мовою (утвердження на рівні словесного тексту тричастинної форми АВА, де крайні частини мають текст «Киріе елейсон», а середня – «Крісте елейсон» (Христе помилуй). Друга вагома частина – **Gloria** (Слава) – ангельська пісня в ніч народження Ісуса Христа. Серед наступних частин – Алілуя з юбіляціями (безтекстове мелізматичне розспівування, з якого бере свій початок такий елемент музичної форми як кода) та секвенція – один з найпопулярніших середньовічних та ренесансних жанрів (у ці епохи композиторами було створено кілька тисяч секвенцій, серед них «Dies irae» («День гніву»). **Credo** – Вірую (Символ віри) – третій розділ з ординарію меси. **Sanctus** (Свят, свят, свят Господь Саваот) – четвертий розділ незмінної частини меси; **Agnus Dei** (Ягня Боже) – п'ятий, останній розділ ординарію меси – вигук, прохання про помилування. Завершення меси Communion (Причастя). **«Висока меса» Й. С. Баха*** – твір глибокого філософсько-етичного змісту і неперевершеної поліфонічної майстерності. Розподілення тексту п'яти частин меси на 24 номери (хори, арії, дуети). Співставлення контрастних образів страждання та прославлення у хорах № 16 «Crucifixus» (розп'яття) та № 17 «Et Resurrexit» (воскресіння). Будова хорів, особливості музичної мови.

Демонстраційний матеріал

Основний:

Й. Пахельбель. Меса: «Sanctus». Хор хлопчиків «Libera». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hAiECJf5Ouo> (2:44).

А. Вівальді. «Gloria». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zhhYIZJj6rk> (2: 52).

Й. С. Бах. «Висока меса», хори

№ 16 «Crucifixus». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3mRKTvTNgVA> (5:12);

№ 17 «Et Resurrexit» URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hxA05jxbMMU> (4:04).

Варіативний:

Й. С. Бах. «Висока меса», хор №1 «Kyrie eleison». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bUkTOBT21MU> (9:21).

С. Барбер «Agnus Dei». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8ZtNWeTypB0> (7:35).

Панахида – молебень, принагідне богослужіння, що разом з погребінням та парастасом (з грецької «посередництво» – випрошення в Бога прощення гріхів померлого) є Літургією похорону та поминанням померлих. Структура панахиди: до Літургії включаються відповідні Псалми та заупокійні піснеспіви, заключний кульмінаційний піснеспів **«Вічна пам'ять»**. Відправа Панахиди (грецьке «всенічна») після Літургії як поминання померлих та в часі похорону. Заупокійний піснеспів **М. Березовського*** **«Блажен яко избрав і прийняв еси, Господи, пам'ять їх з роду в рід»**. Звернення композиторів до тексту піснеспіву **«Вічна пам'ять»**: історія написання музики **М. Вербицьким** після смерті дружини. Присвятні панахиди in memoriam: Панахида К. Стеценко на смерть М. Лисенка. Художні прочитання жанру: «Жнива скорботи» – Панахида за померлими з голоду Є. Станковича на слова Д. Павличко (прощальна пісня вмираючої дитини).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Березовський. Заупокійний причасний стих «Блажен еси», відеопартитура. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yXhGAxn7pfs> (3:47).

М. Вербицький. «Вічная пам'ять». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xsITp2xRVzo> (2:15).

Є. Станкович, Д. Павличко. «Жнива скорботи». Панахида за померлими з голоду. Фрагмент. Ніна Матвієнко, дир. В. Сіренко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ITfKVJ3KeuI> (6:14).

Варіативний:

К. Стеценко. «Вічная пам'ять». URL: https://www.youtube.com/watch?v=_RzD1I_gS2Q (4:31).

Реквієм (з лат. «спокій») – заупокійна меса, в якій відсутні прославні урочисті піснеспіви (Gloria, Credo, Alleluia), натомість є вступна частина – Requiem aeternam (Спокій вічний) та заключна – Lux aeterna (Світло вічне). Ліричний центр Реквієму – Lacrimosa (Слізний то буде день) – останнє розкаяння душі. Секвенція Dies irae (День гніву) – найоб'ємніша та найдраматичніша частина. Культові реквієми на традиційний текст латиною та світські (концертні), в основі яких довільний поетичний твір скорботного характеру. Ознайомлення з частинами реквіємів **В.-А. Моцарта***, **Дж. Верді**. Музичні образи, пов'язані з картинами кінця світу – сум'яттям, жахами, благанням та просвітленням.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

В.-А. Моцарт. Реквієм, хор № 7 «Lacrimosa», диригент – Г. фон Караян. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0BNh7zpBoBU> (4:30).

Дж. Верді. Реквієм, хор «Dies irae», диригент Клаудіо Аббадо. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=up0t2ZDfX7E> (2:26).

Варіативний:

В.-А. Моцарт. Реквієм, хор «Dies irae» (2:00).

Г. Форе. «Lux aeterna», Заслужена хорова капела «Боян». Виконання з органом. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZYfRGPud3oM> (5:50).

10.3. Партесний і хоровий концерт, ораторія, кантата

Партесний концерт – винятково український жанр духовної музики. Об'ємна одночастинна багатоголоса композиція (від 12 до 54 голосів), особливість якої полягає в співі по окремих партіях-партесах, розданих співакам, звідки і походить назва жанру. Структура і будова нагадує принципи *concerto grosso* – контрастне співставлення невеликих розділів за фактурними, тематичними, метроритмічними, темповими, гармонічними ознаками та протиставленням хорового *tutti* і групи солістів (*solì*). Найвидатніші представники партесного стилю в українській хоровій музиці **Симеон Пекалицький, Микола Дилецький**.

Хоровий концерт – великий твір для хору *a cappella* з трьох або чотирьох частин релігійного змісту (найчастіше на тексти Псалтиря). Провідний жанр в українській та російській музиці другої половини XVIII – початку XIX ст. Чотириголосний склад хору. Принцип концертування: чергування ансамблевих епізодів (*solì*) з хоровими (*tutti*).

Поєднання гомофонно-гармонічної та поліфонічної фактури. Усвідомлення особливостей жанру хорового концерту на прикладі концерту **Д. Бортнянського*** № 15 «Прийдіте воспоєм, людіє», присвяченого Великодню (Воскресінню Христа). Образний зміст частин. Риси жанрів маршу, пісні-романсу, канту.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Анонімний Партесний концерт «Сіде Адам прямо рая», відеопартитура. A cappella Leopold. URL: https://www.youtube.com/watch?v=AW67_HZuTdY (4:52).

М. Дилецький. «Воскресенський канон», хор «Київ», дир. Микола Гобдич.
Відеопартитури: № 1. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iIuA4RdOCak> (1:08);
№ 3. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WviB3dZNNuM> (1:29).

Д. Бортнянський. Хоровий концерт № 15 «Прийдіте воспоїм, людіє». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QjdcFAZ5dZA> (7:34).

Варіативний:

Передача про партесний спів. Хорея козацька. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EobvCaZYiuc> (24:33).

Ораторія (від лат. *oro* – виголошую) – багаточастинний твір для хору, солістів та оркестру, створений на основі біблійних, згодом – міфологічних, історичних, філософських тем. Монументальність ораторійного жанру, побудованого на чергуванні хорів, оркестрових номерів, арій, ансамблів та речитативів.

Творчість **Г. Генделя*** – вершина в розвитку жанру. Провідна роль хорів в його ораторіях. Образний зміст хору «Алілуя» з II ч. ораторії «Месія». Риси маршу, фанфарні ходи та юбіляції в мелодиці хорових партій. Поєднання акордової та поліфонічної фактури (фугато).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Г. Ф. Гендель. Ораторія «Месія», хор № 42 «Алілуя». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wir9ZIGMpmM> (відео з перекладом) (4:00).

Варіативний:

Г. Ф. Гендель. Арія Самсона № 4 «Total Eclipse» з ораторії «Самсон», А. Шихан. URL: [youtube.com/watch?v=Mw1UyFzxPBk](https://www.youtube.com/watch?v=Mw1UyFzxPBk) (3:06).

Кантата (від італ. *cantare* – співати) – вокально-інструментальний твір з декількох закінчених номерів, об'єднаних спільною ідеєю або сюжетом. Духовні та світські кантати. Довільні виконавські склади кантат: сольні, ансамблеві, хорові, мішані. Спільні структурні риси з ораторією – чергування хорів, арій, ансамблів тощо. Відмінності – менш розвинений сюжет, невеликі розміри, камерність стилю. Поява в XX ст. жанрових різновидів («гібридів») – кантата-симфонія, кантата-поема, кантата-концерт.

Одне з провідних місць жанру кантати у творчості українських композиторів. **Кантата-поема Л. Ревуцького*** «Хустина». Поетичний текст Т. Шевченка та його втілення в одночастинній композиції кантати. Органічне поєднання рис кантати та хорової поеми. Особливості будови: чергування хорових розділів з двома соло (дівчини та молодого чумака). Різноманітна роль хору як оповідача про події, колективного персонажу (товариши чумака) та «голосу автора». Опора на народно-пісенні джерела. Різноманітність способів розвитку: варіантне оновлення та трансформація тематизму, контрастні співставлення, поліфонічні засоби. Провідна роль основної теми, повторюваної декілька разів подібно до рефрену в рондо.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Л. Ревуцький. Кантата-поема «Хустина». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NH4C0v-7OtQ> (відео з нотами) (11:00).

Варіативний:

Й. С. Бах. Кантата № 147 «Ісус, радість життя. Хорал № 6, анімована кольорова 3D партитура. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0dK3Pqc0BJs> (2:57).

Й. С. Бах. Кавова кантата. Фрагмент театралізованої постановки Амстердамської барокової капели. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nifUBDgPhl4> (5:00) (фрагмент).

Л. Дичко. Камерна кантата «Чотири пори року», I ч. «Весна» (фрагменти).

Очікувані результати навчання за Модулем 10

Знає провідні жанри хорової музики: хорова обробка народної пісні, хорова мініатюра (хор), хорова поема, хорал, літургія, меса, панахида, реквієм, партесний та хоровий концерт, ораторія, кантата.

Володіє термінами хорова партитура, хорова партія, хормейстер, *a cappella*.

Знає та розрізняє на слух співацькі голоси.

Розрізняє типи хорів за виконавським складом.

Розуміє виражальні можливості кожної хорової партії.

Висловлює власні музичні враження від прослуханих творів, використовуючи музичну термінологію.

Самостійно визначає загальний характер музики у творі, наявність чи відсутність контрастних образів, музичну форму (варіації, тричастинну тощо).

Встановлює зв'язок між текстом, характером музики та засобами виразності, обраними композитором (лад, темп, динаміка, фактура, регістр).

Самостійно знаходить інформацію про композиторів, твори яких вивчаються.

Впізнає фрагменти з вивчених творів (музична вікторина).

Співає напам'ять та по нотах теми творів, запропонованих викладачем, а також на власний вибір.

ЗА ПІДСУМКАМИ ДРУГОГО РОКУ НАВЧАННЯ УЧЕНЬ / УЧЕНИЦЯ ДОСЯГАЄ ТАКИХ РЕЗУЛЬТАТІВ:

називає та дає загальну характеристику вивченим жанрам:

вокальної музики (пісня та романс-солоспів з їх різновидами: колискова, вокаліз, елегія, ода, гімн, балада, романс-монолог, гумористично-сатиричний романс, духовна пісня, пісня-плач, романс-пейзаж, баркарола, серенада);

інструментальної камерної музики (жанри *вокального походження*: романс, пісня без слів, серенада; жанри *танцювальної природи* та інструментальні жанри, що походять з *інших видів мистецтв*: легенда, казка, новела, арабеска, картина, листок з альбома; *характерного образного змісту*: роздум, мрії, скерцо; жанр програмні п'єси та *імпровізаційні інструментальні жанри*: етюди, концертні п'єси, транскрипції);

інструментальної оркестрової музики: *одночастинні* жанри оркестрової музики: симфонічна увертюра, симфонічна поема, симфонічна картина; *циклічні*: симфонія, симфонічна сюїта, концерто гресо, сольний інструментальний концерт;

поліфонічні (канон, інвенція, fuga, фугато і фугета) та циклічні жанри (прелюдія і fuga, сюїта та її різновиди, соната; старовинна (старосонатна форма) та класична соната;

пояснює провідні ознаки вивчених жанрів та частково їх етимологію (витоки та походження окремих жанрів);

усвідомлює зв'язок між загальним характером музичного твору і використаними музичними засобами виразності;

опановує структурні особливості будови таких музичних форм: 2-частинної старосонатної та класичної сонатної форм, експозиції та структурних елементів fugи;

демонструє загальне розуміння та володіє основними поняттями та термінами;

впізнає на слух фрагменти вивчених музичних творів за жанровими ознаками;

дає жанрове визначення творам з власної програми за спеціальністю, моделює її жанрову палітру;

ВИСЛОВЛЮЄ власні враження та пояснює власне ставлення до творів, які сприймає, з використанням опанованої термінології;

ВІДТВОРЮЄ голосом або на інструменті музичні приклади, визначені викладачем або обрані самостійно.

ТРЕТІЙ РІК НАВЧАННЯ

Синтетичні жанри в музичному мистецтві.

Основні етапи розвитку світової музики від давніх часів до середини XVIII ст.

І семестр

Модуль 11. Музично-театральні жанри (15 год.)

Зміст навчання

11.1. Опера. Опера як жанр музичного мистецтва. К. В. Глюк. «Орфей»; С. Гулак-Артемівський. «Запорожець за Дунаєм»; К.-М. Вебер. «Вільний стрілець». Оглядове ознайомлення з дитячими операми: М. Лисенко. «Зима і Весна»; М. Равель «Дитя і чари»; С. Туркевич-Лукіянович «Куць»

Опера – синтетичний жанр музично-театрального мистецтва, що поєднує виразові засоби багатьох видів мистецтва: музики, літератури, живопису, театру, хореографії. Провідна роль музики в опері. Спів – найважливіший елемент, за допомогою якого розкривається характер героїв, їхні почуття та драматичні ситуації. Співацькі оперні голоси. Роль симфонічного оркестру. Лібрето – літературний текст опери на певний сюжет. Драматургія опери. Експозиція головних дійових осіб. Типова композиційно-драматургічна структура: зав'язка фабули – розвиток ідейно-образних ліній – кульмінація – розв'язка.

Композиція та будова опери. Будова опери: дії, картини, сцени, інтродукція, пролог, епілог. Принципи структури опери: номерна, наскрізна, мішана. Сольні номери: арія, арієта, аріозо, каватина, пісня, романс, речитатив. Ансамблеві номери: дует, тріо, квартет, квінтет тощо. Хори та хорові сцени. Хореографічні номери та сцени. Оркестрові номери: увертюра або вступ до опери, антракти, вступи до дій та картин, балетні номери (сюїти), оркестрові епізоди.

К. В. Глюк*. «Орфей та Еврідіка» – яскравий взірць класичної опери в 3-х діях; на лібрето Р. де Кальцабіджі. Сюжет – давньогрецький міф про співака Орфея у викладі Вергілія. Структура та зміст опери по діях. Головні герої та їх співацькі голоси. **1 дія. 1 картина.** Хор пастухів і пастушок. Значення масових сцен в опері (співчуття головному герою, тотожність почуттів). Арія Орфея – музичний портрет ліричного героя. **2 дія. 1 картина.** Сцена Орфея зі злими духами і фуріями: 1) оркестровий вступ, 2) хор злих духів і фурій, 3) танець злих духів і фурій, 4) діалог Орфея зі злими духами і фуріями. Органічне поєднання окремих номерів в єдину картину загального драматичного розвитку опери. **2 дія. 2 картина.** Оркестровий вступ – соло флейти. Сцена в полях Елізіуму – балет блаженних тіней. **3 дія.** Кульмінація та розв'язка драми. Арія Орфея «Я утратив Еврідіку» приклад стримано-шляхетної піднесеної лірики, глибокої скорботи і світлої зажури в музиці. Заключення-додаток щасливого завершення: Орфея забирають на Олімп, де він зможе перебувати з коханою.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

К. Глюк. Опера «Орфей та Еврідіка». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=E4QkcjP660> (загальний час: 1:15:00):

I дія, сцена 1: Хор «Як сумно вітер мірт колише» (4:45); 2 сцена: Арія Орфея *Фа мажор* (11:05); II дія, сцена 1: Сцена Орфея з фуріями (25:55); сцена 2: Соло флейти (36:00); 3 дія, сцена 1: Арія Орфея «Я утратив Еввідіку!» (1:03:00).

К.-М. Вебер* «Вільний стрілець» – перша німецька національна опера на лібрето І. Ф. Кінда за однойменною новелою І. А. Апеля та Ф. Лауна. Сюжет – народна оповідь про чорного мисливця. Історія створення. Світова прем'єра 18 червня 1821 року у Берлінському драматичному театрі під орудою композитора. Дійові особи та їх співацькі голоси. Композиція: три акти. Вільне поєднання в опері розвинених оперних форм (хорові, оркестрові епізоди, арії, ансамблі) з невеликими пісенними побудовами та жанровими сценками. Підпорядковане значення розмовного елемента. Композиційна досконалість і завершеність. **I акт.** Зав'язка драми. Сили зла прагнуть заволодіти душею Макса. Жанрово-побутовий фон: Хор мисливців, Вальс. **II акт.** Боротьба сил світла та темряви за душу Макса і перемога сил світла. Арія Агати – портретна характеристика героїні. Приклад типової арії-монологу. Центральний епізод опери – фантастична картина «Виливання чарівних куль у Вовчій долині». **III акт.** Сцена змагання мисливців – драматична кульмінація та розв'язка: покорання пороку та тріумф чесноти.

Лейтмотиви та їх значення. Побудова увертюри на основних темах опери. Роль масових сцен в опері. Використання типових зворотів та жанрових особливостей народно-побутової музики для створення народного колориту.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

К.-М. Вебер. «Вільний стрілець». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=JtWFAo3eX8E> (загал. час 2:02:27).

Хор мисливців. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CvZSASwQSL0> (2:21).

Вальс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6o676Qw7CEQ> (1:30).

Каватіна Агати. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iUwy7jYODwY> (4:50).

Арія Макса «Через ліси, через луки». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=sNn2nPa8CC4> (4:30).

Сцена виливання чарівних куль у Вовчій долині. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=9_pRfJHuGQw (17:00).

Увертюра, диригент – Г. фон Караян. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=7ki0uNJQCII> (3:06).

С. Гулак-Артемівський*. Опера «Запорожець за Дунаєм» – перша українська опера на національну тематику, написана українською мовою. Сюжет твору, його історичне підґрунтя. Жанр опери: лірико-комічна з елементами героїко-патріотичної лінії. Лібрето. Структура опери. Збереження розмовних діалогів поруч з розвиненими оперними формами. Зіставлення двох контрастних пар персонажів. Комічна пара: Іван Карась (бас) і його дружина Одарка (сопрано). Дует Одарки і Карася як одна з кращих комічних сцен в оперному жанрі. Використання ритмів та інтонацій українських народних танців гопака, козачка та ліричних пісень, застосування нових вокальних прийомів (скоромовка-*parlando*). Притаманність образам героїв інших рис: героїчних – в партії Карася, ліричних – в партії Одарки. Лірична пара: Оксана (сопрано) і Андрій (тенор). Використання жанрових ознак пісні-романсу та вальсу. Образ народу в опері. Його характеристика в хорах і танцях (гопак, козачок), масових сценах. Орієнтальний елемент в опері (образ турецького Султана та його двору). Гімнічне значення заключної арії-молитви Андрія з хором «Владико неба і землі» («Блажений день») в українській культурі. Зрощення національного ліричного мелосу з традиціями *bel canto*. Фінал опери – хор «Там за тихим, за Дунаєм». Популярність опери на європейських сценах.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

С. Гулак-Артемівський. Опера «Запорожець за Дунаєм». Національна опера України, 2017 р., муз. ред. та оркестрування М. Скорика. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Qh5C7O4uC_s.

Рекомендовані номери: Романс Оксани «Місяцю ясний»; Каватина Карася «Ой, щось дуже загулявся» та дует з Одаркою; Дует Оксани і Андрія; Пісня Одарки; Арія Карася «Тепер я турок, не козак»; Арія-молитва Андрія з хором.

Практичне музикування

Виконання кількох тем за вибором.

Самостійно:

Обрати для перегляду одну з 4-х кіноверсій опери «Запорожець за Дунаєм»:

Фільм-опера «Запорожець за Дунаєм», 1937, реж. В. Кавалерідзе. URL:

<https://youtu.be/VnaJqTFlyzY>;

Фільм-опера «Запорожець за Дунаєм», 1953, реж. В. Лапокиш. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=VnaJqTFlyzY>;

Фільм-опера «Запорожець за Дунаєм», 1986, реж. Ю. Суярко. URL:

<https://youtu.be/9r4-S2Iv48>;

Фільм-опера «Запорожець за Дунаєм», 2007, реж. М. Засєєв-Руденко. URL:

<https://youtu.be/HsVQHbTE66s>.

М. Лисенко. «Зима і Весна» або «Зимова краля» (1892) на лібрето письменниці Дніпрові Чайки – дитяча фантастична опера у двох діях. Ідея опери – перемога світла над темрявою, розквіт нових життєдайних сил, єдність людини і природи. Короткий зміст опери. Опера «Зима і Весна» – це поетична розповідь про зміну пір року. Суворий буркотливий Мороз без жалю проганяє сумну заплакану Осінь. З'являється білолиця красуня Зима зі своїми вірними супутниками Метелицею, Вітром, Ожеледдю, Дідом-сніговиком. Вони приносять із собою чарівні зимові свята з їх поетично-прекрасними радощами. Незабаром Сич-віщун попереджає, що Зимі з її друзями час тікати, бо летять вже птахи – перші вісники тепла. З дзвінками радісними веснянками надходить світла красуня Весна; вона несе з собою пробудження природи, кохання, радість праці.

Жанр – фантастично-казкова опера, з глибоко народною, тісно пов'язаною з народним побутом фантастикою. Центральні дійові особи опери – персоніфіковані сили природи – Зима, Весна, Мороз, Вітер, Метелиця. Вони виступають як живі істоти з яскраво визначеними рисами характеру і поведінки, у результаті чого оживає і стає близьким і реальним казково-фантастичний світ природи. Зв'язок пір року в опері з трудовим життям народу, його звичаями та обрядами (образ Зимі пов'язано з образами з народного побуту, що символізують зимову працю, наприклад, Хлопець-веретено, Дівка-прядка, Хлопець-гребінь) і з казково-фантастичними образами (Баба-казка, Дід-ворожбит, Сич-віщун).

Широке та творче використання скарбів української музичної народної творчості, зокрема обрядових пісень (колядки, щедрівки, веснянки, народні танці). Наближення дитячої музичної вистави до справжнього великого оперного спектаклю (розвинена увертюра, значна музично-драматургічна роль хорових сцен, що відтворюють народний побут – свята, обряди, народні звичаї; різноманітність оперних форм, багата гармонічна мова, глибоко народний мелодизм, широкий діапазон та розмаїття видів оркестрової фактури: від прозорого акордового супроводу, що виконує ладогармонічного функцію до віртуозного, насиченого звукообразальними та

ілюстративними моментами оркестрового письма). Наскрізна драматургія. Майстерне втілення в опері оптимістичної ідеї про перемогу життя, про єдність людини і природи.

Демонстраційний матеріал:

Увертюра до опери «Зима і Весна», симфонічний оркестр КМАТОБ для дітей та юнацтва, диригент – Анатолій Бойченко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=E8K4f6IgaH4> (5:33).

Сцена Мороза і Осені. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JlvZII6QIvQ> (2:37).

Фінальна сцена Весни з хором № 20. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=AFWvmVGnPdQ> (4:33) або

Фінальний хор № 20 «Проводи зими», Ансамбль бандуристів «Любава» Полтав. фахов. коледжу мистецтв ім. М. В. Лисенка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sHDmVzYZE6M>.

Практичне музикування

Виконувати на власному інструменті або співати народну пісню «А вже весна, а вже красна».

М. Равель «Дитя і чари» до казки письменниці Колетт. Жанр – дитяча опера-балет. Ознайомлення з сюжетом та відеоілюстраціями. Короткий зміст опери. У старому замиському будинку серед дня семирічний хлопчик не хоче вчити свої шкільні завдання. У кімнату заходить мати і злиться на лінь сина. Покараний, він охоплений гнівом: кидає китайську чашку і чайник, катує білку в клітці, смикає кішку за хвіст; розпалює кочергою вугілля, перевертає чайник; рве свою книжку з математики, нищить шпалери, зносить старий годинник. «Я вільний, вільний, злий і вільний!...» – вигукує хлопчисько. Врешті знесилений, він опускається в старе крісло... але воно відсувається. Починається фантастична гра: предмети і тварини оживають, говорять і погрожують скам'янілому хлопцеві. То в будинку, то в саду створіння по черзі розкривають свої образи і бажання помститися. Коли хлопець врешті кличе матір, всі створіння кидаються, щоб покарати його. Але перед тим, як знепритомніти від страху, він лікує маленьку білочку, поранену в метушні. Цей вияв доброти розжалоблює створінь, які прощають його і повертають до матері, закликаючи її хором. Твір закінчується двома складами, які співає дитина: «ма-ма».

Створюючи яскраву сценічну дію, композитор вводить до симфонічного оркестру незвичні інструменти. Додаються *гримуча змія* (давньоєгипетські бронзові диски), *батиґ* (дві дошки, які передають лязкіт батога), *середньовічне брязкальце-тріскачка* (ручна крутилка), *терка для сиру*, *архаїчні первісні дерев'яні бруски* (один порожнистий, по якому вдаряє суцільний), *інструмент з барокової опери еліофон* – вітрова машина (металевий барабан, який розкручується, прикритий папером, що створює імітацію завивання вітру) і *лютеаль* – спеціальна насадка на струни фортепіано, яка змінює звучання інструмента на звук цимбал, клавесина, лютні, арфи, органу.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Равель. Опера-балет «Дитя і чари».

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5A6eO2mGHk0>;

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pkIJGh5MchY>;

URL: https://www.youtube.com/watch?v=yvMnyW_GB4A;

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0ZJwrbgekwo>.

Фрагмент 1. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gyTDV-FQE5g&list=PLzjnZQuekRF8hxI7tPk22PEkYaANUqVzw>

Фрагмент 2. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=r59or9yPSH0&list=PLzjnZQuekRF8hxI7tPk22PEkYaANUqVzw&index=2>

Фрагмент 3. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=8o0Kt2-4_rk&list=PLzjnZQuekRF8hxI7tPk22PEkYaANUqVzw&index=3

Фрагмент 4. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=aa7FvwNmrSg&list=PLzjnZQuekRF8hxI7tPk22PEkYaANUqVzw&index=4>

С. Туркевич-Лукіянович «Куць» (1971). С. Туркевич-Лукіянович – авторка восьми дитячих опер. Яскраві сюжети та казковий світ опер, їх виховне значення. Тонке розуміння дитячої психіки, доступність, легкість для сприймання, можливість виконання непрофесійними колективами. Світові прем'єри опер («Серце Оксани» у Канаді). Опора на інтонації та поспівки українських пісень, старовинного фольклору, його архаїчних пластів. Авторське віршоване лібрето. Світова прем'єра у м. Чернівцях (грудень 2020 р.) в інструментовці Й. Созанського. Ідея опери – перемога добра й кохання. Жанр – лірико-фантастична дитяча казка.

Сюжет. У молодого вівчаря Андрія пропало ягня. Дядько відправляє хлопця на пошуки до лісу. І хоч Марічка й кличе Андрія розважитися на святі – він все ж вирушає до лісу. У зникненні ягняти вбачають втручання лісового Куця, відомого своїми витівками. Шукаючи темними лісами ягня, Андрій потрапляє до Куцевої «пастки», де на нього чатують Мороки: Грім, Заверуха та Мороз. Куць зачаровує Андрієву сопілку – тепер від її гри все навколо замерзає. Та саме в цей різдвяний вечір лісовою стежиною до села поспішає ватага колядників разом із Марічкою, які поборолі наміри Куця. Чари знято.

Опера С. Туркевич-Лукіянович є свідомим поверненням до народно-національних джерел. Опера містить педагогічне, виховне і патріотичне значення (у фінальну веснянку вставлені рядки «Україно, вставай, весноньку вітай»).

Демонстраційний матеріал:

С. Туркевич-Лукіянович. «Куць». Чернівецька обласна філармонія ім. Д. Гнатюка Академічний камерний хор «Чернівці» (керівник – Н. Селезньова), камерний склад Академічного симфонічного оркестру, балет заслуженого академічного Буковинського ансамблю пісні і танцю України ім. А. Кушніренка, диригент – Йосип Созанський. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=akz745U4uwI> (40:36).

Самостійно:

Творчий проєкт

Створити власне лібрето та прописати до нього структуру опери (номери) на довільний сюжет. Провести конкурс учнівських лібрето.

11.2. Балет. Синтетична природа жанру. Структурні особливості балету. М. Скорульський. «Лісова пісня». А. Хачатурян. «Спартак»

Балет – складний синтетичний жанр. Органічне поєднання в балеті музики, танцю, драматичної дії та елементів зображального мистецтва. Поділ балету на дії (акти), картини, сцени, сольні, ансамблеві та масові номери. Основні складові балету: **класичний танець** (певний вид хореографічної вишуканої пластики гнучкого тіла з виразними рухами на пальцях ніг або на пуантах, з виворотністю ніг, високими стрибками тощо); **характерний танець** (балетне наслідування будь-якого народного або бального танцю, а також танець, наближений до конкретної дійсності); **пантоміма** (епізод нетанцювального характеру з виразною мімікою та жестами, наближеними до реальної поведінки людей), танець модерн (сучасний танець без використання традиційних балетних форм). Значення балетних термінів: *па-де-де* (класичний танець двох виконавців), *адажіо* (парна лірична частина па-де-де), *варіація* (віртуозний сольний класичний танець, частина па-де-де), *па-де-труппа* (танець трьох виконавців), *кордебалет* (артисти

балету, які виконують групові танці, груповий танець), *дивертисмент* (розважальні вставні номери або сцени, безпосередньо не пов'язані з сюжетом), *балетмейстер* (автор-хореограф, постановник балетів).

Балет М. Скорульського* «Лісова пісня» за сюжетом однойменної драми-феєрії Лесі Українки. Зображення світу людини й світу природи в їх гармонійних і суперечливих взаєминах. Оспівування незбагненої сили великого кохання. Зіткнення духовно-піднесеного й матеріально-приземленого. Багатоплановість дії. Поєднання реальності (картини народного побуту) з таємничим світом народних легенд і казок (опоетизовані образи Мавки, русалок, Водяника, Перелесника, Того що греблі рве, Того що в скелі сидить та ін.).

Використання в музиці балету мелодій українських пісень «Перейди, місяцю», «Гей, гей, я молодець тихий», «Летіла зозуля», оригінальних народних мотивів з Волині, запозичених з нотного додатку до «Лісової пісні» Лесі Українки (сопілкові награвання Лукаша), а також власних тем, написаних у народному дусі. Яскраві музичні характеристики головних персонажів Мавки та Лукаша. Втілення їх почуттів у лейтмотиві кохання. Ознайомлення з фрагментами балету.

Балет А. Хачатуряна* «Спартак». Створення лібрето балету на підставі історичних подій 75 – 71 років до н. е. з використанням творів античних авторів Аппіана та Плутарха, романа італійського письменника Р. Джованьйолі «Спартак», історичних хронік тощо. Героїко-епічний жанр балету. Оспівування подвигу вождя великого повстання рабів Спартака – символу незламної волі до свободи. Створення багатопланового історичного фону в чисельних масових сценах балету. Сильні контрасти в музично-сценічній драматургії балету, пов'язані з протиставленням двох конфліктуючих таборів: спартанців, рабів, простого народу та римських патриціїв і легіонерів на чолі з Крассом. Барвіста оркестровка, використання лейттембрів (труба в характеристиці Спартака, віолончель – Фрігії, саксофон – Егіни, тромбон – Риму). Сучасна музична мова балету з використанням інтонацій та ритмів народної музики Закавказзя.

Номерна будова балету (сольні та масові класичні, характерні, дієві танці, пантоміма) у поєднанні з потужним наскрізним симфонічним розвитком. Наявність яскравих лейтмотивів, лейттем та їх інтенсивний розвиток протягом балету. Зіставлення в увертюрі-пролозі «Тріумф Риму» (№ 1 – нумерація подається за клавіром 1975 року) двох лейтмотивів: піднесено-войовничої, імпазантною теми Риму і заклично-героїчної теми Спартака. Поєднання зворушливої ніжності та суворої рішучості в темі Фрігії (№ 6 «Танець Фрігії»). Образ грізної, але скутої сили, втілений у глибоко трагічній темі гладіаторів (№ 9 «Хода гладіаторів»). Поява багатозначної романтично-піднесеної теми-символа боротьби гладіаторів на початку IV картини (№ 14, № 15 «Смерть гладіатора», «Заклик Спартака до повстання»), яка увібрала в себе інтонації тем гладіаторів, Фрігії та Спартака. Відтворення образу капризно-норовливої Егіни в блискучій, запальній «Варіації Егіни» (№ 25) та «Заклучній вакханалії» (№ 26). Лірична кульмінація балету «Адажіо Фрігії та Спартака» (№ 34). Тричастинна будова. Розвиток ліричної теми Фрігії в крайніх частинах. Патетичне звучання всіх важливих лейттем у «Реквіємі» (№ 47) – трагічному епілозі балету. Введення в партитуру «Реквієму» жіночого хору.

Ознайомлення з фрагментами відомих балетів: Л. Мінкус. «Дон Кіхот», А. Адан. «Жизель», К. Данькевич. «Лілея».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Скорульський. «Лісова пісня»: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=688yJ3GWS9E> (загальний час: 1:45:38) I д.: Сцена русалок, Того, що греблі рве та Водяного (0:00–9:48); Пробудження Мавки (лейтмотив кохання) та сцена з Лукашем (11:51–20:01); Адажіо Мавки та Лукаша (25:07–29:46); Танець русалок (на мелодію з додатку Лесі Українки) (33:27–35:10); II д.: Сцена Мавки з матір'ю Лукаша та Килиною (48:25–51:28); Весілля Лукаша та Килини (1:03:35–1:11:10); III д.: Епізод

перетворення Мавки на вербу. Пожежа (1:13:36–1:20:15); Адажіо Мавки та Лукаша. (1:27:30–1:38:00). Національний академічний театр опери і балету України, диригент – А. Власенко, хореограф – В. Вронський, художник – М. Левицька. Мавка – Т. Льозова, Лукаш – І. Путров.

А. Хачатурян. Балет «Спартак». URL: <https://youtu.be/PZkhCoMFc2k> (загал. час 2:07:12) I дія: № 1 «Триумфальний марш» (0:05–8:50), № 6 Танець Фрігії та сцена розлучення зі Спартаком» (0:57:36–1:02:48); II дія: № 9 «Хода гладіаторів», (0:12:55–0:14:12); № 14 «Смерть гладіатора», (0:36:37–0:40:49), № 15 «Заклик Спартака до повстання» (0:40:50–0:43:50); III дія: № 25 «Варіація Егіни», (0:30:13–0:32:55), № 26 «Заклучна вакханалія» (0:33:00–0:33:53) IV дія: № 34 «Адажіо Спартака і Фрігії» (1:30:10–1:38:15), № 46 «Битва. Смерть Спартака» (1:53:59–2:01:59), № 47 «Реквієм». (2:02:00–2:06:40). Національний Академічний театр опери і балету України. Диригент – О. Рябов, хореограф – А. Шекера, Спартак – І. Буличов, Фрігія – О. Голиця, Егіна – О. Філіп'єва, Красс – Д. Чеботар.

Варіативний:

Л. Мінкус. «Дон Кіхот», I д., Па-де-де Кітрі та Базиля, вик. Карлос Акоста та Марінела Нуньєс, The Royal Ballet (Велика Британія). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=5fKxzQ8ARTQ> (4:52).

А. Адан. «Жізель»: Заклучна сцена I д. (божевілля та смерть Жізелі), вик. Е. Кухар та О. Стоянов. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bz0eU6oC-E0> (44.57 – 50.25);

II д. «Молитва віліс», вик. Paris Opéra Ballet. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=X2tEkyRIJbY> (8.42).

К. Данькевич. «Лілея», фрагменти на вибір. URL: <https://youtu.be/qTINz0VskyA> (1:43:53).

Очікувані результати навчання за Модулем 11

Розуміє природу та особливості жанру балету.

Називає і пояснює складові синтетичного оперного жанру.

Демонструє загальне розуміння номерної та наскрізної будови опери.

Називає кілька видатних оперних композиторів та їхні опери.

Орієнтується в поняттях лібрето опери, композиція, драматургія, увертюра, антракт тощо.

Впізнає на слух та в нотному тексті провідні теми з вивчених опер.

Виконує (наспівує або грає на інструменті) кілька тем з вивчених опер.

Розуміє природу та особливості жанру балету.

Демонструє загальне розуміння понять: класичний танець, характерний танець, пантоміма.

Дає визначення термінів: па-де-де, адажіо, варіація, па-де-труа, дивертисмент, балетмейстер.

Називає всесвітньо відомі балети.

Демонструє загальну обізнаність щодо здобутків в жанрі балету композиторів М. Скорульського, Л. Мінкуса, А. Адана, К. Данькевича.

Впізнає на слух та в нотному тексті провідні теми з вивчених балетів.

Здійснює елементарний аналіз нотного тексту з роз'ясненням ролі виражальних засобів виразності в межах навчальної програми.

Демонструє навички порівняльного аналізу музичних тем: порівнює їх образний зміст та виражальні засоби.

Модуль 12. Музика в драматичному театрі. Кіномузика. Жанри і види масової культури (7,5 год.)

Зміст навчання

12.1. Музика в драматичному театрі. Значення музики в сценічному мистецтві. Витоки і жанри музичного театру. Номерна структура. І. Котляревський «Наталка Полтавка» у ред. М. Лисенка

Роль музики в театрі. Витоки й жанри музичного театру: співогра, водевіль, оперета, мюзикл. **І. Котляревський*** – засновник українського музично-драматичного театру. «Наталка Полтавка» І. Котляревського в редакції М. Лисенка (жанр театральної музики (incidental music), який переростає в оперу). Особливості структури твору. Вокальні амплуа героїв. Використання народних та авторських пісень у «Наталці Полтавці».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

І. Котляревський «Наталка Полтавка» в редакції М. Лисенка:

I дія – пісня Наталки «Віють вітри», пісня Виборного «Ой під вишнею», пісня Возного «Всякому городу нрав і права» (пісня Сковороди);

III дія – пісня Петра «Сонце низенько», пісня Наталки «Ой я дівчина полтавка», Квартет з хором «Де згода в сімействі, там мир та тишина».

Практичне музикування

I дія: пісня Наталки «Віють вітри», пісня Виборного «Ой під вишнею».

12.2. Жанри оперети, водевілю, мюзиклу, рок-опери

Зростання ролі розважальних музично-сценічних жанрів у другій половині XIX – XX ст., серед яких оперета, мюзикл, рок-опера. Поєднання в цих жанрах елементів музичного, драматичного та хореографічного видів мистецтв. Спільні риси в їх багатоеlementній структурі: розмовні сцени, що перемежуються вокальними (сольними, ансамблевими, хоровими), оркестровими та хореографічними номерами і становлять драматургічно взаємопов'язане ціле.

Оперета – найяскравіший представник демократичного «легкого жанру» другої половини XIX ст. – першої XX ст. Гумористичні цікаві сюжети із сатиричною спрямованістю. Втілення особливого дотепно-веселого світу, далекого від реальності (соціальна утопія щастя): атмосфера happy end, ігрова вигадка, жартівливе та заломлене в сентиментальному дусі уявлення про дійсність на відміну від опери, що втілює життєву правду та справжні почуття. Особливий шарм, розкіш та ефектність постановок, костюмів, декорацій. Яскрава загальнодоступна музична мова оперет, наближена до масово-побутової та естрадної музики. Велика роль маршів і танців в музичній драматургії (галоп, канкан, вальс, полька, мазурка, чардаш у XIX ст., регтайм, фокстрот, танго та ін. у XX ст.). Висока віртуозна майстерність «синтетичного» артиста оперети – і актора, і вокаліста, і танцівника. Найвідоміші творці оперет: Жак Оффенбах – перший класик оперети, Шарль Лекок (Франція), Артур Салліван (Англія), Йоганн Штраус (син) («король вальсу»), Франц Легар, Імре Кальман (Австрія), Ярослав Барнич, Олексій Рябов, Оскар Сандлер, Яків Цеглер (Україна).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ж. Оффенбах. Галоп з оперети «Орфей в пеклі». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=f4btfaT6kl4> (2:12).

Й. Штраус. Куплети Аделі з оперети «Летюча миша», вик. Регула Мюлеман – Vienna State Opera. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pDR8YN5oXQ8> (3.25).

І. Кальман. Куплети Нінон «Карамболіна Карамболетта» з оперети «Фіалка Монмартру» (Т. Шмига). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1s-CrP6Wgkw> (3:20).

Варіативний:

І. Кальман. «Принцеса цирку». Арія Містера Ікс «Знову туди, де море вогнів». Вейно Пуура. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iCOEDgkJgek> (4:01).

О. Рябов. Пісня Попандопуло «В Одесі жив...» з фільму-оперети «Весілля у Малинівці» <https://www.youtube.com/watch?v=w-ZRoi66clA> (1:00).

Поява **мюзиклу** (скорочений термін від англ. *musical comedy*) на початку двадцятих років ХХ століття в США та Англії. Драматичний зміст переважної більшості мюзиклів, вільних від банальних комедійних рис. Звернення до «серйозних» сюжетів Б. Шоу, В. Гюго, В. Шекспіра, М. де Сервантеса, Ч. Діккенса, Вольтера та ін., перероблених у полегшені та спрощені сценарії мюзиклів. Органічний синтез виразових засобів естрадної, побутової, фольклорної, джазової та «класичної» оперної музики. Наявність розвинених пісенних структур, симфонічних епізодів, великих танцювальних сцен, наскрізного музично-драматургічного розвитку в найкращих зразках жанру. Особливий розмах пишного сценічного рішення з елементами грандіозного коштовного шоу (циркові трюки, розкішні декорації, костюми, сценічні ефекти тощо). Екранізація відомих мюзиклів. Високий вокальний, хореографічний та драматичний рівень майстерності виконавців мюзиклів. Композитори – творці найвідоміших мюзиклів: Джордж Гершвін, Фредерік Лоу, Леонард Бернстайн, Річард Роджерс, Джером Керн (США), Ендрю Ллойд Веббер (Англія), Рікардо Коччанте (Італія-Франція), Вадим Гомоляка (Україна).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ф. Лоу. Пісня Елізи Дуліттл з мюзиклу «Моя прекрасна леді» «Я хочу танцювати» (грає Одрі Гепберн. Вокал – Марні Ніксон). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=_aJVkKnm7C8 (3:50).

Л. Бернстайн. Дует Тоні і Марії «Tonight» (Сьогодні вночі) з мюзиклу «Вестсайдська історія». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m7xTvb-FAhQ> (3:20).

В. Гомоляка. Пісня Голохвастова з фільму-мюзиклу «В небі канаресчка літає». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Nclt5wSEux8> (1:20).

Варіативний:

Р. Коччанте. Терцет Квазімодо, Фролло і Феба «Belle» («Красуня») з мюзиклу Нотр-Дам де Парі. URL: https://www.youtube.com/watch?v=IgIMxAS_oao (4:41).

Л. Бернстайн. Вокально-хореографічна сцена «Америка». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=NAwYz9tIhIA> (4:50).

Рок-опера (опера в стилі рок-музики) як різновид мюзиклу сформований у кінці 1960-х років у США. Важлива роль музики. Мелодичне багатство, яскраві лейтмотиви, наскрізний музичний розвиток. Мінімальна кількість розмовних епізодів. Органічне поєднання в музичній мові елементів рок-музики (стилю «біт»), джазу, фольклору та професійної композиторської оперної музики європейської традиції. Використання рок-ансамблю з електронними інструментами поряд з симфонічним оркестром. Традиційні форми класичної опери (увертюра, арія, монолог, дует, хор тощо). Рок-вокал – екстремальна манера співу (хрипкий голос, крик, різке форсування голосу, шепотіння тощо). Сучасна хореографія, яскраві світлові та електроакустичні ефекти, пишність сценічного оформлення. Найвідоміший творець рок-опер Ендрю Ллойд Веббер (Англія) та його твори «Ісус Христос суперзірка» і «Привид опери». Популярна рок-опера «Біла ворона»

українського композитора Геннадія Татарченка і поета Юрія Рибчинського на сюжет з життя Жанни д'Арк. Самостійне життя найкращих пісень з відомих мюзиклів та рок-опер.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Е. Л. Веббер. Сцена молитви Ісуса Христа в Гефсиманському саду з опери «Ісус Христос – суперзірка». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0ecsZsdkXAI> (5:46).

Е. Л. Веббер. «Дует Кристини і Привида» з рок-опери «Привид опери». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EGb4hj-EXt0> (5:38).

Г. Татарченко, сл. Ю. Рибчинського. Заключна сцена «Прощання» з рок-опери «Біла ворона». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aNIr03fC3Ds> (5:45).

Варіативний:

Г. Татарченко, сл. Ю. Рибчинського. Арія Жанни д'Арк на ешафоті з рок-опери «Біла ворона». URL: https://www.youtube.com/watch?v=S9_Aw63C8WI (4:20).

12.3. Кіномузика – вид мистецтва ХХ ст. Синтетична природа кіномистецтва. Основні функції кіномузики. Музика в ігровому, документальному кіно та мультиплікації. Жанри музичного кіно

Кіно як популярний вид мистецтва в сучасній системі засобів масової комунікації. Кіномистецтво – мистецтво відтворення на екрані за допомогою кінематографа зображень, які створюють враження живої дійсності. Його синтетична природа (зв'язок з літературою – сценарій, екранізація художнього твору), театром, живописом, музикою, яка є одним з важливих структурних елементів кіно). Музична драматургія фільму та її зв'язок з режисерським задумом (співпраця режисера, сценариста, оператора, композитора, виконавців і звукорежисера).

Основні функції кіномузики: а) ілюстративна (прикладна); б) коментаторська (виражає авторське ставлення до зображуваного), в) документуюча (відтворює час, епоху, країну через мелодії і ритми), г) узагальнено-метафорична (розкриває ідею фільму). Поняття саундтреку. Інструментальна та вокальна музика у фільмах (як природній розвиток життя образів кінострічки). Завдання внутрішньокадрової музики (мотиваційний розвиток сюжету – герой співає або грає на інструменті) і закадрової музики (коментування авторської реакції або зображення подій).

Музика в дозвуківу епоху (німе кіно). Розвиток традицій таперства (піаніста-ілюстратора). Застосування механічних засобів музичного оформлення німих фільмів (грамофон, оркестріон тощо). Використання компілятивної музики в кіно (запозичення популярних зразків та впорядкування у певній композиції різнорідних музичних фрагментів). Перші фільми з оригінальною музикою («Вбивство герцога Гіза» 1908 року – композитор Каміль Сен-Санс). Чарлі Чаплін режисер та композитор, що створював музику до своїх німих кінофільмів.

Музичний фільм як кінотвір, в якому музика виконує важливі смислові і композиційні функції. Жанрова панорама музичного кіно: музична комедія, фільм-опера, фільм-балет або фільм про балет, кіно- або телемюзикл, музично-біографічний художній фільм, музичний телесеріал тощо.

Музика в анімації. Музика як «оживлення» анімаційного героя. Творчість Волта Діснея. Музичний мультфільм «Фантазія» (1940 р.). Ідея диригента Леопольда Стоковського в поєднанні класичної музики з анімацією. «Фантазія» – справжній експеримент Волта Діснея, де вперше використано стереофонічний звук. «Фантазія-2000» 1999 року – мультфільм з сучасними комп'ютерними технологіями.

Музика в документальному кіно. Документальний фільм – фільм, в основу якого покладені зйомки реальних подій та осіб. Інформаційна та художня цінність документального фільму.

Звуковий образ у неігровому кіно. Використання компілятивної та оригінальної музики в документальному кіно. Цикл документальних фільмів «Невідома Україна», що охоплює майже всю історію України від неоліту до проголошення Незалежності. Фільми з серії Бі-Бі-Сі (BBC) – науково-популярні про природу, географію, культуру різних народів, космос, фізичні явища тощо. Науково-популярний серіал: National Geographic «Чому: закони світотворення» канал Discovery.

Демонстраційний матеріал:

Рекомендований на вибір викладача:

Процес роботи на музику «Зоряних війн» Джорджа Лукаса і композитора Джона Вільямса. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uQKHMmzWn-0> (4:46).

Імперський марш лорда Дарт Вейдера з «Зоряних війн» – імперський марш. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IJfn4SAKm0> (2:00).

«Ми пірати» – лейтмотив піратів з музики до к/ф «Пірати Карибського моря» Клауса Бадельта, музика Ханса Циммера. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aeBsl8feQao> (5:54).

Пісня з фільму «Ромео і Джульєтта», муз. Ніно Рота, реж. Ф. Дзефіреллі, Італія-Англія, 1968. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JhMR3wy5I-E>.

Пісня Івана Богуна «Ой, чий то кінь стоїть» та «Козачок» з к/ф «Вогнем та мечем», муз. Кшесимира Дембського, реж. Єжи Гофман, Польща, 1999. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=q-5Ifq2DXTM>.

Пісня Брайана Адамса «Everything I Do» (I Do It For You) як саундтрек до к/ф. URL:

https://hlamer.ru/video/285298-Bryan_Adams-Everything_I_do_I_do_it_for_you.

Варіативний:

Тема «Тяжкий політ» з фільму «Супермен повертається», муз. Джона Оттмана, реж. Браян Сінгер, США, 2006. URL: https://www.youtube.com/watch?v=pLlMFy2_coM.

Музика до кінофільму «Володар перснів», муз. Говарда Шора, реж. Пітер Джексон, Нова Зеландія, США, 2001. Виконує: Київський симфо-рок оркестр, дир. В. Фізер, Київ, 2014. URL: https://www.youtube.com/watch?v=X9ex_cy8Q3k.

«П'ятий елемент» режисера Люка Бессона: Концерт. Арія Діви Плавалагуни (початок арії «Pi dolce suono» з опери «Лючія ді Ламмермур» композитор – Гаetano Доницетті). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=TN_iUq_mE7U (4:48).

Пісня кобзарів «Ой віє ж вітер» з х/ф «Поводир», реж. Олесь Санін, муз. Алли Загайкевич, Україна, 2014. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iroc6pQ4Ed0>.

Музичний мультфільм «Фантазії-2000». Фрагмент – балет тварин з опери Понк'єллі «Джоконда», 1999. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bUc72uCMxYU> (13:07).

Мультфільм «Як козаки куліш варили», реж. Володимир Дахно, муз. Мирослава Скорика, СРСР, 1967. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OW78Pg5jJHA> (9:52).

Фрагмент з фільму «Вогні великого міста» епізод: «The Flower girl», реж. та композитор Ч. Чаплін, США, 1931. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ICHeGJyAAXs>.

«Невідома Україна» – цикл документальних фільмів:

«Перші мешканці краю». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VNlwsYQ-EGk>.

«Трипільське диво», «Звідки взялися українці». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=7EVQ94_3EcU.

Самостійно:

Матеріал для самостійного опрацювання учнями (рекомендований матеріал на вибір викладача):

Фентезі-епопеї «Володар перснів» (трилогія) за романом Дж. Толкіна (режисер Пітер Джексон, композитори Фран Вольш, Говард Шор): ельфійська мелодія Середзем'я. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zjLrP0CzyX4> (4:42) або URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BrylNyEeGxI> (перші 3:00).

Розповідь про створення музики до «Володаря перснів». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vMtEgAU2EKc> (26:00) або саундтреки до трилогії (на вибір учнів). URL: <http://xn--80adhccsnv2afbpk.xn--p1ai/saundtrek-k-filmu/2050-2001-vlastelin-kolec-2-bratstvo-kol-ca.html>,

<https://muzofond.fm/search/london%20oratory%20school%20scholars%20london%20philharmonic%20orchestra%20london%20voices?artist=1>).

Екранізація художніх творів або фільми-монографії (на вибір викладача):

1. «Сковорода» Івана Кавалерідзе з музикою Бориса Лятошинського. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=X9_6KFahcLo.

2. «Тарас Шевченко», реж. Ігор Савченко, муз. Бориса Лятошинського, 1951. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=4i53L4z3cGg>.

3. «Сон», реж. Ю. Фокіна, муз. Олександра Білаша, 1964. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=0BfMx-CkZcc>.

4. «Лісова пісня» за Лесею Українкою, реж. Віктор Івченко, композитор Ігоря Шамо. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=W2ttQkueg8>.

5. «Захар Беркут» за Іваном Франком, реж. Леонід Осика, композитор Володимир Губа.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m6thz5IoGDY&t=160s>.

6. «Робін Гуд король злодіїв». 1991. URL:

http://moviestape.net/katalog_filmiv/bojovyky/8370-robin-gud-prync-zlodiiv.html.

Практичне музикування

Виконання улюбленої мелодії або пісні з кінофільму або мультиплікаційного фільму – співати або виконати на своєму інструменті (на вибір викладача або учня).

12.4. Жанри і види масової культури

12.4.1. Джаз. Джерела походження. Зародження, розвиток джазу та його поширення у світовій музиці. Видові особливості джазового мистецтва. Видатні виконавці

Джаз – яскраве художнє явище в масовій розважальній музиці ХХ ст. з власними унікальними жанрами. Зародження джазу в Америці на межі ХІХ–ХХ ст. в середовищі нащадків чорних рабів на основі синтезу африканського фольклору, традицій європейської музики (народної та професійної). Відображення в ранньому джазі духовної атмосфери нового ХХ століття: «антиромантичний» дух, іронія над ілюзіями минулого і, одночасно, туга за втраченими ідеалами. Оригінальна система виражальних засобів інструментального та вокального джазу: поліритмія, заснована на гострих синкопованих ритмах в поєднанні з регулярною пульсацією («біт»), підпорядкування мелодичного начала ритмічному, імпровізаційність (сольні та колективні «брейки»), різка дисонантна гармонія, переважно гучна динаміка, барвистий тембровий колорит (саксофон – «емблема джазу», нетрадиційні ударні інструменти, використання глісандо, вібрації та фальцету, хрипоти, прийому «скет» у вокалі). Основні жанри джазу: пісня, інструментальна п'єса, танець. Передджазові жанри: регтайм (моторно-весела п'єса для фортепіано у розмірі 4/4 з мелодією, насиченою синкопами і «сухим» маршоподібним супроводом), блюз (сольна «пісня-скарга» афроамериканців у формі 12-тактового періоду із гострим ритмом, «блюзовими нотами» у мелодії), спіричуелс (духовна

хорова пісня невільників-афроамериканців). Різноманітність інструментальних ансамблів: джаз-бенд (невеликі ансамблі з обов'язковими трубами, саксофонами, тромбонами та ритмсекцією) та біг-бенд (великі ансамблі або оркестри різноманітних складів). Джаз другої пол. XX – поч. XXI ст. – інтернаціональне мистецтво, представлене безліччю національних шкіл та різноманітністю стилів. Видатні джазові композитори та виконавці різних періодів: Луї Армстронг, Елла Фіцджеральд, Дюк Еллінгтон, Бенні Гудмен, Г. Міллер (США), Дж. Хілтон (Великобританія), Ігор Хома (перший поєднав джаз з українським фольклором), Ю. Мейтус, І. Петренко, М. Скорик (Україна), Р. Паулс (Латвія) та ін. Розшарування сучасної джазової культури на два види: комерційний джаз (легкожанровий, танцювальний) та творчий (елітарний, інтелектуальний як мистецтво самовираження). Глибокий вплив джазу на музичну мову всіх різновидів легкої розважальної музики XX – XXI ст.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

С. Джоппін. Регтайм «Артист естради». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=fPmruHc4S9Q> (3:30).

В. Хенді. Сент-Луїс Блюз St. Louis Blues (виконує Л. Армстронг), фрагмент. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=uPEVmBOfiC8> (вся композиція 8:00).

Спіричуелс Swing Low Sweet Chariot («Злітай карета з неба, відвези додому мене»). URL:

[//www.youtube.com/watch?v=QoTGtirybq](https://www.youtube.com/watch?v=QoTGtirybq) (2:45).

Фабіан Андре і Уїлбур Швандт. «Dream, a little dream of me» («Помрій трохи про мене»)

у вик. Елли Фіцджеральд і Луї Армстронга. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=SwYKqA_j2M8 (3:00).

Дюк Еллінгтон, Хуан Тізол. Композиція на джазовий стандарт «Караван». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=3Lg86iWMiRQ> (4:00).

Ансамбль MEDICUS Ігора Хоми. «Верховина». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=gGjW--j1Gys> (3:28).

Жак Лусьє. Джазова імпровізація для тріо на Арію з оркестрової сюїти № 3 Ре мажор

Й. С. Баха. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pKYCPk-JZoU> (3:40).

М. Скорик. Джазові п'єси (на вибір). Грає Скорик за фортепіано з оркестром

<https://www.youtube.com/watch?v=l8BpnDZDkCQ> (6:00).

Варіативний:

Дж. Херман. «Hello, Dolly» з однойменного к/ф (у виконанні Л. Армстронга та

Б. Стрейзанд). URL: https://www.youtube.com/watch?v=r_pyQQb-iWo (2:57).

Р. Паулс. Композиція на джазовий стандарт «Караван». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=1XZTNH8CmfM> (3:50).

Боб Гаудіо Bob Crème Cant. Take My Eyes Off You «Відведи мій погляд від тебе»

(ManSound). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MJmr-xiXajY> (3:50).

12.4.2. Рок. Походження і закономірності стилю. Напрями в рок-музиці. Провідні виконавці та групи

Рок-музика (від англ. *rock* – трястись, хитатись) – вид популярної (естрадної) музики другої половини XX ст. Походження року від рок-н-ролу та ритм-енд-блюзу. Його формування відбувалося у Великобританії та Америці. Рок як втілення протестних настроїв молоді проти загальноприйнятих норм і як один із інструментів шоу-бізнесу. Ознаки: визначальна роль ритму, віртуозність та експресивність вокалу та солюючих інструментів, обов'язковість технічних засобів для посилення та видозмінення звуку, імпровізаційність та колективність творчості. Важливість візуального фактору на рок-концерті: манери поведінки на сцені та сценічного

оформлення шоу. Феномен року в його здатності впливати на великі маси людей. Виникнення фан-клубів. Класичний склад рок-гурту: вокаліст або вокальний ансамбль, гітаристи та перкусіоніст (барабанщик) та піаніст (клавішник). Проведення рок-фестивалів. Гасло фестивалю у Вудстоці (1969, Бетель у штаті Нью-Йорк): «Мир, любов і щастя». Рок-фестиваль «Червона Рута» на Україні (1989, Чернівці).

Велика кількість напрямів сучасної рок-музики: фолк-рок, соул-рок, софт-рок, артрок, джаз-рок, прогресив-рок, джезус-рок, панк-рок, хард-рок, хеві-метал, пост-панк-рок, реп. Відповідно велике багатоманіття тем, жанрів та форм рок-музики.

Представники світової рок-музики – композиції гуртів та окремих виконавців: Боба Ділана, Еріка Клептона, Брайана Адамса, «The Beatles», «Nirvana», «AC/DC», «The Rolling Stones», «Led Zeppelin», «Deep Purple», «Queen», «Eagles», «Aerosmith», «Kiss», «The Doors», «Pink Floyd», «Dire Straits», «Red Hot Chili Peppers», «Bon Jovi», «Guns N Roses», «Metallica», «The White Stripes», «Genesys». Розвиток рок-музики на Україні: гурти «ВВ», «Плач Єремії», «Брати Гадюкіни», «Кому вниз», «Скрябін», «Гайдамаки», «Океан Ельзи», «ТНМК», «Друга ріка», «Тартак», «Мандрі», «С.К.А.Й», «Юркеш», «Антитіла», «Kozak System», «Бумбокс».

Демонстраційний матеріал:

Запропонований перелік на вибір викладача:

Гурт «The Beatles»:

«Imagine». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YkkgThdzX-8> (3:53);

«Help». URL: https://www.youtube.com/watch?v=2Q_ZzBGPdqE (2:19);

«Yesterday». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wXTJBr9tt8Q> (2:32);

«Come Together». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=h8PJYqFERmA> (4:25).

Гурт «AC/DC». «Highway to Hell». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=l482T0yNkeo> (3:27).

Гурт «Queen». We will Rock you». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-tJYN-eG1zk> (2:14).

Гурт «Pink Floyd»:

«Another Brick in The Wall». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=qs35t2xFqdU&t=146s1и> (6:00);

«Time». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9XIuBCFNBFw> (6:41).

Гурт «Led Zeppelin». «Kashmir». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=sfR_HWMzgye (8:31).

Гурт «Deep Purple». «Smoke on the Water». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=y5y7vCTBrte&list=PLe5gZNpLy0W1OjAeSEnrQT_G86r6ZwNWn&index=4 (8:19).

Боб Ділан. «Knockin' on Heaven's Door». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=cCV84dTevX0>.

«Genesys». «Мама». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ccs2rt0oSzQ> (5:14).

Гурт «Океан Ельзи»:

«Не твоя війна». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f9fjAWYiC7Q> (4:35);

«Вище неба». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AVqTQ6SQb5k> (3:58);

«Я їду додому». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vBcialVdAr8> (2:04);

«Така, як ти». URL: https://www.youtube.com/watch?v=TaAnIU_P-5k (3:02);

«Я не здамся без бою». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OEIs7qxfXbc> (4:19);

«Обійми». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tj7bgjirNfQ> (4:13).

Гурт «Скрябін»: «Мам». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-vqoUmQgT1M> (3:46).

Гурт «ВВ»:

«Весна». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X0DGNu6L0-8> (3:39);

«Країна мрій». URL: https://www.youtube.com/watch?v=5_dcRN8il-w (5:10).

Гурт «Мандри»: «Хвилю тримай». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=40vmcv-0hBA> (3:18).

12.4.3. Попмузика як вид масової культури. Концертне шоу, ознаки жанру

Попмузика (англ. pop music від popular music; сучасна популярна музика, жарг. «попса») – область масової культури, що охоплює різні форми, жанри та стилі розважальної та прикладної музики 2-ї половини ХХ – початку ХХІ століть. Вид масової культури. Основні риси попмузики: простота інструментальної частини, фактури, ритмічність, акцент на вокал. Основна форма композиції в попмузиці – пісня. Куплетна будова пісень. Акомпануюча роль інструментального супроводу. Відсутність сольних побудов, заміна соло на звичайні програвання, побудовані на матеріалі інструментального вступу або заспіву. Тематика поппісень: особисті переживання, емоції кохання, смутку, радості. Візуальне оформлення пісень: концертне шоу та відеокліпи. Початок індустрії відеокліпів – «Queen» (Фредді Мерк'юрі), «Bohemian Rhapsody».

Естрадне шоу. Шоу як яскрава естрадна вистава, видовище, показ, синтез усіх видів мистецтва, пишне сценічне видовище за участю популярних виконавців естради, цирку, балету. Ознайомлення з історією виникнення шоу. Особливості сучасних шоу-програм. Значення візуальних ефектів. Яскравий та екстравагантний імідж попвиконавців. Вхідження до групи попвиконавця танцюристів, статистів, акробатів та інших людей, які не задіяні у виконанні музики, але відіграють важливу роль у створенні видовищних шоу. Розмаїття телевізійних шоу («Голос країни», «Танці з зірками», «Україна має талант» тощо). Концертні шоу (HARDKISS, програма «Акустика»-2021р., Океан Ельзи, «Без меж» (2016), Антитіла «HELLO» (2019) тощо).

Кавер-версія, кавер (cover version, від англ. cover – покривати), у популярній музиці – нове виконання існуючої пісні, написаної та виконаної кимось іншим, крім початкового виконавця. Кавер-версією називають як просту, так і складну обробку оригіналу з елементами аранжування.

Демонстраційний матеріал

Запропонований перелік на вибір викладача:

Майкл Джексон. «Earth Song». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=XAi3VTSdTU> (6:25).

Ф. Грубер. «Тиха ніч». Кавер для фортепіано Пітер Бенс. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=bBuMgaF0zxw> (2:22).

12.4.4. Шляхи формування та розвитку української естради.

Естрада (від фр. estrade, «підмостки, поміст») – означає вид сценічного мистецтва малих форм переважно популярно-розважального напрямку, що включає такі напрями, як співи, танці, цирк на сцені, ілюзіонізм, розмовний жанр, пародія, клоунада.

Формування української естрадної музики в 60 – 70-х роках ХХ ст. (творчість О. Білаша, П. Майбороди, І. Шамо, І. Поклада та ін.). Творчість В. Івасюка та його співпраця з популярними виконавцями – С. Ротару, В. Зінкевичем, Н. Яремчуком, ВІА «Смерічка». Використання пісенного фольклору як основи для популярної музики різних стилів.

Сучасна українська естрадна музика. Поєднання рок- і попмузики з народнопісенною творчістю (репертуар гурту «ВВ», Руслани та інших). Синтез джазу і фольклору («Піккардійська терція»). Традиції європейського та американського року (гурти «Океан Ельзи», «Танок на майдані Конго» тощо). Українська рок-опера («Біла ворона» та «Містер Скворода» Г. Татарченка).

Демонстраційний матеріал:

Запропонований перелік на вибір викладача:

В. Івасюк. «Червона рута». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=t6nXzkzh5x4> (3:33).

Гурт «Океан Ельзи». «Без бою». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bbkEVJgrBUs> (4:28).

Гурт «MANSOUND». «Ой, полечко-поле». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=_fYC2KexmqY (3:59).

Гурт «Піккардійська терція». URL: «Старенький трамвай». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=AxjnFtqu1qI&t=80s> (2:43).

Джамала. «1944». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wNECV2h-y58> (3:24).

Варіативний:

В. Івасюк. «Водограй». URL: https://www.youtube.com/watch?v=qRfUcz_fXMk (3:55).

Гурт «Океан Ельзи». «Стіна». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=QQMs6sa1HLs> (2:25).

Гурт «Man Sound». «Щедрик», «В глибокій долині».

Злата Огнєвич. «За лісами, горами». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=uVRDK84j4JQ> (3:21).

Гурт «ВВ». «Країна мрій». URL: https://www.youtube.com/watch?v=5_dcRN8il-w (5:10).

Очікувані результати навчання за Модулем 12

Називає основні факти розвитку та жанри українського музичного театру в XIX ст., його представників, найвідоміші твори.

Розкриває роль та особливості музики в «Наталці Полтавці» І. Котляревського.

Називає основні музично-сценічні жанри розважальної музики: оперета мюзикл, рок-опера.

Розповідає про спільні риси у багатоеlementній структурі оперети мюзиклу, рок-опери.

Розуміє поняття «кіномистецтво», «саундтрек».

Визначає основні функції музики в кіно.

Називає імена видатних композиторів, що писали музику до кіно.

Демонструє загальне розуміння ролі масових розважальних музично-сценічних жанрів у другій половині XIX – XX ст.

Розуміє поняття «рок-вокал».

Демонструє спроможність самостійно зробити доповідь про один з найвідоміших творів музично-сценічних розважальних жанрів, джазових музикантів, рок-гуртів.

Називає основні ознаки рок-музики та її напрями.

Перелічує музикантів рок-гурту.

Демонструє загальне розуміння поняття «джаз».

Називає характерні музичні ознаки джазу та порівнює їх з особливостями академічної професійної музики європейської традиції.

Розкриває поняття регтайм, спіричуелс, блюз, джаз-бенд, біг-бенд, біт, брейк, скет.

Знає видатних джазових музикантів XX ст., провідних виконавців рок-музики.

Коментує прослухані музичні твори, визначаючи їх образний зміст.

Впізнає на слух фрагменти вивчених творів.

Демонструє загальне розуміння понять «естрадна музика» та «попмузика».

Називає відомих представників естрадного мистецтва різних країн.

Пояснює сутність концертного шоу та його характерні риси.

Виконує кілька прикладів естрадної та попмузики (на вибір).

Демонструє розуміння відмінних рис вокальних творів академічного напрямку і попмузики.

Коментує прослухані музичні твори, визначаючи їх образний зміст та особливості музичної мови.

Впізнає на слух вивчені музичні твори і називає виконавців.

Виконує улюблені теми з фільмів, мультфільмів та композицій відомих музикантів та груп (на вибір).

II семестр

Модуль 13. Від початкових етапів становлення та розвитку музичного мистецтва до античності (4,5 год.)

Зміст навчання

13.1. Музика первісного суспільства. Архаїчна музика

Значення первісної музики як праоснови всієї музичної культури. Основні функції музики в житті первісної людини – охоронна, магічно-заклинальна («Іди, іди дощику», «Вийди, вийди, сонечко»), міметично-імітаційна – звуконаслідування довілля, голосів тварин і птахів, трудова (вегетативні та мисливські танки і пісні).

Характерні ознаки первісної музики: головний принцип – синкретизм. Формування музичного мислення у двох напрямках: 1) пов'язаний з формуванням мови: інтонації-короткі поспівки вузького амбітуса (діапазону), остинатність-повторюваність інтонаційно-ритмічних примітивів, дво-трихордові лади, переважно безпівтонової (ангемітонної) будови; формування логічних стабільних елементів – колискові, вегетативні танки і пісні. Формуються при осілому способі життя; 2) пов'язаний зі звуконаслідуванням довілля: імітація голосів птахів і тварин (вабці), необмежений діапазон, хроматизми, глісандо – один з найдавніших реліктів – ковзний лад (з'їждження голосом), ритмічна нерегулярність, свобода імпровізації – мисливські обряди, полювання. Характерний для кочівництва.

Первісні форми багатоголосся: а) *стрічкове* (співають чи скандують одне і те ж чоловіки, жінки і діти на різній висоті); б) *гетерофонія* (унісон з тимчасовим розходженням голосів у заключних розділах); в) *бурдон* – утриманий звук, (наприклад, гудіння) на тлі якого співає інший голос.

Зародження і розвиток первинного інструментарію (земляна яма, очеретяні флейти, листки-рупори, камені, палиці, мушлі, кістки тварин тощо). Людина як музичний інструмент (корпоромузика – музика людського тіла). Формування провідних 5-ти інструментальних груп (за системою Курта-Горнбостеля): аерофони (повітряні) – всі духові як продовження і видозміна людського голосу – порожнисті гілки, очерет, мушлі, кістки тварин, панцирі; мембранофони (ударні) – палиці, каміння; хордофони (струнні) – ліани, тятива лука; ідіофони (самозвучні) – маківка, дрімба; (електрофони – сучасні інструменти).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Корпоромузика, ансамбль «Le Maumana». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=pdnIN_Zh04w (3:40).

Свист – Гонсо Рівас. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zYdtMjY9EcQ> (2:14).

«Можливості голосу безмежні». Боббі МакФерін. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=S-pJQh53mDk> (5:00).

Оркестр з кісток мамонта з с. Мізинь на Чернігівщині. Розповідь академіка Бібіка. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Gqk5Sh0AF_8 (3:27).

Гра на листках дерев. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1tnQFykvydc> (2:00).

Неандертальська флейта з кісток тварин. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=sHy9FObl7Y> (8:37).

Звучання мушель. URL: https://www.youtube.com/watch?v=CqAmkHXgJ_0&t=2s (1:15).

Ритуальна сюїта з ансамблем мушель, дерев'яним бубном і симфонічним оркестром. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=2V35C5Skod4> (початковий фрагмент(1–2 хв).

Звуки черепаших панцирів та звуки каміння. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=E3XfsgsLHQc> (2:13).

Ударні з дерева. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=I7yahW58tQc>.

Звуки рогу тура, дрімби та інших екзотичних інструментів – колекція Любомира Кушлика
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hm6wtMxSc6M>,
<https://www.youtube.com/watch?v=7CzOVeMogus> (3:00).

Варіативний:

Групові танці рук URL: [v=ZWPmrIEBU9Q](https://www.youtube.com/watch?v=ZWPmrIEBU9Q)

Чемпіонат світу з бітбоксу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5Jbowfb10YE> (10:00)
або звуконаслідувальні кліпи Maytree – корейська вокальна група. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=_Hisq2TwVzk (1:00).

Голосова обертонова поліфонія Анни-Марії Хефеле. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=vC9Qh709gas> (4:15).

«Можливості голосу безмежні». Боббі МакФерін. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=pO_LV-yInc8&list=RDS-pJQh53mDk&index=2 (2:00).

Урок гри на листках дерев. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=1tnQFykvydc>

або <https://www.youtube.com/watch?v=0mZ11pA1oKE> (1:30).

Самостійно:

Музично-ритмічні ігри дітей-підлітків. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=t45P6rtkVjI> (3:40).

«Звуки передісторії». Проєкт Шотландської консерваторії. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=LITPqrJNdEg> (8:00).

«Незвичайні інструменти світу». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=oCYHMVlQezA> (7:00).

Практичне музикування

Ілюструє свою розповідь про первісну музику власними прикладами (імпровазія власним голосом). Видобуває звуки власного тіла (корпоромузика), намагається відтворити первісний спів у руслі синкретизму (у поєднанні з пластично-танцювальними чи жестикуляційно-мімічними елементами).

Підбирає з відомих раніше зразків народної творчості найбільш відповідні вегетативні, мисливські, обрядові пісні; об'єднує їх у в'язанки.

Креативні творчі завдання:

Провести пошукову роботу в інтернет-ресурсах та підготувати презентацію про музику того чи іншого континенту, регіону з музичними прикладами та ілюстраціями, кліпами тощо (індивідуально або невеликими групами).

Здійснити обмін інформацією (технологія «навчаючи-навчаюся») на спеціально створеній сторінці, сайті групи тощо, збагачуючи власне портфоліо.

Продемонструвати пісню обраного регіону чи відтворити характерні ознаки тої чи іншої культури.

Твір-фантазія на тему: «Мій первісний оркестр» (ускладнене завдання – локалізація на певній географічній зоні – гори, море, пустеля, тундра, джунглі тощо або окремій країні).

13.2. Музика давніх цивілізацій та культур (Єгипет, Індія, Китай)

На основі попереднього досвіду (як повторення модуля 2) згадати та укласти історичну проєкцію музики Давнього світу у вимірі музичної писемної культури (музична археологія, давні пам'ятки, інструментарій, значення музики в суспільному житті та духовному житті людей) на

прикладі Шумеру та інших цивілізацій Межиріччя. Ознака цивілізаційного періоду полягає в розмежуванні музичного мистецтва на три провідні лінії: народне (фольклор), світське (придворне) та сакральне (церковне).

Стародавній Єгипет. Богиня музики і щасливої долі Хі, музичні образи в «Книзі мертвих»; фрески з зображенням інструментів – ілюстрація гробниці Тутанхамона, обабіч якого лежать золота та срібна труби, 1000 видів арф та інші музичні інструменти – брязкальця, кротали, систри; музичні династії та мистецтво хейрономії – спів за знаками руки диригента хору і оркестру, жанр містерії.

Стародавня Індія. Легенда про бога Шіву, який створив світ у космічному танці (зображення багаторукого танцюючого бога). Індійська богиня музики Сарасваті, зображена з інструментом віна. Музика у священних книгах давньої Індії «Ведах», де звук-нада розглядався у вигляді енергії космосу, першопочатку життя, а ритм – розвитку Всесвіту – ритмічна система тала. На основі космологічних уявлень в музиці виникають аналогії 7 основних звуків індійського ладу з 7 планетами Сонячної системи. Особливості витонченої системи музичної теорії: гама-шруті, яка включає 22 звуки в октаві (у європейській традиції – 12 звуків в октаві), що надає хроматичної барвистості і плавності. Кожному музичному звукові відповідав певний поетично-кольоровий символ (кольорове нотне письмо) Південноіндійська музика налічує 72 лади. Жанр рагі та його образне і видове розмаїття (поділ за сімействами – рага – голова родини; рагіні – його кілька дружин, рагінята – їх діти). Музичні інструменти та їх складні конструкції (віна, ситар). Музично-театральна обрядовість. Танцювальна культура.

Стародавній Китай. Музика як невід’ємна частина філософського вчення про Всесвіт. Трактати Конфуція про музику. *Музична система люй-люй* – система п’яти тонів з множинністю їх похідних. Китайський народний музичний театр. Сакральне музично-театральне свято Дракона. Панорама музичних інструментів. Китайські легенди і міфи про музику. Роль музики при імператорських дворах (добробут народу тої чи іншої провінції імператор визначав за чистотою звучання великих оркестрів, а входячи на престол – настроював власний камертон). Церемоніальна музика – величні танцювальні сюїти. Танці з мечами та вишукані бойові мистецтва під музику (кунгфу).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Шруті Махаведа. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zgnfbVrLzeY> (8:00).

Ранковий рага. Фрагмент. Раві Шанкар. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=n91Vhdrkss> (18:05).

Сакральний гонг. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kgdrus3Etf0> (1:00).

Сакральна храмова музика Індії (тибетські монаші наспіви, чаші, дзвони). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=0D4V5awe-PA> (Перші 2:00, 1:20:00).

Музика давнього Китаю з відеоілюстрацією рідкісних інструментів. Танці імператорських палаців. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pBOKeVsiJho> (від 39:00 до 41:00).

Варіативний:

Музика давнього Єгипту. Гимн Хатор або на вибір (Ізіда, Тор, музика Рамзеса II). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=GI6dOS5ncFc&t=1801s> (3:43).

Звукова медитація з чашами URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ENxp6Vy3ngA> (27:00).

Музика давнього Китаю з відеоілюстрацією рідкісних інструментів. 20 зразків на вибір. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=pBOKeVsiJho> (2:02:05).

Самостійно:

Презентація «Індійська музика». URL:

<https://naurok.com.ua/prezentaciya-za-temoyu-muzichna-kultura-indi-129151.html>

13.3. Музичне мистецтво Давньої Греції

Музика та її функції в житті давніх греків: державотворча – короткі співані закони – номи, патріотична – жанри військових пісень: елегія, трен – плач за воїнами; етично-виховна – перші музичні школи в Давній Греції; релігійна – жанри гимну, оди, епіталами; катартична – поняття калокагатії – очищення через музику. Музика в грецькій міфології. Аполлон і музи. Міфи про Орфея, Аполлона і Марсія, флейту Пана.

Теоретичні основи музики. Піфагор та музика. Значення ладів: іонійський – сподвижно-поступальний; еолійський – журливий (розповідь про Еолову арфу); дорійський – патріотичний; лідійський – дитячий, навчальний.

Інструментарій (ліра, кіфара. авлос – зображення на вазах, барельєфах храмів тощо). Піфійські та Олімпійські ігри. Синтез фізичного і музичного виховання – єдність через спів, гру, рух і пластику.

Музика в театрі (корифей, хор, оркестра). Жанри трагедії та комедії.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ода до Афродіти у виконанні професора Міхаеля Леві – спів у супроводі ліри. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aAWPZCqHtyw> (3:00).

Гра на кіфарі, проф. Стефан Хагель. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4UWBo0rsuHU> (4:13).

Спів у супроводі кіфари: рапсодія про Одисея та сирен. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YotXBI1PHyY> (7:00 – перші 3:00).

Стасим хору до «Орестеї» Евріпіда. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f7RHLaCPuCQ> (2:35).

Варіативний:

Репортаж «Давня антична музика знов зазвучала в Афінах». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rIMhPr3KMEE> (2:12).

Звучання авлосу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4hOK7bU0S1Y> (1:00).

Розповідь про ліру Аполлона. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4mt-ncEHuT0> (2:40).

Музика Давньої Греції в двох словах. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B57VbHMkoL8> (8:05).

Розповідь про флейту Пана. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-Dvu9avVJHo> (1:41).

Стасим хору до «Орестеї» Евріпіда. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3cZyv7UgOOY> (1:20).

Очікувані результати навчання за Модулем 13

Демонструє загальне розуміння поняття архаїчна музика та музика древніх цивілізацій.

Розповідає про її значення та роль в житті людей.

Називає основні функції музики в житті первісної людини – охоронна, магічно-заклинальна («Іди, іди дощику», «Вийди, вийди, сонечко»), міметично-імітаційна – звуконаслідування голосів тварин і птахів, трудова (вегетативні та мисливські танки).

Розуміє значення первісної музики як праоснови всієї музичної культури

Визначає характерні ознаки первісної музики та її головний принцип – *синкретизм*. Формування музичного мислення у двох напрямках: 1) пов'язаний з формуванням мови та 2) пов'язаний зі звуконаслідуванням доквілля. Характеризує їх та наводить приклади.

Розрізняє первісні форми багатоголосся: стрічкове, гетерофонію та бурдон. Демонструє їх у вигляді вокальної або інструментальної імпровізації.

Виявляє розуміння елементарних формотворчих та композиційних елементів первісної музичної мови.

Орієнтується в особливостях різних музичних мов народів світу, зокрема, за допомогою звучання інструментарію, типів виконання, ладового мислення, ритмічних особливостей тощо.

Розуміє, що таке музична архаїка та музична археологія.

Коментує прослухані музичні зразки, визначаючи провідні засоби музичної виразності.

Визначає на слух основні групи інструментів за Горнбостелем-Заксом.

Формує навички порівняльного аналізу на прикладі первісної музики та музики стародавнього світу.

Описує, розуміє та прояснює терміни – ангеїтоніка (безпівтонові лади), остинатність, ковзний лад.

Відтворює практично та імпровізує різні типи примітивних поспівок, застосовуючи зразки давнього українського фольклору.

Розрізняє особливості музики давніх цивілізацій Китаю, Індії, Єгипту.

Виявляє розуміння та описує явища містерії, церемоніальної музики, храмової музики.

Описує в загальному індійську космологічну звукову систему семи планет, китайську ладову систему люй-люй.

Називає характерні інструменти давньоцивілізаційного періоду.

Демонструє загальне розуміння поняття музика доби античності.

Розуміє історичне значення античної музичної культури.

Називає провідні музичні жанри, інструменти, теоретичні положення та поняття доби античності.

Розповідає про музику в античному театрі, значення і роль хору, корифея, театральну атрибутику тощо.

Демонструє поглиблене розуміння сенсу музики в житті давніх греків.

Характеризує жанри оди, елегії, трену, епіталами.

Розповідає про теоретичні засади античної музики – ладову систему, гармонію (консонанс і дисонанс), стрій тощо.

Розрізняє за звучанням струнні (ліра, кіфара), духові (авлос, флейта, флейта Пана), ударні інструменти.

Пам'ятає та називає попередньо вивчені інструменти та порівнює їх звучання з античним інструментарієм.

Здобуває навички порівняльного аналізу між первісною музикою та музикою давніх цивілізацій, античності.

Модуль 14. Музичне мистецтво доби Середньовіччя: Візантії, Західної Європи, України-Руси (4,5 год.)

Зміст навчання

Доба Середньовіччя в мистецтві (300 (400) – 1475) або III (IV) – XIII (XIV) століття – одна з найдовших епох в культурі тривалістю 1000 років. Три провідні геокультурні зони середньовічної музики: візантійська, західно-європейська, киево-руська.

14.1. Музика Візантії – початковий етап становлення середньовічного музичного мистецтва. Новий стиль в мистецтві – візантійський (восьме чудо світу – Собор Святої Софії (Айя-Софія). Фрески, Мозаїка. Діяльність імператора Юстиніана. Фортифікація. Імператор Лев Математик. Перші у світі університети). Розвиток церковної музики. Поняття монодії. Ісон (утримані глибокі басы). Антифонний спів. Невменна нотація. Осьмогласіє. Жанрова система (літургія, всенічна, принагідні: тропар, кондак, канон, малі жанри). Гімнографія та найвідоміші творці візантійської музики: Роман Солодкоспівець, Іоан Золотоустий, Іоан Дамаскін. Ілюстрація: Зразки давніх рукописів.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Наспів Х-го століття. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fcieCLOzWkK> (1:17).

Монодичний спів з відеопартитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=pFTAMQwM29U> (1:15).

Записи Нікодима Кабарноса в Айя-Софії. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=RwFYUJb03d0> (3:53).

Варіативний:

Лекція: «Візантійський стиль» ознайомлення з Візантійською культурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=а6уr0D142vA> (14:07).

Музика в храмі Святої Софії. Капела Романа. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=43IIZTlvIMI> (3:17).

«Алілуя» Н. Кабарнос. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dwp6ttLBwLQ> (2:00).

14.2. Західноєвропейська музика середньовічної доби

Романський та готичний стилі в мистецтві. Творчість анонімів. Нотація (Гвідо д'Ареццо) – ілюстрація Гвідонової руки. Музика в монастирях Сен-Галлен, Собор Паризької Богоматері (Нотр-Дам де Парі). Перші європейські композитори – Леонін і Перотин. Григоріанський наспів. Органум – спів паралельними октавами, квінтами і квартами (досконалі консонанси) – зразки раннього багатоголосся. Мистецтво дискантів. Жанрова система: меса, секвенції. Лицарська музика. Мистецтво труверів, трубадурів, бардів, менестрелів, мінезингерів. Інструментарій.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Лекція про григоріанський наспів в допомогу учителю. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=kK5AohCMX0U> (6:19).

Леонін. Органум з розшифрованою нотацією: відеопартитура. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=_p9WQlyVPrA (9:28 – перші 3 – 4 хв).

Органум з ілюстраціями нотних записів та відео-партитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=kK5AohCMX0U> (8:39).

Секвенція «Dies irae». Відеопартитури. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=dsn9LWh230k> (6:30 – перші 2:00);

<https://www.youtube.com/watch?v=-iceCDTvpKY>.

Музика менестрелів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kK5AohCMX0U> (3:24).

Адам де ля Галль. Прообраз опери: «Гра про «Робін Гуда і Маріон». Ансамбль Micrologus. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=UCIx07t14jw> (4:16).

Варіативний:

Пісні до Діви Марії. Сімоне Соріні. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=rBP8SuZgETk> (4:29).

Музика трубадурів. Ансамбль «Каледон». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=GJtLj3nmr_Q (5:17).

Практичне музикування, креативні проєкти

Спів разом з дитячим хором розспіву Laudate Dominum, Alleluia в Соборі Паризької Богоматері (Нотр-Дам де Парі). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X4JPftadPj0> (3:21).

Порівняти інтерпретації «Ameno Domine» та «Conquest of Paradise»:

1. «Ameno Domine». The Gregorian Voices. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=GIz_hCVSaJA (4:05).
Ремікс ERA «Ameno Domine». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=RkZkekS8NQU> (3:50).
2. Духовний гімн «Conquest of Paradise» Vangelis. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=lub9L8v-_ec (5:00).
3. «Conquest of Paradise» Оркестр Андре Пі в Амстердам-арена. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=DZ_NImYJke0 (4:40).

Підібрати ці зразки та імпровізувати на їх теми на власному інструменті чи голосом.

Самостійно:

Твір на тему: «Відлуння доби Середньовіччя в сучасності. Використання григоріанських наспівів та жанрів середньовічної музики сучасними митцями».

Музика в художніх фільмах про добу Середньовіччя: кіноогляд (на вибір учнів). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=H5xkJImMobU>.

«Conquest of Paradise» Vangelis. Кліп про подорож Колумба. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=p96pdqxhu_4 (7:33).

Сучасна інтерпретація Джорджа Коуена «Алілуя». Вокальна формація Pentatonix. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=LRP8d7hhpoQ> (5:02).

«Алілуя» Дж. Коуена. Андреа і Вірджинія Бочеллі. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=iIiqxyIuMJk> (5:05).

Сучасне прочитання григоріанських хоралів:

Кавер ERA «Ameno Domine». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=RkZkekS8NQU> (4:00),

«Ameno Domine» у вик. оркестру Андре Пі в Амстердамі. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=DZ_NImYJke0 (4:40).

14.3. Музика українського середньовіччя: Київської Русі, Галицько-Волинського князівства

Церковна музика. Перші композитори, піснетворець-демestik Стефан з Києво-Печерської Лаври, Григорій Печерський, Лука і його співоча школа у Володимирі на Волині («Луцина чадь»). Знаменний розспів. Нотація: крюкова (від назви найпоширенішого знака – крюка) або знаменна (знам'я – знак). Жанри. Наспиви. Музика княжого двору. Інструментарій. Ілюстрація – Фрески Софії Київської. Мистецтво скоморохів. Ілюстрації музикантів та інструментів у давньоруських літописах. Ратна музика (сурми, роги, ударні). Бояни – епічні співці. Жанр билини. Розповідь про легендарного співця Митусу. Дзвонарське мистецтво. 1066 р. – перша літописна згадка про дзвони в Києві. Дзвін Дмитра Любарта у Львові (1341 р.) – найдавніший дзвін в Україні. Музей дзвонів у Луцьку.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Стародавній розспів перед боєм «З нами Бог». Молитва перед нашествиям ворогів. Острозький наспів. «Хорея козацька» з кліпом про Київську Русь. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=B11Zo7pOayU> (4:53).

«Тропар Різдва» київського розспіву глас 4. Геннадій Пересвіт. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Wa-ITzp64xo> (1:09).

Дзвоніння Кирилівського монастиря. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=LxOoCPC4n80> (1:45).

Середньовічні мелодії України-Руси. Андрій Лящук, колісна ліра, сурма. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=1eRCrLHmxVA> (1:38 хв).

Варіативний:

«Кириє елейсон» переспів «Хорея козацька» з кліпом. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Oc_MzAr01BE&list=PL331NYfnTBXX6lxJscAXy5bL2gSUVvKwa (4:22).

Розспів «Слова о полку Ігоревім» («Похід дружинників» – фрагмент «Ой, дай Боже») – імітація речитації боянів. «Хорея козацька». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=u2UD7itFbDU> (11:26).

Самостійно:

Ретроспектива «Із середньовічних мотивів. Заспів». Гурт «Замкова тінь». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=fKICqtrbxVc> (8:46).

Переглянути художні фільми:

«Захар Беркут» за тв. І. Франка (режисер – Л. Осика, композитор – В. Губа). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=m6thz5IoGDY&t=160s>.

«Сторожова застава» (реж. Ю. Ковальов, композитори – В. Пупков, С. Сідоров). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=HhASPGXQUhY>.

Очікувані результати навчання за Модулем 14

Демонструє загальне розуміння поняття музика доби Середньовіччя та її роль у тогочасному суспільному житті (ратна-військова, церковна, придворна, світська побутова).

Розуміє значення середньовічної музичної культури та її трьох геокультурних зон: візантійської, західно-європейської та киево-руської музики.

Називає провідні музичні жанри, інструменти, теоретичні положення та поняття доби Середньовіччя.

Характеризує жанри літургії, меси, мотету, биліни.

Розповідає про основні тенденції трьох гілок середньовічної музики.

Розрізняє характерні ознаки музики Середньовіччя, *Східного Візантійського*: монодичний спів, ісон, гласи; провідні жанри та інструменти (гідралічний орган), антифонний та респонсорний типи співу. *Західно-європейського*: григоріанський наспів – cantus planus, раннє багатоголосся – органум, мензуральна система, Гвідонова рука. Жанри та інструменти. *Українського*: знаменний розспів, інструменти (гудок, гусла, сурми, роги), жанр биліни.

Орієнтується в комплексі характерних ознак музики доби середньовіччя:

1. **Інтонаційно-мелодичний чинник**: вузькоамбітусні побудови (монодія); віртуозні розспіви – дискантові юбіляції; псалмодія – мелодична декламація релігійних текстів.

2. **Ладогармонічні особливості**: перевага діатоніки, паралелізми, бурдон, органні пункти (ісони). Система гласів, модусів.

3. **Метроритмічні та динамічно-агогічні фактори**: псалмодування: вільна нерегулярна метроритміка (немає метричного поділу, а виняткова залежність від тексту) під час проспівування релігійних текстів, формування мензуральної нотації.

3. **Характерні типи багатоголосся (поліфонія)**: монофонія, рання поліфонія – середньовічний паралельний органум, ісони. Початки контрапункту – формування 2, 3, 4-х самостійних ліній голосів.

4. **Провідні типи фактури**: одноголосся або паралельний рух двох і більше голосів, дискантові віртуозні розспіви; соло з інструментальним супроводом у світській музиці (лицарські балади, биліни).

5. **Тембралістика та характерні виконавські склади**: у церковній музиці перевага хорового акапельного співу (респонсорного – соліст і хор чи антифонного – два хори на переміну) з сольними розспівами (дискантові юбіляції). У побуті та світському музикуванні – сольо-ансамблевий спів у супроводі одного або кількох інструментів.

6. **Типові форми**: строфічні (за літературними текстами), у танцювальній музиці – колінні та рондальні форми; у світській вокальній – формування куплетності.

7. **Провідні жанри:** візантійсько-грецький наспів, григоріанський наспів, київський наспів або монодія, літургія, меса, тропар, кондак, канон, пісні трубадурів, релігійна багатоголоса пісня – мотет, билина, інструментальні танці.

8. **Композитори-репрезентанти епохи Середньовіччя:** Роман Солодкоспівець, Іоан Дамаскін, Леонін, Перотин, Гійом де Машо, піснетворець-демestik Стефан з Києво-Печерської Лаври, Григорій Печерський, співець Митуса, Лука і його півча школа у Володимирі на Волині (Луцина чадь).

9. **Мистецький номінал епохи.** Видатні постаті в культурі і мистецтві, пам'ятки та здобутки *Візантійської культури:* восьме чудо світу – храм Айя-Софія. Діяльність імператора Юстиніана. Фортифікація. Імператор Лев Математик. Перші університети, фрески, мозаїка; *Західноєвропейського середньовіччя:* романські і готичні собори (Реймс, Нотр-Дам), вітражі, замкове будівництво, лицарські турніри. *Українське середньовіччя:* Храм Софії Київської, Видубецький монастир, Золоті ворота (реконструкція). Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Андрій Рубльов «Трійця», мозаїки в храмі Софії Київської, Олеський замок, літописи. *Герої епохи:* Річард Левине Серце, Робін Гуд, Роланд, Айвенго, Ілля Муромець, Марко Поло.

Модуль 15. Ренесанс в музиці (6 год.)

Зміст навчання

15.1. Особливості ренесансного стилю в мистецтві. Початок доби Ренесансу в музиці

Епоха Відродження у світовій культурі тривала приблизно з 1475 – 1600, що охоплює XIII (XIV) – XV (XVI) століття (тривалість – 300 років). Музика в житті ренесансного суспільства. Інструменти на картинах видатних художників. Італійський Ренесанс у мистецтві та музиці. Франческо Ландіні. Акордика діатонічного плану, модальність – вертикальні побудови в певних ладах починають формувати «централізоване» тональне мислення – каданс Ландіні – як ознака приходу нової доби в музиці. *Ars Antiqua* (мистецтво античне) та *Ars Nova* (мистецтво нове). Джон Данстейбл та Вільям Берд – представники англійського Ренесансу. Школа англійських верджиналістів. Програмні п'єси В. Берда.

Тембралістика та характерні виконавські склади в добу Ренесансу. Акапельна хорова музика з віртуозно розвиненими партіями голосів. Інструментарій: віоли до гамба, да браччо; духові – блок-флейти, поздовжні флейти, дульціани, клавійні інструменти, портативні органи, рекордери, тамбурини) проілюстровані з манускрипту *Sintagma Musica* М. Преторіуса та зразками ансамблевої музики. Різноманітні інструменти включаються у багатоголосу фактуру світських пісень, замінюючи той чи інший голос, поступово витісняючи всі вокальні партії, виходять на рівень яскравого, переважно експериментального, ансамблево-оркестрового звучання. У книзі 2: *De Organographia* (1619) вміщено ілюстрації усіх музичних старих та нових інструментів. Три томи містять обширну інформацію про інструменти. Є окрема частина, видана під назвою «*Theatrum Instrumentorum seu Sciagraphia*» із зображенням сучасних музичних інструментів та їх класифікацією, що є важливими джерелами для історичного інструментотворення. Венеційська оркестрова школа. Джованні Габріелі. Відлуння доби Ренесансу в сучасній музиці.

Факт першого нотодрукування Оттавіано Петруччі в 1501 р. у Венеції «*Harmonice musices Odhecaton*» – збірники найкращих вибраних творів того часу. Ознайомлення з нотними електронними сайтами.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ф. Ландіні. «Ехо весни», ансамбль Ренесанс. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=TO8zINLZXiY> (1:48).

Дж. Данстейбл. Ave Maria Stella. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bpDO0FbiKoE> (3:55).

В. Берд. Три п'єси для харпсіхорду («Дикі ліси», «Прелюдія», «Моя велика Леді»). П'єр Хантаї. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_UuZP-2Bvs8 (10:51).

Дж. Габрієлі. Сакральна симфонія № 29. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jXmH5eEckM8&t=162s>,

https://www.youtube.com/watch?v=nnTecBeeK-4&list=RDnnTecBeeK-4&start_radio=1&rv=nnTecBeeK-4&t=95 (3:29).

Дж. Каччіні. «Ave Maria». Шарлотта Шурх. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Uch0FINo3Go>,

<https://www.youtube.com/watch?v=jXmH5eEckM8> (4:03).

Варіативний:

Дж. Каччіні. «Ave Maria». Di Maіо контртенор. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-gh6iygBUyE> (3:34).

В. Берд. Перші Павани і гальярди. Глен Гулд. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=SiiVK3rMxxg> (7:15).

В. Берд. Колискова. URL: https://www.youtube.com/watch?v=m2B2s5bx_UM (6:32).

Дж. Габрієлі. Симфонії для духових (на вибір). «Солісти Софії». Диригент – Василь Казандєєв. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jXmH5eEckM8> (42:00).

Самостійно:

Прослухати і порівняти, ознайомлюючись з ренесансним інструментарієм:

Ф. Ландіні. «Ехо весни»: портативний орган, тамбурин. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=tXPI8JfQVc4> (2:30).

Ф. Ландіні. «Ехо весни» (арфа, лютня, волинка, тамбурин, подвійна поздовжня флейта), ансамбль Мікрологос. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=XcK2IE6IMX4&list=RDxcK2IE6IMX4&start_radio=1&rv=XcK2IE6IMX4&t (3:08).

Ф. Ландіні. «Ехо весни»: рекордер, лютня, флейта, дульціан, трикутник, барабан, вокал ансамбль Інсбруку. URL: https://www.youtube.com/watch?v=C4Lk_ITnhPo (4:00).

15.2. Здобутки франко-фламандської школи. Жоскен Дебре

Явище лінійної поліфонії строгого стилю. Представники нідерландської групи: Гійом Дюфаї, Якоб Обрехт, Йоганес Окегем, Жоскен Дебре – Рафаель в музиці. Характерні типи багатоголосся – лінійна поліфонія. Лінійне ведення голосів – це кілька самостійних паритетних ліній, між якими переважно «розкидається» на елементи головна тема (тому кожен голос важливий) або тема проводиться в окремому голосі. У світській музиці практикується соло або ансамбль солістів (акапельний), іноді в супроводі інструментального ансамблю. Провідні типи фактури: хорова поліфонічна акапельна фактура з плавним голосоведенням, (переважно 3 – 5 – голосна, хоч доходить 10 – 12 голосів, а в Я. Обрехта є Канон на 36 голосів). Згодом типовою стає контрапунктична поліфонізована фактура з 4 – 5 самостійних вокальних ліній.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Жоскен Дебре. «Куріє» з меси «Hercules Dux Ferrariee» (на тему «Геркулес герцог Феррари») відеопартитура з виділеними мотивами. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=a0eIKkMq88Q&list=RDibSeyIbNGYA&index=2> (2:48).

Жоскен Дебре. «El Grillo» – «Цвіркун». URL :

<https://www.youtube.com/watch?v=reST2mVk3uY> (1:45) або з відеопартитурою:

https://www.youtube.com/watch?v=OI-bQ0RkArA&list=RDOI-bQ0RkArA&start_radio=1

Варіативний:

Жоскен Дебре «Mille regretz» («Мільйони жалю») прослуховування з анімованою кольоровою комп'ютерною графічною партитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=DHk92pA99pI> (2:05) або з відеопартитурою з кольоровим виділенням поліфонічних лінійних голосів (2:08). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=GnEgoNEHs68>

Жоскен Дебре «Scaramella va alla Guarr» – військова шансон «Скарамелля йде на війну» в супроводі старовинних інструментів. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=r7F0xkRcGOI> (2:08) або

https://www.youtube.com/watch?v=n_2szOoPQGg.

Самостійно:

Обрати найцікавішу інтерпретацію «Цвіркуна» Жоскена Дебре за посиланнями *el grillo josquin des prez* в ютубі та вивчити пісню:

<https://www.youtube.com/watch?v=kidBZdpEQEk>

<https://www.youtube.com/watch?v=13DylALeZaA>

<https://www.youtube.com/watch?v=reST2mVk3uY>

<https://www.youtube.com/watch?v=yLaSLdWcr7c>

<https://www.youtube.com/watch?v=EGP1kEuDSl0>

<https://www.youtube.com/watch?v=s5mffQWBzIU>

<https://www.youtube.com/watch?v=HG7jLNRgEk>

<https://www.youtube.com/watch?v=kHDOYbhN4us>

<https://www.youtube.com/watch?v=54kq0hom-ik>

<https://www.youtube.com/watch?v=596gV2I4hNo>

15.3. Високий Ренесанс в музиці та його представники. Дж. П. Палестріна*, О. Лассо*

Грегоріо Аллегрі, П'єрлуїджі Палестріна та Орландо Лассо – легендарні постаті музики доби Відродження. Строгий стиль. Ознакою Ренесансу вважаються «Акорди Палестріни» на діатонічному низхідному басі будується низка консонантних тризвучних акордів. У строгому стилі дисонанс (наприклад, секунда) дозволявся на слабій долі як прохідний звук або затримання. Цей стиль з уникненням інтервалів м.2, в.2, м.7, в.7 (дисонанси), а також м.3, в.3, м.6, в.6 (недосконалих консонансів) отримав назву «*stile osservato*» – спостерегаючий, витриманий стиль зі строгим дотриманням всіх правил і приписів. Поступово формується локалізація на тональні центри мажору і мінору, хоч переважає ладова свобода.

Story-легенда *про Аллегрі*. Оскільки *Miserere* Г. Аллегрі записав зі слуху молодий В.-А. Моцарт у Сикстинській капелі, адже твір не виконувався поза межами Ватикану. Моцарт довів, що можна отримати нотний текст, однак на прохання священників віддав свій рукопис та отримав високу духовну відзнаку. Story-легенда *про Палестріну*. Хлопець зі села Палестріна став одним з найталановитіших композиторів і диригентів Сикстинської капели у Ватикані. Це було у непростий і бурхливий час – проводилася доволі складна реорганізація церковного життя під назвою Триденський собор, скликаний Папою Марчелло, на який зібралися сотні священнослужителів. Одним з пунктів був розгляд заскладних та зарозкішних багатоголосних музичних композицій, які не наближали, а віддаляли людину від Бога, тому фігурувала думка про спрощення та повернення до одноголосого співу. Композиторські, освітні та виконавські досягнення опинилися перед загрозою зникнення. Палестріна за пару ночей написав три величні акапельні меси (вони отримали назву

«Меси Папи Марчелло»), які виконав з хором перед Собором, і довів, що досконала і висока техніка складного поліфонічного письма здатна втілити високу духовність, ангельську чистоту та прагнення людини до досконалості, чим врятував по-суті європейську музичну традицію. Story-легенда **про Орландо ді Лассо**. Порівняно зі скромними монахами Аллегрі чи Палестріною, Лассо був справжньою легендою Ренесансу – вів розкішне життя, працюючи при багатьох королівських дворах різних країн Європи, автор понад 2000 творів у всіх тогочасних жанрах, які вперше створювалися на різних мовах з використанням віртуозної техніки, що передавала найтонші відтінки та можливості людської мови, голосів природи, а також включали весь спектр людських емоцій: від найвищих духовних до побутових жартів, сварок, навіть анекдотів. Якби тоді існувала книга Гіннеса, то Лассо посідав би недосяжну позицію серед всіх музикантів доби Відродження.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Грегоріо Аллегрі. Miserere Ансамбль «A Sey Voce» Paris, Nostre Dame. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fcWo1hKHu40> (перші 3:00 – повний псалом 9:59).

Дж. П. Палестріна. «Adoramus Te Christe», відеопартитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=X512c5mt4vQ> (1:56).

О. Лассо. «Відлуння» з відеопартитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=RmwMbG0PnGI> (1:18).

Варіативний:

Дж. П. Палестріна. Missa Papae Marcelli. IV. Agnus Dei. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=k6Ptf01nZFG&list=RDEM8f95H4k9o4Th4II-09JdW&index=5> (3:30).

Дж. П. Палестріна. «Regina coeli» з відеопартитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=oY7IKzualT0> (2:13).

Г. Аллегрі. Miserere, Юнацький хор коледжу Кембрідж. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=IA88AS6Wy_4 (12:00).

О. Лассо. «Матона мія кара» («Дон-дон-дон»), камерний хор «Кантемус». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=hswJaD3mBUI> (3:03).

Самостійно:

Прослухати і сольфеджувати з відеопартитурою **П. Палестріна** Різдвяний хорал «Adoramus Te Christe». URL: https://www.youtube.com/watch?v=sr_YPcEa9aM або

<https://www.youtube.com/watch?v=NKuBfCaIqsU>, сучасний віртуальний запис (2:29).

15.4. Світські вокальні жанри доби Ренесансу: італійський мадригал, французька пісня (шансон), німецька пісня (Lied)

Хорова і ансамблева пісня та її національні різновиди. Італійські канцони. Популярність в Європі здобула канцона бенедиктинських монахів і королеви Ізабелли «Дінь-Дірінь-Дірінь-Дая» (з анонімного збірника Монтекасіно XV ст.). Різновидами жанру канцони стали фротолі (жартівливі пісні про кохання), качі (пісні про полювання), віланели (сільські пастуші пісні). Мадригал – високопоетичний жанр для 5-ти голосів на вишукані вірші-сонети. Представники мистецтва мадригалу – Лука Маренцо, Аркадельт, хроматичного мадригалу – Джезуальдо до Веноза (князь Венеції). Віртуозна багатоголоса французька пісня (шансон) та її представник Клеман Жанекен. Німецька пісня (Lied) та Генрик Ізаак.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Канцона бенедиктинських монахів і королеви Ізабелли «Дінь-Дірінь-Дірінь-Дая» (з анонімного збірника Монтекасіно XV ст.) сольфеджувати з відеопартитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=APxrBbDpiv4> (1:48).

Лука Маренцо. Мадригал Solo e pensoso i riu deserti campi – «Самотні замислені найбезлюдніші поля» з прослуховування 5-голосого мадригалу з відеопартитурою. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=ZJlj1uy8cSA&list=RDZJlj1uy8cSA&start_radio=1&rv=ZJlj1uy8cSA&t=264 (6:00).

Клеман Жанекен. Шансон «Співи пташок». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ceS9-RUPzXQ&list=RDJY2rLfhJLmY&index=5> (5:51).

Генрик Ізаак. Lied «Рідний Інсбрук, ти будеш завжди» з кліпом-екскурсією Інсбруком. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3z3pg7Ocmx8> (3:23).

Варіативний:

Якопо Аркадельт. Мадригал «Il bianco e dolce signo» – «Білий і ніжний лебідь», юнацький хор Індонезії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=llv5jNP5Yu4> (2:04).

Джезуальдо да Веноза. Хроматичний мадригал «Скорботна душа моя» – Tristis est anima mea. URL: https://www.youtube.com/watch?v=JZAs9LjJAHU&list=RDJZAs9LjJAHU&start_radio

Самостійно:

Співати разом з дитячим хором канцону бенедиктинських монахів і королеви Ізабелли «Дінь-Дірінь-Дірінь-Дая» (2:21). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uKsIib80-Cc>

15.5. Українська музика в добу Відродження

Наспіви Києво-Печерської Лаври. У Візантійському східно-християнському ареалі найвидатнішим представником музики того часу є Іоан Кукузель з Афону. Братські школи. Колегіуми. Академії. Львівське Успенське братство (заснування в 1439 р.). Ренесансні тенденції в музичній освіті. Поява «Граматик мусікійських». Контакти з європейською системою освіти. Розвиток багатоголосого співу в братських школах. Композитор Мартин Леополіта – Мартин зі Львова. Історична пісня та дума. Зародження української історичної пісні та думи, які мали назви «невольничі плачі», «лицарські пісні», «козацькі псалми». «Дунаю, Дунаю, чому смутен пливеш?» з рукописної збірки 1540 р. Яна Благослова; «За річкою вогні горять», «Зажурилась Україна». Заснування Запорізької Січі – «Пісня про Байду» («Ой, п'є Байда»). Найстаріші українські думи: а) про турецьку неволю («Плач невольників», «Маруся Богуславка», «Утеча трьох братів із Азова»), б) про героїчну смерть козака («Хведір Безродний», «Іван Коновченко»), в) про щасливе повернення козаків з неволі («Самійло Кішка», «Олексій Попович»). За найсучаснішим поділом – думи про героїчну боротьбу українського народу проти турецько-татарських загарбників та про турецьку неволю належать до XIV – XV ст.– ранньої козацької доби – українського Ренесансу. Жанри: Кант. Духовна пісня. Лірницька псалма. Українські інструменти доби Відродження. Лютня. Торбан. Кобза. Лютневі табулатури.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Лаврське 5-голосся. «Блажен муж». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IyhhRuDjYzU> (4:43) або з відеопартитурою (5:03). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ckh5sJ2xPPw>.

«Сподоби Господи» з відеопартитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=RNURtb1jL4w> (на вибір) (2:09).

Давній лірницький кант «Через поле широкее». URL:
https://www.youtube.com/watch?v=8NMrC52Kz6g&list=RDGMEM8h-ASY4B42jYeBhBnqb3-w&start_radio=1&rv=Eos1Agfl8dw (3:31).

«Торбан». Словопис (проект інституту ім. М. Грінченка). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=MPrcIlg3QyOM> (2:10).

Гра на кобзі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f0U1R541n0Y> (3:00).

Мартин Леополіта. Ричеркар з органі табулатури. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FTnLvzhVXXY> (3:25).

Варіативний:

Лірницький кант «Через поле широкее», кліп La Vivo. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=GSDOEJeCqfg> (2:50).

Бенкетний кант «Пийте, браття, попейте» з багатоліттям. «Хорея козацька». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=C7E5gqoSYOI> (3:00).

«На чому грав козак Мамай». URL: https://www.youtube.com/watch?v=jnGFL_7ldl0 (5:38).

Самостійно:

Варіації на пісню «Одна гора високая» торбан. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=VbXXwR09Mzk>.

Вадим і Марія Віскіни демонструють торбан. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=SRu7Tb_4zq4 (16:42).

Практичне музикування

Розучити «Пісню козака Мамаю» у виконанні групи «Воанергес» і Марія Віскіна. «Пісня козака Мамаю» торбан + колісна ліра + електроінструменти. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=MPrcIlg3QyOM> (3:02).

15.6. Зародження опери в Італії. Флорентійська камерата

Якопо Пері «Дафна», «Еврідіка» і Джуліо Каччіні «Орфей», «Еврідіка». Стиль речитативо – Stile recitativo. Драма на музику – Damma per musica. **Клаудіо Монтеверді*** та його опера «Орфей» – перша повноформатна опера з атрибутикою та закономірностями жанру (увертюра, оркестр, окремі акти і номери; хорові, ансамблеві і сольні номери, речитативи, танцювальні сцени). Стиль репрезентативо – Stile rappresentativo.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

К. Монтеверді. Опера «Орфей».

Увертюра-токата, перший оркестровий оперний вступ. Диригент – Джорді Савалл. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=mjPfi9bn1do> (1:40).

Речитатив Орфея, стиль recitativo. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=4IYTF07FxG4> (2:01).

Весільна пісня (арія) Орфея з танцювальними ритурунеллями. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bU681o8BIZs> (2:15).

Чоловічий дует співчуття Орфеєві з хором «Нитки долі» – проводи Орфея до пекла. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=EcRFFmgVGlc> (від 40 хв. – 5:00).

Сцена Орфея з Хароном – монолог Харона про смерть і Тартар. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=nNsi9JLuH7s> (з 51:39 хв – 5:00).

Фінал опери: Арія Аполлона – воскресіння Орфея – дует з Орфеєм – підйом на Олімп та фінальний хор і танець мореска. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EcRFFmgVGlc> (на 1:26:00 до 1:49:00).

Варіативний:

Я. Пері. Опера «Еврідіка». Пролог. *Stile recitativo*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=6Z1i4aYgmyc> (10:02).

Дж. Каччіні. Монолог Орфея «Злісні напасти». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=zF6XDfgBmXc> (3:46).

К. Монтеверді. «Орфей» Повна версія – постановка у Мюнхені 1978 р. Диригент – Ніколаус Гарнонкурт, постановка на віллі Мантуї Жан П'єр Понеллі. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=EcRFFmgVGlc> (1:40:00).

«Еволюція музики» : проєкт «Soni». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=oxRZwjVkpDo> (9:27).

Очікувані результати навчання за Модулем 15

Демонструє загальне розуміння поняття *музика доби Відродження*.

Розуміє значення ренесансної музичної культури.

Називає провідні музичні жанри, інструменти, теоретичні положення та поняття доби Ренесансу.

Характеризує жанри мадригалу, шансон.

Розповідає про основні тенденції ренесансної музики.

Орієнтується в комплексі характерних ознак музики доби Відродження:

1. **Інтонаційно-мелодичний чинник:** більш розгорнені монодичні побудови в діатонічних ладах, поява хроматизованої мелодики в мадригалах.

2. **Ладогармонічні особливості.** Акордика діатонічного плану, модальність – вертикальні побудови в певних ладах починають формувати «централізоване» тональне мислення – каданс Ландіні. Ознакою Ренесансу вважаються «Акорди Палестріни» на діатонічному низхідному басі (будується низка консонантних тризвучних акордів) – у строгому стилі дисонанс (наприклад, секунда) дозволявся на слабій долі як прохідний звук або затримання. Цей стиль з уникненням інтервалів (дисонанси) м.2, в.2, м.7, в.7 а також (недосконалих консонансів) м.3, в.3, м.6, в.6 отримав назву «*stile osservato*» – «витриманий» (стиль з дотриманням всіх правил і приписів). Поступово формується локалізація на тональні центри мажору і мінору, хоч переважає ладова свобода.

3. **Ритмічні та динамічно-агогічні фактори.** Метроритміка тяжіє до розокремлення квадратних (двійкових) та неквадратних (трійкових) розмірів, однак, метричний поділ умовний, продиктований розспівами текстів. У танцювальній музиці більш чітка пульсація, з'являються синкопи.

4. **Характерні типи багатоголосся** (лінійна поліфонія). Лінійне ведення голосів – кілька самостійних паритетних ліній, між якими переважно «розкидається» на елементи головна тема (тому кожен голос важливий) або проводиться в окремому голосі. У світській музиці практикується соло або ансамбль солістів (акапельний) чи в супроводі інструментального ансамблю. Поширені багатоголосі склади – 3-голосні і 5-голосні.

5. **Провідні типи фактури:** хорова поліфонічна акапельна фактура з плавним голосоведенням, (переважно 3-голосна, хоч доходить 10 – 12 голосів). Згодом контрапунктична поліфонізована фактура з 4 – 5 самостійних вокальних ліній. Формування вокально-інструментальних ансамблів.

6. **Тембралістика та характерні виконавські склади.** Акапельна хорова музика з віртуозно розвиненими партіями голосів. Різномірні інструменти включаються в багатоголосу фактуру світських пісень, замінюючи той чи інший голос, а поступово витісняючи всі вокальні партії, виходять на рівень яскравого, переважно експериментального, ансамблево-оркестрового звучання.

7. **Типові форми:** Меса, Літургія, Мотети зберігають типову структуру. Куплетні форми характерні для пісенних жанрів; рондальні – у танцювальних; мадригал будується за

літературним текстом сонету; українська дума побудована в тристадіальній формі: зачин-заплячка (вступ); уступи (головна частина), славословіє (заключення).

8. **Провідні жанри:** Меса. Мотет. Літургія. У світській музиці – шансон, мадригал, Lied, історична пісня, дума, кант, лірницька псалма. Ренесансна опера – *Dramma per musica*.

9. **Композитори-репрезентанти** епохи Ренесансу: 1) Ранній Ренесанс: Франческо Ландіні, Джон Данстейбл, Вільям Берд. 2) Зрілий Ренесанс: франко-фламандські композитори – Гійом Дюфе, Йоган Окегем, Якоб Обрехт (автор 36-голосого канону), Жоскен Дебре; 3) Високий Ренесанс: Грегоріо Аллегрі, П'єрлуїджі Палестріна, Орландо Лассо. Творці опери – Джуліо Каччіні, Клаудіо Монтеверді; італійські мадригалісти – Лука Маренцо, Якопо Аркадельт, Дезуальдо да Веноза; французька пісня (шансон) – Клеман Жанекен; німецька пісня (Lied) – Генрик Ізаак. Інструменталісти (орган, лютня, віоли да гамба і віоли да браччо, перші оркестри), Андреа і Джованні Габрієлі (венетійська школа), Мартин Леополіта (Мартин зі Львова).

10. **Мистецький номінал** (видатні постаті в культурі і мистецтві, пам'ятки та здобутки епохи): Італійський Ренесанс – зразки полотен Сандро Боттічеллі, Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Мікеланджело. Храми – церква і площа Св. Петра в Римі, Ватикан, палац дожів у Венеції; Капела Медічі у Флоренції, Пізанська вежа. *Український Ренесанс:* італійський дворик у Львові, каплиця Боїмів, вежа Корнякта. *Герої епохи:* Христофор Колумб, Галілео Галілей, Юрій Дрогобич, Миколай Коперник, Петро Могила, Дмитро Байда-Вишневецький.

Модуль 16. Музичне мистецтво доби Бароко (13,5 год.)

Зміст навчання

16.1. Бароко як стиль в мистецтві. Провідні інструментальні школи бароко. Струнно-смичкова школа

Бароко – (з іт. – *хімерний, незрозумілий, термін походить від назви загадкової мушлі неправильної форми*) – провідний художній стиль у країнах Європи з кінця XVI до середини XVIII ст. (тривав близько 150 років: від 1600 до 1750 рр.), пов'язаний зі складною духовною атмосферою епохи інтенсивного формування могутніх європейських держав, великих наукових відкриттів. Визначальні риси, притаманні творам мистецтва бароко: динаміка (рух), химерне поєднання контрастних образів, схильність до вражаючих ефектів та експресивності, театральність, монументальність і декоративна пишність. Велика роль символів та алегорій. Стрімкий розвиток духовної та світської музики. Поява нових вокальних та інструментальних жанрів: кантати, ораторії, концерту, старовинної сонати, сюїти, прелюдії, токати і фантазії з фугою.

Формування і локалізація в добу Бароко окремих інструментальних шкіл. Широка популярність барокових духових інструментів: флейти (у тому числі і поздовжньої), гобою, шалмею (попередник кларнета), натуральних та барокових труб (віртуозна техніка гри «кларіно»). Славнозвісні родини італійських майстрів Амати, Страдіварі, Гварнері та їх роль у вдосконаленні інструментів струнної смичкової групи: різних типів віол, скрипки, альт, віолончелі а також гітари. Розширення можливостей органа, лютні (гітари), та групи струнних клавішних інструментів. Торбан, кобза, бандура в Україні. Поширення розмаїтих ансамблевих складів з новим співвідношенням між тембральними площинами (наприклад, концерти для 4-х скрипок Вівальді чи 4-х клавирів Баха). Формування барокового оркестру: струнні-смичкові інструменти з партією опорного цифрового баса (*basso continuo* у виконанні клавесину, харпсіхорду, органу тощо) та епізодичне включення дерев'яних та мідних духових.

Струнно-смичкова школа. Провідні жанри і форми: Trio-sonata, Concerto grosso, сольний концерт. Повторення теоретичного та музичного матеріалу **модулів 8 та 9**. Два типи поєднань у циклічних формах: sonata da camera (камерна, кімнатна соната) – за принципом в'язанки танців старовинної сюїти та sonata da chiesa (церковна соната) – за принципом поєднання контрастних номерів поліфонічного характеру, де визначальними є темпові позначення (Largo, Adagio), які стають

назвами частин, а також включають фуги, ричеркари, токати. Trio-sonata (соната для 2-х інструментів з *basso continuo*). Concerto grosso в подібних двох різновидах. Найвидатніші представники струнно-смичкової школи: **А. Кореллі*** (автор класичних взірців тріо-сонат та 12-ти Concerto grosso), **А. Вівальді*** (засновник концерту для інструмента соло з оркестром, автор більше 500 концертів для різних інструментів з оркестром), Г. Ф. Телеман, Г. Ф. Гендель, Й. С. Бах (впроваджує соло-концерт для одного інструменту без супроводу – клавірний «Італійський концерт»).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Й. Пахельбель. Канон для 2-х скрипок, віоли да гамба і цифрового басу (*basso continuo*).

URL: https://www.youtube.com/watch?v=JvNQLJ1_HQ0 (4:30).

Г. Ф. Телеман. Тріо-соната ля-мінор для флейти, скрипки і цифрованого басу (1 ч.). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IvabSkXgXYc> або

<https://www.youtube.com/watch?v=I1qsG6If0h8>.

А. Кореллі. Різдяний концерт «Fatto per la Notte di Natale» op. 6 № 8 *соль мінор* – прослуховування з відеопартитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=RydMnTCwJvQ> (14:00).

А. Вівальді. Програмний Концерт «Зима» з циклу «Пори року» op. 8 № 4 *фа мінор*. прослуховування з відеопартитурою. URL: <https://youtu.be/bYND40MT4Qk> (10:00).

Варіативний:

А. Марчелло. Концерт для гобоя з оркестром URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=aYnU-CaH0bM>.

Й. С. Бах. Концерт для клавіру *ре мінор* Глен Гулд і Леонард Бернстайн. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=h7qtyC17ysE> (9:05).

Концерти А. Вівальді для різних інструментів (на вибір).

Самостійно:

Й. Пахельбель. Сучасна інтерпретація Канону in D Лі Галловей. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=6jSLH9CDPPQ> (2:50).

кольорова циркулююча анімована партитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=2PFpgXym4T8> (4:22).

Практичне музикування

Сольфеджувати Канон Пахельбеля з відеопартитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=az07cJWFAgI> (5:35).

Спробувати відтворити в три голоси чи інструменти канон Пахельбеля за партією скрипки.

URL: https://www.youtube.com/watch?v=JDmVr5_MZEc (10:45).

16.2. Клавірна та органна музика

Огляд барокових струнних клавірних інструментів (верджинель, чембало, спінет, клавесин, клавикорд, харпсіхорд (*harpsichord*)). Орган – «король інструментів» епохи Бароко. Повторення матеріалу **Модуля 3**. Представники школи французьких клавесиністів **Ф. Куперен***, **Ж. Ф. Рамо***, Л. Дакен. Жанри варіацій, танцювальної сюїти. Звукообразність у програмних клавірних п'єсах – яскравих зразках галантного стилю (рококо) з його тяжінням до ідилічно-пасторальних образів, витонченості та елегантності. Полегшена фактура, рясна мелізматика, особливості застосування форми рондо. **Д. Скарлатті*** – автор понад 550 сонат для клавіру. Старовинна сонатна форма (повторення матеріалу **Модуля 8**). Органна музика та її представники: Т. Альбіноні, Д. Фрескобальді, Д. Букстехуде, Й. Пахельбель, Г. Ф. Гендель,

Й. С. Бах та ін. Жанри органної музики – хоральна прелюдія, токато, фантазія, ричеркар, fuga (повторення матеріалу **Модуля 8**).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Клавирна музика:

Й. Ройер. Рондо «Запаморочення» у віртуозному виконанні Жана Рондо на харпсіхорді.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DzxIMfUzqIM> (5:59).

Генріх Бібер. Чакона Mensa Sonora. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YvApeAIM584> (4:45).

Г. Ф. Гендель. Пасакалія з Сюїти №7 *соль мінор*. Варіації soprano ostinato і basso ostinato (4:09). Кіносцена змагання Г. Ф. Генделя і Д. Скарлатті перед принцом Располі (3:23). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DiMZ4QQnQNU>

Ж. Ф. Рамо. «Курка». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xcXY7dyK7eQ> (4:09).

Д. Скарлатті. Соната *сі-бемоль мінор* А.Б. Мікелянджелі. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=3FiZc7kbrWw> (2:49).

Органна музика:

Й. С. Бах. Хоральна прелюдія *фа мінор*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=X9Dh43kVL1Q> (2:48).

Варіативний:

Ж. Ф. Рамо. «Дикуни». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7OYHrCLsKR8> (1:25).

Д. Скарлятті. Соната *ре мінор* К. 141 Марта Аргеріх. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Gh9WX7TKfkI> (3:24).

Й. С. Бах. Токато і fuga *ре мінор*.

16.3. Оперні школи. Основні ознаки барокової опера-seria: типи арій, мистецтво bel canto

Провідний жанр в епоху Бароко – опера-seria (серйозна опера). Переважання міфологічних та історичних сюжетів з несподіваним химерним змішуванням подій та акцентом на любовних пристрастях і непорозуміннях. Помпезність, ораторська патетика, пишне оформлення, яскраві сценічні ефекти. Структура опери: поділ на три акти з увертюрою. Незначна роль хору та ансамблів, розподіл функцій речитативу (розповідь про події, рух сюжету) та арії – головної оперної форми (втілення емоційного стану героя, його реакції на події). Типи арій: 1) *героїчна*, 2) *ламенто* – *lamento* (плачу), 3) *sospirato* – *sospirato* (снівчуття), 4) *фуріозо* – *furioso* (зніву і помсти, варварська арія), 5) *аджітато* – *agitato* (схвильвана, патетична), 6) *тріумфале* – *trionfale* (переможно-тріумфальна). Музична форма *Da capo* з обов'язковими імпровізаційними колоратурними прикрасами співаків у репризах. Стиль співу *bel canto*. Тяжіння до віртуозності та зовнішньої краси нерідко всупереч художній правді. Видатні творці опер-серій: Алессандро Скарлатті (засновник опери-серії), Г. Ф. Гендель, А. Вівальді, Ф. Страделла та ін. Поява в другій половині XVII ст. самотніх оперних шкіл у Франції та Англії. Французька «лірична трагедія» – велика опера в п'ятьох актах з пишними хоровими балетними та оркестровими епізодами. Велика роль хорових, балетних та оркестрових епізодів. Представники «ліричної трагедії» **Ж.Б. Люлі*** та Ф. Рамо. Видатний представник англійської опери доби Бароко – Г. Перселл та його опера «Дідона і Еней». Плач Дідони – заключна арія *lamento* з опорою на традиції англійських «граундів» – варіацій на витриманий бас.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

А. Вівальді. Арія *фуріозо* «Фурії» з опери «Тріумф Юдити» Ч. Бартоллі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5kFPc-IlrkI> (3:15).

Р. Броскі. Арія Арбака «Son qual nave» з опери «Артаксеркс» (фрагмент з к/ф «Фарінеллі») «Я подібний до корабля, що схвильований». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jZe5DdWLzGg> (3:53).

А. Вівальді. Арія хвилювання з опери «Грізельда» «Agitata da due Venti» («Хвилювання між двома вітрами»). Vivica Genaux. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Xubma2Ll2rA> (5:15).

Г. Ф. Гендель. Арія sospirato (співчуття) «Lascia ch'io pianga» («Liberta») з опери «Рінальдо», Філіпп Ярусскі. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=IXuoh2Q7ieY> (4:46).

Ж. Б. Люллі. Триумфальна арія Ісиди з хором «Обрана богами» з опери «Ісіда». Фрагмент з х/ф «Король танцю». URL : <https://www.youtube.com/watch?v=uL6EtdH3bho> (2:29).

Г. Перселл. Арія ламенто «Плач Дідони». Джессі Норман. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jOIAi2XwuWo> (4:36).

Ж. Ф. Рамо. «Галантна Індія». Фінальна сцена Примирення. Сучасна постановка Opera-Paris 2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TfQJZ76WR0U> (4:17).

Варіативний:

А. Вівальді. Арія аджитата Констанци «Agitata» («Хвилювання між двома вітрами») з опери «Грізельда». Чечілія Бартоллі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2O9OfxS0r08> (7:03).

Ж. Б. Люллі. Французька опера часів Короля-Сонця Людовіка XIV з к/ф Роланда Йоффе URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mZvabtcoM5c> (1:35).

Церемоніальні марші Французького двору – фрагмент з к/ф «Люллі». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ScyTHuKDCFc> (1:30).

Самостійно:

Увертюра до «Нічного балету». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AJHZcRhsdbo> (2:02).

Фрагменти з к/ф «Король танцю». Тізер на музику Увертюри до «Нічного балету» Ж. Б. Люллі. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=OTkogViYHX4> (4:11).

Кавер Анні Ленокс з London City Voices на Арію ламенто «Плач Дідони» Г. Перселла. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f3DFaIovZxc> (4:59).

Практичне музикування:

Співати (сольфеджувати) арію Г. Ф. Генделя (арія-sospirato – співчуття) «Lascia ch'io pianga» («Liberta») з опери «Рінальдо» під відеопартитуру. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IeoCBI0V2cE> (3:58).

16.4. Творчість Й. С. Баха та Г. Ф. Генделя – представників «високого» бароко в музиці. Розквіт вокально-оркестрових жанрів в їх творчості: кантати, ораторії, меси, пасіони (хресна дорога – Страсті Христові)

Ознайомлення із життєтворчістю Баха та Генделя. Духовний зміст їх музики, зв'язок з Біблією та Євангелієм. Глибокий філософський та психологічний характер музики Баха, її космізм, втілення моральних пошуків і духовних ідеалів. Багатство жанрової палітри Баха, переважання вокально-оркестрових полотен (духовні та світські кантати, меси, пасіони). Внесок композитора в жанри клавірної, оркестрової та органної музики. Героїко-монументальний стиль творів Г. Ф. Генделя, втілення пафосу боротьби за громадянські права і героїчні прагнення свого часу. Магістральна лінія творчості Генделя – світські жанри бароко: опера, монументальна ораторія.

Багата, різноманітна техніка поліфонічного письма в музиці Баха і Генделя. Повторення теоретичного матеріалу **Модуля 10** та музичних творів Й. С. Баха (меса сі мінор, № 16 та № 17) і Г. Ф. Генделя («Алілуя» з ораторії «Месія»). Жанр пасіонів (Страстей Христових) у творчості Й. С. Баха. Психологічно глибока та гостро-драматична сцена Тайної вечері з «Пасіонів за Матвієм». Ознайомлення з фрагментами ораторії Генделя «Самсон»: Арія Самсона № 4 –

музична характеристика героїчної постаті в арії *lamento*, трактованої в дусі мужнього, стримано-скорботного монологу. Сцена руйнування храму – динамічний оркестровий епізод, доповнений трагічним хором філістимлян. Зразки інструментальної музики композиторів: арія з оркестрової сюїти Баха № 2 *Ре мажор*, Святкова увертюра в ритмі маршу (1 ч.), Менует II (6 ч.) з «Музики фейерверка», написаного для виконання на «пленері», фрагменти з інструментальних концертів, сюїт, ДТК тощо (на вибір викладача).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Й. С. Бах. «Кавова кантата». Фрагмент театралізованої постановки Амстердамської барокової капели. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nifUBDgPhl4> (5:00).

Г. Ф. Гендель. «Алілуя» з ораторії «Месія». Barselona Ars Nova. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9jynUQjIXxM&list=RDM&start_radio=1&rv=VZYPnMRe9c4 (4:00).

Й. С. Бах. «Пасіони за Матвієм». Хор № 1 «Тайна вечеря» Сцена Тайної вечері: № 15 – речитативи Євангеліста, Ісуса та хор учнів, № 16 – хорал, № 17 – речитатив Ісуса. (Сучасний балет на музику сцени). URL: https://www.youtube.com/watch?v=m1Wf_xVh4Uc (5:00).

Г. Ф. Гендель. Ораторія «Самсон». Арія Самсона № 4 <https://www.youtube.com/watch?v=Mw1UyFzxPBk> (3:06); Сцена руйнування храму №№ 28, 29 https://www.youtube.com/watch?v=vTDLmXh_fUU (2:28:15 – 2:30:05).

Г. Ф. Гендель. «Музика королівського феєрверку»: Увертюра. Зйомки феєрверку в Гайд-парку Лондона URL : <https://www.youtube.com/watch?v=ZuG1t2smdCQ> (8:29)

Менует II. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bDa3J2KJqxM> (3:24)

Варіативний:

Й. С. Бах. Хоральна прелюдія «Ich ruf zu dir, Herr Jesu Christ» BWV 639, фрагмент з фільму «Соляріс» А. Тарковського. URL: https://www.youtube.com/watch?v=GU_FFvjmgTw (3:51).

Й. С. Бах. Концерт для клавіру № 5 *фа мінор* Глен Гулд. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=a0n99OopdpA> (10:00).

Й. С. Бах. Арія. Зйомки космосу. URL: https://www.youtube.com/watch?v=WZXM2eq46_s (5:27).

Самостійно:

«Вісім рівнів Баха» (8 levels of BACH). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=POtXSOIyf7I> (6:39).

Й. С. Бах. Сюїта для віолончелі соло № 1 *Соль мажор*. Прелюдія. Йо-Йо-Ма. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1prweT95Mo0> (3:15).

Й. С. Бах. Токата і fuga *ре мінор*. Варіанти виконань:

кольорова 3D партитура. Ханс-Андре Штамм, орган м. Кельн. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=bOWi8tOf5FA&list=RDGMEM8h-ASY4B42jYeBhBnqb3-w&start_radio=1&rv=1prweT95Mo0;

Леопольд Стоковський і Філадельфійський оркестр. Студія Волта Діснея, м/ф «Фантазія», 1940 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5Img7Xn57c0> (5:55).

Орган. Г. А. Штамм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Nnuq9PXbywA> (8:32).

Кавер на бандурі та органі. URL: https://www.youtube.com/watch?v=DrJY_-BIasY (3:34).

Й. С. Бах. ДТК I том (24 прелюдії і фуґи) анімована кольорова 3D партитура Стівена Маліновського А. Кіміко Ішізака. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f1pg4gznlFM> (1:49:27).

16.5. Українська музика доби Бароко

Епоха українського бароко – важливий період у розвитку української культури (XVII – XVIII ст.), час духовного піднесення нації, пов'язаний з національно-визвольною боротьбою. Історичні думи і пісні, кобзарський епос (повторення **Модуля 1**). Роль освіти, перші друковані ноти «Ірмологіон» (1700). Діяльність музичних цехів, братських шкіл, шкільного театру, колегіумів, Ставропігійської та Києво-Могилянської Академій в розвитку музичної культури. Жанри вертепу та шкільної драми. Основні різновиди професійної музики доби Бароко: кант, духовні псалми і пісні, партесний концерт. Зміст кантів і псалмів. Музичні особливості фактури, мелодики, форми. Багатоголосий партесний спів та розквіт жанру партесного концерту, його особливості. Видатний творець партесної музики, автор першого у Східній Європі теоретичного трактату «Грамматика мусікійська» **Микола Дилецький***. Видатний зразок українського бароко «Воскресенський канон» М. Дилецького. Інструментальна музика, табулатури.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Є. Славинецький. Кант «Радуйся, радість твою воспеваю». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=hEjmQbO0NHs> (2:00).

Лірницький кант «Через поле широкее». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=8NMrC52Kz6g&list=RDGMEM8h-ASY4B42jYeBhBnqb3-w&start_radio=1&rv=Eos1Agfl8dw (3:31).

Партесний концерт «Сіде Адам прямо раю» капела Leopold. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=qb5K-8sQfp4> (4:57).

М. Дилецький. «Ім'я моє є дишкант» з «Грамматики мусікійської». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=kQG7WsDbtDo> (2:32).

М. Дилецький. «Алілуя». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7m9pMxSoEM1> (1:48).

Варіативний:

Лірницький кант «Через поле широкее». Вокальна формація La Vivo. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=GSDOEJeCqfg> (2:50).

Кант «Щиголь тугу маєт». Обр. А. Гаврилець. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FI6tHFJz1ho> (2:10).

Бенкетний кант «Пийте, браття, попейте» з многоліттям «Хорея козацька». (3:00).

Партесний концерт «Вік мой скончається» – прослуховування з відеопартитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=HXElyqhPYR8> (4:31).

Очікувані результати навчання за Модулем 16

Демонструє загальне розуміння поняття *музика доби Бароко*.

Розуміє значення барокової музики.

Називає провідні музичні жанри, інструменти, теоретичні положення та поняття доби Бароко.

Характеризує жанри: сюїта, програмна п'єса, concerto grosso, trio-sonata, сольний концерт; хоральна прелюдія, токато, фантазія, ричеркар, fuga; кантата, ораторія, меса, пасіони (Страсті Христові), партесний концерт.

Розповідає про основні тенденції барокової музики.

Орієнтується в комплексі характерних ознак музики стилю доби Бароко:

1. Інтонаційно-мелодичний чинник. Розгорнені медодичні побудови в мажорі та мінорі (більш чітка ладова диференціація), хроматизована мелодика інструментального типу, віртуозна вокальна техніка бельканто в опері, посилення речитативно-декламаційного монологічного начала. Взаємопроникнення вокальних та інструментальних типів мелодизму, який набирає

щораз більшої експресії, часто є асиметричним. Тип мелодики залежить від образу, експресивного насичення (типи барокових арій).

2. Ладогармонічні особливості. Диференціація мажору та мінору, розбудова тональної системи. Явище темперації. Збагачена акордика. Хроматизація. Поява басса континуо – basso continuo (підбірка супроводжуючих акордів до мелодичних голосів).

3. Ритмічні та динамічно-агогічні фактори. Чітка регламентація метроритміки (поділ на парні та непарні метри), її регулярність (зберігається впродовж цілого твору або окремих великих частин циклів) порівняно з ренесансною свободою. Ритмічне розмаїття, інтенсифікація та вибагливість ритміки. Принцип контрасту диктує постійні співставлення на всіх параметрах музичної мови, яскрава ознака – «терасовидна динаміка» (від неї походить піано-форте) – музичні фрагменти виконуються лише в одній динамічній площині. Нетипове поступове наростання чи затихання звуку (Дж. Тартіні – пізнє бароко – у своєму Листі-методиці до учениці дозволяв виконувати філірування одного переважно заключного звуку). Велика виразова роль мелізматіки, покликання якої – поглиблювати-посилювати, емоційно насичувати те чи інше почуття, стан, образ. Відсутність мелізматіки в уртекстах (urtext – оригінальний рукописний текст), залежність використання від смаку та вподобань виконавців, які так виявляли власні інтерпретаційні моделі, імпровізації в каденціях концертів.

4. Характерні типи багатоголосся: імітаційна поліфонія вільного стилю. Основою даного типу поліфонії стає тема-зерно, яка проводиться почергово в різних голосах, натомість інші контрапунктують щодо неї. Фугатні побудови поліфонічних мотетів, мес, інструментальних композицій різних жанрів. Найбільш типові поліфонічні форми – канон, інвенція, фугато, фуга. Розвиток хорового (хорально-акордового складу) багатоголосся; переважання 4- і 8-голосних. Поширення різних типів інструментальних ансамблів, прогрес становлення та розвитку оркестрової музики, переважною опорою (гармонічним басом) якої є континуо.

5. Провідні типи фактури: вокально-хорова чи інструментально-оркестрова фактура переважно хорально-акордового складу або поліфонізована (4–8-голосна, хоч у партесному акапельному концерті є зразки 32 (54) – голосся) у супроводі ансамблю (ранньобарокових капел) з басса континуо. Протиставлення солюючої мелодичної лінії та басу (виходить з опери) формує проєктує гомофонну фактуру.

6. Тембралістика та характерні виконавські склади. Локалізація та формування окремих інструментальних шкіл: 1) струнно-смичкової (формується в інструментотворенні знаменитих італійських майстрів Гварнері, Амати, Страдіварі, які уславилися виготовленням попри численні типи віол, скрипками, альтами, віолончелями); 2) оркестрової: популярність флейти серед духових, гобої, попередники кларнетів – шалмеї. Особлива віртуозність техніки кларіно (гра на натуральних трубах); 3) Розширення можливостей органу; 4) Численне сімейство клавійних (популярність харпсіхорду, клавесину, чембало тощо); 5) Нові різновиди лютневих (гітара), в Україні – торбан, кобза, бандура. Поширення розмаїтих ансамблевих складів, в яких допускаються і практикуються нові співвідношення між тембральними площинами. Формування барокового оркестру, який має досить гнучке наповнення, хоч основу складають струнні, дерев'яні духові, мідні та басса континуо (клавесин, орган тощо). Експерименти в тембральній площині – довільне поєднання однотипних чи різнорідних солюючих інструментів (концерти для 4-х скрипок Вівальді чи 4-х клавірів Баха, групи soli в Concerto grosso).

7. Типові форми: барокові варіації – basso ostinato, soprano ostinato; рондо. Превалення двох типів сонатності: Sonata da camera (світська, камерна-кімнатна-домашня, побудована за принципом в'язанки танцювальних номерів як у сюїті) і Sonata da chiesa (церковна, висока, з переважанням поліфонічних частин – фуги та повільних медитативних частин-роздумів Largo, Adagio тощо), довільна кількість частин. Вирішальний принцип контрастного співставлення частин для оркестрово-ансамблевого Concerto Grosso, в якому змагається група солістів з оркестром. Відповідність засад цим принципам акапельного партесного концерту. Формування

сольного концерту. Розвиток поліфонічних форм – фуги. Перенесення в інструментальну музику Арії з інтенсивним мелодичним началом. Превалює в опері тричастинної конструкції арії *Da capo*. Бінарні форми характерні для сюїт (4 основні танці) та старосонатної форми, де формується прообраз майбутнього сонатного *allegro*, його частин – Експозиції та Репризи.

Г.П.С.П.П.П.З.П. Г.П., С.П., П.П., З.П.

Т Д Д Т

8. Провідні жанри: сюїта, програмна п'єса, *Concerto Grosso*, *Trio-sonata*, сольний концерт; хоральна прелюдія, токато, фантазія, ричеркар, фуга; кантата, ораторія, меса, пасіони (Страсті Христові), партесний концерт. Розквіт жанру *opera-seria*.

9. Композитори – репрезентанти епохи Бароко: А. і Д. Скарлятті, А. Вівальді, А. Кореллі, Г. Перселл, Ж.-Б. Люллі, Ф. Куперен, Ж.-Ф. Рамо, Й. Пахельбель, Й. С. Бах, Г. Ф. Телеман, Г. Ф. Гендель, С. Пекалицький, М. Дилецький.

10. Мистецький номінал епохи. Ознайомлення з видатними постатями в культурі та мистецтві, художніми пам'ятками та здобутками, наприклад, архітектурно-паркові ансамблі – Лувр, Версаль в Парижі; скульптури Л. Берніні, автора конструкції оперних театрів; твори художників Тіціана, Рембрандта, Рубенса. Літературні герої: Дж. Свіфта («Подорожі Гулівера»). *Українське бароко:* Михайлівський золотoverхий собор у Києві, собор св. Юра та Домініканський костел у Львові, скульптури Йоана Пінзеля.

ЗА ПІДСУМКАМИ ТРЕТЬОГО РОКУ НАВЧАННЯ УЧЕНЬ / УЧЕНИЦЯ ДОСЯГАЄ ТАКИХ РЕЗУЛЬТАТІВ:

називає та опановує характерні ознаки та структурні особливості синтетичних жанрів: опери, балету, оперети, водевілю, мюзиклу, рок-опери та музичного оформлення театральних вистав;

пояснює та розуміє синтетичну природу кіномистецтва та основні функції кіномузики, розрізняючи роль і значення музики у художньо-ігровому, документальному кіно та мультиплікації;

називає жанри музичного кіно;

розрізняє жанри і види масової культури: джаз, рок, попмузику та особливості форм їх побутування;

засвоює хронологічну послідовність поступового розвитку музичного мистецтва від первісного періоду до середини XVII століття в основних етапах: архаїчний період – музика древніх цивілізацій – античність – середньовіччя – ренесанс – бароко;

дає коротку характеристику найтипівіших ознак музики кожної з епох;

називає визначних представників-репрезентантів епохи *Відродження*: Ф. Ландіні, Жоскен Дебре, Дж. П. Палестріна, О. Лассо, К. Монтеверді, Мартин Леополіта (Мартин зі Львова); *бароко*: А. і Д. Скарлятті, А. Вівальді, А. Кореллі, Г. Перселл, Ж.-Б. Люллі, Ф. Куперен, Ж.-Ф. Рамо, Й. Пахельбель, Й. С. Бах, Г. Ф. Телеман, Г. Ф. Гендель, М. Дилецький;

окреслює провідні жанри та форми, інструментарій, теоретичні положення, властиві тій чи іншій епосі, стилю;

розрізняє на слух за музично-виразовими ознаками приналежність музичних творів чи їх фрагментів до тої чи іншої епохи, стилю;

висловлює власні враження від прослуханої музики, порівнює та оцінює різні виконавські інтерпретації, обґрунтовує своє ставлення до творів, які були запропоновані для сприймання;

відтворює голосом або на інструменті музичні приклади, визначені викладачем або обрані самостійно;

проявляє евристично-пошукові навички в роботі з інтернет-джерелами, готує презентацію, колаж на запропоновану або самостійно обрану тему.

ЧЕТВЕРТИЙ РІК НАВЧАННЯ

Музичне мистецтво періоду класицизму та романтизму

I семестр

Модуль 17. Музика доби Класицизму (16,5 год.)

Зміст навчання

17.1. Загальна характеристика стилю класицизм у мистецтві. Розвиток оперного жанру в добу Класицизму. Дж. Перголезі та К. В. Глюк

Загальна характеристика класицизму як художнього стилю в музичному мистецтві другої половини XVIII – початку XIX ст. Провідні художньо-естетичні принципи класицизму: орієнтація на античне мистецтво як ідеальне та гідне для наслідування; переконання в раціональності і гармонійності світобудови (культ розуму); поділ жанрів на «високі» та «низькі»; обов'язкове дотримання встановлених творчих норм і правил та ін. Жанрові пріоритети музичного класицизму: соната, квартет, концерт і симфонія, опера.

Дж. Перголезі – родоначальник нового, демократичного за змістом та музикою жанру *опери buffa*. Втілення її характерних рис в опері «Служниця-пані» – першому зразку жанру. Стрімка динаміка розгортання подій, заплутаних інтриг, використання нового вокального прийому – буфонної скоромовки. Розкриття комедійної ситуації та яскравих музичних характеристик служниці Серпіни та її пана Уберто в Дуеті № 4 з I д.

К. В. Глюк – оперний реформатор XVIII ст. Подолання недоліків опери-серія через посилення ролі драми – основний принцип оперної реформи К. В. Глюка. Перевага античних сюжетів, втілення високих морально-етичних ідеалів. Прагнення до драматичної напруженості та дієвості сценічного розвитку, простота та ясність музичних виражальних засобів, позбавлення арій надмірної віртуозності, посилення виразності речитативів. Важлива драматургічна роль хору та оркестрових і балетних епізодів. Втілення реформаторських принципів у опері «Орфей та Еввідіка». Сцена Орфея з фуріями з II д. – зразок реформаторської наскрізної музично-драматичної сцени.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Дж. Перголезі. Дует Серпіни та Уберто з I д. опери «Служниця-пані». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-FaHrId3Mk8> (17:05 – 20:52).

Донатто Ді Стефано – Уберто, Патріція Біччіре – Серпіна.

К. В. Глюк. «Орфей і Еввідіка», сцена Орфея з фуріями з II д. URL:

www.youtube.com/watch?v=IDkzLi5HnVo (11:30).

Орфей: Бернадетт Манка Ді Нісса, The Teatro Di San Carlo, (повторення).

Додатковий:

К. В. Глюк. «Орфей і Еввідіка»:

Мелодія флейти – антракт до 2 картини II д. (повторення). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=abhjC-nGaYg> (1:31).

Хорова сцена з I дії; заключна арія Орфея (повторення).

17.2. Віденська класична школа. Творчість Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена

Розквіт музичної культури класицизму в другій половині XVIII – початку XIX ст. у творчості представників Віденської класичної школи Й. Гайдна, В. А. Моцарта та

Л. ван Бетховена. Втілення високих громадянських почуттів та ідей, відчуття гармонії між людиною та світом, дієвість образів, пропорційність та логіка, довершеність форм – основні художньо-естетичні принципи віденських класиків. Формування класичного симфонічного оркестру, кристалізація способів музичного розвитку, затвердження провідних інструментальних жанрів і музичних форм. Закріплення та збагачення уявлень про класичний *сонатно-симфонічний цикл, сонатну форму, жанри сонати, варіацій, симфонії, концерту та квартету*.

Історичне значення творчої спадщини **Й. Гайдна***. Багата палітра музичних образів від безпосередньо-життєрадісних до напружено-драматичних. Домінування гармонійного і ясного погляду на світ. Опора на рельєфний народно-жанровий тематизм, гомофонно-гармонічну фактуру, класичну гармонію, класичні формотворчі прийоми (різноманітна мотивна робота, варіантно-варіаційні принципи). Усвідомлення характерних рис музики Й. Гайдна на прикладі творів, що вивчалися в попередні роки та фрагментів нових творів. Програмність у симфонічній творчості: фрагменти симфонії «Сюрприз» (II ч.), «Прощальної» (I ч. або V ч. на вибір). Симфонія № 103 (повторення). Звукообразна сцена з ораторії «Пори року» – хор «Гроза» (III ч. «Літо»). Зразок камерно-інструментальної музики Й. Гайдна – квартет ор. 76 № 3 («Імператорський»), II ч. (тема і чотири варіації на незмінну мелодію сопрано остинато, яка стала гімном Австрії).

Охоплення **В. А. Моцартом*** усіх музичних жанрів свого часу, їх збагачення і новаторське трактування. Різноманітність та різноплановість тем і образів, виняткове мелодичне багатство музики. Стійкий інтерес до театру. Загальна характеристика оперної творчості. Опера-зингшпіль «Чарівна флейта» – перший музично-сценічний твір австрійською мовою. Жанр зингшпілю (український відповідник – співогра) як зразок національного австрійського музичного театру, в якому різноманітні музичні номери (сольні, ансамблеві, хорові, танцювальні та інструментальні) поєднуються з драматичною виставою. Казковий сюжет про боротьбу добра і зла. Яскраві музичні характеристики основних героїв: сил зла (Цариці ночі), сил добра (Зорастро), між якими розгортаються пригоди і боротьба за кохання принца Таміно і принцеси Паміни. Народнотипові додаткові комедійні персонажі – птахолов Папагено і його наречена Папагена.

Характеристика циклу **лірико-драматичної симфонії № 40 соль мінор В. А. Моцарта** – одного з найтрагічніших творів XVIII ст. Втілення напружених духовних пошуків людини епохи «бурі і натиску», складного руху її почуттів та думок. Гостро-драматичний характер I ч. (сонатна форма). Провідна роль ГП. Інтенсивний розвиток «мотиву зітхання» в усіх розділах I ч. Контраст мінорної ГП та мажорної ПП в Експозиції та зближення їх в Репризі (мінорний варіант побічної теми). Лірико-споглядальний характер музики Анданте – II ч. (сонатне алегро). Відсутність образного контрасту між ГП та ПП. Драматизація ГП на початку Розробки. Втілення яскравого образного контрасту в складній тричастинній формі Менуета. Порівняння елементів музичної мови героїко-драматичних крайніх розділів та пасторальної середньої (Трію). Образна та інтонаційна єдність напружено-драматичного фіналу з I ч. Камерний склад оркестру: струнні, дерев'яні духові та валторни.

Л. ван Бетховен* – один з духовних велетнів світової культури. Втілення гуманістичних ідеалів, високий морально-етичний модус творчості, демократичність ідей, натхненних боротьбою за справедливість у людському суспільстві. Різноманітність бетховенських образів: героїка і драматизм боротьби, глибокі філософські роздуми, духовні пошуки, діалог людини і природи, доброзичливий гумор. Л. ван Бетховен – видатний симфоніст, автор 9 монументальних симфоній, остання з яких має хоровий фінал на текст «Оди до радості» Ф. Шиллера (в наш час – гімн Євросоюзу). Картина всенародного піднесення та заклик до братерського єднання. Повторення симфонії № 5 і симфонічної увертюри «Егмонт». Відображення творчих пошуків та світоглядних засад у 32 фортепіанних сонатах. Глибокий драматизм, безперервність розвитку дії від першої частини до фіналу включно (динамічна крещендуюча форма), новаторське трактування сонатно-симфонічного циклу у фортепіанній сонаті № 14 *до-дієз мінор* «Місячній». Повторення фортепіанної сонати № 8 *до мінор* («Патетична»).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Й. Гайдн:

Симфонія № 94 «Сюрприз», фрагмент II ч. (3:00);

Ораторія «Пори року», хор «Гроза» з II ч. «Літо» (3:30);

Квартет ор. 76 № 3 («Імператорський»), II ч. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=qoWdtGUe5fc> (5:00)

(тема та 4 вар. на незмінну мелодію, що стала гімном Австрії).

В. А. Моцарт:

«Чарівна флейта»: <https://www.youtube.com/watch?v=cE64eIZi9Lw> Opera de Paris 2001: Увертюра (фрагмент – вступ та експозиція 2:30 – 5:47), I д.: арія Папагено № 2 (15:59 – 18:33); арія Таміно № 3 (21:51 – 25:29), квінтет № 5 (31:03 – 37:30); II д.: арія Цариці ночі № 14 (1:28:50 – 1:31:44); дует Папагено та Папагени – фрагмент 9-ї картини з Фіналу II д. № 21 (2:23:42 – 2:26:16).

Симфонія *соль мінор* № 40 (повністю).

Мотет «Ave Verum Corpus» <https://www.youtube.com/watch?v=wjAaU6LgTLs> хорова відеопартитура (3:30).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Л. ван Бетховен:

Симфонія № 9, IV ч. (тема радості) (3:00);

Соната для фортепіано № 14 *до-дієз мінор* «Місячна», фрагменти I ч.– III ч. (9:00).

Варіативний:

Й. Гайдн. Фрагменти з симфонії № 45 «Прощальної».

В. А. Моцарт:

Серенада № 13 *Соль мажор* для камерного оркестру «Маленька нічна музика», фрагменти I ч. та IV ч.;

Концерт для клавіру з оркестром *Ля мажор* II ч. (фрагмент);

Фантазія *ре мінор* для клавіру; 5:00. <https://www.youtube.com/watch?v=PI6nNrrZISM>;

Мотет «Ave Verum Corpus» (2:30).

Л. ван Бетховен:

Симфонія № 6 *Фа мажор* «Пасторальна», фрагменти II ч. «Сцена біля струмка»;

Соната для скрипки і фортепіано № 9 *ля мінор* «Крейцера», III ч.; (5:00).

Повторення раніше вивченого матеріалу:

Й. Гайдн. Провідні теми з симфонії № 103 *Мі-бемоль мажор*, сонат *Ре мажор* і *мі мінор*.

В. А. Моцарт. Провідні теми з симфонії № 40 *соль мінор*, сонати № 11 *Ля мажор*, I ч. та III ч., Реквієму (№ 2 *Dies irae* та № 7 *Lacrimosa*).

Л. ван Бетховен. Провідні теми з симфонії № 5 *до мінор*, сонати № 8 *до мінор*, увертюри «Егмонт».

Практичне музикування

Мотет «Ave Verum Corpus», хорова відеопартитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wjAaU6LgTLs> (3:30).

17.3. «Золота доба» українського класицизму. Творчість Г. Сковороди, М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського

Друга половина XVIII – початок XIX ст. – видатна сторінка української музики. Осередки розвитку української освіти – Глухівська школа, Києво-Могилянська та Острозька академії. Трагізм історичної ситуації та анексія українських музикантів Російською імперією. Композитори «золотої

доби» – М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель, Г. Сковорода. Розвиток жанрів *духовного хорового концерту, опери, симфонії, концерту, квінкету, сонати, пісні-романсу* в їх творчості.

М. Березовський*. Жанрова палітра творчої спадщини та трагічна доля митця. Хоровий концерт «Не отвержи мене». Літературна основа: окремі строфи 70-го псалма з Псалтиря, виконуваного під час Літургії на Страстному тижні. Трагічний, драматично насичений характер музики. Драматургія монументального чотиричастинного циклу: втілення гірких роздумів страждаючої людини (I ч.) та образів ворожих людині сил (II ч.), скорботна молитва про порятунок (III ч.) та гнівне звинувачення кривдників (IV ч.). Образний, темповий, ладотональний контраст між частинами. Дотримання принципів концертування, введення поліфонічних форм фугато в I та IV частинах, побудованих на інтонаційно споріднених темах (ритмічно-інтонаційна спорідненість фінальної теми фугато Фіналу з бетховенською «темою долі» з симфонії № 5). Соната для скрипки і чембало – перший український камерно-інструментальний твір великої форми (повторення матеріалу попередніх років). Нововіднайдені симфонії М. Березовського.

Д. Бортнянський*. Вагоме історичне значення життєтворчості митця. Внесок у розвиток оперних (6 опер), камерно-оркестрових («Концертуюча симфонія», квінтет, концерти для клавіру) та хорових (36 однокорних та 12 двохорних концертів, окремих частини Літургій) жанрів. Найяскравіші зразки творчості Д. Бортнянського. Двохорний концерт з оркестром «Тебе, Бога, хвалимо» *До мажор* («Те Деум») – сяючий, прославний характер музики (експозиція сонатного *allegro*), найпопулярніша «Многая літа». Хоровий концерт № 15 «Прийдіте, воспоім», Херувимська № 7 *Ре мажор* для чотириголосного хору *a cappella* (повторення). Життєствердний образний зміст інструментальних композицій Д. Бортнянського: Концертуюча симфонія *До мажор* у трьох частинах (на вибір), фрагмент з концертів для клавіру з оркестром (на вибір), соната *До мажор* (повторення). Жанр *Херувимської* у творчості Бортнянського (одночастинний молитвоспів, частина Літургії) – повторення. Херувимська № 7 *Ре мажор* для чотириголосного хору *a cappella* – яскравий зразок жанру. Контрастне зіставлення двох розділів: повільного мрійливо-світлого (куплетно-варіаційна форма) та швидкого урочисто-переможного (розширений період). Інтонації українського мелосу, мішана фактура (акордова з використанням імітацій).

А. Ведель*. Трагічна доля композитора. Творчий внесок у розвиток жанру хорового концерту. Трагедійний модус митця. Глибоко скорботний характер трьох повільних частин концерту «Доколе, Господи, забудеши мя», написаного на текст дванадцятого псалма. Втілення багатогранності людських почуттів, протистояння добра і зла. Близькість музичної мови до українських пісенних джерел: думи, козацьких жалібних маршів, ліричної пісні, побутового романсу. Інтонації козацьких дум у «Херувимській» (повторення).

Г. Сковорода* – філософ, поет і композитор. Багатогранність музичної творчості Г. Сковороди. Церковний пісенспів «Херувимська». Зразки пісні-романсу «Ой ти, птичка жовтобоко», «Стоїть явір над горою», «Всякому городу». Алегоричний зміст та музичні особливості пісень. Поєднання багатих традицій української ліричної пісні та ознак європейської професійної музики того часу. Поширення в народному середовищі (повторення).

Демонстраційний матеріал:

М. Березовський. Хоровий концерт *ре мінор* «Не отвержи мене во время старости», I – IV ч. (фрагменти). Весь концерт. Чоловіча хорова капела «Дударик». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=y47bShYkh7k> (10:15).

Д. Бортнянський. Херувимська № 7 *Ре мажор* (відеопартитура). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8IXR6w8ghZM> (4:47);

Херувимська № 7 *Ре мажор*, вик. Камерний хор «Воскресіння». Диригент: Євген Савчук URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HoUtdA7yD-E> (5:06).

Концертуюча симфонія *Ci-бемоль мажор* (фрагменти). Інструментування: В. Сіренко. Виконує Національний симфонічний оркестр України, диригент – Юрій Літун. URL: https://www.youtube.com/watch?v=L_V8EnKozYY (19:34);

«Многая Літа». URL : <https://www.youtube.com/watch?v=qZgEtFaxSNE&t=24s> (2:33).

А. Ведель. Хоровий концерт *фа мінор* «Доколе, Господи, забудеши мя», I – III ч. (фрагменти). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fhKzepDFZLc> (15:24).

Варіативний:

Д. Бортнянський. Арія Федеріко «Прощай, ангел мой бессердечный» з I д. опери «Сокіл». Виконує – Дмитро Фощанка. Диригент – Володимир Кожухар. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ZiWh9bmaFeM> (4:09).

М. Березовський. «Отче наш» відеопартитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=snycAT-a0oU> (1:29).

Повторення раніше вивченого матеріалу:

Д. Бортнянський. Хоровий концерт № 15 *Ре мажор* «Приїдіте, воспоім» (фрагменти), Соната *До мажор*, I ч.

Г. Сковорода. Пісні-романси «Ой ти, пташко жовтобоко», «Стоїть явір над горою», «Всякому городу нрав і права».

М. Березовський. Соната для скрипки та чембало (фрагменти).

Очікувані результати навчання за Модулем 17

Демонструє загальне розуміння поняття «*класицизм*», розповідає про його провідні художньо-естетичні принципи.

Називає прізвища видатних композиторів – представників доби Класицизму та їх основні твори.

Розуміє історичну роль видатних творців опер епохи класицизму К. В. Глюка та Дж. Перголезі.

Визначає характерні риси опери-*buffa* та основні принципи оперної реформи К. В. Глюка.

Виявляє поглиблене розуміння композиційних елементів опери: *увертюра, арія, речитатив, ансамбль, хор, сцена*.

Розуміє, що таке наскрізна музично-драматична сцена.

Коментує прослухані музичні твори, визначаючи їх образний зміст та засоби музичної виразності.

Демонструє загальне розуміння поняття «*віденська класична школа*».

Розуміє історичне значення творчості віденських класиків Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена.

Називає провідні музичні жанри та основні твори цих композиторів.

Характеризує жанри класичних сонати, симфонії, струнного квартету. Розповідає про спільні та відмінні риси цих жанрів.

Демонструє поглиблене розуміння будови класичного сонатно-симфонічного циклу, сонатної форми, форм рондо та варіацій.

Розповідає про склад класичного симфонічного оркестру та кожен з його 4-х груп.

Розрізняє за звучанням інструменти симфонічного оркестру.

Впізнає на слух та в нотному тексті провідні теми з вивчених творів Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена.

Здійснює елементарний аналіз нотного тексту з роз'ясненням ролі засобів виразності в межах навчальної програми.

Демонструє навички порівняльного аналізу музичних тем: порівнює їх образний зміст та засоби виразності.

Називає основні осередки розвитку української музичної культури та найвідоміших українських композиторів доби класицизму.

Знає основні музичні жанри доби українського класицизму та взірці творів у цих жанрах.

Розуміє історичне значення творчості М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, Г. Сковороди.

Дає визначення жанрам хорового концерту та пісні-романсу.

Пояснює принцип концертування, втілений у хорових концертах.

Аналізує образний зміст, будову, різні типи фактури в хорових концертах М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського.

Застосовує основні музичні терміни під час аналізу музичних творів.

Визначає на слух фрагменти вивчених творів М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, Г. Сковороди.

Виконує напам'ять або з нот обрані музичні фрагменти чи твори (пісні Г. Сковороди)

Орієнтується в комплексі характерних ознак музичних стилів класицизму:

1. Інтонаційно-мелодичний чинник. Розгорнені мелодичні побудови у мажорі та мінорі з чіткою диференціацією ладотональної основи, опора на пісенно-танцювальні елементи, превалююча квадратність у будові мелодії, яка сумується з кількох мотивів у фрази, речення, які складають провідний тип найпростішої форми доби класицизму – період. Мелодичні лінії переважно мають імпульс (початок) + розвиток + кульмінацію і завершення, які обрамлені яскравими кадансуючими зворотами. І хоч хроматизована мелодика інструментального типу, також зустрічається, все ж пануючим є гомофонно-гармонічний стиль, що викликає ущільнення та спрощення мелодичних ліній-тем, порівняно з мелізматично вишуканими вибагливими бароковими зразками. Багатство розгорнених тональних планів та принципи варіантно-варіаційних видозмін передбачають інтонаційно-мелодичні видозміни насамперед музичного матеріалу. Віртуозна вокальна техніка бельканто у опері набирає нових рис: позбавляючись типологізації, на перший план виступає індивідуалізація, характеристичність образів, їх психологічна достовірність.

2. Ладогармонічні особливості. Чітка диференціація мажору і мінору, розбудова повної діатоніки. Кристалізація тональної системи, панівний принцип тріади гомофонно-гармонічного стилю: T-S-D. Значення тональних планів, відхилень, модуляцій. Гармонія виконує насамперед функційну роль. Співвідношення між акордами витворюють гармонічну пульсацію. Збагачена акордика. Хроматизація. Остинатні «альбертієві» басы.

3. Ритмічні та динамічно-агогічні фактори. Чітко утримана єдина метрична пульсація. Типові ритмічно-фактурні моделі (рух тріолями, квартолями тощо). Поява *diminuendo* і *crescendo* (як винахід мангаймців), що змінюють динамічну картину творів, оскільки збільшилися можливості наростання та затухання гучності, що урізноманітнює звуковий ландшафт. Особлива роль мелізматична, яка виконує роль орнаментальних прикрас (класичні варіації отримали назву орнаментальні).

4. Характерні типи багатоголосся: переважає гомофонно-гармонічний склад при ведучому мелодичному голосі та акордовому супроводі. У хорових жанрах превалює хорально-акордова склад багатоголосся, хорові склади переважно 4-голосні і 8-голосні (хоровий концерт). Усталені склади ансамблевої музики (тріо, квартети, квінтети та ін.) виробляють нові паритетні умови багатоголосої співдії. Оркестрова музика локалізується на класичний симфонічний оркестр з чітко регламентованою диференціацією оркестрових груп та розмаїті камерні склади.

5. Провідні типи фактури – гомофонно-гармонічна з опорним басом, фігуративними середніми голосами та ведучим верхнім мелодичним голосом. Особливої ваги набирає фоново-фігуративний тип фактури (пасажі, арпеджіато тощо, зміни яких слугує засобом контрасту). На зміну бароковому контрасту приходять стадіальний, логічний розвиток музичної думки-теми, яка отримує трьохфазне фактурне вирішення: експозиційне-розробкове-завершально-каденційне.

6. Тембралістика та характерні виконавські склади. Стабілізація типового класичного складу симфонічного оркестру з почотвірними групами інструментів (наприклад, дерев'яні духові: флейти, гобої, кларнети, фаготи). Починається ера фортепіано, яке посідає принципове місце в сольній та камерно-інструментальній чи вокально-інструментальній музиці. Поглиблюється різниця у тембрально-динамічній площині між публічно-концертним (симфонія, увертюра, концерт) та камерним музикуванням (тріо, квартет).

7. Типові форми: сонатне allegro стає емблематичною класично-взірцевою формою, виокремлюючись у жанр сонати (переважно 3 частинної); стає основою симфонії та перших частин найрізноманітніших циклів. Класичні або орнаментально-фігуративні теми з варіаціями. Поширення набувають дво- і тричастинні форми (переважно репризні, наприклад, Менуети із серединним тріо) як складові циклічних побудов. Продовжує існування рондо, яке суміщається в синтезовані форми (рондо-соната). Усталюється класичний тип сольного концерту з подвійною експозицією. В опері залишаються провідними арії (форма da capo) та речитативи (secco і assompragnato), хоч значно посилюється роль ансамблів та хору, окремих сцен наскрізної будови.

8. Провідні жанри: симфонія, соната, струнне тріо, струнний квартет, сольний концерт; хоровий концерт. Розквіт жанру opera-buffa, реформа opera-seria.

9. Композитори – репрезентанти епохи класицизму: Л. Боккеріні, Дж. Перголезі, К. В. Глюк, Й. Гайдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетховен, Г. Сковорода, А. Ведель, М. Березовський, Дм. Бортнянський.

10. Мистецький номінал епохи викладач формує залежно від індивідуально поданого матеріалу за взірцем попередніх

Модуль 18. Музика епохи Романтизму. Видатні представники національних композиторських шкіл доби Романтизму (7,5 год.)

Зміст навчання

18.1. Характерні ознаки доби Романтизму в мистецтві

Романтизм – важлива епоха у світовій культурі, яка тривала впродовж усього XIX століття (близько 100 років) та пройшла стадії раннього, зрілого та пізнього періодів. Виникнення низки національних музичних шкіл та велика кількість їх представників з індивідуальними композиторськими почерками, об'єднаних не стильовими, а спільними мистецькими ідеями доби романтизму: 1) центральна ідея цієї епохи: національно-визвольна, патріотична, з найширшим спектром ідей та образів; розквіт національних культур з опорою на народні джерела та їх внутрішнє переосмислення; прагнення романтиків до національної та індивідуальної самобутності; 2) ідеї соціально-революційної боротьби; 3) лірико-романтична тематика; 4) теми стосунків між людиною і природою; 5) образи світу фантазії та казки; 6) тематика розчарувань, самотності, втечі від жорстокої дійсності, іронічно-саркастичне сприйняття; 7) духовна філософсько-релігійна, містична тематика.

18.2. Представники австро-німецького романтизму. Сторінками творчості Ф. Шуберта, Ф. Мендельсона, Р. Шумана, Р. Вагнера

Ранній романтизм в австро-німецькому ареалі представлений багатьма митцями, серед найвизначніших – Франц Шуберт, Карл-Марія Вебер та Фелікс Мендельсон.

Значення **Ф. Шуберта** для розвитку та становлення пісенного жанру. Пісенність як видова ознака композиторського мислення. Вокальні цикли композитора «Чарівна млинарка», «Зимовий шлях» (номери на вибір). Інструментальні мініатюри, серед яких виділяється жанр експромту та музичного моменту. Симфонічна музика. Незакінчена симфонія сі мінор – яскравий зразок романтичної симфонії. Характеристика виняткового двочастинного циклу. Співставлення образів трагічної дійсності,

самотності (I ч. – сонатна форма) та світлої нездійсненої мрії (II ч. – сонатна форма без розробки). Пісенний характер основних тем симфонії, їх перетворення в процесі музичного розвитку.

Ф. Мендельсон автор популярних ліричних фортепіанних мініатюр «Пісні без слів» (12 зошитів). Концерт для скрипки з оркестром мі мінор – один з перших взірців романтичного концерту з яскравим образним світом фантастики. Багата палітра творчості: музика до театральних вистав («Сон в літню ніч» В. Шекспіра, увертюра та «Весільний марш» з якої набули легендарної популярності). Композиторська, педагогічна, диригентська діяльність, внесок Ф. Мендельсона у просвітницьку та культурно-громадську ділянку.

К. М. Вебер – творець національної романтичної опери «Вільний стрілець» (повторення). Основа лібрето – старовинне народне оповідання про «чорного мисливця». Яскраве втілення в музиці національного колориту, відображення поезії народного життя (мисливський побут), лісової природи, народно-фантастичних образів. Зображення дикого розгулу диявольських сил у фантастичній симфонічній картині «Сцена у Вовчій долині» (2 картина II д.).

«Запрошення до танцю» (Блискуче рондо) – перший зразок романтичної концертної п'єсовальсу. Авторські програмні пояснення до твору. Втілення ліричної побутової сцени – блискучого балу та поетичного спілкування танцюючої пари. Тричастинна музична форма з рисами рондо. Діалогічна будова повільних Вступу та Коди (чергування «чоловічих» та «жіночих» реплік). Гірлянда різноманітних за настроєм вальсових епізодів в основній швидкій частині форми. Легка, запальна та блискуча тема, що звучить чотири рази, виконуючи функцію рефрену.

Р. Шумана* – представник зрілого романтизму, композитор, публіцист, диригент, педагог. Основна ознакою творчості – програмність. Цикли фортепіанних п'єс, об'єднані художньою ідеєю («Карнавал», «Метелики», «Нічні сцени», «Лісові сцени», «Дитячі сцени» тощо). Калейдоскопічна структура «Карнавалу», портретні характеристики. Р. Шуман – автор численних статей, в т. ч. «Поради юним музикантам».

Подорож сторінками творчості **Р. Вагнера**, представника пізнього романтизму, оперного реформатора. Стародавні народні легенди та міфи, що втілюють вічні проблеми життя – тематика опер Вагнера. Основні принципи реформи: заміна номерної будови великими наскрізними сценами; наближення вокальних партій до театральної мови (переважно декламаційна мелодика); розгалужена система лейтмотивів; провідна роль оркестру. Фрагменти опери «Лоенгрін». Скандинавський епос «Пісні про Нібелунгів» у тетралогії (4 взаємопов'язані опери) «Перстень Нібелунгів». Яскрава звукозображальність та колоритність, розмаїття лейтмотивів. «Політ валькірій» (антракт до II дії другої опери «Перстня» «Валькірії»). Провідна роль збагаченого оркестру (почетвірний **склад**), прийоми *divisi* та введення нових нетипових духових інструментів.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ф. Шуберт. Вокальна балада на сл. Й. В. Гете «Вільшаний король» повторення.

Ф. Шуберт. Молитва «Ave Maria» Джессі Норман. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=do5ZmQQM8AE> (7:07).

Ф. Шуберт. Експромт ор. 90 № 4 *Ля-мажор* Д. Цифра з відеоклавіром. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wiItfkeks8> (7:36).

Ф. Мендельсон. Увертюра з музики до комедії В. Шекспіра «Сон в літню ніч» ор. 61 з відеорядом-ілюстраціями тем: містична тема Ельфів; Королівська фанфарна тема, Тема кохання, Тема віслюка (6:45).

Ф. Мендельсон. Весільний марш, оркестр Берлінської філармонії, диригент – Клаудіо Аббадо. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0Oo4z37OUEI> (3:00);

або оркестр Гевандхаузу (Ляйпціг), диригент – Курт Мазур. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=z85QVFf3-2M> (6:00).

Ф. Мендельсон. Концерт для скрипки з оркестром e-moll op. 64 № 2 1 ч. – *Ісаак Стерн*, диригує *Юджін Орманді*, Філадельфійський оркестр. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=vNUEAQESVrA> ;

2 ч. – *Анна-Софія Муттер*, диригує – *Курт Мазур*, оркестр Гевандхаузу. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=4ltLfwORSg>

3 ч. – *Яша Хейфец*, диригує – *Гвідо Кантелі*, оркестр Ньюйоркської філамонії. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FmcB8II9Wts>

К. М. Вебер. «Запрошення до танцю». Ноти. Виконує Алісія де Ларроча. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=XyQfZL_VO-o (8:02).

Р. Шуман. Вибрані п'єси з «Карнавалу»: «П'єро», «Арлекін», «Евзебій», «Флорестан», «Кіаріна», «Естрелла», «Шопен», «Паганіні».

Р. Вагнер. Вступ до опери «Лоенгрін» з кліпом. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=gZCsG59KhyA> (8:58).

Р. Вагнер. Антракт до III дії з опери «Лоенгрін». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=2DzTevEaWKQ> (3:25).

Р. Вагнер. Клич Валькірії у вик. Соломії Крушельницької (2:05). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=U6Ms3_LBe-o.

Варіативний:

Ф. Шуберт. Молитва «Ave Maria» у вик. Робертіно Лоретті. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=R_0LgSFhKZ4 (5:03).

Ф. Шуберт, сл. Л. Рельштаба. «Ранкова серенада».

Ф. Шуберт. Окремі номери з вокальних циклів «Чарівна млинарка», «Зимовий шлях» (на вибір).

К. М. Вебер. Фрагменти з опери «Вільний стрілець» (повторення), диригує – Г. фон Караян. Увертюра. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7ki0uNJQCII> (3:06).

Хор мисливців. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CvZSASwQSL0> (2:21);

Вальс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6o676Qw7CEQ> (1:30);

Каватіна Агати. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iUwy7jYODwY> (4:50);

Арія Макса «Через ліси, через луки». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=sNn2nPa8CC4> (4:30);

Сцена виливання чарівних куль у Вовчій долині. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=9_pRfJHuGQw (17:00).

Ф. Мендельсон. Музика до комедії В. Шекспіра «Сон в літню ніч» op. 61, відеопартитура (12:10).

Ф. Мендельсон. Весільний марш, оркестр Гевандхаузу (Ляйпціг), диригент – Курт Мазур. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=z85QVFf3-2M> (6:00).

Р. Вагнер. Політ Валькірій з тетралогії «Перстень Нібелунгів» (опера «Валькірія» кліп-аніме. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=I8OFVxwv1qI> (5:05).

Самостійно:

Переглянути м/ф Студії Волта Діснея до музики Ф. Шуберта «Аве Марія». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=zIvuLzIV97M> (6:31).

К. М. Вебер. Порівняти кілька трейлерів і тізерів з різних постановок «Вільного стрільця», К. М. Вебера, аргументувати свій вибір. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=A_U9li-uFes

<https://www.youtube.com/watch?v=W73Eu3Pim5Y>

<https://www.youtube.com/watch?v=AZTpGPegUCE>

<https://www.youtube.com/watch?v=11c3BKsO8VY>

<https://www.youtube.com/watch?v=H99FR1KoJXg>

<https://www.youtube.com/watch?v=Osy8zDvPyfQ>

<https://www.youtube.com/watch?v=of9SFcgQxBw>

Ф. Мендельсон. «Весняна пісня» у мультиплікації В. Діснея. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=I7Tx24MAdhI> (5:44).

Р. Вагнер. «Сходження богів на Валгаллу» з опери «Золото Рейну» або «Світанок.

Подорож Зігфріда по Рейну» з опери «Сутінки богів» або «Шелест лісу» з опери «Зігфрід»

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aKeLfbiVK4M> (10:00).

Р. Вагнер. Жалібний марш «Смерть Зігфріда» з опери «Сутінки богів». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=oOdMhOgWzog> (6:57).

II семестр

Модуль 18 (продовження). Музика епохи Романтизму.

Видатні представники різних національних композиторських шкіл доби Романтизму

Зміст навчання

18.3. Італійський музичний романтизм. Н. Паганіні. Огляд оперної творчості: Дж. Россіні, В. Белліні, Г. Доніцетті, Дж. Верді

Ніколо Паганіні – видатний італійський скрипаль, легендарний художник-трибун. Яскраво романтична палітра творчості Паганіні. Провідні жанри – каприс, варіації, концерт.

Особливе місце оперного театру в суспільному житті Італії. Вагомий внесок італійських оперних композиторів у національно-визвольну боротьбу італійського народу в період Рісорджіменто. Найвищий розквіт вокального мистецтва *bel canto* в XIX ст. Жанрові різновиди італійської опери першої половини XIX ст. у творчості В. Белліні, Г. Доніцетті та Дж. Россіні: *opera-seria*, *semi-seria*, комічна опера. Опері Дж. Верді – вершина в розвитку італійського та світового оперного мистецтва. Відданість національним традиціям, опора на народно-пісенну та побутову музику. Основні жанри: героїко-патріотичні, мілітарні опери, лірико-психологічні драми, «чорні опери» – трилери. Сторінками оперної творчості Дж. Верді: найпопулярніші хіти з його творів.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Н. Паганіні. Концерт для скрипки з оркестром № 2, III ч. «Кампанела», вик. Девід Гарретт.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tyiN8f5W59U> (6:15).

Н. Паганіні. Концерт № 1 для скрипки і оркестру. Експозиція Allegro Maestoso з фрагментами серіалу «Паганіні». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MPd02mEtD4o> (3:19).

В. Белліні: «Casta Diva» з «Норми» Марія Каллас. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=s-TwMfgaDC8> (7:14).

Г. Доніцетті. «Una Fortiva lagrima» з «Чарівного напою» Лучано Паваротті. URL:

<https://natali-ya.livejournal.com/1860924.html> (6:13).

Дж. Россіні. Арія Розіни з опери «Севільський цирульник». Марія Каллас. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=kG0BIOgl-aQ> (7:17).

Дж. Верді. Молитва «Va pensiero sull'ali dorate» з III дії опери «Набукко» – гімн Італії. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=MBYmhYxEvUM> (6:27). або

постановка Віденської опери – адаптація молитви до єврейського голокосту фашистами, де хор тримає портрети замордованих в концтаборах людей. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IURdgP5eBFY> (4:47).

Дж. Верді. Марш з опери «Аїда», постановка Арена ді Верона. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=VyUksPIO6Go> (9:02).

Дж. Верді. Пісенька Герцога «La donna è mobile» з опери «Ріголетто» Анатолій Солов'яненко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Sv6bi-7kq8U> (2:15).

Варіативний:

Дж. Россіні. Увертюра з опери «Сорока-злодійка», диригент – Томас Бекхем, Лондонський королівський оркестр. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CJiiBq8UnIY> (10:11)

Дж. Россіні. Увертюра з опери «Вільгельм Телль». Диригент – Клаудіо Аббадо. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tJoDL1cSRjM> (3:06) або кольорова анімована 3D партитура.

Дж. Россіні. Віртуозний ансамблевий фінал I дії опери «Італійка в Алжирі». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gx1J88LfSug> (3:08).

Дж. Верді. Фрагменти опери «Набукко». Увертюра з відеопартитурою. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=y8p-ZihcTdg> (7:48).

Пророцтво Захарії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kFHxofpyFs8> (перші 4:00).

Заключний хор і сцена смерті Абігейль постановка Київської опери, Абігейль – Людмила Монастирська. Повний перегляд опери-фільму «Набукко» Театру «Ла Скала» – диригент Рікардо Муті. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1iX4HPVW-wI> (2:19:43), (від 1:56:00 до 2:02:38 – разом 6:38).

Дж. Верді. Застольна пісня-вальс з опери «Травіата». Пласідо Домінго і Тереза Стратас <https://www.dailymotion.com/video/x3nz3gj> або трейлер за фільмом Франко Дзефіреллі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k-1mRjN7clY> (2:20), (3:01).

Самостійно:

Переглянути оперу Дж. Россіні. Опера «Попелюшка» (Cenerentola) – розбір та перегляд фрагментів опери. Увертюра до «Попелюшки» та відеоекскурсія театром «Ла Скала». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5IDUpCeBNH0> (7:39). Режисер-постановник, сценографія, костюми: Жан-П'єр Понеллі (Jean-Pierre Ponnelle); музичний директор постановки і диригент: Клаудіо Аббадо (Claudio Abbado); чоловічий хор і оркестр театру «Ла Скала» (La Scala, Milano).

18.4. Представники польського та угорського зрілого романтизму. Творчість Ф. Шопена і Ф. Ліста

Ф. Шопен* – перший представник яскраво національного стилю в музиці. Опора на народні джерела та прояви ладоінтонаційних, ритмічних, тембральних особливостей польського пісенно-танцювального фольклору, які поєднані з піднесеним романтичним ліризмом. Ф. Шопен – поет фортепіано в музиці. Жанр мініатюри як провідний в творчості митця. Жанри національного походження: мазурки, полонези, балади; лірико-побутового плану: вальси, ноктюрни; імпровізаційні жанри: етюди, прелюдії, експромти (повторення).

Ф. Ліст* – представник угорської національної школи. Піаніст, диригент, публіцист, музично-громадський діяч. Вагомий внесок Ліста в справу розбудови національної музичної культури та великий вплив на розвиток світової музики. Провідні принципи творчості – програмність, синтез мистецтв: втілення образів літератури, живопису, скульптури, народних легенд тощо. Ліст як родоначальник нових жанрів (симфонічної поеми, рапсодії, легенди, сонати-фантазії). Героїчна тема національно-визвольної боротьби угорського народу, революції 1848 – 1849 рр. у рапсодії № 15 («Ракоці-марш»). Ліст як палкий пропагандист творчості композиторів різних країн, що втілено в жанрах численних транскрипцій і парафраз. Монументальні програмні фортепіанні цикли. «Великі етюди за Паганіні» – зразок блискучого концертно-віртуозного піанізма Ф. Ліста, головна риса якого – оркестральне трактування інструмента. Ліст і Україна.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ф. Ліст. Великі етюди по Паганіні, № 6 «Кампанела», вик. Ланг Ланг. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cIxGUAnj46U> (5.07).

Ф. Ліст. «Думка» 3 частина з циклу «Колосся Воронинець» (Glances de Voronince S294)-варіації на тему «Віють вітри, віють буйні» з відеопартитурою. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3M0oe9QDtJM> (з 13:30–16:17)

Ф. Ліст. «Хоровод гномів» Дьордь Цифра. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Fl7Egby-qCI> (2:29).

або Етелла Чуприк (лауреат гран-прі конкурсу Ф. Ліста). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DNqWo31xrk> (2:23).

Ф. Ліст. Угорська рапсодія № 2 Кольорова рухома 3D партитура (модель Берна Крюгера). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m6xWGVhZl1g&list=RD2PFpgXym4T8&index=7> (8:58).

Ф. Ліст. Рапсодія № 15 («Ракоці-марш»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vobeVtLWPXc> (4:45).

Варіативний:

Ф. Ліст. Етюд «Мазепа» з циклу «Трансцендентальні етюди», Еміль фон Зауер (учень Ф. Ліста) запис 1925 р. URL: https://www.youtube.com/watch?v=qHjU0aj7J_k (6:02).

Ф. Ліст. Рапсодія №2 Дьордь Цифра (фортепіано). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fnChH3cFPnY> (9:15) з відео 2 частини (фрішка).

<https://www.youtube.com/watch?v=KHEpLz8CwA> Відеоклавір (10:00).
<https://www.youtube.com/watch?v=E9S2CfDwNAg>.

Основний:

Ф. Шопен. Вальс № 1 *Es-dur* Grande Valse Brilliante. Любка Колесса. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JsQw521wwrs> (4:03).

Ф. Шопен. Ноктюрн *cis-moll* на трейлер з фільму Романа Поланського «Піаніст». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UVXyZeYN5yY> (3:43).

Ф. Шопен. Прелюдія *мі мінор* № 4 відеоклавір URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BgQmSVE60XE> (2:04).

Ф. Шопен. Прелюдія № 20 *до мінор*. Мауріціо Полліні. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_WVDGxWh7b0 (1:45).

Ф. Шопен. Експромт-фантазія з відеоклавіром кольорової графічної рухомої партитури. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=APQ2RKECMW8> (5:09).

Ф. Шопен. *Larghetto* II ч. Концерту № 2 *f-moll* для ф-но з оркестром. Артур Рубінштейн <https://www.youtube.com/watch?v=nhZm-vr4QZo> (9:16).

Варіативний:

Ф. Шопен. Вальс *cis-moll*. Елісо Вірсаладзе. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tRWQZoAkACE> (2:27).

Ф. Шопен. Ноктюрн ор. 27 № 2 *Des-dur*. Артур Рубінштейн.

Ф. Шопен. Прелюдія № 15 *Ре-бемоль мажор* відеоклавір. Володимир Горовіц URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Sh03YXzvDF4> (5:08).

Ф. Шопен. Остання Прелюдія № 24 *h-moll*. Олександр Слободяник. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HINM0EfYdEg>

Ф. Шопен. Балада №1 *g-moll*. Артур Рубінштейн. Відеоклавір. URL: https://www.youtube.com/watch?v=gADM4fWZ_u0 (9:01).

або Артуро Бенедетті Мікелянджело. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X45xLfQGХаA> (9:24).

Ф. Шопен. Концерт для фортепіано з оркестром №1 *e-moll* I ч. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gilNaeUsPNQ> (7:05).

Larghetto II ч. Концерту №2 f-moll для ф-но з оркестром. Артур Рубінштейн. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=nhZm-vr4QZo> (9:16).

Самостійно:

Переглянути з батьками художній фільм Романа Полански «Піаніст» («Золота гілка» Канського фестивалю, 2002) з музикою Ф. Шопена про долю піаніста Шпільмана під час Другої світової війни. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=A1AaTZMYuxo> (2:28:40).

Ф. Шопен. «8 Levels of Chopen» – для піаністів. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ekdB3ANrxcsk> (5:43).

Прослухати низку етюдів Ф. Шопена та надати власні програмні назви (для піаністів):

Етюд *C-dur* Op.10 № 1 «Океан». Мауріціо Полліні. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=WwHgeDPkts> (1:57).

Етюд op.10 № 12 *c-moll* «Революційний». Мауріціо Полліні з відеоклавіром. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=w2vLEQno9Ks> (2:48).

Етюд *C-dur* Op. 25, № 11 «Зимова завірюха». Олександр Слободяник. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FO-StZdt44Y> (4:39).

Етюд *As-dur* Op. 25 № 1 «Еолова арфа». Любка Колесса. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=PZf1_IGiPeM&list=RDIGd5wallkb0&index=3 (2:38).

Етюд *f-moll* Op. 25 № 2 «Бджоли». Любка Колесса. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=P5jHrA1PBbU&list=OLAK5uy_nzDQeJPmV_UTfOio5VdLhvrwd12-BI9PY&index=12 (1:27)

Етюд Op. 25 № 5 *cis-moll*. «Вихори метеликів». Любка Колесса. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=GnBjJ_CRTQ&list=OLAK5uy_nzDQeJPmV_UTfOio5VdLhvrwd12-BI9PY&index=16 (1:03).

Етюд *Ges-dur* Op. 25 № 4 «Чорноклавішний». Артур Рубінштейн. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=aL2X5snSrRk> (2:00).

Етюд *e-moll* Op. 25 № 5 «Неспівпадаючі ноти». Артур Рубінштейн. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=aL2X5snSrRk> (2:07).

Ф. Ліст. «8 Levels of Liszt» для піаністів (8:17).

18.5. Сторінками французької оперної та інструментальної музики XIX століття.

Ж. Бізе, К. Сен-Санс

Жанр «ліричної опери» з посиленою лірико-любовною тематикою та яскравою жанрово-побутовою і екзотичною лініями. Подорожі сторінками опер Жоржа Бізе. Лірична арія Надіра з опери «Шукачі перлин» Ж. Бізе. Увертюра, хабанера та куплети тореадора з опери Ж. Бізе «Кармен».

Палітра інструментальної музики Каміля Сен-Санса. «Карнавал тварин» (повторення). «Інтродукція та рондо-капричіозо» для скрипки з оркестром.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Ж. Бізе. «Кармен»:

Увертюра (з лейтмотивом Кармен), дир. Джеймс Левін, Метрополітен-опера. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=PQI5LtRtrb0> (3:58).

І д. Хабанера Кармен: Еліна Гаранга, диригент – Янник Незе-Сеген. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=K2snTkaD64U> (4:33).

ІІ д. Куплети Тореадора (на вибір).

Ж. Бізе. Арія Надіра з опери «Шукачі перлин» Пласідо Домінго. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-XwO6x18fic> (3:36).

К. Сен-Санс. Інтродукція та рондо-капричіозо для скрипки з оркестром. Яша Хейфец.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9xdpru1Jf-o> (8:22).

Варіативний:

А. Адан. Балет «Жізель». Па-де-де Жізелі та Альбера з II д. (соло альтя). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=ql3o-1eSdbQ> (5:11).

Ж. Масне. Елегія. Пласідо Домінго. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=gsgUREO7t0o> (3:14).

Ж. Масне. «Медитація» оркестрова інтермедія, 1 картина з опери «Таїс», Renaud Cаруçon (скрипка), Anne-Sophie Bertrand (арфа). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wO5gG8c7Udc> (6:05).

18.6. Чеські композитори-романтики Б. Сметана і А. Дворжак

Бедржих Сметана та Антонін Дворжак – представники чеської композиторської школи.

Б. Сметана* – композитор, диригент, піаніст, педагог, публіцист, та громадський діяч. Багатостороння патріотична діяльність композитора. Родоначальник більшості жанрів чеської професійної музики. Яскраво-національний характер творчості. Зв'язок опер, симфонічних, камерних та фортепіанних творів з національно-визвольною тематикою. Народно-пісенна та танцювальна основа в опері «Продана наречена». Увертюра, побудована на темах з опери та народні масові танцювальні сцени. Симфонічна поема «Влтава» з циклу симфонічних поем «Моя батьківщина». Оспівування повноводної Влтави як символу чеської землі та волелюбного народного духу. Авторська літературна програма та програмні вказівки в партитурі. Рондоподібна вільна музична форма поеми. Наспівний характер теми Влтави (рефрен) та її оновлення протягом твору. Програмний зміст епізодів.

А. Дворжак* – яскравий композитор-романтик, диригент, педагог, послідовник Б. Сметани, творець національної чеської симфонії. Широке коло образів творчості. Об'ємна творча спадщина у різних жанрах: опери, симфонії, широке коло образів: народний побут, національна героїка, природа, легенда, казка, лірика, тощо. Використання жанрових, ладоінтонаційних, ритмічних особливостей народної музики – чеської, моравської та інших народів. Відтворення особливостей афро-американського та індіанського фольклору в симфонії «З Нового світу» (повторення). Яскраве розкриття в 16-ти «Слов'янських танцях» спорідненості музичних культур слов'янських народів. Втілення рис української думки в складній тричастинній формі ліричного танцю № 2 мі мінор ор. 72 та ритмічних особливостей чеського танцю фуріанта в енергійному, сповненому стихійної сили танцю № 8 соль мінор ор. 46.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Б. Сметана. «Влтава» диригент – Г. фон Караян. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=ZWFwtMWFLdc> (13:00).

«Продана наречена». Увертюра (відео-партитура) URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=CeyYcRjj9Yw> (6:30).

«Продана наречена». Фінал I дії (полька і хор). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=_18RBnfoE74&t=160s (6:20).

А. Дворжак. Слов'янській танець мі мінор ор. 72 № 2 (Думка), відеопартитура URL:

https://www.youtube.com/watch?v=F2hfg_miBkU (5:09).

Слов'янській танець соль мінор ор. 46 № 8. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=WIywT8fKVZA> (4:06), для симфонічного оркестру.

Варіативний:

Б. Сметана. «Продана наречена». Сцена і фуріант з II дії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3zeiCbphx3Y> (2:11).

А. Дворжак. Слов'янській танець мі мінор ор. 72, № 2 («Думка») для фортепіано в 4 руки М. Аргеріх та Жанія Аубакірова. URL: https://www.youtube.com/watch?v=1JsTPb_jw3c (4:12).

А. Дворжак. «Слов'янські танці» ор. 72, № 2 мі мінор («Думка») диригент – Г. фон Караян, оркестр Берлінської філармонії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xG-SxJl4b5g> (5:01).

А. Дворжак. Слов'янській танець мі мінор ор. 46, № 2 (Думка) для симфонічного оркестру URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vWOWZLYYQjA> (4:40).

А. Дворжак. «Слов'янські танці» ор. 72, № 2 мі мінор «Думка», Іцхак Перельман, Йо Йо Ма, диригент – Серйо Озава. URL: https://www.youtube.com/watch?v=mkY_IbK43EI (5:11).

Практичне музикування

Колективна імпровізація ритмічного супроводу до Слов'янського танцю ор. 46 № 8 *соль мінор* А. Дворжака.

18.7. Представник скандинавського романтизму Е. Гріг

Едвард Гріг* – видатний представник норвезької композиторської школи. Яскравий, глибоко національний стиль композитора. Розмаїття образів, пов'язаних з головною темою Батьківщини: північна природа, легенди і казки, звичаї рідного краю, його минуле і сьогодення. Лірико-романтична забарвленість музики, вислів особистих почуттів і поетичних індивідуальних станів. Вплив норвезького танцювального (халлінг, гангар, спрінгар), інструментального (гірські пастуші награвання – куллоки, гра народних капел – весільні марші) та пісенного фольклору (пісні скальдів, балади) на ладогармонічні, мелодичні та ритмічні особливості музики Гріга. Провідні жанри – фортепіанні та вокальні мініатюри. Поетичні сторінки «Ліричних зошитів» (повторення). Замальовка сцени народного життя в концертно-віртуозній п'єсі «Весільний день у Трільхаугені». Шедеври вокальної лірики «Лебідь» та «Серце поета». Широка палітра образів у фортепіанному концерті ля мінор та двох сюїтах з музики до драми Г. Ібсена «Пер Гюнт» (повторення).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Е. Гріг. «Весільний день в Трільхаугені». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=gq83dUB37rI> (6:15).

«Лебідь» на сл. Г. Ібсена URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9UtDmIyYnlU> (2:55).

«Серце поета» на сл. Г. Х. Андерсена, Б. Гмиря. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=r57ltKuKnNU> (2:01).

Варіативний:

Е. Гріг. «Серце поета». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zXrftvNIKg0> (2:10).

Е. Гріг. Ноктюрн ор. 54 № 4 у перекладенні для симфонічного оркестру. Лондонський симфонічний оркестр з пейзажним відеокліпом. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=na-tVxxYbR0> (4:06).

Фрагменти Концерту для фортепіано з оркестром ля-мінор (вступ і ГП – поклик і пісня скальда) частини з сюїт «Пер Гюнт», окремі п'єси з «Ліричних зошитів».

Практичне музикування

Співати романс «Лебідь» на сл. Г. Ібсена.

18.8. Творчість українських композиторів доби Романтизму. П. Ніщинський, С. Гулак-Артемівський, М. Колачевський, М. Вербицький, Д. Січинський

18.8.1. Пісенно-хорова музика українського романтизму. Українська пісня-романс як внесок у світову музичну скарбницю. Пісенна творчість Владислава Заремби («Дивлюсь я на небо», «Повій вітре на Україну», дует «Де ти бродиш, моя доле»), мистецькі пісні-романси на слова українських поетів: «Така її доля» Т. Шевченка, «Стоїть гора високая» Л. Глібова (повторення), «Взяв би я бандуру» М. Петренка, «Ніч яка місячна» М. Старицького.

Розквіт хорової музики, її значення для становлення національної самосвідомості. Патріотичний хоровий рух. Поширення хорових співочих товариств та їх просвітницька діяльність. Кращі зразки української хорової музики XIX століття: Г. Гладкий «Заповіт» на сл. Т. Шевченка; М. Вербицький «Ще не вмерла Україна» (повторення), «Верховино, світку ти наш». Жанр кантати. Д. Січинський «Лічу в неволі» на сл. Т. Шевченка, **М. Вербицький*** «Заповіт». Духовна хорова музика українських композиторів-священників.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Солоспіви:

В. Заремба, сл. М. Петренка. «Дивлюсь я на небо», Анатолій Солов'яненко. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=upTri-oosYM> (3:30).

В. Заремба, сл. М. Писаревський. «Де ти бродиш, моя доле», Марк Рейзен, Іван Козловський: кліп з к/ф «Сліпий музикант». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qqnYqlvKXi8> (6:02).

«Стоїть гора високая» на сл. Л. Глібова, Анатолій Солов'яненко, Нац. заслуж. капела бандуристів України. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Fcg9f4EdYJ0> (4:10).

Хори, кантати:

Хори на слова Т. Шевченка:

«Реве та стогне» (повторення), «Думи мої», І Всесвітня капела бандуристів – віртуальний запис. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=v-46tRDsAUg> (4:52).

Г. Гладкий. «Заповіт», Борис Гмиря, капела «Думка» на відеоролик з фільму «Сон». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=fd56_ILVAF0 (5:02).

М. Вербицький, сл. П. Чубинського. Гімн України (повторення).

М. Вербицький. Пасхальний концерт «Ангел вопіяше», відеопартитура. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=_fMDKZuyVrQ (4:40).

Д. Січинський, сл. Т. Шевченка. Кантата «Лічу в неволі», відеопартитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IPE5u0nIEiA> (8:42).

Варіативний:

Солоспіви:

«Взяв би я бандуру» на сл. М. Петренка, бандурист Василь Литвин, розповідь про пісню. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MnOweptYjWo> (4:00).

«Ніч яка місячна» на сл. М. Старицького, Борис Гмиря. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=En7TsomfE5A> (3:16).

В. Матюк, сл. І. Мидловського. «Родимий краю» Соломія Крушельницька з останнього концерту примадонни 1951 року. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iLejj15z6V8> (2:48).

Д. Січинський, сл. К. Малицької. «Чом, чом, чом, земле моя». Дмитро Гнатюк та капела бандуристів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hhOg9DUihRA> (повторення) (3:56);

або сучасна інтерпретація: канадська вокальна формація «OTAVA». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=YAQJ93OeITw&list=RDGMEMMib4QpREwENw3_jAc0YgNw&index=2 (2:41).

Хори, кантати:

М. Вербицький. «Верховино, світку ти наш» у обр. Д. Задора. Закарпат. народ. хор. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IAgTn6lxcW8> (4:17).

М. Вербицький, Т. Шевченко. «Заповіт». URL: <https://www.facebook.com/shpalta.media/videos/347065843284810/> (5:17).

Самостійно:

Документально-ігровий фільм «Серце запалене любов'ю» про М. Вербицького. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=2684637225170332> (33:35).

Відео-лекція про М. Вербицького Л. Кияновської. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8k51N7LcmRo> (1:08:32).

Практичне музикування

Провести мініконкурс інтерпретацій аранжувань кращих зразків української мистецької пісні-романсу (вокальна чи інструментальна обробка): солоспіви.

18.8.2. Музично-сценічні жанри романтичної епохи в Україні. Розвиток українського театру та роль музики у ньому. Музика до театральних вистав. П. Ніщинський. Музика до драми Т. Шевченка «Назар Стодоля» 2 дія «Вечорниці». Жанр співогри. І. Котляревський «Наталка Полтавка» в інструментовці М. Лисенка (повторення). Музика в театрі корифеїв. Марко Кропивницький – драматург і автор музики до театральних вистав. Розвиток української опери. С. Гулак-Артемівський. «Запорожець за Дунаєм» (повторення). Музично-сценічна творчість М. Вербицького, А. Вахнянина – опера «Купало», Д. Січинського – «Роксоляна» (фрагменти на вибір).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

П. Ніщинський. Хор з музики до драми Т. Шевченка «Назар Стодоля» 2 дія «Вечорниці» – «Закувала та сива зозуля». Кадри з х/ф «Назар Стодоля» (пост. В. Івченко, к/ст. О. Довженка, 1954). URL: https://www.youtube.com/watch?v=UcfkU2u_j70 (2:45).

Музична картина «Вечорниці», відеопартитура. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rHXZbCz5AWA> (16:52).

І. Котляревський. «Наталка Полтавка» з оркестровою М. Лисенка: к/ф Івана Кавалерідзе 1930 р. Солісти: Марія Вольгемут-Литвиненко, Іван Паторжинський, Іван Козловський. URL: https://www.youtube.com/watch?v=p_sacpzQ8uc (1:12:00).

М. Кропивницький. «Соловейко». Бела Руденко з хором. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Kdmxv0Y69R4> (3:45).

або Євгенія Мірошніченко з оркестром. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ubS_WpRE-ag (4:48).

С. Гулак-Артемівський. «Запорожець за Дунаєм» х/фільм-опера. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uAKu9TorgxE> (1:33:16).

Арія Андрія з хором III дія відеопартитура. URL: https://www.youtube.com/watch?v=NQePP_31fYY (5:31) або у вик. І. Козловського, URL :

https://www.youtube.com/watch?v=_Gm1YkRQeck, вик. А. Солов'яненка, URL : <https://www.youtube.com/watch?v=n-OuUWUms8U>.

Д. Січинський. Опера «Роксоляна» (фрагмент на вибір) Канадський симфонічний оркестр (м. Торонто); Український оперний хор; Солісти: Роксоляна Росляк, Корнеліус Оптоф (Cornelius Orthof), Галина Колесник. оркестровка – Мар'яна Кузана, диригент – Володимир Колесник. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B7mzxjKWCR8> (2:13:16).

18.8.3. Українська інструментальна музика романтичної доби. Поширення практики домашнього музикування, що викликало появу численних творів у камерно-інструментальних жанрах: танцювальних сюїт-в'язанок, програмних п'єс, варіацій, сонат тощо. Оригінальні зразки у творчості Олександра та Іллі Лизогубів, Василя Витвицького, Миколи Колачевського («Романс»), Остапа Нижанківського («Вітрогони»), львівського Франца-Ксавера Моцарта-молодшого (Варіації на українську тему «У сусіда хата біла») та ін. Один з яскравих віртуозів-романтиків – «другий Паганіні» – Кароль Ліпінський, автор блискучих концертних п'єс, концертів для скрипки.

Симфонічний жанр представлено «Українською симфонією» композитора чеського походження Ернста Ванжури, Симфонією М. Овсяника-Куликовського, 11 одночастинними симфоніями М. Вербицького, «Українською симфонією» М. Колачевського (повторення) та Симфонією *соль мінор* В. Сокальського.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

О. Нижанківський. «Вітрогони» у перекладенні для флейти і оркестру. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=tD-WS2eytUc> (4:00).

О. Лизогуб. Варіації на тему «Ой, у полі криниченька» Михайло Степаненко. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=FqjxslVVIQY> (від 20:54 до 25:00 – разом 4:46).

І. Лизогуб. Соната для віолончелі. Вадим Червов. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=VV7_RHYNy90 (перші 3:00 – повне звучання твору 11:00).

М. Овсяник-Куликовський. Симфонія *соль мінор*, провідні теми симфонії – попури А.Ковтач. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wjI-XXdI9V4> (1:40).

М. Вербицький. Симфонія № 7 *ЛЯ мажор*, симфонічний оркестр Чернівецької обл. філармонії ім. Д. Гнатюка, диригент – Йосип Созанський. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=N0DMVfkHC-g> (5:40).

Додатковий:

М. Овсяник-Куликовський. Симфонія *соль мінор*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wjI-XXdI9V4> (повне звучання 25:38).

відеоклавір. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=a0XMzIPL9FM>

М. Вербицький. Оркестрова сюїта: Коломийка і Мазур. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Ime_cDzDqfw (повторення) (3:14).

М. Вербицький. Симфонія № 1 *РЕ мажор* симфонічний оркестр Чернівецької обл. філармонії ім. Д. Гнатюка, диригент – Йосип Созанський. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=a0VrfyQYoYw;>

[https://www.youtube.com/watch?v=IqEMp6p3lhc.](https://www.youtube.com/watch?v=IqEMp6p3lhc)

18.9. М. Лисенко – основоположник національного стилю української музики, найвидатніший представник українського романтизму

Микола Лисенко* – видатний український композитор доби Романтизму, засновник національного музичного стилю, піаніст, диригент, вчений-фольклорист, педагог. Активна суспільно-громадська діяльність М. Лисенка, спрямована на розбудову національної музичної культури та збереження і розвиток українського народного мистецтва. Втілення в музиці важливих подій національної історії, народних звичаїв, особливостей національного характеру, широкого кола ліричних та драматичних образів. Народно-національна основа музики, опора на типові риси музичної стилістики українського фольклору. Жанрова палітра творчості: опери, музика до театральних вистав, кантати, хорові поеми, солоспіви, сольні та хорові обробки народних пісень, камерно-інструментальна музика (фортепіанні сюїти, рапсодії, мініатюри, твори для різних інструментів, ансамблі) тощо.

Історичне значення опери «Тарас Бульба» – першої української історико-героїчної народної музичної драми. Тема героїчної боротьби в оркестровій Інтродукції до опери та увертюра, редагована Л. Ревуцьким на підставі цієї та інших тем. Музична характеристика постаті Тараса в аріозо з I та IV дій. Яскраве відтворення волелюбного духу козацтва у великий народній сцені запорізької ради з III дії.

Звернення до поезії Т. Шевченка у великому циклі різножанрових творів «Музика до «Кобзаря»: артефакт у музичній культурі – біля 100 творів одного композитора до слів одного поета. Кантата «Радуйся, ниво неполитая» – перший зразок класичної української кантати. Характер образів I та V частин. Лірико-драматичний солоспів «Ой одна я, одна» та солоспів-монолог «Мені однаково» (повторення). Втілення алегоричного змісту вірша І. Франка у високодраматичному солоспіві «Безмежнеє поле».

Розвиток Лисенком на українському ґрунті традицій жанру рапсодії, закладених Ф. Лістом. Рапсодія № 2 «Думка-шумка» – великий віртуозний фортепіанний твір, створений на основі інтонацій українських народних дум, пісень і танців.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Лисенко. Опера «Тарас Бульба»:

Увертюра. Диригент – Р. Янссон. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=bv7gm3cf8Bw> (4:40).

Аріозо Тараса з I дії. «Колі ж подужаний літами». М. Шопша. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=NlliCp8aNLU> (1:05).

Аріозо Тараса з V дії. «Що у світі є святіше». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=kObj1k1Mgng> (1:57).

Кантата «Радуйся, ниво неполитая» I ч. Капела «Дударик», диригент – Микола Лисенко (правнук композитора). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LWk1GsPcJeA&t=38s> (3:22).

«Радуйся, ниво неполитая» V ч. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=p2ejafNHbz0> (3:13).

Рапсодія № 2 «Думка-шумка». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=z-SFKwpJMtA> (7:57).

Варіативний:

Арія Остапа з V дії. М. Коваль. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aPa6T-PVWBE> (4:14).

М. Лисенко. Прелюд до *мінор* для фортепіано. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IxFiv7Q3aoQ> (4:49).

М. Лисенко. «Молитва за Україну». М. Лисенко, О. Клименко, Є. Хмара (камерна версія) URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N5fysj99e2M> (3:39).

М. Лисенко. Українська сюїта. № 1 Прелюдія. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=0R1jex4dCA4> (3:24).

М. Лисенко. Хор русалок з опери «Утоплена». Диригент – О. Линів. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=hc-gNLFiikM> (2:43).

Практичне музикування

Співати з нот або під фонограму **М. Лисенко.** «Молитва за Україну».

Очікувані результати навчання за Модулем 18

Демонструє загальне розуміння поняття музика доби Романтизму.

Називає провідні ідеї, теми та образи епохи Романтизму.

Розуміє значення та функції музики в епоху Романтизму.

Називає національні композиторські школи, що сформувалися в XIX ст. та їх провідних представників: австро-німецької (Ф. Шуберт, Ф. Мендельсон, Р. Шуман, Р. Вагнер), італійської

(Г. Доніцетті, В. Белліні, Дж. Россіні, Дж. Верді), французької (Ж. Массне, Ж. Бізе, К. Сен-Санс), польської (Ф. Шопен, С. Монюшко), угорської (Ф. Ліст), норвезької (Е. Гріг), української (П. Ніщинський, М. Колачевський, М. Вербицький, Д. Січинський, М. Лисенко).

Наводить приклади зразків з творчості композиторів, всесвітньо відомі твори доби Романтизму.

Називає провідних виконавців-віртуозів XIX ст.: Н. Паганіні, К. Ліпінський, Ф. Шопен, Ф. Ліст, М. Лисенко.

Впізнає на слух та в нотному тексті провідні теми з вивчених творів.

Здійснює аналіз нотного тексту з роз'ясненням ролі виражальних засобів виразності в межах навчальної програми.

Демонструє навички порівняльного аналізу музичних тем: порівнює їх образний зміст та виражальні засоби.

Орієнтується в комплексі характерних музичних ознак доби Романтизму:

1. Інтонаційно-мелодичний чинник. Переважання широкорозгорнутих мелодичних ліній з яскравими і потужними кульмінаційними підйомами, що здіймаються до рівня апофеозів, насичені хроматизмами і експресією, які далеко виходять за межі періоду. Два провідних типи мелодизму – вокальний та інструментальний. Мелодика вокальної природи отримує розширення меж мелодичних ліній у вокальній, а особливо в інструментальній музиці вокального типу (вплив вокальних жанрів на інструментальний пісенний мелодизм Ф. Шуберта чи оперного *bel canto* на мелодіку Ф. Шопена). Мелодика набирає рис мовленнєвої речитативності та ознак інструменталізму все більше ускладнюючись у примхливості поєднань різнорідних інтонацій, доходячи до меж можливостей людського голосу, на противагу перебільшенням постає широке використання наспівно-побутових тем різножанрового спрямування – невибагливих та демократично-популярних. Суто інструментальний мелодизм репрезентує нові, неймовірні технічно-виконавські прийоми завдяки прагненню розкрити найпотаємніші глибини того чи іншого інструмента, сягнути меж досконалості (гіпервіртуозні опуси Н. Паганіні чи Ф. Ліста).

2. Ладогармонічні особливості. Гармонічна мова ускладнюється двома шляхами: альтерація, хроматизація, багаточисленні відхилення та модуляції в далекі тональності з відповідними примхливими тональними планами, гіпертрофуючи функційну роль гармонії (ускладнення кожної функції з урахуванням використання таких ускладнень в усіх тональностях) приводить до перевантаження акордики та гармонічної мови в цілому (перевага нонакордів – 5-ти звучних акордів тощо). Для пізніх романтиків з метою посилення експресії стають характерними модуляції-співставлення, раптові зсуви тональностей та різкі зміни акордики (Ф. Ліст), еліпси (нерозв'язані акорди) та хроматизовані ланцюги складних альтерованих акордів без розв'язання, чим щоразу посилюється дисонантність (Р. Вагнер), для передачі складних психологічно напружених станів, посиленої тривоги, туги тощо. Гармонія ускладнюється і перевантажується функційно. Другий ракурс – збагачення колористично-фонічної сторони гармонії. Нового забарвлення надає використання ладів народної музики, що підкреслюють своєрідність та національну зорієнтованість композиторських стилів (Ф. Шопен, Ф. Ліст, Е. Гріг, А. Дворжак, М. Лисенко). Колористика, змінність ладогармонічних барв притаманна для характерного в романтизмі звукопису, програмності. Мажоро-мінор та міноро-мажор колоризуються багатьма *народними ладами* (лідійський та міксолідійський у Ф. Шопена, угорський або двічі гармонічний у Ф. Ліста, думний та гуцульський у М. Лисенка тощо, накладання кількох ладів одночасно). Вільне поєднання дієзних та бемольних тональностей та ладова гра між мажорами і мінорами стають типовими для романтизму. Співвідношення між акордами, що витворювали рівномірну гармонічну пульсацію в класицизмі, в добу Романтизму передають збивні імпульсивні та примхливі гармонічно-ладові перебіги. Порушується канон функційної тріади (T-S-D), відкриваючи свободу вибору в акордово-тональних поєднаннях (*терцеві співвідношення тональностей*), приводячи до таких явищ як *біладовість* (поєднання рівночасно 2-х і більше

ладів одночасно), *бітональність* (накладання 2-х тональностей). Зміщуються тональні опори, де кожен ступінь ладу може отримати провідне функційно-драматургічне значення.

3. Ритмічні та динамічно-агогічні фактори. Чітко утримана єдина метрична пульсація в класицизмі змінюється ускладненою, примхливою, змінною метро-ритмікою, яка часто базується на типологічних моделях народної музики (Ф. Шопен, Ф. Ліст, А. Дворжак, М. Лисенко, Е. Гріг), а також за допомогою синкоп та специфічних ритмічних побудов відтворює характеристичність образів (Р. Шуман). Ритмічно-фактурні моделі (рух тріолями, квартолями тощо) розширюються за допомогою квінтолей, секстолей та ін. Спостерігається явище накладання різних ритмів та метрів: *поліритмія та поліметрія*. Явище «вільного дихання-пульсу» у шопенівському *rubato*.

4. Характерні типи багатоголосся: переважають змішані склади, які поєднують гомофонно-гармонічний склад при ведучому мелодичному голосі та фактурно збагаченому, ускладненому акордовому супроводі. При панівній розгорненій мелодиці неабиякого значення набирають акомпонуючі голоси, що приходять врешті до самостійності, отримуючи власний, незалежний від ведучого голосу паритетні образно-тематичні лінії. Співставлення різних площин в єдиній вертикалі викликає оперування контрастним типом багатоголосся, яке може урізноманітнюватися іншими поліфонічними засобами, наприклад у Р. Шумана, густа багатоголоса мелодизована музична тканина пронизана плетивом поліфонічних ліній. У хорових жанрах превалює хорально-акордоваий склад багатоголосся, який збагачується за рахунок народно-пісенних типів гуртового співу (М. Лисенко). Оркестрові та ансамблеві склади виробляють нові паритетні умови багатоголосої співдії.

5. Провідні типи фактури. Розмаїття типів фактури в добу Романтизму вражаюче: від прозорої гомофонно-гармонічної до перенасиченої, густої поліфонізованої музичної матерії. Фоново-фігуративний тип фактури, який виконував роль тла, отримує самостійне значення і стає провідним у багатьох творах. Часті зміни фактурних вирішень, викликані програмними задумами композиторів, покликані до створення яскравих, калейдоскопічних картинних подій або передачі динамічного перебігу емоційних станів. Піднесеність романтичного висловлювання, пафосність, високий енергетичний тонус або навпаки – довготривале милування однотипним станом з відтворенням витонченої нюансировки передбачає велику свободу у виборі та застосуванні найрізноманітніших фактурних моделей у кожному індивідуальному випадку. Велика роль належить програмності, яка диктує вибір тієї чи іншої фактури, яка часто наділяється звукописною функцією. У хоровій музиці одним з провідних став стиль *Liedertafel* (співаючі таблички) – рівномірна зміна акордики на кожен склад тексту, особливо вживана фактура в національно-патріотичних хорах.

6. Тембралістика та характерні виконавські склади. Якісне та кількісне збагачення класичного складу симфонічного оркестру відбувається за допомогою тембрової колористики, яка приводить до задіяння нових інструментів (арфи, англійського ріжка), здобуття рівноправності всіх груп оркестру та посилення їх взаємодії, при цьому соло може доручатися всім інструментам, а оркестровий прийом *divisi*, кількісне збільшення оркестру до почвірного складу засвідчують тенденцію до романтичних перебільшень. Особливе значення звукообразальних ефектів, імітація голосів природи, передача звучання інших інструментів, наслідування гри народних музикантів-інструменталістів. Роль диригента – становлення та розвиток диригентського мистецтва в добу Романтизму. Інтенсифікація та пошуки і розкриття нових можливостей інструментів у віртуозній сольній (оркестральність фортепіано в Ф. Ліста, високотехнічні прийоми скрипкової гри в Н. Паганіні тощо), ансамблевій та оркестровій якості. Значима драматургічна роль оркестру в оперному жанрі. Стирання різниці в тембрально-динамічній площині між публічно-концертним (демократизація концертного життя та розгортання широкої сітки філармоній, оперних театрів, побудова концертних залів) та камерним музикуванням. Новий тип романтичного соліста-віртуоза (Н. Паганіні, Ф. Шопен, Ф. Ліст).

7. Типові форми: Практично всі існуючі форми піддаються суттєвим видозмінам. Ускладнення сонатного *allegro* через збільшення та ускладнення, насиченості та поєднання різнохарактерних образів навіть в одній ГП чи ПП засвідчує розростання та збільшення масштабів форми. Самостійного і важливого значення набирають проміжні СП та ЗП. Значно ускладнюється і перебіг Розробки, видозміни якої часто поглинають і Репризу. Спостерігаються дві тенденції по відношенню до форми: 1) зменшення, ущільнення (1-частинні Сонати Ф. Ліста, 2-частинна «Незакінчена симфонія» Ф. Шуберта, тяжіння до одночастинних форм та жанрів симфонічних увертюри, поеми, картини, 1-частинних симфоній тощо), мініатюризація; 2) розширення монументальних багаточастинних композицій 5–7–9-частинні симфонії, грандіозні вокально-симфонічні конструкції, циклізація. Видозміни в структурі романтичного сольного концерту. В опері: розростання сцен наскрізної будови, ускладнення сольних номерів, які переростають у великі драматичні сцени, роль оркестру як чинника симфонізації опери (*лейтмотиви*). Збагачення народно-пісенним та побутовим колоритом (поява нових оперних форм: куплети, романс, пісня тощо). Потужна роль хорів.

8. Провідні жанри: пісня-романс (солоспів, мистецька пісня) – колискова, елегія, в народному дусі, балада, вокальний цикл; хорові пісні в стилі *Liedertafel*. Нові риси романтичних вокально-симфонічних жанрів: хорової поеми, кантати, ораторії, реквієму та інших богослужбових жанрів. Жанрове коло романтичної опери: історична, національно-патріотична, казкова, лірико-побутова, комічна, жанрово-побутова, легендарна, драматичної, трагедійної, лірико-психологічної опери та інших сценічних жанрів (балет). Нові та модифіковані жанри інструментальної музики: а) національного походження (мазурка, полонез, думка, балада, легенда тощо); б) вокального походження – пісня без слів, романс; в) літературного і позамузичного походження: інтермецо, новелета, арабеска; г) імпровізаційно-технічного плану: етюд, прелюдія. Жанри середньої форми: балада, легенда, рапсодія, новий тип романтичних варіацій та романтична програмна сюїта. Симфонічні жанри: програмна симфонія та симфонічна увертюра, симфонічна поема, особливості романтичних сольного концерту, сонати.

9. Композитори – репрезентанти епохи Романтизму в хронологічній послідовності: приналежність композиторів доби Романтизму до *раннього* періоду: Ф. Шуберт, Ф. Мендельсон, К. М. Вебер, Г. Доніцетті, В. Белліні, Дж. Россіні, С. Гулак-Артемівський, П. Ніщинський, М. Колачевський; *зрілого* періоду: Н. Паганіні, Ф. Шопен, Р. Шуман, Ф. Ліст, Ж. Бізе, М. Вербицький, Д. Січинський, Б. Сметана; *пізнього* періоду: Дж. Верді, Р. Вагнер, М. Лисенко, Е. Гріг, А. Дворжак.

10. «Мистецький номінал» епохи (на вибір викладача).

ЗА ПІДСУМКАМИ ЧЕТВЕРТОГО РОКУ НАВЧАННЯ УЧЕНЬ / УЧЕНИЦЯ ДОСЯГАЄ ТАКИХ РЕЗУЛЬТАТІВ:

дає загальну характеристику стилю класицизму в музиці;

визначає провідні художньо-мистецькі ідеї доби Романтизму та добирає приклади з вивченого матеріалу;

перелічує композиторів-репрезентантів доби *класицизму*: Дж. Перголезі, К.-В. Глюк, Й. Гайдн, В.-А. Моцарт, Л. Ван Бетховен, Г. Сковорода, А. Ведель, М. Березовський, Дм. Бортнянський та називає їх найбільш показові твори;

визначає приналежність композиторів-романтиків до відповідних національних шкіл: *австро-німецької* (Ф. Шуберт, Ф. Мендельсон, К. М. Вебер, Р. Шуман, Р. Вагнер), *італійської* (Н. Паганіні, Г. Доніцетті, В. Белліні, Дж. Россіні, Дж. Верді), *французької* (Ж. Массне, Ж. Бізе, К. Сен-Санс), *польської* (Ф. Шопен), *угорської* (Ф. Ліст), *норвезької* (Е. Гріг), *чеської* (Б. Сметана, А. Дворжак), *української* (П. Ніщинський, С. Гулак-Артемівський, М. Колачевський, М. Вербицький, Д. Січинський, М. Лисенко);

називає провідні *музичні жанри* доби класицизму: класичний сонатно-симфонічний цикл, соната, струнне тріо, квартет, сольний концерт; хоровий концерт; особливості жанру *opera-buffa* та реформаторські ідеї в *opera-seria*; наводить приклади з творчості композиторів-класиків;

описує типовий склад класичного симфонічного оркестру та інструменти класичної доби (поява фортепіано);

виділяє появу нових жанрів та оновлення існуючих в добу Романтизму: сольна пісня-романс (солоспів, мистецька пісня): елегія, в народному дусі, балада, вокальний хорові пісні в стилі *Liedertafel*; вокальні та інструментальні цикли;

описує жанрове коло *романтичної опери*: історична, національно-патріотична, казкова, лірико-побутова, комічна, жанрово-побутова, легендарна, драматична, трагедійна, лірико-психологічна опери та інших сценічних жанрів (балет);

аргументує появу нових та оновлення існуючих жанрів інструментальної музики: а) *національного походження*: мазурка, полонез, думка, балада; б) *вокального походження*: пісня без слів, романс; в) *позамузичного походження*: інтермецо, новелета, арабеска; г) *імпровізаційно-технічного плану*: етюд, прелюдія; д) жанри *середньої форми*: балада, легенда, рапсодія, новий тип романтичних варіацій та романтична програмна сюїта;

прослідковує зміни в симфонічних жанрах: поява програмної симфонії та симфонічної увертюри, симфонічної поеми, нових рис у романтичному сольному концерті;

орієнтується в комплексі характерних музичних ознак класицизму та доби Романтизму, розрізняє та порівнює їх;

виявляє обізнаність та оглядово характеризує особливості українського музичного романтизму та творчі досягнення національних композиторів-романтиків;

описує провідні ознаки романтизму: віртуозність, програмність (літературно-сюжетна, картинно-зображальна, жанрова, портретно-характерна, узагальнена);

проводить аналогії музичних явищ з подібними у різних видах суміжних мистецтв;

формулює власне ставлення до музичних творів, запропонованих до сприймання, аргументує думку;

демонструє пізнавальну активність і навички самостійного пошуку інформації про музичне мистецтво під час виконання творчих робіт, рефератів, повідомлень тощо, проявляючи комунікативні уміння під час презентації результатів;

визначає на слух приналежність музичних творів або їх фрагментів до класицизму чи романтизму;

виконує голосом чи на інструменті музичні теми, запропоновані викладачем або обрані на власний розсуд.

П'ЯТИЙ РІК НАВЧАННЯ

Музичне мистецтво XX – XXI століть

І семестр

Модуль 19. Музика першої половини XX ст.

Нові мистецькі напрями і течії у музичному мистецтві (22,5 год.)

Зміст навчання

19.1. Епоха модернізму в музиці XX ст. Імпресіонізм у мистецтві та музиці (К. Дебюссі, М. Равель). Зразки імпресіоністичного звукопису в українській музиці (В. Барвінський, К. Стеценко)

Нові мистецькі напрями і течії в музиці кінця XIX – першої половини XX століття

Нові умови розвитку музичного мистецтва (вступ): 1) завершення великомасштабної епохи Романтизму з гіпертрофованістю, перебільшенням та деградацією і трансформацією усіх засобів

виразовості (*fin de siecle* – дослівно з французької – кінець століття, минулої епохи, що характеризувалася нудьгою, цинізмом, песимізмом, зневірою, меланхолією, загальним настроєм та впевненістю неухильного занепаду цивілізації – риси притаманні постромантизму (*post* – після) та сецесії (дослівно – відокремлюватися, відступатися); 2) на зміну ж минулому приходить епоха модерну (дослівно з французької – *moderne* – означає сучасний, актуальний), яка стала виразником індустріальної доби, пов'язаної зі зростаючим науково-технічним прогресом (залізниця, літальні апарати, пароплави, фото, кіно та ін.) та виявилась у напрямках модернізму і урбанізму (*urbanus* – міський, тобто, музика міста); 3) складність геополітичних процесів, загальний стан тривоги, економічні негаразди, які вилилися в Першу світову війну 1914 р., поглибили трагічні відчуття часу, що проявились в експресіонізмі – посилення експресії, перебільшення почуттів; 4) з іншого боку – всезростаючий інтерес та поглиблене вивчення національного, започатковані у романтичній добі в різних країнах протистояли занепадницьким тенденціям силою народної творчості, джерела якої переосмислювалися в сучасному ключі, що спричинило появу потужного напрямку = фольклоризму; 5) збільшується увага до психологічних тонких відчуттів, вражень від довкілля – природа стає ще однією рівноправною дійовою особою в тематичній панорамі музики нового століття, що пов'язано з імпресіонізмом, а бажання осмислити складні таємниці світу, розгадати глибинні смисли буття, скриті під покровом дійсності – головні ознаки символізму; 6) спроба звернутися до минулих епох, знайти в них порятунок чи відповіді на болючі питання, дозволила композиторам пірнати в глибини часу, використовуючи ті чи інші ознаки музики минулого (первісної архаїчної доби, античності, середньовіччя, ренесансу, бароко, класицизму і т. д.) які, проте, поставали в поєднанні з сучасними виразовими засобами та мисленням людини ХХ століття. Цей напрям отримав назву неокласицизму; 7) синтез та залучення різнорідних явищ приводить до того, що різні мистецькі напрями, часто протилежні один одному, можуть поєднуватися чи суміщатися навіть у творчості одного композитора впродовж кількох періодів творчості або одночасно.

Імпресіонізм у мистецтві та музиці. Новий напрям у мистецтві – насамперед у живописі – з'являється наприкінці ХІХ ст. Імпресіонізм бере свої початки від творчості плеяди французьких художників (Клод Моне, Едгар Дега, Огюст Ренуар), які намагалися передати найтонші миттєвості та враження насамперед від явищ природи. Термін «*impression*» (враження) з'являється на картині Клода Моне «Враження. Схід сонця», за якою був іменований цілий напрям в мистецтві. Музиканти також активізувалися та створили чимало композицій в імпресіоністичній манері, а головними темами переважно програмних творів імпресіоністів стали витончені та мерехтливі, змінні образи природи («Сади під дощем», «Місячне сяйво», «Відображення у воді», «Гра води», «Хмари», «Дзвони крізь листя», «Звуки і аромати вечірнього повітря» тощо). Головним виразовим засобом стає гармонічна барва (тонкі переливи та мерехтіння-блимання гармонічних відтінків) та тембральне розмаїття (наприклад, відблискування тембрів, коли по кілька звуків однієї теми по черзі проводять різні інструменти; «підсвічування» одного тембру іншими тощо). Мелодика поступається першістю гармонії, тембру і примхливим, мінливим ритмам, а також перевага віддається мерехтливій фоновій фактурі, в якій делікатними змінами при загальній остинатності відбувається ладотональна, тембральна, агогічна гра (як аналогія – цикли картин «Копиця сіна» Клода Моне, де одна і та ж копиця зображена о різній порі дня, або «Руанський собор» Огюста Ренуара, зображений у різну погоду – сонячну, дощову, туманну, снігову тощо). Французький композитор **Клод Дебюссі***, наприклад, надихався грою світла крізь середньовічні вітражі знаменитої каплиці Сен-Шапель у Парижі від Собору Паризької Богоматері (Нотр-Дам де Парі) (*ілюстрація вітражів*), де крізь кольорові скельця фантастично багатих вітражів переломлювалося і грало сонячне проміння. Початком імпресіонізму в музиці став лист французького поета Стефана Малларме до композитора Клода Дебюссі, який відгукнувся на заклик зобразити звуками тремтіння листя, відблиски роси та гру морських хвиль (*фрагмент листа*) і написав оркестрову балетну сцену

«Пообідній відпочинок фавна» за віршем Малларме, де новими засобами передав відчуття втоми та розніженості фантастичних лісових істот від літньої спеки (ведучими тембрами стають арфи, флейти, гобої і валторни). Так, у творчості Клода Дебюссі знаходимо численні приклади імпресіоністичного звукопису. Символ затонулого собору заставляє задуматися над образом, втіленим композитором, до роздумів нашоухують і такі твори як «Сліди на снігу», «Що бачив західний вітер» та ін. На схилі своїх років, у розпалі Першої світової війни Клод Дебюссі залишає з велетенського розмаїття барв у своїй музиці лише два кольори – білий і чорний (як у графіці) – «По білому і чорному» – таку назву носить один з останніх циклів для 2-х фортепіано антимілітарного спрямування, що відтворює жахи війни. Також слід згадати «Різдво дітей, що залишились без даху над головою» – фактично останній твір композитора для голосу (хору) і фортепіано. Текст є молитвою французьких (і бельгійських, польських, сербських) дітей, сиріт і безпритульних, які звертаються до Дитятка Ісуса, щоб він покарав загарбників, не відвідавши їх на Різдво. Діти ж на це Різдво просять не іграшок, а хліба, щоб вижити і виграти війну.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

К. Дебюссі. «Місячне сяйво» з «Бергамаської сюїти» для фортепіано. Студія Волта Діснея м/ф «Фантазія»: «Clar di Lune», вик. Філадельфійський оркестр, диригент – Леопольд Стоковський. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=k8JwihcysWo> (5:59).

К. Дебюссі. «Відображення у воді», кольорова графічна відеопартитура піаніста Джеймса Боїка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IJDlqCX8Qrk> (6:19).

К. Дебюссі. «Хмари» з симфонічного циклу «Ноктюрни», вик. Філадельфійський оркестр, диригент – Леопольд Стоковський. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_i5qBEfLnSs (8:55).

З циклу «Прелюдії» для фортепіано:

К. Дебюссі. «Вітрила» з відеорядом картин художників-імпресіоністів. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Xl_R_JQH4MU (3:48).

К. Дебюссі. «Затонулий собор» № 10, вик. Клод Дебюссі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=levGISzDmjs> (5:20).

Самостійно:

«8 Level Debussi» («8 рівнів Дебюссі»). Програма для піаністів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6wBbZqJJ33c>

К. Дебюссі. «Хмари» Молодіжний ютуб-оркестр у Карнегі-Холл (відео з конкретизованим виконавським складом). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dRN8RA5Vph8> (8:44).

Аналіз «Хмар» К. Дебюссі, відеопартитура. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=S96Ojs9mcxg> (7:54).

К. Дебюссі. «Затонулий собор» в оркестровій версії, диригент – Леопольд Стоковський. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HTgGSWZzHqA> (6:50).

Анімовані фільми з серії «Чарівна флейта» (Польща).

К. Дебюссі. «Місячне сяйво». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=B3EAvIK54dk&list=PLV3Tae9Z25_Fep_uX5PEfLtkAUTw_Puhg&index=10

К. Дебюссі. Рухи. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2FAqVMLIcqQ>

К. Дебюссі. Арабеска. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=X_kit4LIm5M&list=RDOSU76TBlyzI&index=17

Молодший сучасник Клода Дебюссі – французький композитор **Моріс Равель*** також захопився імпресіонізмом. Одна з його перших фортепіанних п'єс – «Гра води», в якій автор прагне передати враження від фонтанів, каскадів, світіння краплин та барв водяної стихії. У його

фортепіанному циклі «Відображення» є імпресіоністичні картини – «Нічні привиди», «Човен серед океану», «Сумні птахи», «Долина дзвонів».

Особливо М. Равеля приваблювала дитяча тематика, зокрема, йому належить 4-ручний цикл для фортепіано «Моя матінка-гуска» – так французи називали няню, а даний заголовок є традиційним – під ним видавав свої знамениті казки Шарль П'єрро, балет «Сон Флоріни», а особливо знаменитою є опера-балет «Дитя і чар» до казки письменниці Колетт (повторення).

Будучи за походженням по материній лінії з князівського роду басків (народ, що проживає на Півночі Іспанії), Равеля хвилювала й іспанська тематика. Так, знаменитою стала його «Іспанська рапсодія» для симфонічного оркестру. Для танцівниці Іди Рубінштейн композитор написав трагічний «Вальс» (картина падіння старого світу) та «Болеро» – цикл варіацій на незмінний ритм та мелодію, де єдиним засобом розвитку стає темброве колоризування. Схема «Болеро» (Равеля).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Равель. «Гра води» відеокліп. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5oqfzlBnmUw> (6:11).

М. Равель. «Болеро» у хореографії Моріса Бежара, виконує Сільвія Гуллем і токійський балет. URL: https://www.youtube.com/watch?v=SS_WJmLGFra (16:39).

Самостійно:

«8 рівнів Равеля». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8dm7Krho4p4>.

Запис виступу чемпіонів світу з фігурного катання 1984 – Джейн Торвілл Крістофер Дін (від 1:00 до 5:35 хв – 4:00). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=E8obUdxnTlc>.

М/ф «Болеро» на муз. М. Равеля. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HDT5QTP57MM> (14:12).

Зразки імпресіоністичного звукопису в українській музиці. Українські митці завжди сповідували культ природи, яку можна вважати мегатекстом української культури, виявили чимало рис імпресіонізму у своїй творчості. В українському малярстві імпресіонізм представлений творами Олександра Мурашка, Архипа Куїнджі, Івана Труша, Олекси Новаківського, а у літературі – у творчості Михайла Коцюбинського.

Одним з найяскравіших представників імпресіонізму в музиці є **Василь Барвінський***, сторінки творчості якого сповнені звукових пейзажів, найбільш показовими є Прелюдії для фортепіано. Так, Прелюдія Fis-dur № 2 Pastorale делікатними барвами (утриманий ритм з ледь відчутними змінами в гармонії стає фоном для мелодичних переспівів імітації сопілочок, пташиних щebetань, дзюркотіння струмочка, мережки мелодичних ліній яких перекидаються у різні регістри) творить об'ємний просторовий ландшафт, атмосферу натхненного і світлого образу рідної природи. А у Прелюдії № 1 e-moll автор використовує три нотних стани, щоб відтворити три площини – нижню: глибини землі (баси життя) – середню: світ людей і природи через пісенний тематизм; – верхню: космічно-небесну, намагаючись об'єднати їх у єдиній просторовій проєкції.

Цікаво, що український композитор **Кирило Стеценко*** поєднував у дитячі й молоді роки заняття музикою та живописом, а займався він у школі знаменитого імпресіоніста Олександра Мурашка. Не дивно, що саме Кирило Стеценко володіє надзвичайно витонченим звукописом, кращим зразком якого може слугувати знаменита «Вечірня пісня» на слова Володимира Самійленка. Пронизаний настроєвістю та імпресіоністичним флером і романс на слова Лесі Українки «Стояла я слухала весну».

Автор «Щедрика» **Микола Леонтович*** доводить з повною силою, що досягти імпресіоністичних барв та вражень можливо винятково хороваю акапельною фактурою. Особливо виділяються в цьому плані його хор «Літні тони» та «Прелюд», який виконується без слів. Тонкі коливання між акордами, що відбуваються за допомогою невеликих підголосків-

поспівок, варіювання мікромотивів, «просвічування» типу стрічкового багатоголосся (паралельний спів терціями, секстами), які дійсно немов стрічки у вінках дівчат розвиваються вільно на вітру – створюють унікальну «дихаючу», сповнену ароматів та свіжості гармонічну хорову фактуру, що змальовує краєвиди розкішної природи, одним з відгомонів якої і є народний гуртовий спів.

Захоплення імпресіоністичним звукописом можна знайти у творчості багатьох українських митців – у Левка Ревуцького, Федора Якименка, Бориса Лятошинського, який, подібно до Равеля, також створив фортепіанний цикл «Відображення».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

В. Барвінський. Прелюдії для фортепіано.

Прелюдія № 1 *мі-мінор*, вик. Марія Крушельницька. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=eAXsUnnDah8> (4:35).

Прелюдія *Фа-дієз мажор* № 2, вик. Марія Крушельницька. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=3rjDiNnFm7Y> (2:02).

Прелюдія-хорал № 4 *сі-бемоль мінор*. Вик. Яромир Боженко. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-LnIjn3dqyA> (8:58).

К. Стеценко, сл. В. Самійленка. «Вечірня пісня», вик. Бела Руденко, відеопартитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=yDF5pDyNJSQ> (3:21) або у виконанні Діани Петриненко

і дитячого хору. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6fAFFnqvBwM> (4:31)(повторення).

М. Леонтович. Прелюд для хору а cappella. Студентський хор НМАУ ім. П. І. Чайковського, диригент Павло Муравський. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7Ht8jXwZHDE> (2:12).

Б. Лятошинський. «Відображення» для фортепіано № 2 *Velutato assai*. Вик. Євген Ржанов. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=y4Z3RwoSbmk> (2:30).

Самостійно:

Розповідь про В. Барвінського-імпресіоніста в передачі «Очима культури», доктор Роберт Марко Стех. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NiR7wvVHn9U&t=36s> (7:41).

Практичне музикування та творчі проєкти

1) у довільно обраному музичному фрагменті чи власній невеликій композиції спробувати «гру» ладотональних та гармонічних барв з використанням паралелізмів та мінливості мажоро-мінору, натуральних та альтерованих акордів. Наприклад, створити арпеджіовану чи іншу остинатну ритмічно фактурну модель гармонічної послідовності: $t_6-d_6-t_6$ $t_7-II_7-III_7-s_7-S_7-d-s-III-II-I$ тощо. Створити «Місячне сяйво» чи «Відображення», імпровізуючи на власному інструменті, використовуючи глісандо, паралелізми, «відтінювання» альтерацією чи хроматизмами остинатно повторних фраз.

2) намалювати малюнок (бажано акварельними фарбами) у стилі імпресіоністичного етюд до однієї з прослуханих та найбільш вподобаних музичних композицій.

3) самостійно підібрати зразки імпресіоністичного живопису з інтернет-ресурсів та створити колаж.

19.2. Символізм у світовому (М. Чюрльоніс, Ч. Айвз) та українському музичному мистецтві (Ф. Якименко, Я. Степовий)

Найближче до імпресіонізму, та навіть перебуваючи в глибокому синтезі та співдії з ним, постає вагомий мистецький напрям межі XIX–XX століть – символізм. У 80-ті рр. XIX століття він зародився в літературі. Його основною метою та ідеєю стали пошуки митцями глибинних смислів, асоціацій, множинності значень предметів, явищ, почуттів. Французький філософ і поет Жак Мореас видав «Маніфест символізму», його речниками стали поети Поль Верлен та Стефан Малларме (який написав листа-відозву до К. Дебюссі, внаслідок чого останній створив

знамениту картину-балет на вірша С. Малларме «Пообідній відпочинок фавна»). Символізм отримав широке визнання у творчості багатьох митців – Генрік Ібсен у Норвегії, Моріс Меттерлінк у Бельгії, Едгар По в США, Райнер Марія Рільке в Німеччині.

Символісти намагалися розгадати таємниці світу, природи, людської душі, здіймаючись до космічних висот пошуків людиною сенсу життя, її призначення та сенсу існування. Ці ідеї завжди хвилювали людство. Символ – таємна ідея, прихована в довколишньому світі, речах, природі, а також у потойбічних сферах, що можна передати лише засобами мистецтва. Символістів цікавили теми життя і смерті, вічності, співдії людини з природою. Їх особливо приваблював синтез різних мистецтв, поєднання філософсько-поетичних, музичних та візуально-малярських аспектів, взаємопроникнення і взаємовплив яких створював унікальні композиції. Так, яскравим прикладом такої взаємодії може слугувати творчість **Міколаюса Чюрльоніса** – литовського композитора і художника початку ХХ ст. Йому належить низка музично-візуальних композицій «Гімн Сонцю» для органу, «Музика живопису» тощо. Особливо виділяється синтетичний твір «Соната моря».

Американський композитор **Чарлз Айвз** створив чимало композицій символістичного характеру, що відрізняються космізмом. Надзвичайно цікава сторінка музичних експериментів мистця – використання різноманітних просторових ефектів, наприклад, у грандіозному циклі «Симфонія Всесвіту». У невеликій камерній композиції, яку згодом почали називати «Космічний пейзаж» – «Запитання без відповіді» для струнних, дерев'яних духових і соло труби (1908). На написання цієї композиції його надихнули експерименти батька, який шукав нові можливості звучання корнету на березі озера (поблизу їхнього дому). Це перше використання тиші, що звучить в американській музиці. Сам автор зазначав в партитурі: «*Струнні грають весь час rrrr без зміни темпу. Вони повинні відтворити «мовчання друїдів, котрі нічого не знають, не бачать і не говорять». Труба інтонує «вічне запитання буття» і промовляє його тим самим тоном щоразу*». Композитор використовує акустично-просторові прийоми: розміщує струнні на віддалі від розокремлених по різні боки флейти та труби.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Чюрльоніс. «Музика живопису». URL:

https://www.youtube.com/watchv=TX_6web_lb8&list=RDTX_6web_lb8&start_radio=1&rv=TX_6web_lb8&t=75 (2:36).

Ч. Айвз. «Питання, що залишилось без відповіді (космічний пейзаж)». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=26fkfy2-jIw> (4:56).

Самостійно:

Розповідь про «Сонату моря» М. Чюрльоніса. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=80nly459PSM>

М. Чюрльоніс. «В лісі». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=THxkXA72Ryc>

Символізм в українській музиці. В українській культурі символізм знайшов дуже багатьох речників, зокрема, в літературі – це Олександр Олесь, зразком символізму у творчості якого може слугувати вірш «Айстри», які розцвіли пізньої осені, передчасно загинули від приморозку, а вже наступного дня після їхньої «смерті» настало тепло:

«І вгледіли айстри, що вколо – тюрма.

І вгледіли айстри, що жити дарма, –

Схилились і вмерли. І тут, як на сміх,

Засяяло сонце над трупами їх!»

Цей вірш на музику поклав Микола Лисенко. Глибоко символістичною є повість «По дорозі в казку» О. Олесь, де стомлені пошуками кращої долі люди розвертаються в зневірі буквально за

один крок від омріяної сонцем залитої землі, вертаючись блукати в п'їтмі, а вмираючий поводитир встигає побачити сїяво світла сонячних променів.

Микола Вороний подібно до Жака Мореаса видав маніфест українського символізму під назвою «Відозва». До символістів належать Грицько Чупринка, поети групи «Молода Муза», зокрема, Богдан Лепкий, а вершиною українського символізму вважається творчість Павла Тичини – наскрізь «омузикалений поет», про що найяскравіше свідчить його знаменита збірка «Сонячні кларнети». В образотворчому мистецтві символістичні полотна створили Анатоль Петрицький, Олекса Новаківський та ін. Серед українських композиторів-символістів (а риси символізму притаманні багатьом митцям того часу – і пізній творчості М. Лисенка, і В. Барвінському, і С. Людкевичу) особливе місце належить братам Якименкам з Харківщини: старшому – Федору Якименку (його називають також Теодор Акіменко) та молодшому – Якову Степовому, який взяв псевдонім від вірша «Степ» Миколи Чернявського. Обидва були забрані як талановиті діти в Петербурзьку капелу, де здобули професійну музичну освіту в консерваторії. **Федір Якименко*** увійшов у грона російських композиторів-символістів, проте, емігрував ще до революції 1917 в Грузію, згодом його шлях емігранта пройшов крізь Ніщцу, Прагу, Париж, де в січні 1945 помер від виснаження і голоду. Залишив по собі більше 1000 творів, частина з яких досі не знайдена, а його ім'я, замовчуване радянською владою, щойно повертається в український музичний простір. Символістичні ідеї Федора Якименка виявилися в багатьох витончених та оригінальних композиціях, в яких суміщаються кришталево-делікатні виразові засоби з новими модерними елементами та українськими фольклорними первістками. Такими є його космічні композиції, написані під впливом захоплення астрономією: «У(к)ранія. Муза небес». Фантастичні ескізи для фортепіано ор. 25, 4 частини якого мають красномовні назви: «Прилинь, прилинь до неба, далі від землі» (1), «Танець з тамтого світу. Мрії артиста» з підназвами «Танцюючі сонячні й місячні зайчики на хвилях» (2), «Танець казкового лісу» (3), «Тріумф природи і гармонії» з головною темою – українською веснянкою «Благослови мати весну закликати». Глибоко символістичні твори Якименка «На краю вогню», «Фантастична соната» у 3-х частинах («Видива», «Світлячки увечері», «Фантастичне рондо»), цикли «Розповіді мрійливої душі», «Сторінки фантастичної поезії», «Руїни Римського форуму», «Під склепіннями собору Нотр-Дам»; з симфонічних поем – «Янгол», опера «Фея снігів». Є автором першої української симфонії-балету «На українських пагорбах» («На схилах Дніпра»). Українська тематика пронизує цикли «6 українських поем», «Картини України», «Українська сюїта», «Три п'єси на українські теми», в яку увійшли роздум «Чуттєва ідилія» на тему українського реквієму «Козака несуть»; символістична феноменально витончена, неначе почута поміж зорями п'єса «Біля колиски» (на тему «Котику сіренький»), «Святкова» – феєричний феєрверк сїява танцювальних тем, в яких об'єднані елементи запальних коломийок та козачків.

Молодший брат Ф. Якименка – **Яків Степовий*** після навчання одразу переїхав на Україну, де став визнаним, уславленим композитором. Символістичні тенденції його творчості переплітаються з патріотичною тематикою, що є ознакою саме українського символізму. Фортепіанні Прелюди Я. Степового – унікальні мініатюри, серед яких виділяється «Прелюд пам'яті Шевченка», де в загальноромантичній натхненній манері постає символ-образ Кобзаря, радше, емоційні переживання та душевна наснага від шевченкової поезії, а може й долі поета – на такі роздуми наводить сповнена щирої чуттєвості, розлога мелодична лінія, яка завдяки поєднанню тріолей, рівномірного квадратного та пунктирного ритмів набирає пориву (висхідні секвенції в середній частині, піднесені кульмінації, хвилеподібний розвиток – як один зі знаків символізму: хвилі пам'яті, хвилі часу, які перекочують думи поета з минулого в майбутнє – створюють яскраве поле для слухацьких асоціацій). У вокальній творчості Я. Степовий обирає переважно тексти українських поетів, сповнені глибоких душевних переживань, яскравою образно-символістичною настроєвістю, наприклад, витончена екологічного спрямування поезія О. Олеся «Не беріть із зеленого луку верби», а символ зів'ялого листа в знаменитій франковій

поезії криє в собі затаєну силу і жагу, однак, самотньої знедоленої душі. Проаналізувати вірш І. Франка, визначаючи символ – зів'яле листя та визначити його значення в музичному творі:

*Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі,
Розвійтеся, як тихе зітхання!
Незгоєні рани, невтишені жали,
Завмерлеє в серці кохання.
В зів'ялих листочках хто може вгадати
Красу всю зеленого гаю?
Хто знає, який я чуття скарб багатий
В ті вбогії вірши вкладаю?
Ті скарби найкращі душі молодій
Розтративши марно, без тями,
Жебрак одинокий, назустріч недоли
Піду я сумними стежками.*

У найбільш відомому драматичному солоспіві-монолозі «Степ» на сл. М. Чернявського постають символи «мертвого степу» і «бажаного грому».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Лисенко. «Айстри» на сл. О. Олеся. Вик. Марія Стеф'юк. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=UKYcV3Hhc10> (3:19).

Ф. Якименко (Теодор Акіменко). «Три п'єси на українські теми», вик. Павло Лисий. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=PE-M7f11Keg> (6:10).

Я. Степовий. «Прелюд пам'яті Т. Шевченка», відеопартитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=iBeC2JVr6ws> (3:45).

Я. Степовий, сл. І. Франка «Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі», вик. Анатолій Солов'яненко в супроводі тріо: ф-но М. Равін, скрипка – Г. Гофман; віолончель – В. Мальцев. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ve1KudWAJMo> (3:11).

Я. Степовий, сл. М. Чернявський «Степ», вик. Михайло Роменський. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=vYw4ROsvwAY> (4:22).

Самостійно:

Ф. Якименко. «У(к)ранія. Муза небес». Фантастичні ескізи ор. 25. Павло Лисий. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bUsoh3O7ZOU> (10:16).

Ф. Якименко. Симфонічна поема-ноктюрн «Янгол», диригент – Кирило Карабиць. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zRkRR0UwchI> (4:40 до 14:00).

Ф. Якименко. «Ноктюрн» для симфонічного оркестру, диригент – Ігор Блажков.

Переглянути програму Віри Байрак «Яків Степовий». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=QQ-8WpCsvk0> (17:45).

Переглянути програму «Очима культури» (доктор Р. М. Стех про братів Якименків). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X59RBm61-dc>

Практичне музикування і творчі проєкти

Прослухати і написати твір-новелу чи роздум на тему «Осінні настрої в музиці» за п'єсою Ф. Якименка «Осінній спів», вик. Павло Лисий. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=epLhlQFUbus> (4:00), переглянувши відеоклавір «Осінній спів» URL : <https://www.youtube.com/watch?v=2xVPizfnQZw> (4:48), зазначаючи в літературній новелі особливі музичні засоби, використані композитором для створення відповідного настрою. Вивчити сольфеджувати перший восьмитакт твору.

19.3. Веризм в оперному жанрі (Р. Леонкавалло). Традиції веризму у творчості Дж. Пуччіні

На противагу символізму, який потягав у незвідані глибини внутрішнього змісту, асоціацій, здогадок, невирішеності тощо, будячи в людині бажання пошуків глибших смислів, виникають натуралістичні (які намагаються дуже буквально, максимально точно і правдиво, реально передавати події та змальовувати образи без жодних прикрас) тенденції в мистецтві. Вони пов'язані з натуралізмом, одним з них напрямів стає *веризм*. Термін походить від італійського *vero* – правда, правдивий. *Verismo* виник як літературна течія, представники якої зображали часто неприглядні, драматичні, а то й кримінальні (правдиві) історії з життя різних людей, в тому числі – найнижчих верств (ремісники, селяни, жебраки). Речником веризму став письменник Джованні Верга, який видав маніфест цього напрямку, а головною темою творчості стали історії кривавих сицилійських *вендет* (помст). Гострота почуттів, напружений емоційний тонус, граничні психічні стани героїв – визначальні риси веризму. Автори ніколи не коментували подій чи висловлювали своє ставлення, неначе відсторонено описували реальні події. Риси веризму знаходимо у француза Еміль Золя, який зображав трагічне життя робітників. Риси веризму в українській літературі притаманні Василеві Стефанику («Кленові листочки», «Новина»).

У музиці веризм знайшов своє втілення в італійській опері, сюжети якої концентрувалися довкола «смертельних» історій, які стисло і коротко (переважно до 1 години) на максимальному емоційному накалі героїв, зображали події. Так, **Руджеро Леонкавалло*** вичитав сюжет своєї опери «Паяци» у кримінальній хроніці однієї з газет, де йшлося про те, що в мандрівних артистів (паяців) сталася трагедія – Каніо, який грає роль П'єро в ярмарковій *commedia dell'arte* з ревностів зарізав свою жінку-артистку Недду-Коломбіну, зраду якої він викрив. Вбиває він і коханця, божевільно вигукуючи «*La commedia e finita!*» – комедія закінчилася... Найбільш вражаючою є арія Каніо «Смійся, паяце, над розбитим коханням», де героя переповняють почуття, які приводять до використання мовленнєвих інтонацій – вигуку, зітхання, плачу, максимального задіяння ресурсів людського голосу.

Сповідував принципи веризму і **Джакомо Пуччіні*** – італійський композитор, який захоплювався гострими сюжетами про нужденне напівголодне життя паризьких художників, поетів, кохання поета Рудольфа та квітникарки Мімі, яка помирає через бідність в опері «Богема»; екзотичні сюжети опер «Чіо-Чіо-Сан» чи «Турандот» сповнені емоційних потрясінь. У «Чіо-Чіо-Сан» американський офіцер-окупант номінально одружується з молодою японкою та невдовзі відпливає до США. Народивши дитину, Чіо-Чіо-Сан чекає коханого, та він повертається з новою дружиною-американкою, щоб забрати в матері єдину дитину. Чіо-Чіо-Сан прощається з маленьким сином і в розпачі заколює себе. Опера зазнала фіаско, публіка не сприйняла такої болючої історії, а всевітньо відома українська оперна дівка Соломія Крушельницька врятувала і оперу, і життя композитора, який хотів вчинити самогубство після провалу. Є й інша назва цього твору – «Мадам Баттерфляй». Сцена прощання з сином – одна з найболючіших сторінок оперного мистецтва загалом. **Соломія Крушельницька*** зуміла підняти цей образ до трагічної величі. Залишився запис її виконання арії-очікування, довгого майже безнадійного сподівання на повернення коханого «*Un bell di verdemo*» з II дії опери.

А у псевдокитайській казці йдеться про принцесу Турандот, яка відрубувала голови всім претендентам на її руку, адже, щоб отримати її, необхідно було відгадати загадки. Арія «Цієї ночі ніхто не засне» – «*Nessun Dorma*» з хором належить принцу, який можливо вранці буде страчений і зустрічає останній світанок у своєму житті. Композитор, доводячи людський голос до «найвищої точки», підключає хор, який з оркестром «продовжує» винятковий передсмертний гімн юнака.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Р. Леонкавалло. Арія Каніо «Смійся, паяце, над розбитим коханням» з опери «Паяци», вик. Енріко Карузо. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=10e1xePe2Lk> (3:41).

Дж. Пуччіні. Арія «Nessun Dorma» з хором опери «Турандот», вик. Лючано Паваротті, диригент – Зубін Мета. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cWc7vYjgnTs> (3:15).

Дж. Пуччіні. Арія «Un bell di verdemo» з II дії опери «Чіо-Чіо-Сан», вик. Соломія Крушельницька. URL : https://www.youtube.com/watch?v=mNrJkN_RNYg (3:16).

Розповідь про порятунок опери Пуччіні найвидатнішою українською співачкою. URL: https://www.youtube.com/watch?v=mNrJkN_RNYg

Самостійно:

Прослухати пісню «Пам'яті Карузо» (5:11), аргументувати обрану інтерпретацію серед виконань Андреа Бочеллі, Л. Паваротті, Хуліо Іглесіас, Лара Фабіан, Ля Діво і т. ін.).

Переглянути документальний фільм про Соломію Крушельницьку «Соломія». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zfXCu6uu3WY> (31:17).

19.4. Урбанізм як музичне явище ХХ ст.

19.4.1. Е. Саті та французька група «Шести» («Шістка»). А. Онеггер. Урбанізм в українській музиці

Сильні гіперболізовані пристрасті веризму чи туманність, неоднозначність, хисткість символізму були опротестовані новим урбаністичним напрямом у мистецтві, безпосередньо пов'язаного з низовою міською культурою (з лат. urban – місто). Нові звучання міста – трамваїв, машин, потягів, фабрик і заводів, а також міського побуту – музика цирку, розваг, кафе, танцювальних майданчиків представляють музичний урбанізм. Цей напрям став найбільш радикальним та експериментальним у просторі модернових течій. Його речником вважається французький композитор **Ерік Саті**, який заперечував музичний символізм та імпресіонізм, волюючи, щоб музика була «простою і доступною як табуретка на кухні», «непомітною як шпалери на стінах та зручною як меблі». Його вважають батьком «меблевої» – фонові музики, яка звучала в кафетеріях, торгових центрах та магазинах, модельних салонах, офісах, залах очікування на вокзалах, рекламі тощо. Часто на замовлення Саті писав п'єси з екстраординарними назвами: «Залізний килимок для зустрічі гостей», «Шпалери в кабінеті префекта», «Звукова підлога», «Фіранка без вікна», «Три п'єси у формі груші», «Холодна музика», «Мляві прелюдії», «Автоматичні опуси», «Бюрократична сонатина» тощо. Відверто іронічною є композиція «Неприємності» або «Роздратування» (після того як композитора залишила дівчина) – за задумом автора п'єсу слід було повторити 840 раз. Згодом «меблева» музика стала заповнювати міський побут (в ній використовувалися популярні побутові танці, легкозасвоєвані коротенькі мелодичні звороти, нескладні ритми). Працюючи тапером у німому кіно, Саті створив чимало опусів кіномузики. Цикл «Гімнопедій» – легка невибаглива, часто наспівна музика-фон з невеличких повторюваних (репетиції) фрагментів, яка чудово звукописує настрої городян Парижу, закоханих, попри ділову біганину у поетику свого міста, його вулиці, парки, вечірні ліхтарі. Музика Саті виявляє мінімалістичні тенденції, які розвинуться в майбутньому в так звану репетитивну «транс-музику», течію другої половини ХХ ст. – мінімалізм.

Ерік Саті згуртував навколо себе молоді композиторські сили. Невдовзі з ініціативи відомого діяча Жана Кокто виник гурток з шести осіб – Артюр Онеггер, Даріус Мійо, Франсіс Пуленк, Жорж Орік, Луї Дюррей, Жермена Тайсфер, який став називатися «**Шістка**» (**Les Six**) та сповідував ідеї урбанізму, утилітарної музики («хліба замість ананасів!») Група проіснувала недовго – згодом кожен з митців пішов своїм індивідуальним шляхом – та встигла внести радикальні ідеї в тогочасну музичну культуру. Спільно митці створили балет «Закохані на

Ейфелевій вежі». **Артюр Онеггер***, експериментуючи з рухом та ритмом, створив композиції, що передавали хід спортивних подій («Регбі») та культову симфонічну картину, яка відтворювала рух (запуск-розгін-прискорення-набирання швидкості-рівномірний рух-сповільнення-гальмування-зупинка) найбільшого тоді в Європі локомотиву з назвою «Pacific 231».

До подібних тем зверталися й українські митці, відображаючи процеси індустріальної доби. Костянтин Данькевич написав п'єсу «Індустріальний момент», а Юлій Мейтус – п'єсу для симфонічного оркестру «Дніпробуд», де особлива роль належить ударним (рух молотів, глісандо низьких мідних). Механістичні рухи, імітація звуків машин, пов'язані з тембральними та метроритмічними експериментами, приводить до зародження конструктивізму, конкретної музики. Символічною є назва симфонічного фрагменту з балету «Сталь» уродженця Києва Олександра Мосолова – «Завод. Музика машин». До теми заводу звертався і Всеволод Задерацький (симфонічна картина «Завод»). Український режисер Дзига Вертов зняв один з перших звукових фільмів під назвою «Ентузіазм. Симфонія Донбасу» – звукову кіносимфонію, де використано реальні життєві і промислові шуми як музичні образи (фрагмент фільму). Експерименти з новими звучаннями індустріальної доби приводять композиторів до урізноманітнення тембральних мікстів, введення нових інструментів чи навіть звуків побутових речей. Так, з'являються звукові плями – кластери (винахід українського композитора Василя Барвінського), які досягаються грою цілої долоні чи кулаком по клавіатурі фортепіано, англієць Джордж Антгайл пропонує грати ліктями, американський композитор Чарлз Айвз у сонаті «Конкорд» застосовує дерев'яну дощинку.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Е. Саті. «Гімнопедії» № 1 з відеоклавіром. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=9wxGO8dQV5I> (3:00).

А. Онеггер. «Pacific 231» музичний фільм про важкий локомотив. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=rKRCJhLU7rs> (9:19).

Ю. Мейтус. «Дніпробуд» для оркестру. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Mh0Leg3tvIE> (2:29).

Ч. Айвз. Соната для ф-но «Конкорд» – фрагмент гри дощинкою по клавіатурі фортепіано з метою досягнення «звукових плям» у вик. Стівена Друрі. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=cDNPPsUaVYo> (від 18:00 до 19:00 = 1:00).

Варіативний:

Документальний фільм, реж. Д. Вертов «Ентузіазм. Симфонія Донбасу» – фрагменти на вибір. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LSCpXYAimkE> (1:06:15).

Практичне музикування і творчі проєкти

Виконувати ансамблем – фортепіанне тріо в 6 рук (розподілити між учнями партії басу, акордів і мелодії) «Три гімнопедії» Еріка Саті.

Прослухати та описати музичні засоби, якими скористалися композитори для відтворення урбаністично-індустріальних образів. Спробувати знайти на фортепіано нові способи гри, використовуючи кластери, підкладений до струн папір, тканину, грати одночасно по клавішах та струнах (щипати їх пальцями або дерев'яними паличками як на цимбалах) тощо, тобто застосувати елементи «приготованого фортепіано», експериментувати з виконанням на власному інструменті.

19.4.2. Танцювально-пісенна культура урбанізму та її національні різновиди. Джаз. Дж. Гершвін

Темою творів **Даріуса Мійо**, автора балету «Бик на даху», було життя циркових артистів. Популярною стала сюїта для саксофона та камерного ансамблю (у перекладенні для 2-х

фортепіано) «Скарамуш» ор. 165, яка побудована на популярних вуличних мелодіях: 1 частина – «Жваво і весело», 2 ч. – «Помірно: на експресивну та меланхолічну тему», 3 ч. – «Бразилейра: дика південноамериканська самба», яка сповнена гарячих латиноамериканських танцювальних ритмів та мелодій. Щораз більше поширюється нова, екзотична для Європи, танцювальна та популярна пісенна культура країн Північної (регтайм, блюз – передвісники джазу) та Південної Америки (аргентинське танго, румба, самба). Популярними поруч з вальсом стають фокстроти, шимі, кек-уоки та інші, які звучали на дозвіллі містян, починає активно розвиватися естрадна музика. Нова модерна хореографія представлена винятковими танцюристками Луї Фуллер (використовувала багато різноколірних тканин на довгих палицях в руках, чим створювала ефект метелика + флуоресцентні фарби і кольорове освітлення – Клод Дебюссі був у захопленні від її шоу), Айседора Дункан, Іда Рубінштейн та ін. Танець балансує між класичним, модерним виразним (босоногим) та побутовим видами. Невипадково великої популярності набирає жанр балету. Зароджується сценічний народний танець. В Україні він був представлений в діяльності Василя Верховинця, кінорежисера та хореографа Василя Авраменка. Нові музично-педагогічні системи руху – евритмія Жака Далькроза та її поширення у світі.

Національний колорит різних країн і континентів «висвічується» в загальному контенті музичної культури. Одним з яскравих зразків стає популярність джазу (*повторення*) – стилю афроамериканської культури. Поруч з духовними *спіричуелсами* (пісні ностальгійного та релігійного змісту, наприклад «Let My People Go Go Down Moses») джаз починає все ширше проникати в побут і класичну музику. Американський композитор, батьки якого емігрували з України, **Джордж Гершвін** вводить джаз у сферу академічної музики, зокрема, його «Голуба рапсодія» або «Рапсодія в стилі блюз» для фортепіано з оркестром отримує величезну популярність. Дж. Гершвін працював у сценічних жанрах. В опереті «Пісня полум'я» композитор представив «Козацьку любовну пісню» (на мотив пісні «Їхав козак за Дунай»). Популярними стали пронизані джазовими елементами мюзикли «Американець в Парижі» та опера-мюзикл «Поргі і Бесс», знаменитим джазовим стандартом з якої стала «Колискова Клари» з I дії. Спорідненість з колисковою В. Барвінського в хорівій обробці О. Кошиця, спів Республіканської капели якого вразив Гершвіна в США, доводить, що в основі «Summertime» – українська колискова.

Джаз швидко поширювався Європою, а біля витоків українського джазу стояли Леонід Утьосов (Одеса), Юлій Мейтус (Харків), Дол Даубер (Чернівці). В 30-х роках в Галичині розквітнув польський джаз (Генрик Варс, Генрик Голд, Єжи Петербурзький, Адам Астон, Мечислав Фогт) функціонував хор Дана, джаз-бенд «Ябцьо-джаз» (Львів) у складі Леоніда Яблонського, Анатолія Кос-Анатольського, Богдана Весоловського, Ренати Ярославич-Богданської. Творцем українських оперет і мюзиклів є **Ярослав Барнич**, якому належить популярне танго «Гуцулка Ксеня» з однойменної оперети.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Д. Мійо. Бразилейра з сюїти «Скарамуш» у вик. Джес Гільям. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=PgFSYioCcm8> (2:37).

Спіричуелс «Let My People Go Go Down Moses» у вик. Поля Робсона або Луї Армстронга.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fHbC8Nhd46s> (3:14).

Дж. Гершвін. «Рапсодія в стилі блюз» у вик. автора. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=eFHdRkeEnpM> (з 16:00 – по 29:00 = 13:00).

або м/ф «Фантазія-2000» Студія Волта Діснея. URL:

http://moviestape.net/katalog_multfilmiv/multfilm/12242-fantazy-a-2000.html (17:37).

Дж. Гершвін. Колискова з опери «Поргі і Бесс» у вик. Елли Фіцджеральд. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=u2bigf337aU> (3:39).

Поєднання колискових Барвінського і Гершвіна у вик. Вокальної формації La Vivo. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Auyf6ss_8cE (3:52).

Я. Барнич. Пісня-танго «Гуцулка Ксеня» з однойменної оперети-мюзиклу, 2019 р. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wr3yuFU9vEw> (5:00).

Варіативний:

Ukrainian Retro «Ябцьо-джаз» музичний відеоролик. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wuКра4QJGfo> (13:33).

Ukrainian Retro Noir Jazz and Tango 30–70s (на вибір викладача). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=S7m8xpZk2qs> (повне звучання плейлиста 47:09).

Самостійно:

Переглянути художній фільм «Легенда про піаніста», реж. Джузеппе Торнаторе. URL:
<https://www.ivivi.ru/watch/100028> (2:30:03).

Переглянути короткометражний фільм про Я. Барнича. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Iw90Pa8fuxk> (9:40).

Практичне музикування і творчі проєкти

Вивчити триголосно співати класичний варіант для дитячого хору спіричуелсу «Go Down Moses». Ноти на сайті. URL: <https://sheetdownload.com/Kids/Go-Down-Moses/8066>

Співати разом з Луї Армстронгом текст сольної і хорової партії.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vf6jBP4YXwo> (3:40).

Розучити на слух українське танго 30-х рр. XX ст. Ярослава Барнича «Гуцулка Ксеня» з однойменної оперети композитора. Підібрати самостійно супровід (акордова послідовність t-s.

Переглянути початок українського мюзиклу «Гуцулка Ксеня», 2019 р. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wr3yuFU9vEw> (5:00).

Обрати самостійно вподобане виконання пісні та аргументувати вибір кліпу:

Тріо Рандеву. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eq2ENtUDssQ>

Оксана Муха. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hC764PHwKeI>

Василь Зінкевич. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wWVvAsOGaJQ>

Діана Кулька. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zCttNEK6phM>

Софія Сухненко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oJJbNa1gUYs>

Оркестр військової академії м. Одеси. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VLJmUC0fEG0>

Олександр Божик. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tYmMxzdidrs>

Веселі музики. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=htT-HtCECIk>

Хор «Дударик». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8IMr7zNneS8>

DZIDZIO. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BMr1fJxSZ0w>

Василь і Оля Сіреджук. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1PMu5MI0nJo>

Марина Одольська. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UvW13frb9O8>

W KEY. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=15-zirweGZE>

Софія Сокирко TUT і TAM. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4k5L5YGPABI>

Львівське танго в обробці Євгена Козака (запис 1933 р.). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=iW4F_mOzqBk

Ensemble Extasis: EVAN ORMAN, bandoneón CLAUDE SIM, viola MICHAEL TILLEY, piano URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=f78wJKJbr9Q&list=TLPQMDcwMjIwMjlk8y8M4raxFg&index=3>

Створити презентацію про окремих відомих виконавців популярної музики першої половини XX ст.: Едіт Піаф, Марлен Дітріх, Поль Робсон, Елла Фіцджеральд та ін.

19.5. Фольклоризм у музичному мистецтві.

19.5.1. Прояви фольклоризму в різних національних культурах. Б. Барток, Е. Гранадо, А. Хачатурян, Е. Вілла-Лобос

Продовжуючи традиції романтизму, в лоні якого зародились та розквітали національні школи, у ХХ столітті ще більше посилюється та поглиблюється інтерес до фольклору. Вивчення закономірностей народної творчості пов'язане з наукою фольклористикою (етномузикологією). Вчені багатьох країн світу досліджують, записують на перші присторої-звуконосії, збирають в експедиціях фольклорні зразки вокальної та інструментальної музики, вибудовуючи систему музичного світовідчуття того чи іншого народу. Формуються потужні наукові етномузикологічні школи (провідними стають фінська, угорська, польська, українська школи). У наукових установах та університетах, наукових товариствах світу все більша увага приділяється проблематиці етнології. Провідні музиканти, спираючись у своїй творчості на народно-пісенні зразки, часто займалися фольклористичною діяльністю. Засвоєння та оперування принципами інтонаційно-мелодичного, ладогармонічного, ритмічного, тембрального мислення в поєднанні з сучасними виразовими засобами академічної музики дали незвичайно цікавий, неповторний результат, спричинилися до значного оновлення та розширення меж музичної культури. Цей напрям отримав назву фольклоризм, у другій половині ХХ ст. його називатимуть неолітературизмом (новим). Численні композитори ХІХ та початку ХХ століть збирали фольклор, а в їх творчості спостерігається органічне зрощення народного і світського (академічного) начал. Найбільш яскравими постатями в цьому плані є Ф. Шопен і С. Монюшко, Е. Гріг та Я. Сібеліус, М. Лисенко та М. Леонтович, Л Ревуцький.

Найбільш потужним речником цього напрямку в ХХ ст. є угорський композитор і науковець-фольклорист **Бела Барток***. Крім докладного вивчення глибинних пластів власного угорського фольклору, він збирав і записував народну музику багатьох народів Східної Європи, особливо захоплювався багатою народною творчістю українців (навіть вивчав українську мову). Цей видатний композитор ХХ ст. працював у багатьох жанрах – оперному, балетному, симфонічному, вокальному та камерно-інструментальному. Майже у всіх його творах відчутний вплив угорського фольклору. Особливо виділяється цикл з 12 зошитів «Мікрокосмос» для дітей і юнацтва, написаний з дидактичною метою, де поруч з сучасними прийомами фортепіанної техніки відчутне оперування ладоінтонаційними, ритмічними принципами народної музики. Бартока приваблював також румунський фольклор («Румунські танці»), а у циклі 44 дуети для двох скрипок (альтів чи віолончелей) знаходимо чимало зразків, базованих на українському фольклорі. Особливості бартоківському стилю надають не лише яскраві фольклорні мелодичні та ритмічні звороти, лади, з яких композитор комбінує та формує оригінальне обличчя кожного твору, але імітація способів гри на народних інструментах (ударні, цимбали, наслідування народних духових чи гри капел – останнє особливо відчутне в «Румунських танцях» для оркестру) надає нових можливостей для розвитку музичної мови. Не чужі для Бартока і урбаністичні мотиви – механістична остинатність, утримувана повторюваність – репетитивність, гострі дисонансні поєднання гармоній, «бомбастика» піаністичної техніки. Так, у п'єсі «Остинато» з «Мікрокосмосу» вдало поєднується повторюваність з народної музики – багато куплетів на одну незмінну мелодію в народних піснях, імпровізаційність від народних інструменталістів та сучасні урбаністичні дисонансні поєднання гармоній.

Композитори різних народів почали щораз більше активізувати свою увагу на власних національних, автентичних скарбах та фольклорній оригінальності, еднаючи особливості народної пісенності чи інструменталізму з сучасними виразовими засобами, а часто саме з джерел фольклору поставали глибоко новаторські явища музики ХХ століття. Серед яскравих фольклорно зорієнтованих митців:

Іспанці **Енріке Гранадо**, який глибоко проник у народну пісенно-танцювальну культуру і представив світові оригінальну творчість каталонців, його сюїта «Гойески» – сплав автентичних танців та сучасної музичної мови; **Хоакін Родріго**, гітарний «Арахуньес-концерт» якого виявляє

елементи запального мистецтва фламенко (в основі – танець фанданго) та народного «глибокого співу» канте-хондо, здобув величезну світову славу.

Вірменин **Арам Хачатурян** звертається до глибинних джерел власного народу, а його балет «Гаяне» зі знаменитим «Танцем з шаблями» яскраво представляє вірменську культуру.

Бразилієць **Ейтор Вілла-Лобос** – великий патріот, класик бразильської музики в 16 років пішов у «музичні мандри» рідною країною, збираючи зразки автентичної традиційної музики. «Я вважав, що нерозумно просто наслідувати великого Бетховена. Вісім років я мандрував найвіддаленішими районами Бразилії, Амазонкою, і всі навіть подумали, що я помер та відправили по мені заупокійні меси. Але з цієї експедиції я привіз неймовірно багатства!», якими у своїх «Бразиліанах» (таку загальну назву отримали від слухачів і музикантів його симфонії, опери, балети, концерти, хори, камерно-інструментальні твори) дійсно здивував та захопив світ. Мало того – він поєднав особливості оригінального бразильського співу не лише з сучасними елементами, але і з музикою далекого минулого – Й. С. Баха, створивши унікальної краси дев'ять «Бразилійських бахіан» для різних складів і виконавців.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Б. Барток. 44 соло-дуети для 2-х віолончелей BB104, ч. 1, вик. Наталія Хома і Сурен Багратуні:

«Коломийка» № 2. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=GwTW8zpTH6E&list=OLAK5uy_k7eoE-YQoBmzheni32t9a-E5vWDy6Wdr4&index=24 (0:32);

«Угорська нота» № 6. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=AEEMMSHkjvQ&list=OLAK5uy_k7eoE-YQoBmzheni32t9a-E5vWDy6Wdr4&index=33 (0:47);

«Українська нота» № 10. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=MLnYodvdcE&list=OLAK5uy_k7eoE-YQoBmzheni32t9a-E5vWDy6Wdr4&index=27 (0:53).

Б. Барток. «Румунські танці» для оркестру op. 68. Угорський національний оркестр. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MbbRTCaLOcw> (6:19).

Б. Барток. «Мікрокосмос» № 146 «Остинато» відеоклавіром. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=5yczXBN_ZOg (2:15).

Е. Гранадос. Інтермецо для віолончелі і фортепіано з циклу «Гойески», вик. Наталія Хома (віолончель) і Володимир Винницький (ф-но). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=yrirodghCvo> (4:55).

Х. Родріго. «Арахуньєс-концерт» для гітари і оркестру в обробці оркестру Джеймса Ласта. URL: https://www.youtube.com/watch?v=W8BEkoiy9_o (4:00).

А. Хачатурян. «Танець з шаблями» з балету «Гаяне». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=otwQwo3ALLs> (2:42).

Е. Вілла-Лобос. «Бразильська Бахіана» № 5 у вик. Марії Каллас. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=P4wh5ScYcIw> (5:56).

Варіативний:

Б. Барток. «Румунська пісня» № 7 зі збірника 44 соло-дуети для 2-х віолончелей BB104, URL: https://www.youtube.com/watch?v=HLxdCyEoFNc&list=OLAK5uy_k7eoE-YQoBmzheni32t9a-E5vWDy6Wdr4&index=31 (0:48).

Б. Барток. «Весільна пісня» № 13. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=i6js__niJm4&list=OLAK5uy_k7eoE-YQoBmzheni32t9a-E5vWDy6Wdr4&index=35 (1:03).

Б. Барток. «Українська коломийка» № 35. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=SCNcf2kUk6Q&list=OLAK5uy_k7eoE-YQoBmzheni32t9a-E5vWDy6Wdr4&index=36 (0:52).

Самостійно:

Знайти на ютуб-каналі аранжировки для різних інструментів гітарного концерту Х. Родрігеса та скласти плейлист.

19.5.2. Українська школа фольклоризму в науковому та музично-творчому вимірах. М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць, Л. Ревуцький і його симфонія № 2; В. Барвінський, С. Людкевич, М. Колесса

Український фольклоризм є явищем позаконкурентним, оскільки саме українці володіють наймасштабнішим і найчисленнішим масивом зразків народної творчості серед усіх народів світу. Це науковий загальноновизнаний факт, який підкріплено різними багатотомними виданнями зібрань зразків українського фольклору. Становлення ж національної свідомості та важкий тернистий шлях до здобуття українцями власної державності викликали глибоке вкорінення національної культури в усній народній традиції, животворний зв'язок, зрощеність з якою дозволив створити самобутнє та оригінальне мистецтво, яке впродовж багатьох століть і донині кореспондує з народним мистецтвом. Не існує мабуть жодного українського митця, який би оминув незглибиму фольклорну скарбницю свого народу, а краса й унікальність народної музики глибоко вплинула на національну культуру загалом. Григорій Сковорода – видатний український філософ – був і музикантом, пісні-сковородинки якого співали в народі, Тарас Шевченко, поезія якого настільки співуча і наближена за звучанням та принципами побудови до народнопісенної традиції, тому не випадково сотні його текстів були покладені на музику та стали народними піснями, а образ народного музиканта – Кобзаря – став символом шевченкового слова. Українські пісні відомі і знані в цілому світі

Маючи такі безцінні скарби в митців і вчених виникла органічна потреба вивчати, збирати, осмислювати фольклорні джерела. Більшість українських письменників та поетів записували, вивчали народну музику, звичаї і обряди свого народу – Іван Котляревський, Григорій Квітка-Основ'яненко, Маркіян Шашкевич, Пантелеймон Куліш, Іван Франко, Леся Українка, Борис Грінченко, Максим Рильський, Павло Тичина – перелічувати треба чи не всіх діячів української культури. Серед видатних фольклористів-музикознавців – Михайло Максимович (чоловік письменниці Марко Вовчок, який зібрав велетенську кількість пісень), Петро Сокальський (вивчав ладові системи українського фольклору), Микола Лисенко (збирав пісні, народні інструменти, вивчав кобзарство), Климент Квітка (чоловік Лесі Українки – створив принципи жанрової панорами народної музики та регіоналістики), Гнат Хоткевич (вивчав народні інструменти), Філарет Колесса (науково обґрунтував класифікацію жанрів музичного фольклору), Василь Верховинець, Володимир Гнатюк (танцювальний фольклор), Станіслав Людкевич (удосконалив і систематизував роди і види народної музики), Федір Стешко та Павло Маценко (порівняльне – з іншими народами – етномузикознавство). Наукові досягнення і діяльність Ф. Колесси та С. Людкевича високо цінував Б. Барток (коли Ф. Колесса приїхав на світовий конгрес вчених до Парижу, то більше тисячі видатних мужів науки у Французькій академії наук за ініціативою Бартока, зустріли українського вченого стоячи, довготривалими оплесками). Українські етномузикологи входять у десятку найвидатніших дослідників цієї галузі у світі, а Володимир Гошовський уже в середині ХХ ст. вперше у світі ввів народну пісню в систему програмування на комп'ютерах.

У першій половині ХХ ст. буквально розквітає не лише наука про музичний фольклор, але і його творче композиторське переосмислення. Вслід за М. Лисенком, який зібрав та упорядкував 12 зошитів збірників обробок народних пісень для різних складів (соло, дуети, тріо з фортепіано, камерні ансамблі, хори), серед яких виділяються «Молодощі» – збірник для

юнацтва, опора на український фольклор стала тривкою основою для формування національної музичної мови (*повторення* – пригадати і навести приклади з творчості М. Лисенка, наприклад, 2 Рапсодія, Думка-шумка для фортепіано; варіаційні цикли на теми українських пісень «Без тебе, Олесю» і «Зрада, карі очі, зрада», використання народної козацької пісні «За світ встали козаченьки» в опері «Тарас Бульба», запорізькі марші, імітація кобзарського співу в монолозі Тараса «Гей, літа орел», солоспіви тощо). Його учні і послідовники – М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий, О. Кошиць ґрунтували свою творчість на базисі української народної музики.

Безпрецедентна слава «Щедрика» в опрацюванні **М. Леонтовича*** в цілому світі засвідчує геніальність українського композитора, який свідомо обрав народну пісню первинним і чільним компонентом своєї творчості. Створивши десятки шедеврів у жанрі хорової обробки, композитор написав оперу «На Русалчин Великдень», авторські хори «Легенда», «Літні тони», «Льодолом» на слова поетів (М. Вороний, В. Сосюра). Створив численні шедеври в жанрах церковної музики, у музичній мові яких відчувається зрощеність народного співу і сакральної канонічної традиції. М. Леонтович, виходячи з народнопісенних джерел, немовби розкриває, «розсвічує» глибинні можливості, силу, оригінальність, внутрішню змістовність та неповторність кожного зразка. На фольклорній основі заснована і його музична методика, адже багаторічне викладання музики дало реальні підстави для розбудови національної дидактики. Основні принципи роботи композитора з народно-пісенним матеріалом:

1) підкреслення розмаїття інтонаційно-мелодичних побудов, часто невеликих первістків-примітивів дуже давнього походження, вільне оперування мелодичними стрічками, їх видозміни, несподівані поєднання та навпаки – роздріблення на мікрофрагменти тощо; головним методом мелодико-інтонаційного мислення стане для Леонтовича варіативність, яка допомагатиме творити живі, рухомі, змінні образи чи ситуації («Ой, матінко моя»: С. 98 – 99; «Ой це йду» – сцена зі смертю: С. 104, «Ой, сивая зозуленька»: С. 106 – 108, «Чого соловей смутен» – діалог: С. 99 – 100);

2) специфіка народного ладового мислення (2-3-4-хордові давні лади, думний – мінор з IV підвищенням, ковзний, змінні мажоро-мінори і навпаки, поєднання натуральних і гармонічних ладів тощо), яке в композитора «співпрацює» з академічними гармонічними моделями, за кожним разом демонструючи нові і цікаві ладогармонічні комбінації («Ой, розвився»: С. 101, «Ой, перепеличка»);

3) неймовірне багатство ритмічних побудов кожної пісні стає для композитора полем для експериментів – ритмічні ущільнення та розширення, прискорення і сповільнення, поєднання чи співставлення різних метроритмічних ліній, відповідність часової пульсації сюжету пісні, її драматургічному розвитку («Ой, у полі та туман-димно» – зміна темпів, фермати: С. 124);

4) у багатоголосих хорових складах М. Леонтович зумів розвинути неймовірно цікаву та оригінальну поліфонію, спираючись передусім на принципи народного гуртового співу – це контрастна поліфонія, стрічкове багатоголосся, паралелізми, підголосковість, остинатність, бурдони, що єднаються з класичними принципами європейської імітаційної поліфонії («Тиха вода» – остинато в басу С. 114; «Нарвала квіточок» – імітація: С. 116; «Дударик» – бурдон: С. 123 (попередньо є варіант з ф-но супроводом; «Ой, з-за гори кам'яної» – підголоски: С. 124);

5) фактурні вирішення кожного твору – неповторні і цікаві за рахунок тембрової режисури – роз'єднання, злиття, протиставлення, відчуття колористики і барвистості кожної вокальної партії в загальному просторовому ландшафті звукового цілого. Поєднання сольних, ансамблевих та туттійних складів («Добрий вечір, дівчино»: С. 110). Тому «Дударик» за способом висловлювання кардинально відрізнятиметься від хору-реквієму «Козака несуть», а «Гра в зайчика» від «Із-за гори кам'яної голуби літають».

Імпресіоністичні риси витонченого звукопису у творчості **К. Стеценка*** органічно поєднуються з тривкою опорою на народну творчість, а окремі авторські композиції навіть справляють враження народних пісень. Таким є солоспів «Плавай, плавай, лебедонько» на слова Т. Шевченка з поеми «Тополя». У кантатах «Єднаймося», «Сон», «Шевченкові», солоспівах

і навіть церковній музиці – яскраві ознаки інтонаційно-мелодичних, ладогармонічних, ритмічних чи виконавських прийомів, характерних для українського фольклору. Автор однієї з перших моноопер (жанр опери для одного голосу) на античний сюжет «Іфігенія в Тавриді» (Таврія – українські степи), К. Стеценко створив дві колоритні дитячі опери «Івасик-телесик» та «Лисичка, котик і півник», а також «Шкільний співаник» у трьох частинах, збірку обробок народних пісень для юнацтва «Луна».

У творчості **Якова Степового*** фольклоризм проявляється більш опосередковано, хоча вага народно-пісенного чи традиційного інструментального начал є суттєвою і незаперечною. У таких творах як дві оркестрові Сюїти на теми українських народних пісень, 50 обробок українських народних пісень для хору, вокальних циклах для дітей «Проліски» та «Кобзар» на слова Шевченка, опері «Невольник» за Т. Шевченком основоположною стає українська фольклорна традиція. Інтонації кобзарських дум, відгомони бандурних переборів у драматичній розповіді-монологі «Ой, три шляхи широкії» на слова Т. Шевченка про трьох братів, які пішли з України та й не повернулися – гравітують до жанрів українського епосу, зокрема, кобзарського мистецтва.

Видатний композитор і диригент **Олександр Кошиць***, керівник знаменитої Української Республіканської капели, яка пронесла славу української пісні багатьма країнами і континентами світу (саме під його керівництвом вперше прозвучав «Щедрик» Леонтовича) продемонстрував віртуозне володіння хоровою технікою. Його капелу іноземці називали «живим симфонічним оркестром», спів – «осягненим коли-небудь чоловіком чудом», а головним жанром композиторської діяльності О. Кошиця була хорова обробка українських народних пісень. Багато з його творів і досі становлять великі труднощі для виконавців, наприклад, жартівливий «Ченчик». Композитор разом зі своїми сучасниками довів, що українська пісня у своєму жанровому розмаїтті здатна здійснюватися до вершин академічної музики, розширюючи та оновлюючи її горизонти.

Чи не кожен твір **Левка Ревуцького*** виказує тенденції до фольклоризму (дитячий цикл «Сонечко», хорові обробки народних пісень (більше 120), цикли для голосу і фортепіано «Козацькі пісні», «Галицькі пісні», кантати («Хустина» – *повторення*), фортепіанні твори, концерти, симфонії). Разом зі старшим братом Дмитром Ревуцьким – видатним музикознавцем, фольклористом і музичним діячем, композитор досліджував, збирав та апробував у своїй творчості українські фольклорні зразки. Одним з наймонументальніших творів Левка Ревуцького стала його 2 симфонія, в основі 3-х частин якої – теми українських пісень. Головною темою 1 частини стає веснянка «Ой весна, весниця», записана композитором у своєму рідному селі Іржавець на Полтавщині, побічною – сумовита «Ой не жаль мені та ні на кого». 2 частина, що позначена винятково тонким імпресіоністичним звукописом, пейзажною атмосферністю, побудована на ліричних піснях «Ой Микито, Микито, чи є рілля на жито» і «Ой там в полі сосна», а середнім розділом частини стає скерцозний епізод на пісню «У Києві на риночку». У останній, третій частині композитор розгортає грандіозну епопею на основі веснянкової шеренгової гри «А ми просо сіяли», возводячи символ культу хліборобської культури українців на рівень світової значимості. Цей твір, що написаний у 1927 р., засвідчує гармонічну рівновагу між українізацією та європеїзацією (за Валентиною Кузик), а ідея хліборобства (у фіналі тема «Просо» проходить складні драматичні колізії) стає відгуком на трагічні події голодомору, апогей якого припаде на кілька наступних років. І ця сташна трагедія знайде втілення в драматичній Баладі для віолончелі 1933 року. Симфонію було «відредаговано» у 1940 р. радянською владою зі зміненим фіналом, і лише нещодавно вийшла друком її справжня первинна партитура та відбулося концертне відродження. (Аналіз симфонії – за С. Лісецьким [Лісецький С. Українська музична література для VI класу ДМШ. Київ : Музична Україна, 1982.]

Риси фольклоризму у творчості галицьких модерністів **Василя Барвінського*** – автора «Історії української музики» з об'ємним розділом, присвяченим народній музиці українців («6 обробок народних пісень для голосу з фортепіано», фортепіанний цикл для дітей «Наше сонечко грає на фортепіано»; монументальна «Українська сюїта» з грандіозним фіналом-фугою на

тему козацької пісні «За світ встали козаченьки» – повторити пісню), **Станіслава Людкевича*** – видатного композитора і вченого-фольклориста, якому належать фундаментальні етномузикознавчі праці, виділяються хорові обробки лемківських пісень (повторити «Гайліку» з октавною гуканкою); «Голосіння» для скрипки і фортепіано, народно-пісенні витоки симфонії-кантати «Кавказ» на слова Т. Шевченка), **Миколи Колесси***, фольклоризм якого найбільш співзвучний з добою модерну, відзначається радикальними сучасними виразовими засобами – підкреслена «терпка» ладовість, гострі ритми, ударна техніка («Лемківське весілля», «Коломийки» для фортепіано).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Леонтович. Хорові обробки народних пісень (на вибір):

М. Леонтович. «Щедрик» вик. Українська Республіканська Капела, диригент Олександр Кошиць – перший виконавець «Щедрика» (архівний запис). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=iWorob0_qxs. (1:17).

М. Леонтович. «Із-за гори кам'яної голуби літають». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=oxfPYesqdSM>.

К. Стеценко. «Плавай, плавай, лебедонько» на сл. Т. Шевченка, вик. Оксана Петрусенко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Im6QMyrd8dA> (4:00).

Я. Степовий. «Ой, три шляхи широкії» на сл. Т. Шевченка, вик. Петро Білинник. Відеопартитура. URL: https://www.youtube.com/watch?v=zsrSvI_eiQc (4:47).

О. Кошиць. «Вийди, Грицю, на вулицю», вик. Хорова капела «Боян», диригент Василь Чучман. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RLa0M9FqufY> (1:27).

О. Кошиць. «На вулиці скрипка грає», вик. хор Харків. держ. академ. культури, диригент Марина Воскобойникова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=97zhHKKJHUA> (2:11).

Л. Ревуцький. Симфонія № 2. Перша редакція, вик. Нац. заслуж. академ. симфон. оркестр України, диригент Володимир Сіренко. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=wk8u3gvZAnc> (30:56).

В. Барвінський. «Думка» з циклу «Шість мініатюр на українські народні теми» для фортепіано, вик. Марія Крушельницька. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_YFBLUlu7to (3:32).

М. Колесса. «Коломийка» № 1. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2goAakxDJ6s> (2:13).

Варіативний:

М. Леонтович. «Гаю, гаю, зелен-розмаю», вик. Нац. зслуж. капела бандуристів України ім. Г. Майбороди. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ue4wuWLu4Vg> (4:00).

М. Леонтович. «Піють півні», Нац. заслуж. академ. укр. народ. хор ім. Г. Верьовки, диригент – Анатолій Авдієвський. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iFzvIKPAJ74> (4:00).

О. Кошиць. «На вулиці скрипка грає». Вик. хор Харків. держ. академ. культури, диригент – Марина Воскобойникова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=97zhHKKJHUA> (2:11).

Л. Ревуцький. «Сонечко» (п'єси на вибір).

В. Барвінський. «Наше сонечко грає на фортепіані» (п'єси на вибір).

М. Колесса. «Коломийка» № 2. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CKhZuz-5zU> (1:40).

Самостійно:

Передача про Павла Сеницю і Левка Ревуцького Р.-М. Стеха «Очима культури». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NC-Ps1FSSp0> (8:41).

Практичне музикування і творчі проєкти

Порівняти прослухані варіанти народної пісні «Ой, з-за гори кам'яної» на Polyphony-Project виконавцями різних регіонів:

Сумщина. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JnhJ2ivwwFI>,
Слобожанщина. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T6oOwK5IuFQ>,
Київщина (фольк-гурт «Яворина»). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DeytEUgpUSo>,
Херсонщина URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RBCRjGnkCMs>.
З обробкою М. Леонтовича у виконанні капели «Думка». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=UYQKQyKQ96k>

Співаючи у випускному класі вправи з «Практичного курсу навчання співу у середніх школах України» М. Леонтовича [Київ: Музична Україна, 1989. 134 с.] учні самостійно ілюструють розповідь викладача, який попередньо роздрукує співочий матеріал як випереджувальний матеріал.

Розучити та виконати ансамблевим складом кілька обробок М. Леонтовича з його підручника: *Леонтович М. Практичний курс навчання співу у середніх школах України. Київ: Музична Україна, 1989. 134 с.*

Підготувати доповіді-презентації про українських композиторів (за порадою викладача) та виконати один з самостійно розучених творів на українську народну тему.

19.6. Неокласицизм як ряд неовекторів у музиці ХХ-го століття: «мандрівки в часі». І. Стравинський (неоархаїка, неоантичність), К. Орф (неосередньовіччя), О. Респігі (неоренесанс), Ф. Бузоні, Б. Бріттен (необароко), П. Гіндеміт, В. Косенко (неокласицизм), Я. Сібеліус, С. Барбер (неоромантизм). Неовізантизм в українському мистецтві та духовній музиці: М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць, Я. Яциневич

Окрім насущних проблем сучасності митців першої половини ХХ ст. особливо інтригувало мистецтво минулого, при чому від первісних, найдавніших часів до зовсім недалекого «вчора». У минулому часто шукали порятунку від складних історичних колізій модернової доби (війни, революції), «заліковуючи свої рани» (за І. Стравинським). Активна інспірація мистецтвом різних епох та стилів сприяла оновленню музичної мови, дозволяла експериментувати, поєднуючи риси чи окремі принципи музики минулого зі сучасним звуковідчуттям та техніками. Цей напрям має ретроспективний характер і свідомо відтворює, іноді в іронічній манері техніку і форми попередніх періодів та епох. Так на видноколі музики ХХ ст. відроджуються давні жанри і форми: павани, менуети і гавоти, фуґи і ричеркари, concerto grosso і дивертисменти тощо. З особливим пієтетом сучасні композитори звертаються до творчості Й. С. Баха, навіть пишучи твори на звукову монограму його імені ВАСН (сі-бемоль-ля-до-сі) – Н. Нижанківський, А. Пярт. Митці використовують і окремі елементи музичної мови попередніх епох, надаючи їм нового звучання в контексті сучасної доби. Саме неокласицизм демонструє діалог з минулим, який розгортає сувій часу, доводячи, що вся велика історична вертикаль історії музичного мистецтва є актуальною. Це дозволяє повторити попередньо вивчені епохи та визначити найбільш характерні їх елементи, які композитори ХХ ст. поєднали з сучасними засобами музичного мовлення.

Речником неокласицизму у світовій музиці ХХ ст. став всесвітньовідомий композитор українського походження **Ігор Стравинський***. У своїй творчості він кореспондував з різними епохами, а часова вертикаль, яку охопив композитор неймовірно велика – від найдревніших первісних архаїчних часів, проходячи практично крізь всі епохи та стилі. Революційний балет «Весна священна», який викликав стрес у європейських музичних колах та став знаменом неокласицизму – твір написаний у помісті композитора в селі Устилуг на Волині (там знаходиться єдиний у світі музей І. Стравинського) на основі давніх фольклорних інструментально-пісенних примітивів можна віднести до нео-архаїки. Через біблійні старозавітні часи (балет «Агон», містерія «Потоп», «Авраам і Ісаак», «Плач пророка Єремій») композитор демонструє і нео-античність (балет «Аполлон Мусаґет», опера-ораторія «Цар Едип», «Трени» для

хору); неосередньовіччя («Симфонія псаломів» для хору і симфонічного оркестру, кантата «Священні піснеспіви», Хорал, Канон); неоренесанс («Монументи Джезуальдо да Веноза»); необароко (опера «Походеньки гультя» за бароковими гравюрами англійського художника В. Хогарта), неокласицизм (балет «Пульчинелла» з музикою Дж. Перголезі та народною ярмарковою італійською *commedia dell'arte*), неоромантизм (балет «Поцілунок феї» з фрагментами музики П. Чайковського). Його називали композитором «тисячі облич», адже вільно кореспондував з музикою різних епох і стилів.

Неоархаїка та варварський первісний стиль – фовізм. Балет «Весна священна» Ігор Стравинський писав в Устилузі і магічна атмосфера сивої давнини цього місця, її неповторний звуковий простір відіграли вирішальну роль у кристалізації музичної ідеї твору. Недарма композитор назвав його в підзаголовку «Картини язичницької Русі», а наспіви українських веснянок стали стержневими в побудові партитури. Видатний французький композитор А. Онеггер прирівняв першу постановку «Весни священної» у Парижі до атомної бомби, що «перевернула в 1913 р. всю нашу техніку письма, весь наш стиль. Ця бомба була видумана і кинута наймудрішим і найсильнішим із композиторів». Відтворення та пірнання в глиб первісного світу чи різючих екзотичних тем отримало епітет варварського стилю, який ще називали фовізмом (з французької *les Fauves* – дикі). У малярстві – це різкі кольори, спрощення рисунку з імітацією дитячого або первісного стилю (умисно примітивний «Танець» Анрі Матісса); в музиці – спроба відтворити дикі первісні часи за допомогою коротких поспівок-заклинань, варварського ритмічного напору та остинатності. Бела Барток так і назвав свій авангардний твір – варварське алегро – *Allegro barbaro* для фортепіано, в якому фортепіано трактує як ударний інструмент, нещадно застосовуючи техніку «бомбастики» (термін В. Барвінського). Тему варварських часів прадавньої України піднімав в українській поезії Євген Маланюк. Образи орди, дикої навали та відповідно опору їй блискуче зобразив Борис Лятошинський у опері «Золотий обруч» за повістю «Захар Беркут» Івана Франка.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

І. Стравинський. Балет «Весна священна» (фрагменти):

№ 1 – 3 у виконанні Жоффрей-балет хореографія Вацлава Ніжинського. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jF1OQkHybEQ> (10:00).

«Велика жертва» кадри з к/ф «Весна Священна», солістка Марія-Клаудія П'єтрагалла. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=d6d8wacBjPQ> (4:58).

Б. Барток. *Allegro barbaro* для фортепіано у вик. Бели Бартока. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=LQ1RfxNLZd0> (2:28)

Б. Лятошинський. Фрагменти опери «Золотий обруч» за повістю Івана Франка «Захар Беркут»:

Хор з I дії. Вик. Камерний дівочий хор КССМШ ім. М. Лисенка (кер. Юлія Пучко-Колесник), чоловіча хорова капела «Дударик» (кер. Дмитро Кацал), YsOU / Молодіжний симфонічний оркестр України, диригент Оксана Линів. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Ndy2B8_о6MA (4:42).

Симфонічний епізод відкриття дамби з відеорядом декорацій Євгена Лисика, диригент Оксана Линів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kzkZdMFUWV8> (1:21).

Самостійно:

«Стравинський і Україна». URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=125456319668010> (1:45).

Переглянути художній фільм «Захар Беркут», реж. Леонід Осика, композитор Володимир Губа. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m6thz5IoGDY> (1:32:38).

Неоантичність. Особливо приваблювала композиторів першої половини XX ст. культура Давньої Греції, крізь призму якої митці прагнули вирішити насущні проблеми, втілюючи як окремі образи (переважно міфологічні – К. Дебюссі п'єса для флейти «Сірінкс» на основі легенди про флейту Пана; балет І. Стравинського «Аполлон Мусагет» – бог муз) і розлогі події сюжету (антична трагедія Есхіла «Цар Едип» стала основою опери-ораторії І. Стравинського). На античний сюжет М. Равель написав свій балет «Дафніс і Хлоя», а в «Античному менюеті» еkleктично поєднав античність, ренесанс і сучасність. Німецький композитор Пауль Гіндеміт звертається до філософії музики давніх греків і створює оперу та однойменну симфонію «Гармонія світу» з 3-х частин – *Musica mundana*, *Musica humana*, *Musica instrumentalis* (за поділом музики сфер Арістотеля). Втілювали античні теми в українській літературі Леся Українка (драма «Орґія» про співця Антея, переспіви лірики грецької поетеси Сапфо). Під впливом неоантичних інспірацій Лесі Українки, її близький товариш Микола Лисенко написав оперу – драматичні сцени на 2 дії «Сапфо» на лібрето Людмили Старицької-Черняхівської про трагічну долю однієї з перших жінок-поетес. Кирило Стеценко створив монооперу на античний сюжет «Іфігенія в Тавриді».

Демонстраційний матеріал:

Основний:

К. Дебюссі. «Сірінкс», вик. А. Мелдо. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3plE9RqISZY> (3:13).

М. Равель. Античний менюет оркестрова версія. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TV6s80pCztA> (6:19).

Варіативний:

І. Стравинський. Балет «Аполлон Мусагет», Нью-Йорк Сіті Балет, постановка Джоржа Баланчіна, диригент І. Стравинський. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=otwQwo3ALLs> (фрагменти – перші 4:00 і останні 2:00, загальна тривалість твору – 29:15).

Неосередньовіччя. Неовізантизм. Одна з найдовших за тривалістю епох в історії культури світу – Середньовіччя (у трьох його магістральних напрямках – візантійське, західно-європейське та киево-руське) також приваблювало митців доби модерну. На межі XIX – XX ст. активізувався інтерес до відродження музики минулого. У Франції велика плеяда композиторів зосередилася на цих ідеях, оскільки впродовж буремних революцій та війн, а також заборон особливо церковної музики, організувавши *Schola Cantorum*, в якій вивчалася давня поліфонічна музика, відновлювалися традиції школи Нотр-Дам з першими європейськими композиторами Леоніном і Перотинном. Ініціатором цього руху був бельгієць за походженням Сезар Франк – видатний органіст і композитор, автор хоралів, прелюдій, фуг. Його учні – Венсан д'Енді, Ернест Шоссон та послідовники Габріель Форе, Клод Дебюссі, Моріс Равель розгорнули активну відродженецьку діяльність. Давні церковні лади, елементи поліфонічної техніки, паралелізми середньовічних органумів прослідковуються у «Затонулому соборі» Клода Дебюссі, який позначений одночасно імпресіоністично-символістичними рисами.

Німецький композитор **Карл Орф**, який захоплювався давніми епохами, використав тексти середньовічних мандрівних поетів-вагантів для своєї сценічної кантати «*Carmina Burana*», що буквально означає «Пісні Боерна» за назвою бенедиктинського монастиря, де було знайдено оригінальний манускрипт збірки, яка містить більше 250 текстів середньовічною латиною, давньонімецькою і давньофранцузькою мовою. У цих творах оспівано земні радощі, любов, веселощі, однак у поезії вагантів був присутній і мотив тлінності всього земного, слабкості людського щастя, уособленням чого служило колесо Фортуни – улюблена алегорія Середньовіччя. Музика Орфа для великого оркестру та хору нарочито простацька, сповнена енергійних пульсацій і ритмів, з великою гучністю, підкресленою підсиленими ударними інструментами, відповідаючи маскулінній культурі нацистської Німеччини (Гітлер вніс Орфа

у «список богів»). Фактично, цей твір іронічно та скептично на протонародному рівні з елементами карнавалу носить риси ярмарковості – поля діяльності вагантів.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

К. Дебюссі. Затонулий собор в оркестровій версії Леопольда Стоковського. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=HTgGSWZzHqA> (6:50).

К. Орф. Сценічна кантата «Carmina Burana». Хор № 1 «O, Fortuna!» з відеорядом картин *Лондонський симфонічний оркестр*, диригент – *Зубін Мета*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=N2EahdQxuRw> (2:55).

Сцена № 1. Фрагмент з фільму-постановки режисера Жан-П'єра Понеллі, хор Байройтської опери, оркестр Мюнхенського радіо, диригент – Курт Айхорн. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=AP_CSQgBPrQ (5:21).

Відродження та розвиток давніх традицій візантизму було пов'язане насамперед з жанрами церковної музики, а також сакрального живопису та архітектури (особливо на території Югославії, Греції). В українській культурі неовізантизм проявився і в сакральній архітектурі (храмобудівництво того часу продовжувало традиції української базиліки, основи якої прийшли до Київської Русі з Візантії), особливо у фрескових розписах церков. Неовізантизм став базовим для малярської школи Миколи Бойчука (бойчукісти) – плеяда художників-монументалістів, які здобули світовий розголос. Французький поет Гійом Апполінер сказав про бойчукістів: *«Ця українська група дає приклад того, як можна вільно мандрувати сторіччями. Досі на таке були спроможні поети, а нині і художники поставали ерудитами. Вони подорожують по сторіччях і почуваються кривими давніх майстрів»*. Такі ж мандрівки в часі проходили і в музичному мистецтві.

Християнський церковний канон, впроваджений ще в часи хрещення Київської Русі, впродовж віків витворився в яскравий національний різновид сакрального співу – від старокіївського знаменного розспіву через лаврське багатоголосся, партесний спів, оновлення в добу українського класицизму (М. Березовський, А. Ведель, Д. Борзнянський) до сучасних композицій культового призначення. Для української музики загалом є однією з головних ліній її розвитку церковна музика, саме в її царині було створено чимало шедеврів світового значення. Головне, що церковна музика даного періоду створювалася українською мовою, підкреслюючи національну самостійність української автокефальної церкви. На початку ХХ століття репрезентантами церковної хорової музики України стали Микола Леонтович – священник за освітою, випускник духовної семінарії та дипломований церковний регент (Літургія св. Івана Золотоустого, Молебні, частини Служб Божих, знаменитий «Щедрик» має авторський варіант з церковним текстом), отець Кирило Стеценко – композитор-священник (три Літургії, одна з яких для хору і народнього співу, високопоетична «Всенічна», «Вінчання», херувимські, задостойники, канти і псалми; унікальної сили і краси «Панахида» пам'яті М. Лисенка), син священника Олександр Кошиць, який захистив докторат з богослів'я (5 Літургій, обробки псалмів), Яків Яциневич (Служби Божі, окремі піснеспіви) та багато інших митців, в творчості яких спостерігається зрощення давньої традиції з національними первістками та модерновими новаціями.

Знамениті візантійські ісопи (довгоутримувані органні пункти глибоких басів чи хору) М. Леонтович, гармонічно збагачуючи хоровою акордиком, використовує у Нагірній проповіді Христа. На тлі цього звукового фону в якому «переливаються» гармонічні барви, соліст виголошує «Заповіді блаженства» манерою, властивою для української дискантової традиції – «сладкопінієм». Господня молитва «Отче наш» М. Леонтовича справедливо визнається одним з кращих музичних прочитань у світі, вражаючи геніальною простотою і глибиною.

При всій витонченості та вишуканості стилю Кирила Стеценка вражає зближеність його церковної музики до народних інтонем та способів хорового виконання автентичної традиції

(Літургія для хору і народнього співу). Просторовість та широкорозлога розспівність єднаються з давніми ладами та принципами голосоведення, які часто «прикрашаються» підголосками, збагачуючи канонічну традицію фрагментами журливих ліричних, козацьких маршових, навіть дитячих, колискових чи інших народних пісень. У Херувимській з народної Літургії (оцифрована партитура) в 5-6 тактах чітко прослуховується елемент приспіву з народної козацької пісні «Ой, на горі там жінці жнуть» («Гей, долиною, гей, широкою, козаки йдуть»). Яків Яциневич звертається у своїх духовних творах до відродження унікальної дискантової техніки (соло високих хлоп'ячих голосів).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

М. Леонтович. «У Царстві Твоім» Заповіді Блаженства, камерний хор «Київ», диригент Микола Гобдич. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=C5L6rQSVUv4> (3:28).

М. Леонтович. «Отче наш» відеопартитура, хорова капела «Думка», диригент Євген Савчук. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=P2LN8rfHQ1g> (3:13).

К. Стеценко. «Благослови, душе моя, Господа» , Нац. заслуж. академ. укр. народ. хор ім. Г. Верьовки, диригент Анатолій Авдієвський. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SDvTuQWTDko> (2:54).

Варіативний:

К. Стеценко. «Херувимська», оцифрована партитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=v2JyGfQLpk0> (4:10 хв – перші 2 хв – 2 куплети).

Я. Яциневич. «Псалма до Богородиці». Хор хлопчиків «Дзвіночок», диригент Валерій Малишев. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PcOgojLviX8> (2:03).

Практичне музикування

Сольфеджувати разом з відеопартитурою «Отче наш» М. Леонтовича. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=HXkt26Wxamo&t=81s> (3:13).

Неоренесанс. Багата музична культура доби Відродження безумовно надихала послідовників неокласицизму, які відновлювали і по-новому прочитували ренесансні жанри і форми. Багатючий італійський Ренесанс у живописі (Рафаель, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело) чи літературі (Данте, Петрарка) був не менш розкішним і багатим у музиці. Композитори і виконавці ХХ століття з великою шаною і любов'ю повертають до нового життя забуті сторінки минулого. У руслі неокласицизму склалась творчість композиторів Отторіно Респігі, Альфредо Казелли, Джан Франческо Маліп'єро. Вони прагнули відродити традиції григоріанського хоралу, італійського ренесансного співу та інструменталізму. Дослідник старовинної музики Маліп'єро опублікував повне зібрання творів Клаудіо Монтеверді. Папа Римський Лев XIII ініціював видання всіх творів Палестріни. **Отторіно Респігі** написав «Григоріанський концерт» для скрипки, симфонічну трилогію поем «Фонтани Риму», «Пінії Риму», «Свята Риму», редагував оперу «Орфей» К. Монтеверді. У другій частині «Сосен Риму» – «Пінії біля катакомб» композитор використовує сувору риторику григоріанських наспівів та давньої хоральної церковної музики, а в першій частині – «Пінії Вілли Боргезе» – блиск і багатство інструментальної культури Італії – батьківщини багатьох інструментів, адже ренесансні оркестри налічували понад 10.000 чоловік з особливою значимістю фанфар. Вілла Боргезе – велетенський ландшафтний парк з кількома палацами, де зібрано шедеври італійського мистецтва, а один з роду меценатів Боргезе спонсорував архітектору Берніні побудову першого в Європі оперного театру. Саме цим номером починається «Фантазія-2000» Волта Діснея, яку

аніматори передали як сюжет подорожі маленького кита в океанічних просторах, що постають як аналогія до океану неймовірного багатства і краси – океану мистецтва.

М. Равель виявляє особливу увагу до ренесансу крізь призму танцювальної музики і створює один зі своїх шедеврів – п'єсу на основі ренесансного іспанського танцю «Павана на смерть інфанти» (так називають маленьких принцес при іспанському дворі – одним з кращих портретів інфанти є картина художника доби Відродження Дієго Веласкеса).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

О. Респігі. «Пінії Риму» ч. 1. Вик. симфонічний оркестр Чикаго, диригент Джеймс Левайн. URL: http://moviestape.net/katalog_multfilmiv/multfilm/12242-fantazy-a-2000.html (від 5:35 до 15:45=10:00).

М. Равель. «Павана на смерть інфанти» з ілюстрацією картини Д. Веласкеса «Інфанта». Диригент Данієль Баренбойм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rknJNNPpSzY> (7:51).

Варіативний:

М. Равель. «Павана на смерть інфанти». Вик. оркестр Гевандхаус, диригент Боббі Макферін. URL : https://www.youtube.com/watch?v=a_cvh3-WHoE (6:40).

Самостійно:

Японське аніме на музику «Павани» Равеля. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=gIFTJnpR_oQ (4:45).

Необароко в музиці. Епоха Бароко стала беспрецедентно популярною серед митців ХХ ст. З новою силою зазвучали отінені попередніми століттями твори Антоніо Вівальді та Арканджело Кореллі, Жан Батиста Люллі і Генрі Перселла, велетенський інтерес і масу нових сучасних прочитань викликали творчість Й. С. Баха і Г. Ф. Генделя. Одним із зачинателів цього напрямку є пізній романтик Йоганес Брамс, який використовує жанри і форми барокової музики (хорали, фуги, принципи барокових варіацій, наприклад у варіаційному циклі на тему Генделя). Починають відроджуватися барокові інструменти та виконавство на них, знову стають популярними орган, клавесин, барокові капели. Це явище отримало назву історично зорієнтованого виконавства і популярність його не згасає донині.

Чи не в кожній національній школі спостерігається процес розквіту необароко. Так, М. Равель один з творів присвячує In Memoriam (тип композицій, своєрідних триб'ютів, іноді кавер-версій (транскрипцій) – пам'яті митців з підкресленими цитатами та характерними ознаками стилю епохи стає особливо значимим в ХХ столітті) Франсуа Куперену – «Гробівець Куперена», Сезар Франк і Венсан д'Енді відновлюють опери Ж. Ф. Рамо та Ж. Б. Люллі, органну музику французького бароко.

Німецько-італійський композитор **Феруччо Бузоні** запропонував нову концепцію музики, називаючи свій стиль «юним класицизмом», маючи на увазі омолодження, актуалізацію творів минулого. Його перекладення та опрацювання бахівських композицій вражають своєю грандіозністю і монументалізмом, який найкраще відповідає означенню grand style. Найбільш відомим став твір Бузоні для фортепіано соло – «Fantasia Contrappuntistica» (1910) – велична фантазія на тему останньої, незакінченої фуги Баха з «Мистецтва фуги». А його інтерпретація Чакони з сольних скрипкових партій досі є однією з найскладніших у світовому фортепіанному репертуарі.

Серед англійських композиторів найбільшу ініціативу в плані неокласичних тенденцій проявив представник молодшого покоління **Бенджамін Бріттен**, який активно відроджував музику англійських верджиналістів (Вільяма Берда, Джона Данстейбла) та особливо Генрі Перселла (готував повне зібрання його творів). Одним з улюблених жанрів стали хорали, антеми (англійські духовні гімни), варіації на теми давніх майстрів. Варіації на тему Перселла – путівник по оркестру

– органічно лучить принципи барокової варіаційності на основі цитати з музики до спектаклю Перселла та сучасні засоби симфонічного оркестру. Головна тема *Allegro maestoso e largamente* проводиться дерев'яними духовими інструментами, далі мідними, струнними і врешті ударними. Варіації позначено цифрами (буквами за алфавітом): Варіація А: *Presto* – флейти; В: *Lento* – гобої; С: *Moderato* – кларнети; D: *Allegro alla marcia* – фаготи; Е: *Brillante: alla polacca* – скрипки; F: *Meno Mosso* – альти; G: віолончелі; Н: *Cominciando lento ma poco a poco accel. al Allegro* – контрабаси; I: *Maestoso* – арфа; J: *L'istesso tempo* – валторни; К: *Vivace* – труби; L: *Allegro pomposo* – тромбони і туба; М: *Moderato* – ударні (литаври, бас-барабан, тарілки, бубон, трикутник, малий барабан, дерев'яний брусок, ксилофон, кастаньети, гонг, бич-хлопавка). Після експозиції всіх груп та інструментів автор пропонує розлогу поліфонічно розвинену Фугу: *Allegro Molto*.

В українській музиці необароко отримало кілька ракурсів: а) як національна лінія відродження доби козацького бароко з велетенським потенціалом дум та історичних, ліричних пісень, які жили творчість М. Лисенка та його послідовників; б) як інспірація зразків західноєвропейського бароко, наприклад, жанр старовинної сюїти вперше в європейській музиці відроджує М. Лисенко (за чеським музикознавцем Л. Кубою), адже його «Українська сюїта у формі старовинних танців на основі народних пісень» ор. 2 (1867–69 pp.) одна з перших відкриває шлях до необароко. Сама назва твору свідчить про звернення композитора до стилістики попередніх епох, що й підтверджується при аналізі твору. М. Лисенко використовує старовинні танці (Куранта, Токата, Сарабанда, Гавот), будує цикл за принципом однієї основної тональності, використовує поліфонічні прийоми та варіаційну тематичну роботу. Усе це підтверджує наявність неокласицистичних тенденцій, поєднаних з фольклоризмом, адже в основі кожної частини – українська народна пісня: Прелюдія («Хлопче-молодче, який ти ледащо»), Куранта («Помалу-малу, братику, грай»), Токата («Пішла мати на село»), Сарабанда («Сонце низенько, вечір близенько»), Гавот («Ой чия ти дівчино, чия ти?»), Скерцо («Та казала мені Солоха»).

Форму фуги та жанр сюїти активно адаптував В. Барвінський (його монументальні фортепіанні цикли – 5-частинна Соната та «Українська сюїта» завершуються грандіозними фугами); чимало в творчості цього композитора бахівських знаків – тема хреста, яку розшифрував сам Бах у буквенному позначенні власного прізвища (ВАСН). На цю тему Нестор Нижанківський створює величну фугу, в якій єднає принципи барокового мислення і важку чоловічу коломийку, а Микола Колесса звертається до традицій органної барокової музики (цикл «Пасакалія, Скерцо і Фуга»), єднуючи форми західного бароко з українським компонентом та сучасними модерновими засобами. Саме такий принцип стане основоположним для одного з найяскравіших неокласиків в українській музиці – **Віктора Косенка*** – видатного піаніста, камераліста, композитора, диригента. Багатогранна натура митця проявилася в різних жанрах (романси, симфонічні та ансамблеві твори, концерти тощо). У фортепіанній музиці Косенко продовжує традиції Шопена (прелюдії, мазурки, ноктюрни) та Ліста (поєми, творячи власний підвид жанру – поема-легенда, який тяжітиме більше до неоромантичних тенденцій). Його грандіозний, тривалістю більше години, фортепіанний цикл «11 етюдів у формі старовинних танців» продовжує лінію, накреслену М. Лисенком, однак, значно ширше та багатогранніше розкриває можливості діалогу з минулим, по-суті створюючи галерею історії розвитку клавирного мистецтва в поєднанні з українськими первістками та сучасними тенденціями, вибудовуючи органічний місток між минулим і сучасним. Загалом, В. Косенко зберігає традиційну для циклу основу з чотирьох характерних танців різного національного походження: Алеманда (німецький), Куранта (французький), Сарабанда (іспанський), Жига (англійський). До основних танців композитор додає 2 Гавоти, Буре, Ригодон, 2 Менуети та Пасакалію. Такий багатоскладовий цикл побудований дещо імпровізаційно, що наближає його до сюїт часів Й. С. Баха з множинністю танців і різноманітністю їх послідовності. Але, на відміну від сюїт Баха, у циклі В. Косенка всі номери – танцювальні, причому композитор дуже тонко перетворює інтонації українського

пісенно-танцювального мелосу та ритміки і формотворення (колінні форми – в'язанки епізодів) з асоціаціями клавірних технік Д. Скарлатті, Ф. Куперена чи Й. С. Баха.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Бах-Бузоні. Чакона ре-мінор для фортепіано відеопартитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Fu-9frVpssg> (перші 5:00, повне звучання твору 14:49).

Б. Бріттен. «Варіації на тему Г. Перселла» для симфонічного оркестру. Симфонічний оркестр м. Кельну, диригент Юкка Пекка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4vbvhU22uAM> (тема – перші 2:00, варіації до 14:00).

М. Лисенко «Українська сюїта у формі старовинних танців» № 4 «Сарабанда». URL: https://www.youtube.com/watch?v=Du_pOjH38oM (3:09).

В. Косенко «11 етюдів у формі старовинних танців»: «Куранта», «Гавот» h-moll у вик. Наталії Шкоди. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Xg4kckDuet0> (повний цикл триває 1:08:50, плейлист).

Практичне музикування

Порівняти «Чакону» Баха-Бузоні з оригіналом у вик. Єгуді Менугіна. URL:

<https://www.youtube.com>

[watch?v=BApAF0DwSW8&list=RDBApAF0DwSW8&start_radio=1&rv=BApAF0D](https://www.youtube.com/watch?v=BApAF0DwSW8&list=RDBApAF0DwSW8&start_radio=1&rv=BApAF0D) (перші 5:00).

або з відеопартитурою (вик. Гіларі Ган). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=2DQYGOiaZVI>

Пригадати і виконати пісні з циклу М. Лисенка: «Сонце низенько» з Сарабанди, «Пішла мати на село» з Токати. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KuELJdVG8gE> (2:25).

Неокласицизм. Музика власне епохи Класицизму, за взірцевістю якої і отримав назву цей полівекторний напрям, зокрема, творчість Й. Гайдна, В.-А. Моцарта та Л. ван Бетховена знайшла свої нові перевтілення в добу Модерну. Яскравим прикладом може слугувати твір М. Равеля «Менует на ім'я ГАЙДН», де в основу теми менуета покладена монограма HAYDN, яку композитор підкреслив підписаними буквами в нотному тексті (сі-ля-ре), поєднавши плавні класичні кадансування та використання мелізматики, тридольну танцювальну ритміку з сучасними гармоніями, паралелізмами, створюючи дуже вишукану і делікатну композицію, стосовно якої можна вжити поняття звукової *алюзії* (з лат. – натяк), відгомону ознак минулої доби. «Моцартіанами» називають оркестрові та камерні цикли (серенади, дивертисменти) для різних складів німецького композитора Ріхарда Штрауса, який часто цитував теми Моцарта, Бетховена, вводячи їх як певні ідеї, знаки у контекст авторських творів, Також у руслі неокласицизму постає явище стилізації – написання творів у дусі тієї чи іншої епохи, яке б максимально наближувалося до справжніх взірців. Часто такі стилізовані фрагменти стають частиною твору, виконуючи функцію алюзії (натякаючи) або *рефлексії* (від лат. reflexio – повертатися назад), згадки. **Пауль Гіндеміт** – один з найпотужніших неокласиків ХХ століття, який, подібно до І. Стравинського кореспондував у своїй творчості з музикою багатьох різних епох та стилів. Так, в студентські роки композитора привабив Марш № 1 F-dur (WoO 18) Людвіга ван Бетховена, відомий як Yorckscher Marsch – один з найвідоміших німецьких військових маршів, названий на честь пруського генерала Йорка фон Вартенбурга, який очолив визвольну війну Німеччини проти Наполеона, згодом став одним з офіційних маршів країни. «Перепрошивка» П. Гіндемітом Маршу Бетховена відрізняється яскравими модерними рисами, адже композитора цікавлять звучання військових духових інструментів (корнетів, пістонів, флейт-п'ікколо, мідної та особливо ударної груп). Відштовхуючись від оригіналу, композитор пише

віртуозні варіації на тему бетховенського маршу, демонструючи власне бачення традицій великого класика.

Демонстраційний матеріал:

М. Равель. Менует на ім'я ГАЙДН з відеоклавіром. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Xrgsm3-0aww> (2:19).

П. Гіндеміт. Geschwind Marsch by Beethoven. Дві п'єси: «Yorck'sche March (March in F)» Л. ван Бетховена та «Geschwindmarsch by Beethoven» П. Гіндеміта. Lone Star Wind Orchestra, диригент Е. Корпорон. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dBssKwiJNPk> (7:01).

Неоромантизм у лоні неокласичних векторів також відгукнувся у творчості композиторів доби Модерну. З одного боку, романтичні тенденції поставали як безпосереднє продовження традиції, з іншого – у поєднанні з новим звуковідчуттям модерної доби давали цікаві та нові зразки перепрочитання та переосмислення недалекого минулого. На фоні переважаючих антиромантичних течій, насамперед, урбанізму з підкресленим конструктивним мисленням, яке превалювало у творчості багатьох композиторів першої половини ХХ століття (Бела Барток, Ігор Стравинський, Пауль Гіндеміт) виступають композитори-лірики, які сповідують культ пісенного мелодизму, що постає в оправі тенденцій нового часу. Цей напрям буде вирізнятися особливо в ареалі української музики (Віктор Косенко, Василь Барвінський), хоч романтичний піднесено-емоційний тонус, натхненна лірика стане ознакою бразилійця Ейтора Вілла-Лобоса, фіна Яна Сібеліуса, американця Самюеля Барбера, Адажіо для струнних якого здобуло величезну популярність завдяки піднесеному і водночас медитативному мелодизму, неначе заповільненому в часі і просторі. Невипадково твір було перекладено для хору як частину Служби Божої «Agnus Dei» – «Агнець Божий».

Пісенність як родова ознака української музики пронизує творчість практично всіх національних композиторів, у дусі ж ясного неоромантизму, сповненого вітаїстичного (вітаїзм – vita – життя – питомий напрям українського мистецтва першої половини ХХ століття, речником якого став Микола Хвильовий) сйява, віри в життя, його красу – сповнені кращі сторінки творчості Віктора Косенка, Василя Барвінського, Левка Ревуцького, які наперекір нелегким колізіям та викликам трагічного часу протиставляли щире серце і віру в людину, кордоцентризм – як бачення і відчуття серцем, наснага, оптимізм, «привітання життя» – провідні неоромантичні риси. Ілюстративний матеріал на вибір викладача – запропоновані твори прослухати самостійно.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

С. Барбер. Адажіо для струнних ор. 11, філармонічний оркестр Лос-Анджелеса, диригент – Леонард Бернстайн. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GNLtvAcQMik> (10:00).

С. Барбер. Адажіо. Кольорова анімована партитура 3D. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=UdAF5dViLpc> (8:50).

В. Косенко. «Поема-легенда» ор. 12 для фортепіано. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=O9yKBh8lo1Y> (2:12).

Л. Ревуцький. Прелюд Des-dury вик. Володимира Винницького. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=r4ph2U5Iup0> (2:45).

В. Барвінський. «Що то за Предиво» в аранжуванні Мирослава Скорика. Вик. Софія Соловей, капела «Думка», диригент Мирослав Скорик. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=W6anVr0jln0> (3:06).

Варіативний:

В. Косенко. Концерт для ф-но з оркестром:

1 частина. Вик. Євген Ржанов, диригує Святослав Литвиненко
https://www.youtube.com/watch?v=PHyк_V5Y_xQ (перших 5:20);

3 частина. Вик. Євген Ржанов, диригує Святослав Литвиненко. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=uCc1680LqWU> (від заклику труби – 10:50, повне звучання частини – 11:41).

В. Барвінський. Фінал Концерту для ф-но з оркестром – Кода Pronunziata (тема Благої вісті). Вик. Марія Крушельницька, диригент Юрій Луців. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=wPmU5grD2-k> (від 10:00, повне тривання твору – 12:25).

Самостійно:

Послухати і порівняти українську народну пісню-романс «Ой, не світи місяченьку». URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=3HEiGKJcLKM> (2:01) у виконанні *Квітки Цісик* і «Пісню» з «Української сюїти» В. Барвінського для фортепіано, *Віоліна Петриченко*. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=x45-d14VYnY> (3:39). Вивчити цю або іншу українську пісню-романс XIX ст., яка зустрічається у творчості композиторів XX ст.

Практичне музикування

С. Барбер. Адажіо для струнних ор.11 хоровий варіант – відеопартитура – співати верхній голос. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PCc5lrR3oh4> (9:00),

ознайомитися з фортепіанним перекладенням для домашнього музикування. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=wEoY09inVIQ> (6:00).

19.7. Постромантизм та експресіонізм

19.7.1. Представники постромантизму і сецесії в музиці: Г. Малер, С. Людкевич, С. Борткевич, Н. Нижанківський

Завершуючи величну епоху романтизму з гіпертрофованістю, перебільшенням та деградацією і трансформацією усіх засобів виразовості (*fin de siecle* – дослівно з фр. – кінець століття, минулої епохи), *постромантизм* (post – після) постає як перехідний напрям, для якого властиві часто песимістичні настрої, особливе загострення трагічного відчуття зламу століть, драматизм соціально-суспільної ситуації та глибокого розчарування, навіть депресії. *Еклектизм* (змішання) різнорідних та часто несумісних елементів приводить до строкатої сецесії (дослівно – відокремлюватися, відступатися) – світоглядні основи цього напрямку «збираються» буквально зі шматочків (живопис Густава Клімта), осколків, а головним принципом стає полістилістика, коли раптом посеред романтичного розмаю зринають античні образи та східна (арабська чи китайська) орнаментика. Яскравим представником даних тенденцій є австрійський композитор **Густав Малер** – послідовник Ріхарда Вагнера, монументальні, гіпертрофовані розміри симфонії якого зіткані з власних тем, багатьох цитат і алюзій попередників, фрагментів вуличної, військової, побутової музики тощо. Велетенські розміри його симфонічних полотен (Восьма симфонія написана для 1000 виконавців) відповідають і ускладненню мовно-виразових засобів, і такому ж розростанню і перебільшенням-перевантаженням у плані форми. Кращими сторінками малерівської музики визнано його дослівно «заповільнені» частини симфоній *Largo*, *Adagio*, *Adagietto*, які попри високий тонус ліризму сповнені почуттів гіркоти, розчарування, несумісності поривів чистої романтичної душі з несправедливістю і жорстокістю світу.

Постромантична стилістика знайшла своє втілення й в полотнах українських композиторів. **Станіслав Людкевич***, який здобув музичну композиторську освіту в Александрі Цемлінського (учня Р. Вагнера) у Відні є частково спадкоємцем пізньоромантичних тенденцій – ускладнена гармонічна мова, «перенасичена» оркестрова барва, трагедійно-філософські концепції (симфонічні поеми «Рондо кістяків», «Мойсей»); вокально-симфонічні монументальні колоси: кантати «Наймит», «Заповіт», симфонія-кантата «Кавказ» на тексти Т. Шевченка, творчість якого

Людкевич фундаментально дослідив як науковець з точки зору української пісенності – «Співність шевченкового слова»). Однак, пізньоромантичний спосіб висловлювання у Людкевича, що покликаний відтворити драматизм бездержавності українського народу, стає, як і у великого романтика Т. Шевченка, імпульсом до боротьби за національну свободу, яку українці виборювали впродовж віків. Сподвижницькими ідеями сповнені симфонічні поеми «Дніпро», «Наше море», кантати й ораторії. Замилювання природою рідного краю та його звичаями вилилося в Прикарпатській симфонії, симфонічних увертюрах «Веснівки», «Колядниця». У п'єсах «Пересторога матері», «Старогалицька елегія», особливо «Голосінні» для скрипки і фортепіано відчутний глибинний зв'язок з національно-ментальними коренями. Адже визначним для стилю композитора є міцний ґрунт та опора на народно-пісенну українську тематику (як дослідник і збирач українського фольклору Людкевич входить в десятку найвизначніших етномузикологів світу). Його авторські хоріві, сольні, інструментальні обробки народних пісень стали вагомим внеском в національну духовну скарбницю, пронизують всю його симфонічну, вокальну, хорову та інструментальну творчість. Не менш яскравими є концерти для фортепіано, скрипки, зразки церковної музики.

Величний оптативний модус патріотичного піднесення увінчує грандіозну кантату-симфонію «Кавказ», яка за словами видатного музикознавця Василя Витвицького «є найвищим проявом українського духу в музиці. Цей твір для українців є тим, що для німців «Парсіфаль» Ріхарда Вагнера – взірцем національної гідності» (аналіз «Кавказу» у доступній формі для широкої публіки був опублікований у газеті «Львівські вісті» 1943 р. – републікація представлена на сайті інтернет-видання «Збруч». URL: <https://zbruc.eu/node/79017>).

Чотири частини симфонії-кантати розгортаються за принципом побудови сонатного циклу, а найвизначнішим елементом твору є лейтмотив – «тема кавказьких гір», яка проводиться в оркестровому вступі, насиченому хроматичними ланцюгами та важкою оркестровкою, з лапідарно-строгою мелодичною лінією, веденою чоловічими голосами та особливим ладовим нахилом – дорійським (з підвищеними IV I VI ступенями) мінором, що передають образ прикутого Прометея та страждених народів Кавказу: «за горами гори, хмарами повиті, засіяні горем, кровію политі»... С. Людкевич обирає окремі фрази з поеми, на яких розбудовує основні вузлові моменти твору – в 1 частині – це епізод серця Прометея («Воно знову оживає і сміється знову!»), маршовий епізод «Не вмирає душа наша, не вмирає воля!» і заключна фаза – велична fuga на слова «Не скує душі живої і слова живого!» – один з кращих зразків вокально-оркестрової fugи в українській музиці.

У другій частині «Молитва» композитор розгортає трагедійну картину моря людських сліз, з глибин яких зароджується і розливається немов океан, непоборна віра в те, що «Встане правда, встане воля!». Третя частина продовжує розвиток образів попередньої: течуть криваві ріки солдат (людей муштрованих), і материнських «гарячих сліз», і батьківських «старих, кривавих» – «не ріки, – море розлилось»... Високого духовного етосу досягає Людкевич в ліричній трагедійній кульмінації – «а дівочих (сліз), пролитих тайно серед ночі!». І от на закінчення цієї лірико-драматичної частини композитор дає експресивне саркастично-уїдливе, нищівне «Слава! Хортам і гончим, і псарям, і нашим батюшкам царям!» – останній напористо-динамічний епізод псевдославлення нищителів народу. Головними ж словами останньої, Четвертої частини, стають вісім пророчих рядків Кобзаря, які змальовують за допомогою проведення лейтмотиву теми кавказьких гір могутню непереможну велич, що розгортається в грандіозний, сповнений віри в перемогу, апофеоз:

*«І вам слава, сині гори,
Кригою окуті!
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся – поборете!»*

*Вам бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!»*

Заключне скандування усім хором слова «Борітеся!» звучить немов наказ. Так, з похмурої безвідрадної дійсності, вирішеної «важкими» постромантичними засобами, Людкевич завершує композицію оптативним фіналом, прориваючи пільму трагедії закликком до боротьби. У цьому – особливість і унікальність українських митців – «*contra spem spero*» (без надії сподіваюсь) – творче кредо Лесі Українки та всього українського модернізму.

У руслі постромантичних тенденцій можна розглядати і постать українського композитора-емігранта та піаніста з Харківщини **Сергія Борткевича**,* сповнене драматизму життя якого пройшло в Європі, а замовчувана донедавна творчість композитора щойно відкривається в українській культурі. Автор кількох симфоній (одна з яких має програмну назву «З моєї Батьківщини»), увертюри, концертів та об'ємної вокальної і фортепіанної музики, Борткевич органічно поєднує впливи ліричного вислову, символізму та постромантичний песимізм, які виступають в органічному синтезі з побутовою музикою (вальси, танго, фокстроти, сентиментальні романси, циганські награвання тощо). Його музика захоплює романтичним ліризмом, однак, митарства, які довелося пережити художникові вдалині від Батьківщини, важке фінансове становище та гостре та невтішне почуття ностальгії накладають постромантичний відбиток на творчість Борткевича.

Такою ж загостреною емоційністю, передчуттям та відгуком на трагічні військові події та великі втрати українців у національно-визвольних змаганнях відзначається творчість блискучого піаніста і композитора **Нестора Нижанківського***. Монументальні фортепіанні композиції (Фуга на тему ВАСН, вишукана мінімалістична сюїта, присвячена найвидатнішій піаністці України – Любці Колесі – «Листи до неї»), Струнне тріо з серединним жалібним маршем, мистецькі пісні та хоровий сольні обробки народних пісень – позначені глибокою експресією, «відкритим нервом» чутливої страждаючої душі. Надривно-сумовитий Вальс для фортепіано якнайкраще передає емоційний стрій людини, яка завтра може зустріти смерть. Якщо для символістів та ностальгуючих романтиків можна обрати епітет «ніколи більше» – *nevermore*, то для представників стрілецької музики – це слово «востаннє» – *last time, finale* (саме таку назву часто зустрічаємо в українських поетів-символістів – Богдана Лепкого – речника «Молодої музи», виняткового модерніста, поета і скрипаля Богдана Ігоря-Антонича з його вітаїстичним «Привітанням життя», «Зеленим Євангелієм», урбаністичними «Ротаціями» та апокаліптичним «Кінцем світу»).

Демонстраційний матеріал:

Основний:

Г. Малер. Adagietto з Симфонії № 5. Берлінський симфонічний оркестр, диригент – Герберт фон Караян. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Les39aIKbzE> (5:03).

С. Людкевич. Симфонія-кантата «Кавказ», фрагменти виконання з розповіддю про композитора та його твір. Національні капели «Думка» і «Трембіта», оркестр Львівської нац. філармонії. Диригент Іван Юзюк. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wiZMz_qCpWo (повне звучання: 55:11).

Н. Нижанківський. Вальс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QmpfeCYzIpc> (4:04).

С. Борткевич. «В $\frac{3}{4}$ » з «Шести фортепіанних п'ес» ор. 48 № 2 в аранжуванні для скрипки з орк., соліст Анатолій Баженов. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gEHYgjapudc> (3:03).

Варіативний:

С. Людкевич. «Голосіння» для скрипки і фортепіано, скрипка Адріан Боднар. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SZ2Ipk4uAIs> (4:19).

С. Людкевич. «Старовинна пісня». Вик. Марія Стеф'юк, Нац. заслуж. капела бандуристів України ім. Г. Майбороди. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jdjbjlwvx2A> (2:33).

Н. Нижанківський, сл. Р. Купчинського. «Засумуй, трембіто!». Вик. Євгенія Зарицька (запис Париж, 1956 року). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fQ-URvUAqqU> (3:06).

С. Борткевич. «Ein Roman» (Новела). Оп. 35: VI. Vorwürfe (з докором) для фортепіано, вик. Клаас Трапман. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=kaSVfLMFjqo&list=PLOIOD9OsixXEJfgi60FqX12S2cz-oF6Yz&index=28> (1:42).

Самостійно:

Телепрограма «Останній романтик: Сергій Борткевич». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=hiLnvrKx5As>

Телепрограма «Концерт з творів Станіслава Людкевича (до 115-річчя з дня народження)», ведуча – С. Павлишин. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=oD9cJW5FNBA> (59:30).

Телепрограма Л. Назар «Про Н. Нижанківського» з серії «Повернення української класики». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rzDVbE8iZqU> (11:39).

19.7.2. Експресіонізм в музиці. Нововіденська школа. А. Шенберг

Відчуття кінцесвіття, яке заповнило Європу в страшні часи Першої світової війни, яка принесла велетенські жертви і страждання, коли була використана зброя масового ураження – газові атаки, коли розламуються мільйони життів у страшній депресії, кривавих революціях, голодоморах і від болю хочеться закричати на весь світ – мистецтво відгукується вкрай емоційним, важким та понурим, на грані психологічного зриву напрямом – експресіонізмом, який виник в образотворчому мистецтві та літературі. Знаковими експресіоністичним полотном став «Крик» норвежця Едварда Мунка. Художні угруповання «Міст» і «Блакитний вершник» маніфестували свої мистецькі погляди. Примикав до експресіоністів і родоначальник абстракціонізму, українець за походженням – Василь Кандинський. Серія «Чорних квадратів» супрематиста Казимира Малевича – теж один з виявів експресіонізму. Федір Достоєвський, Фрідріх Ніцше, Август Стріндберг, Франц Кафка представляють експресіонізм у літературі, що зосереджується на зануренні у важкі психологічно-депресивні стани, гіперемоційні межові зриви, навіть божевілля. Експресіоністичні ідеї захопили і музикантів, у творчості яких героями часто стають девіантні маргінали (недорозвинений солдафон Воцек, який елементарно вбиває свою дружину-повію Марію – герой однойменної опери Альбана Берга чи людина на межі самогубства в «Місячному П'єро» Арнольда Шенберга), психічні процеси яких намагаються прослідкувати митці. Вплинув експресіонізм і на суттєву зміну музичної мови. Емансипація дисонансу, який став символом сучасного життя поступово приводить на шляху все більшого ускладнення і перевантаження музичних засобів до їх мутації, метаморфоз. Різке, дисонантне звучання стає закономірністю, натомість тризвучні чисті акорди сприймаються дослівно як промінь сонця в темряві, тобто, як дисонанс до тотальної нерівноваги. Грандіозні та гіперскладні тональні плани, перевантаження хроматизмами та альтераціями гармонії, врешті, поява еліпсу (складний альтерований акорд, який композитор не розв'язує) та еліптичних ланцюгів-послідовностей, які часто хаотично нагромаджуються ще у творчості Р. Вагнера, приводить до розриву всіх логічних зв'язків у тональній гармонії, мелодиці. Так постає атональна музика – без жодної тональності, опори. Її творцем став представник угруповання композиторів так званої нововіденської школи – **Арнольд Шенберг**, який разом зі своїми найближчими учнями – Антоном Веберном та Альбаном Бергом, маніфестують і представляють не лише напрям експресіонізму в музиці, але й нову, відмінну від попередніх, композиторську техніку, яка отримала назву *додекафонія* (за трактатом середньовічного теоретика Глареана «Додекахордон» – 12-струнний: додека – 12, хорда – струна).

Замість мелодії, теми, Шенберг запропонував «серію» – послідовність з 12-ти звуків, жоден з яких не має права повторитися. Те ж саме з ритмічними, агогічними, тембральними засобами. Ця доволі стисла система базувалася на інтервальних поєднаннях, проте, як відголос на трагізм часу – в її основі лежить дисонанс. І хоч митець починав свій творчий шлях з імпресіоністично-романтичної симфонічної картини «Просвітлена ніч», у містичній симфонії-ораторії «Пісні Гурре» (данська легенда-трилер про давній замок Гурре, в якому за переказами королева Хельвіга вбила молоденьку дівчину Тове, в яку закохався її чоловік – король Вальдемар, який помирає з туги за Тове. Відтоді привиди королівських лицарів – немов в жахливих нічних кошмарах – щоночі повторюють цю історію, дико полюють на своїх жертв, зникаючи лише зі сходом сонця) одним з кращих у світовій музиці став фінальний хор «Гляньте! Сонце!».

Композитор втілює миротворчі концепції у величних Псаломмах, хорі «Мир на землі», та його оптимізм розбивається під гнітом страшних історичних подій. Так, атональна музика стала оптимальним адекватним способом вираження людських страждань, які принесла рідному єврейському народу композитора Друга світова війна – Голокост. Мікрокантата «Врятований (уцілілий) з Варшави» для читця, хору і оркестру – свідчення про трагічні події у Варшавському гетто, де за допомогою радикальних сучасних засобів – техніки мово-співу (*Sprechgesang* – букв. мова-голос), що поєднує вільне інтонування слів та спів) – окрики, зойки, шепіт, декламація, читання прозового тексту тощо з такими ж «сильнодіючими» оркестровими (ударні інструменти, жорсткі тембральні поєднання, глісандо, імітація пострілів) та гармонічними атональними засобами постає коротка – семихвилинна, але вражаюча експресіоністична концепція. Формально твір складається з трьох частин: 1) інструментального вступу, 2) розповіді, представлені оратором у супроводі оркестру, і 3) фінального хору з духовним гімном *Шема Ізраель* у супроводі тромбона, за змістом твір має 6 розділів: 1. Вступ, 2. Розпорядок дня, 3. Жорстокість, 4. Смерть, 5. Процес підрахунку людей до газової камери, 6. Молитва і воскресіння. Шенберг пише текст на трьох мовах (англійською ведеться розповідь свідка подій-оратора, мова німецьких солдат – німецькою, молитва – на івриті). Жорстокість нацистів підкреслюється агресивними духовими (фальшиві фанфари), дробом військових барабанів, жорсткими ритмами та командами німецькою мовою; співчуття до тих, хто страждає, передається струнними від ансамблю до скрипки соло. Нестабільне інструментування та абстрактні різкі зміни ритмів сприяють враженню розірваного світу, який можливо відновити лише вірою – у фіналі чоловічий хор в унісон псалмодує церковний гімн. Варто навести вислів Шенберга: «Мистецтво – це крик лиха тих, хто переживає долю людства на собі. Які не миряться зі злом, які не керують тупо двигуном «темних сил», а кидаються в його ходове колесо, щоб зрозуміти конструкцію» – і, додамо – протистояти.

19.7.3. Музичне мистецтво як відгук на драматичні колізії української історії ХХ ст.

Б. Лятошинський. Симфонія № 3

Українець **Борис Лятошинський***, який, як і його сучасники (ще в 1921 році під час першої хвилі репресій був розстріляний у домі батька Микола Леонтович; твори Василя Барвінського, засудженого на десять років ув'язнення, та Левка Ревуцького було спалено, а його 2 симфонію перероблено до невпізнання; Віктор Косенко помер невдовзі після допитів у тюрмі НКВД, композитор Борис Кудрик загинув у мордовському концтаборі) зазнавав постійних нищівних ударів від радянської системи, та не зрадив власній стилістиці та гуманістичним ідеалам. Уродженець Житомирщини, Лятошинський провів все життя в Києві, де майже щорічно його виганяли з Київської консерваторії і публічно засуджували в пресі, проте, зумів виховати плеяду видатних українських композиторів (Леонід Грабовський, Валентин Сильвестров, Леся Дичко, Євген Станкович) та «прорубав» залізну завісу радянщини за кордон. Покривлений з поляками (у творчості митця є чимало творів на польську тему – симфонічна поема «Гражина», остання 5-та «Слов'янська» симфонія, «Слов'янський концерт» для фортепіано з оркестром) композитор через родинні і товариські зв'язки отримує запрошення і добивається від влади

дозволу відвідати прогресивний авангардний фестиваль у Польщі «Варшавська осінь», звідки полинув свіжий струмінь сучасного авангарду, розкриваючи «шлюзи» у простір світової музичної культури для молодих українських митців.

У творчості композитора поєднуються різні напрями і тенденції доби модернізму, відчутний вплив на його манеру письма мали Б. Барток, І. Стравінський, А. Шенберг, А. Онеггер. На початку 20-х років ХХ ст. композитор очолив Асоціацію сучасної музики при Музичному товаристві імені М. Леонтовича, де відбувалося ознайомлення з новими творами композиторів.

Це і символістично-імпресіоністичні елементи (фортепіанний цикл «Відображення»), і низка романсів на слова поетів-символістів К. Бальмонта, П. Верлена, І. Буніна, що постають як експресіоністичні опуси («На цвинтарі», «Прокляте місце»). Фольклоризм Лятошинського виявляється з одного боку крізь призму архаїки в поєднанні з пост-романтичними тенденціями (опера «Золотий обруч» за повістю «Захар Беркут» Івана Франка), з іншого – кореспонденція з широкою палітрою жанрів народно-пісенного матеріалу (симфонічна «Увертюра на чотири українські теми», «Український квінтет», обробки 10 українських пісень, а під час Другої світової війни – композитор написав їх більше 80) викликає таке ж стильове багатство втілень національної теми. Музика композитора сповнена драматизму, емоційно загострена, часто вирішена на високих динамічних оборотах, при цьому супроводжується болючими глибоко-філософськими роздумами.

Один з символів української культури – Тарас Шевченко – постає в баченні композитора як полум'яний борець-трибун, з підкресленим лірико-трагедійним тонутом. Музика до кінофільму «Тарас Шевченко» лягла в основу однойменної симфонічної сюїти. Чотиричастинний цикл складається зі Вступу, лейтмотивом якої стає тема «Заповіту» Григорія Гладкого (1 ч.), «Шевченко на Україні» (2 ч.), «Степ» (3 ч.), «Страда» (4 ч.), де композитор опрацює в трагічному ключі тему пісні «Думи мої, думи мої», яка переростає в героїко-патріотичний апофеоз, коли на величних фанфарах проходить тема заклику «Поховайте та вставайте!».

Одним з шедеврів української музики справедливо визнано хор Б. Лятошинського на слова Т. Шевченка «Тече вода в синє море», позначений глибинним драматизмом та використанням сучасних виразових засобів (ускладнена гармонія, виразна монологічна речитація, експресіоністичні емоційні нагнітання з патетичним фінальним соло «Плаче козак»):

*Тече вода в синє море,
Та не витікає,
Шука козак свою долю,
А долі немає.
Пішов козак світ за очі;
Грає синє море,
Грає серце козацьке,
А думка говорить:
«Куди ти йдеш, не спитавшись?
На кого покинув
Батька, неньку старенькую,
Молоду дівчину?
На чужині не ті люде –
Тяжко з ними жити!
Ні з ким буде поплакати,
Ні поговорити».
Сидить козак на тім боці,
Грає синє море.
Думав, доля зустрінеться –
Спіткалося горе.*

*А журавлі летять собі
Додому ключами.
Плаче козак – шляхи биті
Заросли тернами.*

Третя симфонія Б. Лятошинського постає як складний та глибоко трагічний, полум'яний роздум-відгук композитора на драматичні події першої половини ХХ ст., які обернулися для України кровопролитними революціями, війнами, репресіями, Голодомором. Засобами симфонізму автор створює монументальну картину-епопею битви і страждань людської душі у її протистоянні та опірності силам зла. Умисно спотворені, деструктивні, дисонансно загострені теми 1 частини симфонії ще у Вступі *Andante maestoso* протиставляються у вигляді жахаючих своєю дисонантністю та хроматизмами фанфар з відповіддю-плачем соло англійського ріжка, тема якого походить з народної пісні «Журба за журбою, туга за тугою». Головна партія *Allegro impetuoso* – динамічно-напориста наштавхується на драматично-розспівану мелодію плачу зі Вступу. Розвиток постійно переривають фатальні фанфари, на супроти яких стає тема архаїчного хоралу – давньої колядки (наближена до теми Дажбога з опери «Золотий обруч») з рисами жалібних інтонацій (Побічна партія), що лунає в низьких регістрах наче з глибин землі, здіймаючись все вище та захоплюючи та розливаючись на весь звуковий простір. У вир боротьби (Розробка) стрімко вриваються інтонації всіх тем, які зударяються, ламаються, наступають і відступають, навалюються одна на одну. При цьому композитор диференціює виразно деструктивні образи (гучна дисонансна мідь та ударні) та конструктивні сили (співучість струнних). Вододілом між Розробкою і Репризою стає Хорал, після якого продовжується новий виток нагнітання. Низька загрозлива мідь та фанфари невмолимо наступають, але ці тембри неначе перебирає на свою територію Хорал, який могутнім звучанням завершує 1 частину.

Відлік страшного загрозово часу вчувається в рівномірних долях затаєних фанфар II частини, на тлі яких зринає похоронний спів, і як відповідь – широкорозпівна лірична тема, яка тримає чоло перед постійними викликами і загрозами фанфар, здіймаючись врешті на гребені кульмінаційної хвилі до високого трагізму, що переривається інтонаціями «надгробного ридання». Скерцо (III частина) продовжує розгортати протистояння, в яке включається «веснянковий тематизм», риси якого виявляються в провідній ліричній темі. Синтетичний фінал (IV частина) об'єднує чи не всі теми симфонії з їх інваріантами. Спочатку він мав трагічне закінчення, однак, згодом композитор вирішує його в оптимістичному ключі, демонструючи в кодї-апофеозі всеперемагаючу енергію та силу життя, увінчуючи цей симфонічний колос темою колядки і пісні.

Демонстраційний матеріал:

Основний:

А. Шенберг. Хоровий фінал кантати «Пісні Гурре» «Гляньте! Сонце!» з відеорядом. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LFIwE0c-BOA> (5:33).

А. Шенберг. Кантата «Врятований з Варшави» відеопартитура з рукопису композитора Європейський оркестр, диригент Клаудіо Аббадо. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=z51uNyqdk5E&list=PLafQ5WuV93DQWESJKvbKJcBA61J9woSIL> (7:21).

Б. Лятошинський. «Тече вода в синє море» на сл. Т. Шевченка, хорова капела хлопчиків «Дударик», диригент – Дмитро Кацал. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4i53L4z3cGg> (4:45).

Б. Лятошинський. Симфонія № 3 ор. 50. Розбір симфонії. *Національний симфонічний оркестр України, диригент Володимир Сіренко.* URL:

https://www.youtube.com/watch?v=FPeKTmDZ_9E (повне звучання твору 46:02).

відеопартитура 1 частини. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZTXuFmcDnU4>

відеопартитура 2 частини. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QEANWNzjCh0>

Варіативний:

А. Шенберг. Кантата «Пісні Гурре». Прелюдія. Філадельфійський оркестр, диригент Зубін Мета. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nLNwvbsIMCk> (фрагмент – 7:16).

А. Шенберг. Фрагменти з кантати «Пісні Гурре» з фрагментами сцен нічного полювання привидів у виконанні Серджо Озава та Кіото-оркестру в «Шенберг-центрі», Токіо. URL: https://www.youtube.com/watch?v=cP_L9HX5OcU (9:13).

Б. Лятошинський. Сюїта з музики до к/ф «Тарас Шевченко»: «Вступ» (3:26) симфонічний оркестр Українського радіо, диригент Володимир Шейко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aYtFsIWidIU> (повне звучання твору (22:11)).

Самостійно:

Трейлер кантати А. Шенберга у режисурі С. Боддеке і П. Грінвея. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EWsQtw78f9c>(8:33)

Телепрограма з циклу «Музика і музиканти». Борис Лятошинський. URL:

ч. 1: <https://www.youtube.com/watch?v=UwKEWBoG2XY>;

ч. 2: <https://www.youtube.com/watch?v=vlgahz6J8>;

«Очима культури» про Б. Лятошинського. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_jFWW7h9Bz0&list=PLBINDTPMkkOzaAVkb1C3uMUbcSD1spGGN (8:34)

Очікувані результати навчання за Модулем 19

Пояснює значення музики в суспільному житті та притаманні їй соціокультурні функції в першій половині ХХ століття.

Дає характеристику музичному мистецтву як ретранслятору історично-соціальних явищ та процесів у першій половині минулого століття.

Демонструє загальне розуміння поняття «музика доби Модернізму» та окреслює її провідні тенденції.

Розуміє та пояснює значення музики першої половини ХХ століття.

Називає провідні музичні напрями (імпресіонізм, символізм, веризм, фольклоризм, неокласицизм з рядом неовекторів, неоромантизм, постромантизм, експресіонізм) першої половини ХХ ст., наводить імена їх представників та найбільш яскравих музичних творів, а також нові підходи до жанрів, інструментів, теоретичних положень та понять доби Модернізму.

Описує роль та значення української музики у світовому музично-культурному контексті та називає імена її найбільш яскравих представників та їх основні твори.

Характеризує: провідні мистецькі музичні напрями, жанрове коло доби Модернізму в музиці в першій половині ХХ ст.

Дає характеристику основних тенденцій в музиці періоду модернізму.

Диференціює за характерними ознаками музики доби Модернізму провідні мистецькі напрями: імпресіонізм, символізм, веризм, фольклоризм, неокласицизм з рядом неовекторів – неоромантизм, постромантизм, експресіонізм.

Систематизує та порівнює особливості музичних виразових засобів, властивих для того чи іншого напрямку.

Проводить аналогії між музичними явищами доби Модернізму та іншими видами мистецтв (поезія і література, драматичний театр, кіно, візуальні мистецтва тощо).

II семестр

Модуль 20. Музичне мистецтво другої половини XX ст. – початку XXI ст.

Зміст навчання

20.1. Тенденції розвитку музичного мистецтва в другій половині XX ст. Явище авангарду в другій половині XX ст. у світовій музиці

20.1.1. Огляд нових композиторських технік: додекафонія-серіалізм, нові ладогармонічні системи, алеаторика, сонористика (О. Мессіан, К. Пендеревський, Л. Грабовський, М. Скорик, Д. Лігеті)

Друга половина XX ст. доби Модернізму продовжує лінію авангардизму (від фр. *avant* – попереду та *garde* – охорона) – як однієї з найбільш радикальних світонастанов модернізму, скерованої на протистояння та подолання традиції, нових експериментальних пошуків на шляхах розвитку музичного мистецтва. Зміна музичної мови проходить на всіх її рівнях, а започаткований у першій половині XX ст. вектор до кардинальних змін позначився на появі нових композиторських технік, які стають основоположними у формуванні музичного письма. Серед найбільш поширених стають такі техніки:

1) **додекафонія**, яка, долаючи стислі обмеження роботи з атональною музичною матерією (замість теми виступає «серія» – послідовність з дванадцяти різних звуків, жоден з яких не повторюється, поєднуючись переважно в дисонантних інтервалах, адже *атональність* – повна відмова від тональності вимагала системи організації звуків в нових умовах), запропоновані Арнольдом Шенбергом (*повторення*), переростає у більш вільні форми: серійність та серіалізм (дозволяються повторення звуків, зменшується кількість звуків порівняно з 12-ти тоною серією, основною «будівничою» ланкою стають не мотиви, фрази чи речення, а сегменти – мікропобудови від 2-х до 4-5-ти звуків – своєрідні моделі-модуси, які композитори наділяють драматургічними функціями, з іншого боку – серія може розростатися і до 15–17–19 звуків. Так, насупними фазами розвитку додекафонії стають *серійність* та серіалізм, що відзначаються більш вільним оперуванням серії;

2) **емансипація дисонансності** значно згущує музичну тканину, в якій звичайний мажорний тризвук стає різким дисонансом (немов промінь сонця в тотальній темряві) в наскрізь перенасиченій фактурі, яка доходить до одночасного звучання всіх 12-ти ступенів по вертикалі і досягає вигляду «звукової магми» (за Вітольдом Лютославським). Цей процес приводить до вживання так званих «**звукових плям**» – **кластерів** (винахідником вважається Василь Барвінський, який у «Жаб'ячому вальсі» для фортепіано використав кластери і гру затисненим кулаком по клавіатурі ще в 1908 р.). Згодом великомасштабні кластери застосовував американський композитор Чарлз Айвз (*повторення*), а у другій половині XX ст. кластери та дисонансність продовжують переважати в музичній мові багатьох композиторів;

3) збагачуються і розширюються ладові системи, які щораз більше ускладнюються і приймають оригінальний вигляд за допомогою а) поглибленого вивчення та використання автентичних ладів власного народу (представники фольклоризму та неофольклоризму, наприклад, Бела Барток (*повторення*); б) музики різних народів світу (особливо віддалених регіонів, екзотичних маловідомих культур – муками, індійська музика, гамелани); в) через звернення до музики давніх епох, практично не вживаних у класичній музиці, а модальність як явище середньовічної музики набирає нових рис в контексті сучасного музичного мовлення. Композитори часто творять індивідуальні **ладогармонічні системи** (Пауль Гіндеміт – нова тональна система, Олів'є Мессіан – система модальних мікроладів-хромоформ, де кожен мікролад-модус наділений особливою барвою-хромою) чи окремі характерні для композиторського почерку новітні лади. Намагаючись розширити, вийти за межі тональності, композитори прямують не лише шляхом перенасичення вертикалі, що врешті приводить до атональності, але поглиблюють і розширюють межі звукового поля через чвертьтоновості (експерименти Алоїза Габи

з трьохклаватурним фортепіано), що отримало назву *мікрохроматика*. В українській автентичі існує як один з найдавніших «ковзний лад» (глісандуючий);

4) звукові нагромадження часто будуються за принципами **алеаторики** – довільне нарощування чи стабільне утримування (остинатність) будь-яких звукових поєднань (кожен інструмент може мати свою задану алеаторну модель-одиночку), що часто при їх накладанні створюють особливий гул, бриніння, межуючи з шумовими ефектами (шум моря, лісу чи міста, заводу, гул літаків тощо). Алеаторні комплекси можуть проходити в кількох різних фактурних площинах або в одній оркестровій групі. Також існує *контрольована алеаторика* (композитор докладно виписує моделі для кожної партії інструментів з точною аргументацією кількості повторень моделей, вкладаючи музичний матеріал у відповідні часові межі) та *неконтрольована алеаторика* (композитор пропонує виконавцям вільно обирати часову пульсацію заданих або довільно обраних моделей *ad libitum* – за бажанням). Таким чином спостерігаються нові співвідношення у фактурному ландшафті, де одним з ведучих начал стає розвиток окремих драматургічних площин (поліплощинність), головним визначником яких виступає тембральна (часто видозмінена) оркестрова барва. (Продемонструвати взірць партитури);

5) **сонористика (сонорика)** – постає як особлива увага до тембральної якості звучання одного чи кількох інструментів, оркестрових груп. У пошуках нових звучань, співвідносних сучасному звуковому довікллю, композитори шукають шляхи розширення та збагачення, звертаючись до нових виконавських прийомів, що приводить до «викривлення», «спотворення» чи прибирання зовсім нової для інструмента нетипової тембрально-звукової барви. Цей процес відбувається кількома шляхами:

а) інструменти імітують звучання інших інструментів (змінюють власний голос, відтворюючи звучання іншого інструмента). Наприклад, валторни повертаються раструбом догори і відтворюють звучання трембіт у «Карпатському концерті» М. Скорика;

б) значно збагачується склад оркестру через введення не-оркестрових інструментів, особливо зі сфери народного інструментарію (цимбали, бандура, дудук), старовинних інструментів (клавесин) чи первісних інструментів (диджериду);

в) вводяться нові нетипові прийоми, наприклад, струнні виконують роль ударних – удари по корпусу інструментів тощо, які несуть певне образно художнє навантаження – гул літаків-бомбардувальників та вибухи падаючих атомних бомб у «Трені за жертвами Хіросіми» К. Пендерецького, найпростіша видозміна звучання «препарованого» фортепіано – закладання листка паперу за струни, гра щипком по струнах і по клавіатурі тощо;

г) голоси тварин чи птахів віддавна приваблювали композиторів (*Oiseaux exotiques* «Екзотичні птахи» для соло фортепіано та оркестру і *Catalogue d'oiseaux* «Каталог птахів» для фортепіано О. Мессіана);

д) поява електроінструментів.

Міксти в тембральному плані надають нових «свіжих» кольорів музичному цілому, а сонорна барва увиразнюється до рівня фундаментальної драматургічно-композиційної одиниці, адже композитори намагаються почути і відтворити звучання мікросвіту (флора і фауна чи звуки молекул, атомів всередині людського тіла) або макросвіту – Космосу, Всесвіту.

Демонстраційний матеріал:

М. Скорик. «Карпатський концерт» для оркестру з відеопартитурою. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=lkN_e1Og7IY (14:28).

К. Пендерецький. «Трен за жертвами Хіросіми», анімована відео партитура. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=HilGthRhWP8> (10:00) + відео з інсталяцією (2:22).

Л. Грабовський. «Симфонічні фрески» за картинами Бориса Пророкова «Це не повинно повторитися» ч. II «Наліт». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=QTTtoqZMK9c> (від 6:55 до 9:55, разом 3:00).

О. Мессіан розповідає про імітацію голосів різних птахів. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=XRRhsX4j1Oc> (1:16).

О. Мессіан. «Чорний дрізд» для флейти і фортепіано. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=IhEHsGrRfyY> (3:30).

Д. Лігеті. «Атмосфери» для оркестру виконує оркестр RTVE Іспанії, диригент І. Кальмар.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tnn4Y9FbEaQ> (8:47).

Самостійно:

Переглянути сцену «Світловий космічний тунель» зі знакового фільму **Стенлі Кубрика** «2001: Космічна Одиссея» з музикою Д. Лігеті «Атмосфери». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=cW_o-T1CVrY (8:41 – скорочена версія).

Д. Лігеті. Атмосфери з відеозйомками. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=GB2a3tQgZ9I> (8:36).

Д. Лігеті. «Артикуляція» у 2-х варіантах: відео зі звуковим світом комах. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=l0L6l0Exd8g> (3:55);

порівняти зі зйомками молекулярно-атомного рівня. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=SGr66nIGKa8> (3:57).

Творча робота і практичне музикування

Словесний опис руху атмосфери чи звучання космосу, сюжет фільму, інсталяція, звукова чи пластична композиція, малюнок, кліп тощо у формі перформансу, наприклад робота з учнями молодшої школи над «Атмосферами» Лігеті. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MCuJzUf3WY0> (11:00). Відтворити голосами чи з інструментами кластер, алеаторне наростання-згущення і розрідження звуку, остинатні площини – регулярні або аритмічні, глісандо тощо.

20.1.2. Явища конкретної та електронної музики (П. Булез, Е. Варез, К. Г. Штокгаузен)

Експерименти з різним звучанням конкретних джерел звуку (літаки, транспорт чи предмети вжитку тощо) приводять не лише до урізноманітнення, конкретизуючи певні явища в музиці, але породжують і так звану конкретну музику. Одним з яскравих експериментальних зразків є твори Карлґайнца Штокгаузена, який виступає як один з найбільш радикальних авангардистів (наприклад, його «Струнно-вертолітний квартет», в якому поєднані звучання 4-х гвинтокрилів зі складом струнного квартету).

Впровадження нових електроінструментів відкрило шляхи формування електронної музики. Такими ще в першій половині ХХ ст. стали Хвилі Мартено «Music from the Eter»; представлення професором М. Мартено свого електричного інструменту (2:48). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f4phKWMaOr0>. Поступово в музичну практику вводяться електроінструменти, які здатні відтворювати найрізноманітніші звучання, генеруючи звук – це добре нам відомі зараз синтезатори.

Новим явищем стало використання магнітної стрічки, яка доєднується з відповідними записами до живого оркестрового чи ансамблевого звучання. Електронна музика викликала необхідність співпраці композиторів з фізиками-акустиками, програмістами, звукорежисерами в спеціально створених лабораторіях. Таким став Інститут дослідження і координації акустики і музики (IRCAM), організований в Парижі композитором-дослідником П'єром Булезом, речником пуантилізму (техніка точкового-крапкового письма) та абстрактної музики. Не менш відомим у сфері експериментальної електронної музики став і Едгар Варез. Його «Електронна поема» для компанії Filips була створена з використанням 400 динаміків.

Демонстраційний матеріал:

К. Штокгаузен. «Струнно-вертолітний квартет». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=13D1YY_BvWU (2:17).

Хвилі Мартено. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f4phKWMaOr0> (2:48).

О. Мессіан. Фінал «Турангаліла-симфонія» для ф-но, оркестру і хвилі Мартено у виконанні Національного підліткового оркестру Великобританії NYO. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=S16h11BS0ug> (7:31).

О. Мессіан. «Fête des belles eaux» – «Фестиваль прекрасних вод» для шести хвилі Мартено – на вибір одну з 8-ми частин 1. Перші салюти, 2. Вода, 3. Салюти, 4. Вода, 5. Салюти, 6. Вода на максимальній висоті, 7. Накладення води і салютів, 8. Фінальний феєрверк. URL: <https://vimeo.com/121500471>.

К. Штокгаузен. «Гімни» для кількох магнітних стрічок і симфонічного оркестру – відеопартитура з осцилограмою. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uj3g-QOC0U8> (3 – 5 хв).

П. Булез. «Молоток без майстра» з відеопартитурою як зразок пуантелізму. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ljcDXPcWRvI&list=RDIjcDXPcWRvI&start_radio=1 (1:00).

Е. Варез. «Електронна поема» для компанії Philips з використанням 400 динаміків. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YZnmK89aw64> (3:00).

Самостійно:

Презентація звучання хвилі Мартено Томасом Блохом. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=v0aflcF0-ys> (3:51).

Переглянути Weltraum I, II (Простір) К. Штокгаузена зі зйомками космосу та процесів у Вселенній. URL: https://www.youtube.com/watch?v=NJfI_wwLbQs&t=464s.

20.1.3. Зміни у метроритмічній системі. Стохастична і комп'ютерна музика (Дж. Кейдж, Я. Ксенакіс)

Метроритмічне моделювання отримує особливу свободу, адже часові параметри значно змінюються у самому трибі людського життя. Різнобійні частоти звукових площин світу, відображаючись в музиці, набирають хаотично нерегулярного або навпаки – строго вимірюваного часу, однак, завжди мобільного, рухомого або утриманого остинатного типу. Замість тактів – у сучасних партитурах часто проставлені хвилини та секунди тривання того чи іншого фрагменту музичного твору і диригент працює з секундоміром. Характерним явищем стало часте чергування метрики, що відтворює імпульсивність ($4/4-3/2-5/16-3/8-10/4$ і т.д.), певний композиторський задум. Підкорюючись математичним пропорціям, митці шукають нових виразових форм у роботі з часовими пропорціями, особливо інспірують композиторів процеси нагнітання, прискорення темпоритму та його сповільнення, гальмування, наприклад, симфонічна п'єса А. Онеггера про рух локомотиву в 300 тон під назвою Pacific (*повторення*). Так постала теорія варіабельних швидкостей, коли метричні одиниці збільшуються (прогресують) або зменшуються (регресують): $1/4-2/4-3/4-4/4-5/4-6/4$ і т.д. чи $9/8-8/8-7/8-6/8-5/8$ або на відповідний інтеграл (по непарних числах чи на 2-3 мірні одиниці $1/4-3/4-5/4-7/4$ і т.д. Цю техніку назвали прогресуючими варіабельними швидкостями. Хаос з порядку і навпаки можна дослідити на механічних рухах, наприклад, метрономів.

Зрештою, композитори на протигагу звуковому перевантаженню сучасного світу, дійшли до культивування тиші, яка потрапила в XX столітті в «Червону книгу». Американський композитор Джон Кейдж відкрив явище «мовчазної музики», створивши п'єсу «4'33» або «мовчазна музика», під час якої один чи довільна кількість музикантів не видають жодних звуків.

Стохастична і комп'ютерна музика. Комп'ютерна музика чи побудована на певних числових, математичних пропорціях – ця техніка глибинного прорахунку отримала назву стохастичної музики. Її представниками є грецький композитор Яніс Ксенакіс, партитури якого

порівнюються з точно спроектованими архітектурними спорудами, а у його музичній техніці математичний прорахунок займає провідне місце. Це відобразилося і у назвах багатьох творів: Його називали композитором-архітектором.

Володимир Гошовський – видатний український етномузиколог, який вперше в Україні в 1963 році запрограмував на власно створеній комп'ютерній мові УНСАКАТ нотний текст українських народних пісень. Він є засновником світової кібернетичної етномузикології. Створив комп'ютерні каталоги народної музики в країнах Прибалтики та Кавказу, Угорщини, Чехії та ін.

Демонстраційний матеріал:

Д. Ліреті. «Симфонічна поема для 100 метрономів». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=xAYGJmYKrI4> (6:00).

Дж. Кейдж. Відеоролик про «4'33» Джона Кейджа. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=7bGU9NTJI0> (3:37, засікати на годинниках час мовчання 4 хвилини 33 секунди).

Я. Ксенакіс. «Механічний скорпіон». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=O-laGQjI7OE> (2:56).

Я. Ксенакіс. «Скани» з ілюстраціями графічних партитур. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=9LdYKVPefV8> (5:52).

Практичне музикування

На визначений час (4:33) спробувати відтворити «мовчазну музику» і почути, що відбувається довкола, адже «навіть коли музика мовчить, все рівно щось відбувається» – Джон Кейдж.

20.1.4. Мініمالізм у музиці (Ф. Гласс, А. Пярт, Л. Мельник)

В основі естетичної концепції мінімалізму – ідея статичного часу, на противагу експресивно-динамічному, психологічному переживанню. Форма зводиться до нанизування функціонально і структурно тотожних розділів. Повтори моделей із незначними змінами і перестановками (так звана «репетитивність») роблять музику мінімалістів легко сприйнятною на слух. Як модель для повторення (pattern) композитор-мінімаліст обирає окремий звук, інтервал, акорд, мотив (коротку мелодійну фразу). Патерни часто варіюються протягом довгого періоду часу при повільно змінюваних спільних акордах у сталих ритмах, на які часто нашаровується лірична мелодія, вибудована довгими, аркоподібними мотивами з навмисним прагненням до слухової краси. Через відсутність сенсу цілеспрямованої руху, мінімалістична музика, здається, не рухається від одного місця в інше. Тиша, стислість, концептуалізм визначаються як показові риси цього напрямку. Представниками мінімалізму, родоначальником якого вважається нововіденець Антон Веберн з ядерно стислими композиціями триванням у кілька хвилин, стали у другій половині ХХ століття американські композитори (школа американських мінімалістів) Еліот Картер, Філіп Гласс, Джордж Крам, естонський композитор Арво Пярт. У гроно сучасних мінімалістів увійшов видатний український композитор діаспори і найшвидший піаніст світу, який підкорив найбільші зали світу Любомир Мельник. Відеосюжет про композитора від УНІАН. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uzXcmneranM> (1:49).

У пошуках духовних опор і констант, композитори переосмислюють минулі епохи, відроджують забуті жанри і форми, продовжують пошуки у сферах духовно-філософських тем, рефлексій, медитацій тощо. Особливої гостроти набирають екологічна, антимілітарна та антитоталітарна тематика, що безпосередньо пов'язані з викликами суспільства. Видатними художниками гуманістами, які заявили про свої світоглядні ідеали ще в першій половині ХХ ст. є Б. Бріттен, якому належить знаменитий «Військовий реквієм». Наслідки Другої світової війни, осмислення трагедійних подій хвилює багатьох митців і досі. Вагомими у цьому ракурсі є взірці

кіномузики, яка набула величезної популярності та значимості. Серед найбільш примітних постатей кінокомпозиторів – Джон Вільямс.

Демонстраційний матеріал:

А. Пярт. Da Pacem Domino (Дай миру, Господи) з відеорядом «Діти і війна», вик. Естонського камерного хору. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wUC4_GCSJno (5:49).

Ф. Гласс виконує свою композицію. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=O0V18Znjq7U> (1:50).

Ф. Гласс. Metamorphosis II у дитячому виконанні. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=B29u_XLbfY (7:12).

Ф. Гласс. Фрагмент опери-сольфеджіо «Енштейн на пляжі» 4 сцена. Енштейн зі скрипкою. Етюди. У виконанні театру Шатле. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=S2NAgr4Y8ro> Сольфеджувати разом з хором (8:33).

Л. Мельник. «Butterfly» («Метелики») у виконанні автора. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=zp6-hrUEeOE> (12:32).

або Імпровізація на Метеликів у Парижі. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=pEwdp-6LDlo> (10:00).

Дж. Вільямс. Мелодія з художнього фільму «Список Шиндлера», вик. Іцхака Перельмана. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WP5AR9Sx-JQ> (3:34).

Самостійно:

Відеосюжет про Л. Мельника від УНІАН. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=uzXcmneranM> (1:49).

Кліп Софії Соловій та Любомира Мельника «Фортепіано». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=k1KAmcuoQZE> (5:41).

Л. Мельник у філармонії Гамбурга, інтерв'ю фірмі Стенвей. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=1qEPfiLUFa0> (2:55).

Короткий фільм англійською мовою про Любомира Мельника. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=5qT1XvAEQ0> (4:45).

Практичне музикування

Створити індивідуальну або колективну ансамблеву імпровізовану композицію в стилі мінімалізму. Спроекувати власні теоретичні композиторські опуси із застосуванням сучасних технік (бажано з програмними назвами) та спробувати втілити її на власному інструменті.

20.2. Українська музика другої половини ХХ століття. Авангард в українському мистецтві та музиці. Творчість композиторів-шестидесятників: Л. Грабовський, В. Сильвестров, Є. Станкович, М. Скорик, Л. Дичко

Загально-культурний контекст українського мистецтва у другій половині ХХ ст. Рух шестидесятництва у музиці (І. Блажков, В. Загорцев, В. Губа, В. Бібік та ін.). **Леонід Грабовський*** – представник київського авангарду, основними напрямками творчості якого стали алгоритмічна, комп'ютерна музика.

Демонстраційний матеріал:

Л. Грабовський. «Симфонічні фрески» за картинами Бориса Пророкова «Це не повинно повторитися»

ч. II «Наліт». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QTTtoqZMK9c> (від 6:55 до 9:55 – разом 3:00 (повторення));

ч. IV «Хіросіма». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QTTtoqZMK9c> (від 21:10 по 26:15 – разом 4:05).

Л. Грабовський. «Колискова» з вокально-симфонічного циклу «Чотири українські народні пісні», диригент Оксана Линів, хор і оркестр проекту «Ковчег. Україна». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=G1uPALIfcwk> (6:53).

Л. Грабовський. Тріо для скрипки, віолончелі і контрабасу. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=vAjvrdv-W60> (початковий фрагмент – 3:00).

Л. Грабовський. Concerto misterioso пам'яті Катерини Білокур для камерного оркестру з відеорядом картин художниці. URL: https://www.youtube.com/watch?v=4-Ptsh_tt7s (перші 4:00, повне звучання твору – 16:39).

Самостійно:

Розповідь про композитора в телепрограмі «Очима культури» д-р Роберт Марко Стех. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zeNVGpP8TxQ> (9:45).

Повністю прослухати кліп і переглянути картини Катерини Білокур у кліпі «Concerto misterioso пам'яті Катерини Білокур». URL: https://www.youtube.com/watch?v=4-Ptsh_tt7s (16:39).

Переглянути художній фільм «Вечір на Івана Купала», реж. Юрія Іллєнка з муз. Леоніда Грабовського. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Iu50kLP_8ac (1:08:40).

Прослухати бесіду з композитором Л. Грабовським у рамках II Всеукраїнської учнівської конференції. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=82bdQNEsCSM> (1:27:36).

Валентин Сильвестров* – один з найпотужніших представників сучасної української музики. Сфера його музичних пошуків різноманітна, хоч найбільш притягає композитора метафорична, медитативна музика. Є представником нової ліричної хвилі, неоромантизму. Автор книги «Дочекатися музики».

Музичний матеріал:

В. Сильвестров. Колискова камерного оркестру. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=5VAaKq8szHE> (3:05).

В. Сильвестров. Симфонія № 3 «Есхатофонія» (кінцезвуччя), диригент Бруно Мадерна. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pVYIc5-f6I0&t=35s> (початковий фрагмент – 5:00, повний запис 22:55).

В. Сильвестров. «Ремінісценції»: «Постлюдія» № 3. у вик. Ользі Лека (віолончель) і Петера Каліна (ф-но). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sDU2NmSwM5o> (4:51).

В. Сильвестров. «Елегія» для камерного оркестру з відеорядом картин Івана Марчука. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=afxwthtpzQ> (5:41).

В. Сильвестров. Симфонія № 5 – фрагменти у вик. Романа Коффмана та Симфонічного оркестру НМАУ ім. П. І. Чайковського. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bakdjECOo9A> (46:03).

В. Сильвестров. «Прощай, Світе, прощай Земле...» на сл. Т. Шевченка – 4 частина з «Реквієму для Лариси» у вик. Юрія Олійника, диригент – Ігор Блажков, Ленінградський камерний оркестр. (5:20) або URL: https://www.youtube.com/watch?v=vW_NwZeEXCQ або у вик. Оксани Нікітюк та капели «Думка», диригент – Євген Савчук. URL: https://www.youtube.com/watch?v=QwOPZJU_Yak.

В. Сильвестров. Колядка «Спи, Ісусе» для жіночого дуєту і хору. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xJvZMYiGBXA> (2:48).

Самостійно:

Розповідь про композитора в телепрограмі «Очима культури» д-р Роберт Марко Стех. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oHcxIiOELKQ> (9:40).

В. Сильвестров. Дві Елегії для фортепіано з циклу «Метафорична музика» оп. 60. URL: https://www.youtube.com/watch?v=U4Zcwt_DYnE (5:45).

В. Сильвестров. «Нічна серенада» з «Тихої музики» для камерного оркестру. Київський камерний оркестр, диригент Микола Дядюра. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=y55Nr7ec2_E (5:17).

Документальні фільми про композитора, інтерв'ю з В. Сильвестровим (самостійний пошук на ютуб-каналах).

Практичне музикування

Проаналізувати виразові засоби в циклі В. Сильвестрова «Дитяча музика» для фортепіано № 1 Колискова, № 2 Сучасний танець, № 3 Вдячність, № 4 Здивування, № 4 Давня мелодія, № 5 Дракон і пташка (фантастична сонатина), № 6. Ранкова пісенька. , Євген Ржанов. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=FXDOU_tAaxk (14:14); виконати один з творів.

Леся Дичко* – композиторка-шестидесятниця, особливу увагу якої привертають жанри української хорової музики та відродження давніх традицій і жанрів національного хорового співу.

Музичний матеріал:

Леся Дичко. Фрагменти кантат «Пори року», «Сонячне коло» (*повторення*).

Леся Дичко. Кантата «Червона калина»:

№ 1 «Побратався сокіл з сизокрилим орлом» з передмовою авторки у вик. капели «Думка», диригент Євген Савчук, соліст Михайло Тищенко. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=eM9MYDnNZYA> (7:10).

№ 4 «Сину мій, дитино моя», солістка Лілія Грицова. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=eM9MYDnNZYA> (від 23:10 до 30:47 з післямовою композиторки – разом 7:37).

Самостійно:

Музична телепрограма-фільм «Музика і музиканти. Леся Дичко», виступ Лесі Дичко – фрагменти. URL: https://www.youtube.com/watch?v=HFIBTlp_Gow (28:15).

Мирослав Скорик* – знаменитий завдяки винятковій популярності «Мелодії» з кінофільму «Високий перевал» та музики до знакового фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків». М. Скорик виявляє у своїй творчості кілька ліній – неофольклоризм, необароко, експресіоністичний драматизм, які часто сполучає з елементами джазу.

Музичний матеріал:

М. Скорик. «Гуцульський триптих» ч. I. «Дитинство» з музики до к/ф С. Параджанова «Тіні забутих предків», вик. Одеський симфонічний оркестр. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Ji1p_nRPZ5Y (перші 4:02).

М. Скорик. «Карпатський концерт» для оркестру (*повторення*).

М. Скорик. Партита № 5 для фортепіано з відеопартитурою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=oFpn4HJrF5M> (14:57).

М. Скорик. Концерт для скрипки з оркестром II ч., вик. Назарій Пилатюк, оркестр INSO-Львів, диригент Мирослав Скорик. URL: https://www.youtube.com/watch?v=hMU8p8_zmi8 (9:55).

М. Скорик. «Шуміла ліщина» з «Трьох українських весільних пісень» у вик. Ніни Матвієнко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MhiX84Pb8xU> (1:54).

Самостійно:

Переглянути м/ф «Як козаки куліш варили». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OW78Pg5jJHA> (9:52).

Переглянути х/ф «Тіні забутих предків» (Золота гілка Каннського фестивалю), реж. Сергій Параджанов, муз. Мирослава Скорика, в гол. ролі Іван Миколайчук. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WFnA23i9-Ко> (1:30:39).

Практичне музикування, творчі роботи

Згадати і проспівати пісню «Свіча» на «Мелодію» М. Скорика (*повторення*).

Переїняти від Ніни Матвієнко і співати з голосу чи партитури пісню «Шуміла ліщина» з «Трьох весільних пісень» М. Скорика.

Прослухати та відшукати в ютубі різні інтерпретації «Мелодії» та створити невеликий каталог, наприклад:

1. Скорик М. «Мелодія» з к/ф «Високий перевал» для симфонічного оркестру і солюючої скрипки, диригує – автор, симфонічний оркестр Івано-Франківської філармонії, солістка Богдана Півненко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X4M68N7x6WQ> (від 1:36 до 4:56);

2. Скорик М. «Мелодія» для голосу, хору і симфонічного оркестру [Софія Соловій, диригує Мирослав Скорик. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=j-zoIVqWYs4>] і т.д. фортепіано, скрипки, ансамблів, хору, камерного оркестру, великого симфонічного оркестру тощо.

Станкович Євген* – один з наймолодших представників шестидесятництва з яскравим радикально авангардним композиторським письмом, яке органічно сполучається з неофольклорною хвилею та новаторським симфонізмом. Особливою для Є. Станковича є екологічна тематика, оскільки природа виступає центральною образною сферою.

Музичний матеріал:

Є. Станкович. Фольк-опера «Коли цвіте папороть» (фрагменти):

«Ой глибокий колодязю» у вик. Ніни Матвієнко. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=AFVC8icUd3A> (3:08).

Є. Станкович. «Триптих. Атональне» для скрипки і фортепіано: Колисанка, Весільна, Імпровізація. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=soa4spSKON8> (початковий фрагмент – 2:00, повне звучання твору – 8:43).

Є. Станкович. «Якось в гостях у великого Вівальді», скрипка – Богдана Півненко, вик. Ансамбль солістів «Київська камерата», диригент – Валерій Матюхін. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=AmvY87fjJHU> (5:40).

Є. Станкович. Панахида «За померлими з голоду». Монолог дитини, вик. Ніна Матвієнко, диригент Володимир Сіренко, режисер Василь Вовкун. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ITfKvJ3KeuI> (6:14).

Самостійно:

Станкович Є. «Ранкова музика» для солістів і камерного оркестру у виконанні оркестру «Київська камерата», солісти Богдана Півненко, Андрій Тучапець, Євген Оркін, диригент Валерій Матюхін. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4du2pjCVK10> (початковий фрагмент до 3:00 – повне звучання 9:08).

Перегляд телепередач та документальних фільмів присвячених Є. Станковичу, інтерв'ю з композитором, художніх та анімаційних фільмів з музикою композитора (самостійний пошук в інтернеті).

Практичне музикування

Розучити одну з нижче поданих пісень.

На базі пісенних зразків композиторів 60-70-х рр. ХХ ст. запропонувати провести пісенний конкурс-презентацію (можна під караоке) або записати вдома ролики (індивідуальні чи з друзями,

родиною), представивши свій фрагмент у загальний калейдоскоп-попури з коротким есе про творчість обраного композитора.

Платон Майборода, сл. Андрія Малишка «Пісня про рушник», Олександр Таранець. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UWbrsoV1Kpg>

Олександр Білаш, сл. Дмитра Павличка «Два кольори», Анатолій Мокренко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pxbicedYuVc>

Іван Карабиць, сл. Юрія Рибчинського «Моя любов-моя земля». Вик. Злата Огнєвіч. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XRw9t15Ti7U> (5:00).

Богдан Янівський, сл. А. Шкраб'юка «Журавочка» Тетяна Русова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=c9Te4InM-K8>

Ігор Шамо, сл. Дмитра Луценка «Як тебе не любити, Києве мій», Юрій Гуляєв. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ITquOP1LhUk>

Ігор Поклад, сл. Бориса Олійника «Ластівка» («Мамо вечір догоря...»), Ніна Матвієнко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RNnsVLJpIIE> або Тоня і Ніна Матвієнко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WFsBai7Bs1c>

Володимир Верменич, сл. Миколи Сингаївського «Чорнобривці» Олександр Пономарьов URL: https://www.youtube.com/watch?v=Rd_oyVxZKxY або Dimash URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Xlx2pmO3JzU> або

Василь Михайлюк, сл. Миколи Юрійчука. «Черемшина», вик. Дмитро Гнатюк. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=M8Fprc8vajI>

20.3. Сучасні процеси в музичному мистецтві на межі XX – XXI століття доби Постмодернізму. Галерея українських композиторів межі XX – XXI ст. (І. Щербаков, Г. Гаврилець, А. Загайкевич, О. Щетинський, В. Степурко, К. Цепколенко, В. Камінський, О. Козаренко, Ю. Ланюк)

Характерні ознаки *постмодернізму* (дослівно – після модерну): змішування і поєднання найрізноманітніших стилів та жанрів (повністю стирається межа між академічною «елітарною» та естрадною музикою). Провідними стають *полістилістика*, іронічність, кітч, *колаж*, випадковість. Музика стає видовищем, продуктом масового споживання. Аудіозапис та інші технічні досягнення дозволяють використання технік експериментів з генерування, *міксування звуків* тощо (композиції, що існують у вигляді аудіозаписів, з багатоканальними записами, редагуванням швидкості та якості, гучності запису звуків). Набирають популярності детально розроблені *мультитрекові записи*, далекі від того, що учасники можуть реально виконати на сцені. Якщо давніше популярна музика переважно розглядалася як другорядна по відношенню до більш «вагомих» жанрів, то постмодерн відмовляється від поділу на «високу» та «низьку» культуру. Основна ознака – *циткування*, написання цілих творів на основі *стильових алюзій* (вражень, наприклад, від Баха чи Шопена). Постмодерн не переймається такими фундаментальними чинниками як інтонація, ритм та ін., а основним предметом мистецтва стають медіапотоки, промислові об'єкти, окремі жанри. Включення до музичних творів різноманітних штучних звуків, шумів, семплів людського голосу, синтезаторів, магнітних стрічок, радіо, записів живих виконавців для використання записаних семплів різними способами. З появою цифрових технологій полегшилася робота з семплами, а вищевказані прийоми використовуються в музиці загалом. Цитування в традиційній музиці не обмежується неовекторами, цитують співи птахів, звуки природи (Дж. Крам «Голос кита»), космосу. Однією з провідних стала екологічна тематика та інтерес до *екзотики* – музики маловідомих культур (африканської, австралійської автохтонної музики тощо). Так, естрада, джаз уживаються з раннім середньовіччям чи бароко, приправляються африканськими ритмами чи індійською мікрохроматикою. Приклади з творчості Д. Лігеті, О. Мессіана, К. Штокгаузена та ін. Композитори створюють неймовірні стильові міксти, глибоко проникаючи та перетворюючи екзотичні та класичні обрані стилі чи напрями,

народжуючи щораз нові оригінальні композиції. Наприклад, американський мінімаліст Стів Райх вивчав західно-африканську барабанну техніку, індонезійський гамелан, єврейську кантеляцію, середньовічну музику Перотіна і рок-музику, які органічно з'єдналися в його творах. Жанрові міксти спостерігаються на всіх рівнях – приклад – опера І.Небесного «Лис Микита» за І. Франком у режисурі В. Вовкуна, де поєднуються світлові 3D декорації, циркові акробатні номери, риси опери-вистави-мюзиклу-балету, різностильове музичне наповнення з високим рівнем цитування, введення в оркестр солуючих трембіти, бандури, кіноефекти тощо. Таке явище отримало назву *мультимедія*.

Інновації посилились завдяки введенню і принципово нових технологій запису. Створюючи *тривимірний звук*, автори вже не намагаються імітувати акустичний простір концертного залу, натомість голос вокаліста звучить на передньому плані, тоді як решта голосів створюють «стіну» на задньому плані (практикувалося в рок-групах). З середини 1960-х років така техніка стала стандартом більшості комерційних радіо. Включення техніки студійного мікшування, електроніки та використання накладання звукових доріжок стають невід'ємним атрибутом рок-музики. Натомість попмузика уникає визначної ролі електрогітар, віддаючи перевагу синтезаторам, акустичним інструментам та, загалом, більш м'якому звучанню ритмсекції. Відіграло свою роль і диско для постмодернізму, зокрема, диск-жокеї пробували відтворювати записи для танцмайданчиків, контролювати швидкість відтворення запису та використовувати мікшерський пульт для застосування реверберації та інших звукових ефектів. У той же час вони говорили в мікрофон «понад» музикою, що підготувало появу хіп-хопу. І в гроні академістів, і в авангарді рок- і попмузикантів превалує інтерес до електронного інструментарію, використання ритмів та інтонацій екзотичної музики та нетрадиційних інструментів, що є ознакою на противагу глобалізації – глокалізацією – збереження і плекання етнонаціонального (наприклад, індійський ситар чи австралійський диджериду, українські трембіти) та повторюваною музикою, що стилістично подібна до мінімалізму. Техніка «вирізати-вставити» знайшла поширення в кіномузиці, *звукові петлі* – ознака стилю багатьох сучасних композиторів. Відчутними є полістилістичні міксти і у джазі, де атонально-відкрита манера письма А. Шенберга була апробована фрі-джазом (Джон Зорн). Велика кількість етностилів у естраді та джазі продовжують лінію фольклоризму.

Видовищність та комерційність масової культури в глобальному світі – основні ознаки постмодерну – породили на основі технічних здобутків нові жанрові різновиди – кліпи, інсталяції, перформанси, музичні шоу, кіномузику, музику в рекламі і дизайні. Значення студійної роботи з музичними творами, звукозапису, звукорежисури. При цьому рівноцінно розвиваються і традиційна акустична, і нова електронна музика, які знаходяться в пошуках співдії, активно залучаючи можливості комп'ютерних технологій. Композиторами можуть стати і виступають фізики, біологи, архітектори, представники ІТ-сфери, привносячи та синтезуючи вміння, ознаки та особливості різних професій у музику (рухомі ландшафтні інсталяції композитора-фізика Рюдзі Ікеда/Ryoji Ikeda). Та більшість музикантів світу, в яких стилях чи сферах вони не працювали, попри іноді абсурдні експерименти, намагаються зберегти духовне обличчя великого музичного мистецтва, виборюють права людей і народів, встають на захист природи, виступають проти війни і насильства. Музичне мистецтво у всіх його виявах – велика зброя в обороні ідеалів життєзбереження.

Знайомство з постатями сучасних українських композиторів (матеріали на особистих сайтах і сторінках, сайті НСКУ тощо).

Ігор Щербаков

Музичний матеріал:

І. Щербаков. «Богородице Діво, радуйся!» для хору, хор «Хрещатик», диригент – Лариса Бухонська. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gzcVd8ZSddA> (8:49).

І. Щербаков. Crucifixus. «Син» 8 частина Духовного концерту Requiem для солістів, хору, оркестру і органу, у вик. Оркестру класичної музики Б. Лятошинського, диригент Ігор Андрієвський, соліст Сергій Нечаєв. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=O1SCq95qpL4> (4:08) або дитяча хорова капела «Зоринка» м. Тернополя, диригент Анжела Досточ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UoyloHR8zIw> (5:39).

Віктор Камінський

Музичний матеріал:

В. Камінський. «Leopolis Concerto Grosso». Три п'єси, присвячені Львову і Мирославу Скорику для оркестру і органу. ч. 1. Надія Величко (орган), диригент – Іван Остапович, Український фестивальний оркестр. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8UzSMWzvM1g> (від 0:51 хв до 6:03 хв=5:00).

Самостійно:

В. Камінський. «Там, куди я йду». Гурт [0]vs. SHNAPS & SANYA DYMOV MASH-UP. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ByAi-4HfNVI> (3:37).

В. Камінський «Історія» на сл. Богдана Стельмаха, дует бандуристів Олег Созанський, Тарас Лазуркевич, камерний оркестр «Академія», диригент Юрій Бервецький. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cWdaD3kEByc> (6:13).

Практичне музикування

Розучити і співати пісню В. Камінського «Історія» на сл. Богдана Стельмаха.

Ганна Гаврилець

Музичний матеріал:

Г. Гаврилець. «Буковинське Різдво» музичне дійство, хор «Київ». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CsFuIH6tm68> (від початку до 2:31 і фінал з ударними: від 17:30 до 22:47= 5:17).

Г. Гаврилець «До Марії». Струнний квартет «Фенікс»: Микола Гав'юк (скрипка), Петро Тітяєв (скрипка), Вадим Педорич (альт), Денис Литвиненко (віолончель). URL: <https://www.facebook.com/100063574000519/videos/691833982057038> (4:25).

Самостійно:

Г. Гаврилець «Барбівська коляда»: «Ой у місті Віфлеємі». Академічна хорова капела Українського радіо, диригент Юлія Ткач, солістка Лариса Гузей. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dZikOiNhC6g> (6:00).

Віктор Степурко

Музичний матеріал:

В. Степурко. «Дякуйте Господу» – Псалом 136 для саксофону і хору. Вик. Юрій Василевич (саксофон), камерний хор «Київ», диригент Микола Гобдич. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bVsiCXWTqZg> (3:55).

Олександр Щетинський

Музичний матеріал:

Щетинський О. Credo з Pastoral Mass, Дитячий хор «Весняні голоси» диригент Олексій Фартушка, орган Станіслав Калінін. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2ccnj2CPTV4> (7:54).

Алла Загайкевич

Музичний матеріал:

Загайкевич А. Саундтрек до художнього фільму «Мамай» з відеорядом. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=O2jxZps64mw> (2:17).

Загайкевич А. Трейлер 1 до фільму «Поводир». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dwYGBqhWGbU> (1:55).
Фрагмент з опери «Вишиваний. Король України».

Самостійно:

Переглянути художній фільм Олеся Саніна «Поводир» про долю українських кобзарів.
Муз. Алли Загайкевич. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eaY2cJ2cHxk> (2:04:00).

Олександр Козаренко

Музичний матеріал:

Козаренко О. Камерна кантата «П'ять весільних ладкань з Покуття» 1 і 5 ч. Сопрано Оксана Нікітюк. Диригент Оксана Линів YsOU / Молодіжний симфонічний оркестр України. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZkE90x-LrV0> (5:29).

Самостійно:

О. Козаренко. Імпровізація на тему «Ой, ти дівчино з горіха зерня» для ф-но, вик. – Олександр Козаренко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=g3VZmt1mhJo> (2:58).

Юрій Ланюк

Музичний матеріал:

Ланюк Ю. «Берестечко». ВідеOVERсія фрагментів поеми Ліни Костенко, реж. Євгена Козака. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=950x6SUFLcI> (перші 7:00, повне звучання 17:10).

Самостійно:

Ланюк Ю. «Щедрик» М. Леонтовича для камерного оркестру. Камерний оркестр «Віртуози Львова», диригент Сергій Бурко. URL: https://www.youtube.com/watch?v=N3KWz4vre20&list=RDN3KWz4vre20&start_radio=1&rv=N3KWz4vre20&t=48 (3:25).

Вікторія Польова

Музичний матеріал:

Польова В. «Святий Боже» з циклу «Світлі піснеспіви». Вик. Оксана Нікітюк. Проєкт «Ковчег «Україна» диригент Оксана Линів. URL: https://www.youtube.com/watch?v=JV_DSRg7-3E (2:38).

Кармелла Цепколенко

Музичний матеріал:

Цепколенко К. Етюд для фортепіано. Вик. В'ячеслав Литовченко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=70Cpi2BRAvA> (2:42).

Володимир Рунчак

Музичний матеріал:

Рунчак В. «Біля портрету Паганіні» для баяна. Вик. Василь Бендас. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LTtM91y3nWc> (2:31).

Михайло Швед

Музичний матеріал:

Швед М. «Канон». Молодіжний симфонічний оркестр України YsOU, фортепіано Юрій Данилов. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Yn-QVJ1ZBYA> (3:57).

Практичне музикування

У стилі Канону М. Шведа створити групову композицію-імпровізацію на обрану тему.

20.4. Проблеми сучасного звукового довкілля в глобалізованому світі. Музичні масові заходи. Шоу. Реклама і дизайн. Музика в рекламі як засіб впливу на людину. Студійна робота з музичними творами, звукозапис, звукорежисура. Кіномузика. Кліпи. Між класикою і популярною музикою.

Демонстраційний матеріал:

Лодовіко Ейнауді. «Елегія за Арктикою». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=2DLnhdnSUVs> (3:13).

Макс Ріхтер. «Про природу денного світла» або «Листопад» з альбома «Час пам'яті» для соло скрипки з камерним оркестром і електроніки. Офіційний кліп. URL: https://www.youtube.com/watch?v=FPKkgk5_YmpA (6:23).

НЕСQ

«Dstruct» («Деструкт») порівняти кліп Філіпа Блума. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=-ie4EvNcdHU> (1:28) та заставку до каналу MTW (1:28).

URL: https://www.youtube.com/watch?v=hzGb6qvHZ_c (1:27)

«Bending time» («Викривлений час»). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=m5m6WSOZTyA&list=RDm5m6WSOZTyA&start_radio=1&rv=m5m6WSOZTyA&t=780 (4:56).

«Above I am You» («Вище: Я є Ти») зі звуками планет. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=2PtQIAVYt5o&t=72s> (13:09).

AUTECHRE

«Paralell Suns» («Паралельні Сонця»). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=HCYTvpvSJOM> (3:02).

«Flutter» («Трипотіння – Мерехтіння») з комп'ютерною графікою. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jch8MHAJUzE> (11:52).

IKEDA RYOJI. Інсталяції та перформанси

«The Radar». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TU140hHeb4A> (7:46).

«Micro-Macro». URL: https://www.youtube.com/watch?v=fL_A3v8nZrs (8:00).

Самостійно:

RYOJI IKEDA – фільм про композитора-фізика. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=cywFvcRR-QI> (4:12).

НЕСQ. «Гіпноз» зі зйомками Землі з космосу. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=m5m6WSOZTyA&list=RDm5m6WSOZTyA&start_radio=1&rv=m5m6WSOZTyA&t=780 (27:28).

20.5. Актуальна проблематика розвитку української музики в XXI ст.

Інтернет-статті:

Найкраща інструментальна музика в Україні. URL: <https://karabas.live/instrumental-music-1/>

Найкраща інструментальна музика в Україні. URL: <https://karabas.live/instrumental-music-2/>

Проблемні питання:

1. Сучасний стан музичного театру. Опера «Лис Микита» за Іваном Франком Івана Небесного. Новий синтетичний мікст жанру (світляне шоу, електроакустика, циркові номери, вживання українських автентичних інструментів: трембіти, цимбал, бандури тощо). Фрагменти

опери. **І. Небесний.** Опера «Лис Микита». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sCeG7QpXIZM> (1:39:15).

2. Відродження «забороненої музики» і «забутої музики», відкриття нових творів та імен композиторів: Федір Якименко, Василь Барвінський, Сергій Борткевич, Стефанія Туркевич-Лукіянович (дитячі опери «Куць», «Серце Оксани»), М. Леонтович («На Русалчин Великдень»), композитори української діаспори. Проєкт «Заборонена музика», автор текстів – Любов Морозова: Б. Кудрик. URL: https://www.youtube.com/watch?v=6ht_lmlmdx8&t=85s (5:27); В. Барвінський. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WkLXmA13bt4&t=47s> (6:49); Б. Лятошинський. URL: https://www.youtube.com/watch?v=XSO_i9bzzns&t=24s – (5:56) та ін.

3. Огляд українського фестивального руху, конкурсів, концертного життя.

Програми Любов Морозової «30 років про музику». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fUKFIBSGKVs> (1:38:47).

4. Українська естрада та джаз другої половини ХХ ст.

JAZZ KOLO. Джазове прочитання української класики: «Ноктюрн» Миколи Колачевського, «Українська поема» Євгена Станковича, «Пісня» Лека Ревуцького, «Мелодія» Бориса Лятошинського, «Елегія» Івана Карабиця, «Сумний спів», «Пісня без слів» Миколи Лисенка у вик. Р. Болатока, І. Єреська, О. Малишева, О. Боголюбова, Н. Лебедевої, А. Показа, Р. Іванова, І. Закуса, А. Фролова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MgWS4AS0UK4> (53:24).

ДЖАМАЛА. «1944», фінал Євробачення. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=B-rnM-MwRHY> (3:17);

«Чому квіти мають очі?», саундтрек до х/ф «Поводир». URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=s4XYstz2np8> (2:13).

VIVIENNE MORT

«Вечір». URL: https://www.youtube.com/watch?v=LsSsZCzwWLw&list=OLAK5uy_nl-0LObsXWf9LszKNXZB9MLH4bgSqсTck (5:06).

5. Популярна музика 80-х років. Творча постать Володимира Івасюка*.

Інструментальна музика композитора-пісняра (на вибір викладача). Розучити і співати одну з пісень В. Івасюка («Червона рута», «Водограй»). Улюблена музика моїх батьків.

6. Нова автентика (нова етнічна музика): електроакустична, техно-фолк, фолкрок і ін.:

ДАКНА БРАКНА «Що з под-дуба», офіційний кліп ВВС. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gqHJT5fZuJk> (3:29).

ОНУКА. VIDLIK. URL: https://www.youtube.com/watch?v=yRHwWGO_A48 (3:35).

GUMA. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5OwxuolfcDM> (3:22).

ZENIT. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=27J4HUj6Ko0> (3:27).

КУРБАСИ. ЙОСИПОВИЧ ЮРІЙ

«Ой на горі роман цвіте». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m3C7SzkbaQ4> або (2:41)

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gueYGjtrIFM> (3:21).

«Летіла куля через гору». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TG71FGd3TQQ> (3:14);

«Птичка невеличка». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ucp2QQZX9kU> (3:47), «Мені на

чужині зозуля кувала». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HWsFHv2JI2c> (2:49).

7. Український рок.

КОМУ ВНИЗ. «Вийди, змучена людьми», муз. Андрія Середи, сл. Олександра Олеся. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=JRpn_c_IU6Q (3:59 хв) або URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=PJgfsPueq1s> (3:21).

ПЛАЧ ЄРЕМІЇ «Вона», муз. Тараса Чубая, сл. Гриця Чубая. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=EaQEnpYoA2U> (4:33).

HARDKISS:

«Stones». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=quZSuSg-ZuE> (3:50);

«Helpless». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oFdcJJyrIHE> (3:37);

«Журавлі». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bBgdXGQAHQM> (2:48).

ОКЕАН ЕЛЬЗИ «Мить». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7Yv61tiXUaY> (5:14);

«Не твоя війна». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eOtEC4wCA40> (4:48).

АНТИТІЛА «Лови момент». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=adzOwkpYWDQ> (6:11);

«Там, де ми є». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2BNoM8eveTU> (3:36).

БУМБОКС «Плющ» на сл. Лесі Українки (3:40). URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=Q4C90vTTVP>

ТНМК «Історія України за 5 хвилин». URL:

https://www.youtube.com/watch?v=BhuWhgS_HIA&list=RDEM1e0WWV9biSOwLdyKqlyXLQ&start_radio=1 (5:43).

О. TORVALD, СКАЙ, БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ та ін.

8. Представники української попмузики. Вокальні формації «Пікардійська терція», La Vivo, Mansaund.

Оцінити головні напрями розвитку музики в Україні за жанровим спрямуванням: народна і фольклорна сценічна (хорова, танцювальна, сольна); академічна (сценічна – опера, балет, оперета, театральна музика; концертна, експериментальна-студійна, кіномузика), естрадна (джаз, рок, нові течії, популярна), аматорсько-самодіяльна.

9. Українська музика в умовах війни та її значення для підняття і збереження національного духу (практичний урок-диспут або учнівсько-викладацька конференція).

Самостійно:

Знайти та уточнити в інтернет-джерелах напрями, в яких працюють українські групи та співаки та погрупувати їх за ознаками. Ускладнене завдання – знайти найбільш яскравих відповідників у світовій музиці.

ПІДСУМКОВИЙ ТВІР-РОЗДУМ на теми:

Чи потрібна сучасній людині музика?

Що з музики минулого я би взяв у майбутнє?

Яке місце в моєму житті посідає музика?

Якою б музикою я поділився зі своїми друзями?

Якби я став музикантом, то кого б з композиторів наслідував?

Які твори опинилися б в моїй музичній колекції?

Чому «я хочу» – чи «не хочу» стати музикантом?

Яку б музику я створив в епоху Бароко, Романтизму, первісному світі (обрати найбільш відповідний до власних уподобань стиль чи напрям музичного мистецтва, жанр)?

Яким я бачу музичний твір майбутнього?

Музика до, під час , і після війн: що я думаю про музичний фронт.

Практичне музикування

Обрати та виконати у власній інтерпретації улюблений твір під фонограму або власний супровід індивідуально чи ансамблем. Підготувати аргументовану розповідь-презентацію про улюбленого композитора, виконавця чи гурт.

Креативне завдання: провести між друзями та однокласниками соціологічне опитування про значення музики в їх житті та житті їх родин, української та світової спільноти.

Рекомендовані форми підсумкового контролю

Тест з запропонованими відповідями на вибір; аудіювання та відеокалейдоскоп; зарахування і демонстрація творчих проєктів, усні повідомлення на вибір учня, підготовка до відкритих уроків-концертів (уроку-фестивалю «Явище неокласицизму в музиці ХХ століття – музичні подорожі композиторів в часі», на якому учні продемонструють власними силами та за допомогою ілюстративного аудіо-візуального ряду музичні повідомлення про вивчені епохи та стилі в музиці та їх переосмислення митцями ХХ століття різних континентів або «Пісенний вернісаж. З історії естради та джазу», «Музика першої половини ХХ століття у контексті малярства (літератури)», «Історичні виклики часу та музичне мистецтво першої половини ХХ ст.» – дві останні теми мають підкреслено інтегративний характер), використовуючи набуті знання та практичні навички. Експериментальні досліді зі звуковим матеріалом на базі отриманих знань про нові композиторські техніки та мистецькі напрями дозволять провести квазі-композиторський конкурс учнів останнього п'ятого року навчання, продемонструвати імпровізаційні та інтерпретаційні навички, застосовуючи оволодіння інструментом по спеціальності). Додатковим показником зацікавлення предметом слугуватиме і ведення «Щоденника музичних вражень», у якому учні фіксуватимуть самостійно прослухані твори чи музичні програми з короткими анотаціями та резюме.

Очікувані результати навчання за Модулем 20

Пояснює значення музики в суспільному житті та її соціокультурні функції в другій половині ХХ – на початку ХХІ століть.

Дає характеристику музичному мистецтву в другій половині ХХ – початку ХХІ століть.

Демонструє загальне розуміння поняття «авангард» у музиці другої половини ХХ ст. та окреслює його провідні тенденції.

Розуміє та пояснює терміни: додекафонія, атональність, серія, емансипація дисонансу, «звукова магма», кластер, мікроладовість, мікрохроматика, алеаторика, сонористика, прогресуючі варіабельні швидкості, репетитивність.

Називає провідні музичні композиторські техніки (додекафонія, сонористика, алеаторика) другої половини ХХ ст., наводить імена їх представників та найбільш яскравих музичних творів, нові підходи до жанрів, інструментів, теоретичних положень та понять другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Визначає роль та значення української музики у світовому музично-культурному контексті та її найбільш яскравих представників, що дозволить усвідомити суголосся шляхів розвитку вітчизняного та світового музичних мистецьких процесів.

Характеризує нові мистецькі явища другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.: електронна музика, конкретна музика, стохастична та комп'ютерна музика, «мовчазна» музика, мінімалізм.

Розповідає про основні тенденції постмодернізму.

Систематизує та порівнює особливості музичних виразових засобів, властивих для тієї чи іншої композиторської техніки.

Проводить аналогії між музичними явищами доби постмодернізму та сучасними технічними досягненнями.

Характеризує нові явища постмодернізму, оновлення жанрового кола (шоу, кліпи, інсталяції, перформанси, роль кіномузики тощо).

Розповідає про основні засади студійної роботи зі звуком (мікшування, накладання звукових доріжок, звукові петлі тощо).

Диференціює за характерними ознаками прояви полістилістики, колажу, кітчю, цитування, змішування, екзотизму.

Розуміє значення звукорежисури, студійної роботи, мультимедії.

ЗА ПІДСУМКАМИ П'ЯТОГО РОКУ НАВЧАННЯ УЧЕНЬ / УЧЕНИЦЯ ДОСЯГАЄ ТАКИХ РЕЗУЛЬТАТІВ:

розуміє значення музики в суспільному житті та її соціокультурні функції впродовж ХХ — початку ХХІ століття як ретранслятора історично-соціальних явищ та глобальних процесів сучасності;

демонструє загальне розуміння поняття музики доби Модернізму та Постмодернізму, окреслює її провідні тенденції;

називає провідні музичні напрями модернізму першої половини ХХ ст. та наводить імена їх представників, найбільш яскравих музичних творів: *імпресіонізму* (К. Дебюссі, М. Равель, В. Барвінський, К. Стеценко), *символізму* (М. Чюрльоніс, Ч. Айвз, Ф. Якименко, Я. Степовий), *веризму* (Р. Леонкавалло, традиції в Дж. Пуччіні), *урбанізму* (А. Онеггер, Дж. Гершвін), *фольклоризму* (Б. Барток, Е. Гранадос, А. Хачатурян, Е. Вілла-Лобос) та його українського виміру (М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць, Л. Ревуцький, В. Барвінський, С. Людкевич, М. Колесса), *неокласицизму та ряду неовекторів* (І. Стравинський, К. Орф, О. Респігі, Ф. Бузоні, Б. Бріттен, П. Гіндеміт, В. Косенко, Я. Сібеліус, С. Барбер) з українським виміром *неовізантизму* (М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Яциневич), *постромантизму* (Г. Малер, С. Людкевич, С. Борткевич, Н. Нижанківський), *експресіонізму* (А. Шенберг, Б. Лятошинський);

аргументує нові підходи до жанрів, інструментів, теоретичних положень та понять доби Модернізму;

визначає роль та значення української музики у світовому музично-культурному контексті та її найбільш яскравих представників, усвідомлює суголосся шляхів розвитку світового та вітчизняного музичного мистецтва;

проводить аналогії між музичними явищами доби модернізму та іншими видами мистецтв (поезія і література, драматичний театр, кіно, візуальні мистецтва, хореографія тощо);

характеризує провідні мистецькі музичні течії та напрями, жанрове коло доби постмодернізму другої половини ХХ — початку ХХІ ст. з відповідними представниками: конкретну музику (О. Мессіан, П. Булез, Дж. Крам), електронну музику (К. Г. Штокгаузен, Е. Варез), комп'ютерну та стохастичну музику (Я. Ксенакіс, Д. Лігеті), «мовчазну музику» (Дж. Кейдж), мінімалізм (Ф. Гласс, А. Пярт, Л. Мельник);

диференціює за характерними ознаками сучасні авангардні композиторські техніки: сонористику, додекафонію-серіалізм, алеаторику, варіабельну метроритміку та наводить приклади з творчості українських композиторів (Л. Грабовського, М. Скорика, Є. Станковича, В. Сильвестрова та ін.);

описує нові явища постмодернізму: шоу, кліпи, інсталяції, перформанси, роль кіномузики, нові тенденції в популярній музиці;

розповідає про основні засади студійної роботи зі звуком (мікшування, накладання звукових доріжок, звукові петлі тощо), значення звукорежисури, мультимедії;

диференціює за характерними ознаками прояви полістилістики, колажу, кітчу, цитування, змішування, екзотизму;

наводить приклади з творів світових та українських сучасних композиторів;

впізнає на слух та за відеоматеріалами запропоновані викладачем фрагменти творів світових та українських композиторів;

виконує напам'ять або з нот окремі твори чи їх фрагменти на власний вибір чи пропозицію викладача;

виявляє креативні нахили при виконанні самостійних творчих завдань чи проєктів;

демонструє комунікативні уміння (диспут, діалог тощо) під час презентації результатів самостійних досліджень.

5. СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Література з методики викладання музичної літератури, музичної і загальної педагогіки, психології.
2. Загальні видання: енциклопедії, словники, довідники.
3. Показчик джерел до блоку «Музичні жанри».
4. Матеріали з української музики:
 - 4.1. Етномузикологічні матеріали.
 - 4.2. Загально-історичні праці і посібники.
 - 4.3. Основна література та вебресурси для викладача.
 - 4.4. Рекомендовані колекції аудіо- та відеозаписів музичних творів.
5. Матеріали зі світової музики.
 - 5.1. Основна література та вебресурси для викладача.
 - 5.2. Рекомендовані колекції аудіо- та відеозаписів музичних творів.

1. Література з методики викладання музичної літератури, музичної і загальної педагогіки, психології

1. Актуальні проблеми початкової освіти: психолого-педагогічні та методичні аспекти : монографія / Парфілова С. Л. та ін. ; за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. А. А. Сбруєвої, канд. пед. наук, доц. С. М. Кондратюк. Суми : Мрія, 2014, 394 с.
2. Андрейко О. Акмеформування виконавської культури музиканта. *Професійна мистецька освіта і художня культура*. 2016. Вип. 6. С. 184–195.
3. Андрейко О. Музично-пізнавальна самостійність як чинник становлення виконавської культури інструменталіста. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 139. С. 18–22.
4. Андрейко О. Теоретико-методичні засади формування виконавської культури музиканта-інструменталіста : навч. посіб. Львів : Простір-М, 2017. 123 с.
5. Анікіна Т. Музична педагогіка : історія та теорія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 119 с.
6. Антропова Т. Науково-теоретичні розробки Б. Яворського з питань реформування музичної освіти в Україні. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського: Культурологічні проблеми української музики. Наукові дискурси пам'яті академіка І. Ф. Ляшенка*. Вип. 16. 2002. С. 187–194.
7. Афанасьєв Ю. Професійна підготовка музиканта : уроки Болеслава Яворського : монографія. Київ : ДАКККіМ, 2009. 128 с.
8. Байсара Л. Множинність прояву видів інтелекту : конспект лекцій. Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2010. 96 с.
9. Бех І. Особистісно-зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1998. 315 с.
10. Борисова С. Інтонаційна мова народної музики в контексті проблеми відродження духовної культури (педагогічний аспект). *Нові педагогічні технології в контексті сучасних концепцій змісту освіти : зб. ст. за матеріалами Всеукр. наук.-метод. конф.* Луганськ : ЛДПІ, 1998. С. 252–254.
11. Борисова С. Специфіка українського національного музичного образу. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. 2002. № 6 (50). С. 34–41.
12. Булик-Верхола С. Формування і розвиток української музичної термінології. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. пр. / відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ : КНЕУ, 2003. Вип. V. С. 41–45.
13. Ващенко Г. Вибране : форми і методи навчання. Дрогобич : Наш друк, 2011. 131 с.
14. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Львів : Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенка, 2006. 278 с.
15. Ващенко Г. Твори : праці з педагогіки та психології / ред. А. Погрібний / упоряд. та авт. перед О. Вишневський. Київ, 2000. Т. 4. 416 с.
16. Верещагіна А. Музика в школі: зб. статей. Київ : Музична Україна, 1979. Вип. 5. 96 с.
17. Вінник Н. Психолого-педагогічні підходи до особистісного розвитку інтелектуально обдарованих старшокласників : метод. рекомендації. Київ : Ін-т обдаров. дитини, 2014. 24 с.
18. Гарднер Г. Множинні інтелекти. Теорія у практиці : хрестоматія. Київ : Мегатайт, 2004. 288 с.
19. Гладунський В. Урок : методика аналізу. Львів : Каменярь, 1996. 64 с.

20. Горбенко С. Історія гуманізації музичної освіти дітей шкільного віку : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Вид. Зволейко Д. Г., 2007. 347 с.
21. Гукова В. Робочий зошит з української та зарубіжної музичної літератури : Музична культура від стародавнього світу до епохи бароко. Творчість Генделя і Баха. Українська музика епохи бароко : *Основний курс. Розділи I – III*. Суми : Видавництво Вінниченко М. Д., 2014. 60 с.
22. Гукова В. Світова музична література : Музика і музична мова. Перший рік навчання. Київ : Мелосвіт, 2006. 172 с.
23. Гукова В. Робочий зошит з української та зарубіжної музичної літератури : Музичні жанри та форми : *Початковий курс. Розділ VI*. Суми : Видавництво Вінниченко М. Д., 2014. 56 с.
24. Гукова В. Робочий зошит з української та зарубіжної музичної літератури : Західноєвропейська музика епохи класицизму. Українська музика епохи класицизму : *Основний курс. Розділи IV – V*. Суми : Видавництво Вінниченко М. Д., 2014. 64 с.
25. Гукова В. Робочий зошит з української та зарубіжної музичної літератури : Романтизм – провідний напрямок у мистецтві XIX століття : *Основний курс. Розділ VI*. Суми : Видавництво Вінниченко М. Д., 2014. 60 с.
26. Гукова В. Робочий зошит з української та зарубіжної музичної літератури : Російська музика першої половини та середини XIX століття. Українська музична культура XIX століття. Класики західноєвропейської опери XIX століття : *Основний курс. Розділ VII – IX*. Суми : Видавництво Вінниченко М. Д., 2014. 60 с.
27. Гукова В. Робочий зошит з української та зарубіжної музичної літератури : Українська музика і світова музична культура. Музична культура України другої половини XIX – початку XX століття : *Основний курс. Розділи XI – XII*. Суми : Видавництво Вінниченко М. Д., 2015. 68 с.
28. Гукова В. Робочий зошит з української та зарубіжної музичної літератури : Музична культура Росії кінця XIX – початку XX століття. Музичний імпресіонізм. Нові течії у музиці XX століття. Музична культура Росії XX століття : *Основний курс. Розділи XIII – XVI*. Суми : Видавництво Вінниченко М. Д., 2015. 60 с.
29. Гукова В. Робочий зошит з української та зарубіжної музичної літератури : Українська музична культура середини XX – початку XXI століття. Музичні традиції регіонів : *Основний курс. Розділи XVII – XVIII*. Суми : Видавництво Вінниченко М. Д., 2015. 48 с.
30. Гукова В., Томасишин І. Зошит-посібник з української та зарубіжної музичних літератур : початковий курс. Ч. I. Київ : Фенікс, 2012. 48 с.
31. Гурин О., Назар Л. Програма з предмету «Музика» для ЗОШ України. Львів : СПОЛОМ, 1999. 40 с.
32. Демчишин М. Методика формування художньо-творчої особистості засобами музичного мистецтва : навч.-метод. посіб. для викл. і студ. вищ. мистецьких закл. та вчителів загальноосвіт. навч. закл. Суми : ВВП «Мрія-1», 2004. 106 с.
33. Динаміка розвитку інтелектуальних здібностей обдарованої особистості у підлітковому віці : монографія / Буров О. Ю. та ін. ; за ред. О. Ю. Бузова. Київ : Інформаційні системи, 2012. 257 с.
34. Дитина – педагог : сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти : колективна монографія / О. П. Амацьєва та ін. Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2010. 492 с.
35. Диференційований підхід до навчання учнів в дитячих музичних школах : метод. рекомендації. Київ : ДАКККіМ, 2003. 20 с.
36. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. Вид. 3. Київ : «Академвидав», 2015. 304 с.
37. Драганчук В. До питання нейродинамічних та психогенних факторів у процесі музичного сприйняття. Україна на межі тисячоліть : етнос, нація, культура : доповіді та повідомлення. Кн. 1–2. Київ, 2000. С. 424–444.
38. Драганчук В. Історія музикотерапії як підґрунтя нових психолого-педагогічних систем. Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. праць. Вип. 3. Луцьк, 2000. С. 10–17.
39. Драганчук В. Константи сприйняття у діалозі «композитор – виконавець – слухач» (на прикладі мелодико-інтонаційних і ладових факторів). *Теоретичні та практичні питання культурології : зб. наук. статей*. 2002. Вип. 12. С. 26–37.
40. Драганчук В. Концепції катарсису у процесі їх історичного розвитку. *Науковий вісник ВДУ. Сер. Історичні науки*. 2000. Вип. 3. С. 188–193.

41. Драганчук В. Музика і реципієнт : діалогіка взаємозв'язку. Діалог культур : Україна у світовому контексті. *Мистецтво і освіта : зб. наук. праць*. 2001. Вип. 6. С. 21–29.
42. Драганчук В. Музичний твір : проблема впливу на реципієнта. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Вип. 21. Музичний твір як творчий процес. 2002. С. 59–69.
43. Драганчук В. Пролонговане сприйняття музики як художнє моделювання емоційно-етичних параметрів підлітка. *Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. праць*. 2000. Вип. 4. С. 142–151.
44. Завалко К. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти : монографія. Черкаси : Черкас. ЦНП, 2013. 520 с.
45. Ігнатенко П., Поплужний В., Косарева Н. Виховання громадянина. Київ : ІЗМН, 1997. 252 с.
46. *Інститут обдарованої дитини* : веб-сайт. URL: <https://iod.gov.ua/ua> (дата звернення: 02.08.2022).
47. Історія музичного мистецтва / Назар Л. та ін. ; ред.-упоряд. Л. Назар. *Програми з профільних предметів для спеціалізованих загальноосвітніх шкіл музичного профілю / упоряд. О. В. Корнілова, О. В. Гайдамака*. Харків : Ранок, 2009. С. 196–214.
48. Кардашов В. Художньо-творчий розвиток особистості: теоретичний та методичний вимір : монографія. Вид. 3-тє, допов. Мелітополь : Вид. будинок ММД, 2011. 287 с.
49. Каюков В. Українська етнопедагогіка в школі. Рідна школа. 1991. № 12. С. 19–22.
50. Кияновська Л. До питання про сприйняття програмного твору. *Українське музикознавство*. Київ : Музична Україна, 1987. Вип. 22. С. 15–23.
51. Кияновська Л. Історія музики : філософія чи арифметика? *Музика*. № 5. 1997. С. 20–21.
52. Кияновська Л. Компетенція у сфері культури в новій українській школі і проблеми мистецької освіти. *Художня культура і мистецька освіта: традиції і сучасність : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-творч. конф., 20–21 лист. 2018 р.* Київ : НАКККіМ, 2018. С. 92–95.
53. Кияновська Л. Музична психологія, її роль і місце в музичній освіті України. *Музична освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку*. Київ : АМУ, 2001. С. 153–157.
54. Кияновська Л. Пострадянські і нові симулякри в системі української музичної культури і музикознавства. *Українська музика. Щоквартальник ЛНМА ім. М. В. Лисенка*. 2020. Ч. 2 (36). С. 17–18.
55. Кияновська Л. Роль літературно-сюжетної програми в становленні музичного образу. *Українське літературознавство. Республіканський міжвідомчий науковий збірник*. Львів : Вид-во при держ. ун-ті, 1984. Вип. 43. С. 114–122.
56. Кобрин Н. Історичні, життєтворчі й мотиваційні засади викладання української музики в системі ССМШ. *Актуальні питання культурології*. 2017. Вип. 17. С. 263–270.
57. Кобрин Н. Музика в системі національного виховання молоді в Галичині (кінець XIX – 20–30-ті рр. XX ст.). *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2004. Вип. 18. С. 224–231.
58. Кобрин Н. Предмет «Українське музичне мистецтво» в аспекті новітніх освітніх технологій. *Культурологічний альманах. Інноваційні технології в галузі культури*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2017. Вип. 6. С. 62–66.
59. Кобрин Н. Традиції музично-історичної освіти Галичини. Молодь і ринок. Щомісячний наук.-пед. журнал. 2017. Ч. 3 (146). С. 15–20.
60. Кобрин Н. В. Впровадження й обґрунтування новітніх методичних засад у сучасній спеціалізованій музичній освіті України. *Гуманітарні студії НАКККіМ – 2017 : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф., 23 лист. 2017 р.* Київ : НАКККіМ, 2017. С. 51–55.
61. Козаренко О. Феномен української національної музичної мови. Львів : НТШ, 2000. 284 с.
62. Козир А., Федоришин В. І. Вступ до акмеології мистецької освіти : навч.-метод. посіб. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 260 с.
63. Лисюк С. Розвиток моральних почуттів підлітків засобами музичного мистецтва : навч.-метод. посіб. Одеса : Астропринт, 2009. 140 с.
64. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи : у 2 т. Львів : видавництво М. Коць, 2000. Т. 2. 816 с.
65. Майбурова Є. Питання методики викладання музичної літератури : метод. розробка для викладачів муз. л-ри. Київ : [б. в.], 1970. 59 с.
66. Мартянова Г. Зміст, форми і методи формування креативності учнів засобами музики : навч. посібник для студ. пед. навч. закладів. Київ : [б. в.], 1995. 134 с.
67. Масол Л. Загальна мистецька освіта : теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.

- 68.Методика викладання музично-теоретичних і музично-історичних предметів : муз. школа – училище – консерваторія : зб. ст. / упоряд. В. Самохвалов. Київ : Музична Україна, 1983. 95 с.
- 69.Методика музичного виховання : курс лекцій / уклад. В. В. Мішеченко. Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. 120 с.
- 70.Методично-програмне забезпечення комплексу музично-історичних дисциплін : Слухання музики. Музична література. Українське музичне мистецтво. Світове музичне мистецтво / Назар Л. та ін. ; ред.-упоряд. Л. Назар. Київ : Мелосвіт, 2018. 359 с.
- 71.Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / гол. ред. В. М. Доній. Ч. 1 : Теорія і технологія життєтворчості. Київ : ІЗМН, 1997. 392 с. ; Ч. 2 : Життєтворчий потенціал нової школи. Київ : ІЗМН, 1997. 936 с.
- 72.Мистецька освіта в контексті Європейської інтеграції. *Теоретичні та методичні засади розвитку : тези міжнар. наук.-практ. конф., 30 чер.–2 лип. 2004 р.* Київ ; Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. 400 с.
- 73.Мистецька освіта в Україні : розвиток творчого потенціалу в ХХІ столітті : аналіт. допов. / Масол Л. М. та ін. ; ред. Л. М. Масол. Київ : Аура Букс, 2012. 239 с.
- 74.Мистецька освіта в Україні : теорія і практика : колективна монографія / Рудницька О. П. та ін. ; заг. ред. О. В. Михайличенко, ред. Г. Ю. Ніколаї. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.
- 75.Мистецька освіта і культура України ХХІ століття: євроінтеграційний вектор: матеріали Міжнар. наук.-творч. конф. / Андросова Л. В. та ін. ; редкол. В. Г. Чернець та ін. Київ : НАКККіМ, 2016. 287 с.
- 76.Михайличенко О. Основи загальної та музичної педагогіки : теорія та історія : навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. та перероб. Суми : вид.-во «Козацький вал», 2009. 211 с.
- 77.Музична література в таблицях і схемах : дидактичний матеріал для учнів ДМШ (І – IV рік навчання) / упоряд. В. В. Гукова, М. А. Іванова. Київ : ДАКККіМ, 2005. 34 с.
- 78.Музична література : програми з профільних предметів для спеціалізованих загальноосвітніх шкіл музичного профілю / Гурин О. та ін. ; упоряд. О. В. Корнілова, О. В. Гайдамака. Харків : Ранок, 2009. С. 185–196.
- 79.Музично-педагогічні системи та концепції ХХ століття : підручник / Салдан С. О. та ін. ; за заг. ред. канд. пед. наук, проф. Е. З. Тайнель. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 328 с.
- 80.Назар Л. Вектори оновлення завдань і цілей музично-історичних дисциплін у музичній освіті. *Гуманітарні студії НАКККіМ – 2017 : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф., 23 лист. 2017 р.* Київ : НАКККіМ, 2017. С. 194–197.
- 81.Назар Л. Інтегративні елементи та інтерактивні технології у комплексі предметів музично-історичного циклу. *Українська музика : науковий часопис.* 2020. Число 4(38). С.31-46.
- 82.Назар Л. Інтеграційні та інноваційні підходи в процесі оновлення методики предметів музично-історичного циклу у розрізі уроків монографічного типу : проблематика, тенденції, актуальні питання. *Українська музика : науковий часопис.* 2020. Ч. 4. С. 31–46.
- 83.Назар Л. Принципи та методи музичної арттерапії як необхідна складова педагогічної діяльності в інклюзивній мистецькій освіті. *Інклюзія в мистецькій освіті : виклики, практики, перспективи : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнарод. участю), 6–7 груд. 2019 р.* / за заг. ред. М. М. Бриль. Київ : ДНМЦЗКМО, 2019. С. 176–190.
- 84.Назар Л. Провідні вектори застосування інтерактивного навчання та інтерактивних технологій професійною музичною освітою (музично-історичні дисципліни). *Художня культура і мистецька освіта: традиції і сучасність : матеріали VII Міжнар. наук.-творч. конф. 20–21 лист. 2018 р.* Київ : НАКККіМ, 2018. С. 310–315.
- 85.Назар Л. Розвиток української музичної освіти та виховання в Галичині першої половини ХХ століття. *Musica Galicana.* Жешув. 2000. Т. 5. С. 231–245.
- 86.Назар Л. Специфіка уроків монографічного типу на предметах музично-історичного циклу : інтегративні та інтерактивні аспекти. *Актуальні питання викладання музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін : матеріали VI Міжнар. наук.-метод. конф., 20 лют. 2021 р.* / ред.-упоряд. О. Письменна. Львів : ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2021. С. 109–112.
- 87.Назар Л., Шевченко І. Музична література : програма для початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів системи Міністерства культури України. Львів : [б. в.], 2012. 43 с.
- 88.Науменко С. Основи вікової музичної психології. Київ : Логос, 1995. 103 с.

89. Національне виховання учнів засобами українського народознавства / ред. П. Сеульського. Івано-Франківськ : [б. в.], 1995. 178 с.
90. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
91. Олексюк О. Музична педагогіка : навч. посіб. для студ. ВНЗ культури і мистецтв. Київ : КНУКіМ, 2006. 187 с.
92. Олексюк О., Ткач М. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості : сфера музичного мистецтва : навч. посіб. Київ : Знання України, 2004. 264 с.
93. Освітні технології / О. М. Пехота ін. Київ : «Видавництво А. С. К.», 2001. 256 с.
94. Основи національного виховання. Концептуальні положення. Ч. I / за заг. ред. В. Г. Кузя та ін. Київ : Інформаційно-видавничий центр «Київ», 1993. 152 с.
95. Павелків Р., Цигипало О. Дитяча психологія. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
96. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
97. Падалка Г. Учитель. Музика. Діти. Київ : Музична Україна, 1982. 144 с.
98. Пастир І. Педагогіка художньої творчості : монографія. Ізмаїл : СМІЛ, 2016. 248 с.
99. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : «Видавництво А. С. К.», 2004. 192 с.
100. Поставна А. К. Методика викладання музичної літератури в початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах. Дніпропетровськ : [б. в.], 2007. 124 с.
101. Проблеми особистісної орієнтації педагогічного процесу : зб. наук. праць / голов. ред. Г. Є. Гребенюк. Харків : [б. в.], 2000. 242 с.
102. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості. Київ : Наукова думка, 2008. 207 с.
103. Психологія : навч. посіб. / ред. Ю. Макселон. Львів : Свічадо, 1998. 319 с.
104. Психологія : підручник / ред. Ю. Трофімов. Київ : Либідь, 1999. 558 с.
105. Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти : наук.-метод. зб. / ред. М. М. Заброцький. Київ ; Житомир : ЖОШПО, 2007. 224 с.
106. Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості : колект. монографія / Н. М. Атаманчук та ін. Кременчук : КрНУ ім. Михайла Остроградського, 2016. 415 с.
107. Психолого-педагогічні та культурологічні питання гуманізації освіти : зб. наук. статей / ред. С. О. Мусатов. Київ ; Рівне : вид.-во Олег Зень, 2007. 112 с.
108. Рибалка В. Психологія розвитку творчої особистості : навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1996. 236 с.
109. Романішина Т. (Антропова) Концепція музично-естетичного виховання Б. Л. Яворського (київський період діяльності). *Київське музикознавство*. 2000. Вип. 5. С. 130–139.
110. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2003. 328 с.
111. Рудницька О. Педагогіка : загальна і мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2005. 360 с.
112. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
113. Салдан С. Музичне мистецтво у контексті естетичного виховання за педагогічними ідеями Григорія Сковороди та Рудольфа Штайнера. *Наукові записки. Психолого-педагогічні науки* / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. № 2. 2016. С. 185–189.
114. Сиротенко Г. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання. Харків : Видав. гр. «Основа», 2003. 80 с.
115. Сташевська І. Музична педагогіка Німеччини : історія, теорія, практика : монографія. Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2010. 559 с.
116. Стельмахович М. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 231 с.
117. Степан О. Розширення і поглиблення науково-теоретичної та практичної бази музично-теоретичних дисциплін. *Гуманітарні студії НАКККіМ – 2017 : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф., 23 лист. 2017 р.* Київ : НАКККіМ, 2017. С. 71–74.
118. Ступак Ю. Виховне значення українського фольклору. Київ : [б. в.], 1960. 31 с.
119. Сухомлинський В. Вибрані твори в п'яти томах. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Київ : [б. в.], 1977. Т. 3. 670 с.

120. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посіб. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 159 с.
121. Тадєєв П. Обдарованість і творчість особистості: американський підхід : монографія. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2008. 237 с.
122. Творчий розвиток особистості засобами мистецтва : навч.-метод. посіб. / Ничкало Н. Г. та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2011. 280 с.
123. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. ; наук. ред., передм. О. І. Пометун. Київ : Вид-во «Плеяди», 2006. 220 с.
124. Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Бесіди про мистецтво» елементарного підрівня початкової мистецької освіти / уклад. Т. С. Житнік та ін. Київ : [б. в.], 2020. 75 с. URL: <http://arts-library.com.ua/handle/123456789/544> (дата звернення: 03.08.2022).
125. Українська та зарубіжна музична літератури : програма для музичної школи, музичного відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання) / уклад. Я. А. Бодак та ін. Київ : [б. в.], 2008. 170 с.
126. Українська та зарубіжна музичні літератури : програма для муз. школи, муз. відділення початков. спец. мистецьк. навч. закладу (школи естетичн. виховання) / уклад. Я. А. Бодак та ін. Вінниця : Нова книга, 2008. 232 с.
127. Холевінська Я. Ключові компетентності як провідні принципи нової мистецької освіти України. *Гуманітарні студії НАКККіМ – 2017 : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф., 23 лист. 2017 р.* Київ : НАКККіМ, 2017. С. 92–97.
128. Холевінська Я. Прояви видів інтелекту в контексті музичних дисциплін спеціалізованої музичної освіти. *Культурологічний альманах. Інноваційні технології в галузі культури.* Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 6. С. 118–121.
129. Черкасов В. Теорія і методика музичної освіти : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2014. 472 с.
130. Шевчук С. Музична література крізь призму жанрової систематизації як навчальна дисципліна базової школи у ССМШІ. *Українська музика : науковий часопис.* 2020. Ч. 4. С. 47–53.
131. Шевчук С. Наскрізна змістова лінія освіти «підприємливість і фінансова грамотність» : способи реалізації у комплексі музично-історичних дисциплін. *Гуманітарні студії НАКККіМ – 2017 : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф., 23 лист. 2017 р.* Київ : НАКККіМ, 2017. С. 263–266.
132. Шульгіна В. Українська музична педагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ДАКККіМ, 2008. 263 с.
133. Шульгіна В., Пискач Л. Інноваційні технології у діяльності педагога-музиканта. *Музична освіта в Україні: теорія і практика : зб. статей.* Київ : НМАУ ім. П. Чайковського, 2003. Вип. 29. 245 с.
134. Adamson E. Art as Healing. London : Coventure, 1984. 210 p.
135. Burowska Z., Głowacka E. Psychodydaktyka muzyczna. Zarys problematyki. Kraków, 2007. 72 s.
136. Clanet C. L'interculturel. Introduction aux approches interculturelles en Education et en Sciences Humaines. Presses Universitaires du Mirail. Toulouse, 1993. 137 s.
137. Galinska E. Psychoterapeutyczne zalozenia muzykoterapii. Krakow, «Psychoterapia», 1977. 22 s.
138. Matuszak L. Muzyka w nauczaniu zintegrowanym. Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia zintegrowanego. Red. H. Kosętko, J. Kuźma, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków, 2000. 219 s.
139. Natanson T. Wstep do nauki o muzykoterapii. Wroclaw-Warszawa-Krakow-Gdansk, Zaklad Narodowy Imienia Ossolinskich – Wydawnictwo. 1979. 117 s.
140. Program nauczania muzyka. Wydanie pierwsze. Warszawa, 1999. 43 s.
141. Program nauczania muzyki w szkole podstawowej. II etap kształcenia. Klasy IV–VI. Opracował Eugeniusz Wachowiak. Piła : Agencja Wydawnicza «GAWA», 1999. 27 s.
142. Przychodzińska M. Wychowanie muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju. Warszawa, 1989. 198 s.
143. Sacher W. Pedagogika muzyki. Teoretyczne podstawy powszechnego kształcenia muzycznego. Kraków, 2012. 320 s.
144. Sloboda J. Umysl muzyczny. Poznawcza psychologia muzyki. Warszawa, 2002. 131 s.
145. Szmidt K. Pedagogika twórczości. Gdańsk, 2007. 424 s.

2. Загальні видання: енциклопедії, словники, довідники

1. Бурбан М. Українські хори та диригенти : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2007. 672 с.
2. Давидов М. Виконавське музикознавство : енцикл. довід. Київ : Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського, 2010. 399 с.
3. Енциклопедія української діаспори / упоряд. В. Маркусь, Д. Маркусь. Нью-Йорк–Чикаго : Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, 2012. Т. 1. Кн. 2 (Л–Р). 348 с.
4. Єнтіс Л. Мистецтво від А до Я : словник. Миколаїв : Атол, 2002. 185 с.
5. Залеський О. Мала українська музична енциклопедія. Мюнхен, 1971. 125 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/mistetstvo/2176-zaleskiy-o-mala-ukrayinska-muzichna-entsiklopediya/> (дата звернення: 01.08.2022).
6. Композитори світу в їх зв'язках з Україною : довідник / авт.-упоряд. А. І. Муха. Київ : [б. в.], 2000. 88 с.
7. Корінний М. М., Потапов Г. Г., Шевченко В. Ф. Короткий термінологічний словник з української та зарубіжної культури. Київ : Україна, 2000. 182 с.
8. Лебедев В. Словник-довідник з інструментознавства : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : Нова Книга, 2010. 160 с.
9. Лисенко І. Словник співаків України / ред. Л. Мокрицька, Т. Качалова. Київ : Рада, Вид-во М. П. Коць, 1997. 354 с.
10. Лисько З. Музичний словник. Репринт. вид. Київ : Музична Україна, 1994. 168 с.
11. Лисько З. Музичний словник. Стрий : Видавництво Музичного Товариства, 1933. 165 с.
12. Майстри української радянської сцени: довідник. Київ : Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1962. 319 с.
13. Медведик П. Діячі української музичної культури (Матеріали до біо-бібліографічного словника). Записки НТШ. Праці Музикознавчої комісії. Львів, 1993. Т. 226. С. 370–455.
14. Медведик П. Діячі української музичної культури (Матеріали до біо-бібліографічного словника). Записки НТШ. Праці Музикознавчої комісії. Львів, 1996. Т. 232. С. 464–558.
15. Мистецтво України : біогр. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. Київ : Українська енциклопедія, 1997. 697 с.
16. Музичний словник. Музична абетка. URL: <http://muzabetka.com.ua/music-slovnyk.html> (дата звернення: 29.07.2022).
17. Муха А. Композитори України та української діаспори : довідник. Київ : Музична Україна, 2004. 352 с.
18. Павлюченко С. Музиканту-любителю : короткий словник-довідник. Київ : Мистецтво, 1965. 187 с.
19. Словник іноземних музичних термінів та виразів : посібник для вищих навч. закладів культури і мистецтв І–IV рівнів акредитації / ред.-упоряд. В. В. Павленко. Вінниця : Нова книга, 2005. 384 с.
20. Словник музичних термінів. URL: <http://bibliograph.com.ua/slovar-muzika/index.htm> (дата звернення: 29.07.2022).
21. Словник музичної термінології. Відтворення видання 1930 року. *Із словникової спадщини*. Вип. 7. Київ : Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. 111 с.
22. Словник-довідник музичних термінів за книгами Ю. Є. Юцевича. URL: <http://term.in.ua/> (дата звернення: 28.07.2022).
23. Україна : історія музики. Українська Загальна Енциклопедія. Львів ; Станіславів ; Коломия : Рідна школа, 1933–1935. Т. 3. С. 497–507.
24. Українська музична енциклопедія : у 5 т. / гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2006. Т. 1 (А–Д). 680 с.
25. Українська музична енциклопедія : у 5 т. / гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2011. Т. 3 (Л–М). 628 с.
26. Українська музична енциклопедія : у 5 т. / редкол. Г. Скрипник (голова) та ін. Київ : Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2008. Т. 2 (Е–К). 664 с.
27. Українська музична енциклопедія : у 5 т. Київ : Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2016. Т. 4 (Н–О). 554 с.
28. Українські композитори. Біо-бібліографічний довідник / упоряд. М. Дитиняк. Едмонтон : КІУС, 1986. 300 с.
29. Юцевич Ю. Музика. Словник-довідник. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2003. 352 с.; Вид. 2-ге, переробл. і допов. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2009. 352 с.

30. Baker's Biographical Dictionary of Musicians. Revised by Slonimsky N. New York : G. Schirmer, 1984. 2577 p.
31. MGG (Musik in der Geschichte und Gegenwart) Музична енциклопедія : Музика в історії і сучасності. URL: <https://www.baerenreiter.com/verlag/baerenreiter-lexikon/die-musik-in-geschichte-und-gegenwart-mgg/> (Last accessed: 05.07.2022). <https://www.mgg-online.com/> (Last accessed: 05.07.2022).
32. Oxford dictionary of music online. URL: <https://www.oxfordmusiconline.com/> (Last accessed: 25.07.2022).
33. Reiss J. W. Mała encyclopedia muzyki. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1960. 922 s.
34. Thompson O. The international Cyclopedia of music and musicians. Edited by Nicolas Slonimsky. Seventh Edition. New York : Dodd, mead & Co, 1956. 2394 s.

3. Показчик джерел до блоку «Музичні жанри»

1. Андреева О. Ф. Ударні інструменти сучасного симфонічного оркестру : довідник. Київ : Музична Україна, 1985. 72 с.
2. Барсова І. Книга про оркестр / пер. з рос. Вид. 2-ге. Київ : Музична Україна, 1988. 160 с.
3. Бодак Я. Зарубіжна музична література : посібник для початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання). Вінниця : Нова книга, 2012. 256 с.
4. Боровик М. Музичні форми та жанри. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. 61 с.
5. Букреева Г. Цікава музика. Музично-дидактичні ігри. 5–8 класи : навч. посіб. для учнів основної школи. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2003. 103 с.
6. Булат Т. Український романс : монографія. Київ : Наукова думка, 1979. 320 с.
7. Вербицька І. В. Принципи типології жанру реквієму. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. статей*. Харків : ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2006. Вип. 17. С. 223–232.
8. Герасимова-Персидська Н. Хоровий концерт на Україні в XVII–XVIII ст. / передм. Д. С. Лихачов. Київ : Музична Україна, 1978. 182 с.
9. Гужва О. Симфонія як зустріч свідомостей : монографія. Київ : Кафедра, 2012. 191 с.
10. Гукова В. Робочий зошит з музичної літератури. Початковий курс. Розділ VI. Музичні жанри та форми. Київ : «Мелосвіт», 2012. 48 с.
11. Гукова В. Світова музична література. Перший рік навчання : навч. посіб. для ДМШ. Київ : «Мелосвіт», 2006. 172 с.
12. Гулеско І. І. Музично-художня типологія реквієму в європейському культурному контексті : монографія. Харків : ХДАК, 2001. 140 с.
13. Довгань Л. Український романс. Життя і спів : історія, методологія, матеріали : монографія. Одеса : Астропринт, 2009. 232 с.
14. Жанр прелюдії в інструментальній музиці : методичний посібник / Будний В. та ін. ; ред. та упоряд. Л. Назар. Львів, 2006. 38 с.
15. Загайкевич М. П. Драматургія балету. Київ : Наукова думка, 1978. 258 с.
16. Загайкевич М. П. Українська балетна музика. Київ : Наукова думка, 1969. 230 с.
17. Іванова І., Куколь Г., Черкашина М. Історія опери : Західна Європа XVII–XIX століття : навч. посіб. Київ : Заповіт, 1998. 384 с.
18. Іванченко В. Українська симфонія XX століття : чинники та носії змісту : дослідження. Донецьк : Оріяна, 2002. 276 с.
19. Ігнатченко Г. І. Про взаємозв'язок фактурного розвитку і форми. Українське музикознавство. Київ : Музична Україна, 1981. Вип. 15. С. 131–141.
20. Кияновська Л. Оновлення принципів програмності в музиці XX століття. *Українська музика. Традиції та сучасність* : зб. статей. Львів : Вищий музичний інститут ім. М. Лисенка, 1993. С. 37–56.
21. Клековкін О. Містерія у генезі театральних форм і сценічних жанрів : навч. посібник для студентів вищих навч. закладів мистецтв і культури. Київ : [б. в.], 2001. 256 с.
22. Інструментальна музика. Ч. 1. Жанри вокального походження : методичний посібник / Кобрин Н., Назар Л., Шевчук С., Холевінська Я. Львів, 2009. 56 с.
23. Лисько З. Підручник з музики. ЛННБ ім. В. Стефаника, від. рук., ф. 9. Колекція окремих надходжень. № 1007. 376 арк.
24. Мацієвський І. Інструменталізм та вокальна музика. Ігри й співголосья. Контоніяція : музикологічні розвідки. Тернопіль : Астон, 2002. С. 12–31.

- 25.Музична література в тестових завданнях та кросвордах. 1 рік навчання: дидактичний матеріал для дитячих музичних шкіл / уклад. О. М. Романенко. Київ, 2006. 54 с.
- 26.Майбурова К. Музичні жанри. Київ, 1959. 47 с.
- 27.Муха А. Принцип програмності в музиці. Київ : Наукова думка, 1966. 176 с.
- 28.Муха А. Симфонічний оркестр і його інструменти. Київ : Музична Україна, 1967. 52 с.
- 29.Палійчук І. Український концерт для мідних духових інструментів другої половини ХХ століття: теорія та історія жанру : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2013. 179 с.
- 30.Пархоменко Л. Українська хорова п'єса : типологія, тематизм, композиція. Київ : Музична Україна, 1979. 286 с.
- 31.Повзун Л. Історія камерних інструментально-ансамблевих жанрів : навч. посіб. до курсу «Методика викладання камерного ансамблю». Одеса : Астропринт, 2013. 207 с.
- 32.Покулита І. К. Соціальні виміри жанру в мистецтві. *Наукові записки. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*. 2001. Вип. 9. С. 88–94.
- 33.Рябуха Н. Українська фортепіанна мініатюра як об'єкт виконавської інтерпретації : навч. посіб. Харків : Бровін О. В., 2010. 258 с.
- 34.Стеценко В. Джерела скрипкового концерту. Київ : Музична Україна, 1980. 80 с.
- 35.Українські народні музичні інструменти : інтерактивний навчальний додаток / уклад. Л. Соколова. Харків, 2019. URL: <https://www.thinglink.com/scene/1181276285846945794> (дата звернення: 25.07.2022).
- 36.Танці народів світу : Танці Європи. Ч. I : інтерактивний навчальний додаток / уклад. Л. Соколова. Харків, 2020. URL: <https://www.thinglink.com/scene/1284156210714509313>
- 37.Танці народів світу : Танці Північної та Південної Америки. Ч. II : інтерактивний навчальний додаток / уклад. Л. Соколова. Харків, 2020. URL: <https://www.thinglink.com/scene/1285190157372227585> (дата звернення: 25.07.2022).
- 38.Терещенко А. Українська радянська кантата і ораторія (1945–1974) : монографія. Київ : Наукова думка, 1975. 176 с.
- 39.Тимошук О. Фортепіанні цикли для дітей у творчості українських композиторів: образно-художній аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Одеса, 2011. 18 с.
- 40.Фільц Б. Хорові обробки українських народних пісень. Київ : Наукова думка, 1965. 135 с.
- 41.Українська народна музична творчість : навч. посіб. / уряд. Л. Соколова. Харків : Друкарня МАДРИД, 2019. 126 с. URL: arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/290 (дата звернення: 30.07.2022).
- 42.Українська народна музична творчість : робочий зошит до навч. посібника / уряд. Л. Соколова. Харків : Друкарня МАДРИД, 2019. 32 с. URL: arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/292 (дата звернення: 15.07.2022).
- 43.Українська народна музична творчість : додаток з відповідями до робочого зошиту навч. посібника / уряд. Л. Соколова. Харків : Друкарня МАДРИД, 2019. 24 с. URL: arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/293 (дата звернення: 25.07.2022).
- 44.Українська народна музична творчість : електронний онлайн навч. посіб. / уряд. Л. С. Соколова. Харків, 2020. URL: <https://sites.google.com/view/sokolova-posibnuk> (дата звернення: 10.07.2022).
- 45.Фільц Б. Види і жанри української музики для дітей. *Українське мистецтвознавство*. Вип. 5. 2004. С.77–96.
- 46.Фрайт О. Особливості втілення принципу програмності в українській фортепіанній музиці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2000. 18 с.
- 47.Фрайт-Ковальська О. Сильова панорама української фортепіанної музики для дітей (XX ст.). *Музична україністика : сучасний вимір : зб. наук. статей*. Київ : ІМФЕ, 2011. Вип. 6. С. 266–275.
- 48.Фрайт О. Фортепіанні альбоми для дітей : історія і сучасність. Дрогобич : Коло, 2010. 93 с.
- 49.Швачко Т. Світова музична література : навч. посіб. для дит. муз. шкіл, шкіл мистец. та серед. хореогр. навч. закл. Київ : Музична Україна, 1998. Вип. 1. 101 с.
- 50.Шип С. Музична форма від звуку до стилю : навч. посіб. Київ : Заповіт, 1998. 368 с.
- 51.Шульц Г. Й. Візантійська літургія : Свідчення віри та значення символів / пер. з нім. Софія Матіяш. Львів : Свічадо, 2002. 240 с.
- 52.Якуб'як Я. Аналіз музичних творів (музичні форми). Ч. I. Тернопіль : Астон, 1999. 208 с.
- 53.Newmann William S. The Sonata in the Baroque Era. Chapell Hill, 1959. XVI. 447 p.
- 54.Schenk E. Die italienische Triosonate. Koeln, 1955. 75 s.
- 55.Schering A. Geschichte des Instrumentalkonzerts. Leipzig : Breitkopf, 1927. 235 s.

4. Матеріали з української музики

4.1. Етномузикологічні матеріали

1. Верховинець В. Весняночка. Київ : Музична Україна, 1979. 339 с.
2. Верховинець В. Теорія українського народного танцю / вступ. ст. і заг. ред. Я. В. Верховинця. Вид 5-е., допов. Київ : Музична Україна, 2008. 149 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого обряду. Етнографічний нарис. Київ : Мале видавниче підприємство «Оберіг», 1991. Т. 1. 449 с.
4. Гарасимчук Р. Народні танці українців Карпат : у 2 кн. Кн. 1 : Гуцульські танці / авт. вступ. ст. Р. Кирчів, С. Павлів ; наук. ред. Р. Кирчів. Львів, 2008. 607 с. ; Кн. 2 : Бойківські і лемківські танці / авт. вступ. ст. Р. Кирчів, С. Павлів ; наук. ред. Р. Кирчів. Львів, 2008. 607 с.
5. Гошовський В. Українські пісні Закарпаття. Львів : Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, 2003. 446 с.
6. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти. Київ : Наукова думка, 1967. 242 с.
7. Гуменюк А. Українські народні танці. Київ : Академія наук України, 1962. 360 с.
8. Дівчина з легенди. Маруся Чурай : Пісні / упоряд., підгот. текстів та післямова Л. С. Кауфман, передм. М. Стельмах. Київ : Просвіта, 2005. 120 с.
9. Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки / гол. ред. О. І. Дей, упоряд. Г. Довженюк, К. Луганська. Київ : Наукова думка, 1984. 471 с.
10. Дитячі пісні та речитативи / упоряд. Г. В. Довженюк, К. М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. 448 с.
11. *Електронний архів українського фольклору* : веб-сайт. URL: <https://folklore-archive.org.ua/> (дата звернення: 03.07.2022).
12. Єфремова Л. О. Народні пісні Житомирщини (з колекцій збирачів фольклору) / упоряд. та вступна стаття Л. О. Єфремової. Київ : Наукова думка, 2012. 723 с.
13. Жеплинський Б. Коротка історія кобзарства в Україні. Львів : Край, 2000. 195 с.
14. Закарпатські пісні та коломийки / упоряд. М. М. Кречко, П. В. Лінтур. Ужгород : Карпати, 1965. 351 с.
15. Іваницький А. Обрядовий музичний фольклор Середньої Наддніпрянщини. Жанрово-регіональна антологія. URL: <https://nte.etnolog.org.ua/uploads/2015/1/publications/7.pdf> (дата звернення: 02.08.2022).
16. Ігрові веснянки / упоряд., передмова і примітки Л. Єфремової ; за ред. М. Дмитренка. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2005. 208 с.
17. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. *Народознавча та мистецька спадщина* : веб-сайт. URL: <https://www.etnolog.org.ua/> (дата звернення: 02.07.2022).
18. Інструментальна музика : Українська народна творчість / упоряд. А. І. Гуменюк. Київ : Наукова думка, 1972. 485 с.
19. Коваль-Фучило І. М. Голосіння / упоряд. І. Коваль-Фучило ; наук. ред. Л. Іваннікова. Київ, 2012. 792 с.
20. Ковальчук В. П. Народна музика Рівненського Полісся : обряд. пісні (без супр.). Рівне : Волин. обереги, 2008. 186 с.
21. Колесса Ф. Мелодії українських народних дум. Київ : Наукова думка, 1969. 595 с.
22. Лабораторія фольклористичних досліджень. *Електронна навчальна бібліотека української фольклористики* : веб-сайт. URL: <http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/proekty/elektronna-navchalna-biblioteka-ukrajinskoji-folklorystyky/> (дата звернення: 16.07.2022).
23. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання-Прес, 2001. 591 с.
24. Лисенко М. В. Народні музичні інструменти на Україні. Київ : Мистецтво, 1955. 62 с.
25. Мацієвський І. Жанрові угруповання в українській традиційній інструментальній музиці. Львів : ПНДІМЕ ВМІ, 2000. 26 с.
26. Нагачевський А. Побутові танці канадських українців. Київ : Родовід, 2001. 190 с.
27. Народні пісні Полтавщини (з колекцій збирачів фольклору) / упоряд. та вступ. ст. Л. О. Єфремової. Київ : Логос, 2016. 720 с.
28. Народні пісні Хмельниччини (з колекцій збирачів фольклору) / упоряд. та вступ. ст. М. К. Дмитренка, Л. О. Єфремової. Київ : Наукова думка, 2014. 722 с.
29. Народні пісні Чернігівщини (з колекцій збирачів фольклору) / упоряд. та вступ. ст. Л. О. Єфремової. Київ : Логос, 2015. 752 с.
30. Нудьга Г. Українська дума і пісня в світі. Українська дума і пісня в світі. Львів : [б. в.], 1997. Кн. 1. 421 с. ; Кн. 2. 509 с.

31. Обрядовий музичний фольклор Волині та Західного Полісся : жанрово-регіональна антологія / відп. ред. Г. А. Скрипник ; уклад. та вступ. ст. А. І. Іваницького. Вінниця : Нова Книга, 2017. 464 с.
32. Обрядові пісні Слобожанщини (Сумський регіон) / упоряд. В. В. Дубравіна. Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 446 с.
33. Регіонально-жанрова антологія українського музичного фольклору. Т. І. Обрядовий музичний фольклор Середньої Наддніпрянщини / упоряд., вступ. стаття А. І. Іваницького ; голов. ред. Г. А. Скрипник. Київ : видавництво ІМФЕ, 2016. 364 с.
34. Пісні з родин і хрестин (збірник-реконструкція із теоретичною розвідкою, коментарями, моделями ритмоструктури, покажчиками) / упоряд. А. І. Іваницький ; відп. ред. Г. А. Скрипник. Вінниця : Нова Книга, 2013. 456 с.
35. Погребенник Ф. Наша душа, наша пісня : Нариси-дослідження. Київ : Музична Україна, 1991. 207 с.
36. Смоляк О. Весняна обрядовість Західного Поділля в контексті української культури : монографія. Ч. 1. Тернопіль : Астон, 2004. 296 с. ; Ч. 2 (Нотний додаток). Тернопіль : Астон, 2001. 392 с.
37. Смоляк О. Український дитячий музичний фольклор : підручник-хрестоматія для викладачів та учнів. Тернопіль : Лілея, 1998. Вип. І. 80 с.
38. Сосенко К. Різдво-Коляда і Щедрий вечір : Культурологічна оповідь. Київ : Український письменник, 1994. 286 с.
39. Танцювальні пісні / упоряд. О. І. Дей та ін. ; голова редкол. О. І. Дей. Київ : Наукова думка, 1970. 802 с.
40. Українські народні танці / упоряд., вступ. ст. та примітки А. І. Гуменюк ; ред. П. П. Вірський. Київ : Наукова думка, 1969. 615 с.
41. Українська народна творчість. Весілля : у 2 кн. / гол. ред. О. І. Дей, упоряд. М. М. Шубравської, нотний матеріал О. А. Правдюка. Київ : Наукова думка, 1970. Кн. 1. 452 с. ; Кн. 2. 479 с.
42. Українська народна творчість. Ігри та пісні. Весняно-літня поезія трудового року / ред. М. Т. Рильський, упоряд. О. І. Дей, А. І. Гуменюк. Київ : Видавництво АН УРСР, 1963. 671 с.
43. Українська народна творчість. Колядки та щедрівки. Зимова обрядова поезія трудового року / ред. М. Т. Рильський, упоряд. О. І. Дей, А. І. Гуменюк. Київ : Наукова думка, 1965. 804 с.
44. Українська народна творчість. Пісні літературного походження / гол. ред. О. І. Дей, упоряд. В. Г. Бойко, А. Ф. Омельченко. Київ : Наукова думка, 1978. 494 с.
45. Українське народне багатоголосся : збірник пісень / ред. М. Гордійчука. Київ : Державне видавництво «Мистецтво», 1963. 537 с.
46. Український обрядовий фольклор західних земель : Регіональна музична антологія / уклад. А. Іваницький. Вінниця : Нова Книга, 2012. 624 с.
47. Українські народні пісні. *Пісенники* : веб-сайт. URL: <http://proridne.com/content/%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8/> (дата звернення: 18.07.2022).
48. Українські народні думи / упоряд. С. Грица, А. Іваницький, А. Філатова, Д. Щириця ; відп. ред. Г. А. Скрипник. Київ : Вид-во Ін-ту мистецтвознав., фольклористики та етнології НАН України, 2007. 824 с.
49. Українські народні думи : у 5 т. Т. 1. Думи раннього козацького періоду / упоряд. М. К. Дмитренко, Г. В. Довженок (тексти), С. Й. Грица (мелодії) ; передмови М. К. Дмитренка, С. Й. Грици ; статті, коментарі, примітки Г. В. Довженок, А. Ю. Ясенчук, Т. М. Шевчук, О. І. Шалак, Н. М. Пазяк, І. І. Кімакович ; за заг. ред. М. К. Дмитренка, С. Й. Грици ; відп. ред. Г. А. Скрипник. Київ : ІМФЕ НАН України, 2009. 856 с.
50. Українські народні романси / упоряд., перед. і прим. Л. Яценка. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 411 с.
51. Хай М. Музика Бойківщини. Київ : Родовід, 2002. 303 с.
52. Хай М. Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція). Вид. 2-ге, виправл. і допов. Київ ; Дрогобич, 2011. 559 с.
53. Хай М. Українська інструментальна музика усної традиції. Київ ; Дрогобич : Коло, 2011. 467 с.
54. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. Харків : репринт., 2002. 288 с. ; Харків, 2013. 512 с.
55. Черкаський Л. Українські народні музичні інструменти. Київ : Техніка, 2003. 264 с.
56. Шостак В. Народні музичні інструменти Закарпаття : каталог виставки / автор-упоряд. В. А. Шостак. Ужгород : Міська друкарня, 1995. 28 с.
57. Яремко Б. Народні музичні інструменти. Гуцульщина. Київ : Наукова думка, 1987. С. 346–353.

4.2. Загально-історичні праці і посібники

1. Бодак Я. Історія західноєвропейської музики від найдавніших часів до XVII століття : навч. посіб. / ред. колегія Я. Кеньо, З. Лельо, Б. Пиц. Дрогобич : Коло, 2017. 280 с.
2. Грінченко М. Історія української музики. Вид 2-ге. Нью-Йорк : Видання Укр. муз. інституту, 1961. 192 с.
3. Історія української музики : у 6 т. / ред. М. Гордійчук та ін. Київ : Наукова думка, 1989. Т. 1 (Від найдавніших часів до середини XIX століття). 448 с.
4. Історія української музики : у 6 т. / ред. М. Гордійчук та ін. Київ : Наукова думка, 1989. Т. 2 (Друга половина XIX ст.). 464 с.
5. Історія української музики : у 6 т. / редкол. Г. А. Скрипник (голова) та ін. Вид. 2-ге. переробл., допов. Т. 2 : XIX століття / А. І. Азарова та ін. ; редкол. т. В. В. Кузик (відп. ред.), А. І. Азарова. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2009. 798 с.
6. Історія української музики : у 6 т. / ред. М. Гордійчук та ін. Київ : Наукова думка, 1990. Т. 3 (кінець XIX – початок XX ст.). 424 с.
7. Історія української музики : у 6 т. / ред. М. Гордійчук та ін. Київ : Наукова думка, 1992. Т. 4 (1917–1941). 615 с.
8. Історія української музики : у 6 т. / голова ред. кол. Г. А. Скрипник. Т. 5 : 1941–1958 рр. / М. В. Беляєва та ін. ; відп. ред. А. І. Муха. Київ : [б. в.], 2004. 504 с.
9. Історія української музики : у 7 т. / редкол. Г. А. Скрипник (голова) та ін. Т. 1. Кн. 1 : Від найдавніших часів до XVIII століття. Народна музика / О. В. Богданова, С. Й. Грица, Р. Д. Гусак, Є. В. Єфремов та ін. ; редкол. т. : відп. ред. О. Ю. Шевчук, Б. М. Фільц, відп. секретар О. П. Прилепа, О. М. Летичевська. Київ, 2016. 440 с.
10. Історія української доживотної музики : учбовий посіб. для муз. вузів та ін-тів культури / ред. О. Я. Шреєр-Ткаченко. Київ : Музична Україна, 1969. 586 с.
11. Кияновська Л. Українська музична культура : посібник. Львів : Сполом, 1999. 144 с.
12. Кияновська Л. Українська музична культура : навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. Тернопіль : Астон, 2000. 184 с.
13. Корній Л. Історія української музики. Ч. 1. Від найдавніших часів до середини XVIII ст. Київ–Харків–Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 1996. 314 с.
14. Корній Л. Історія української музики: підручник. Ч. 2. Київ–Харків–Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 1998. 387 с.
15. Корній Л. Сюта Б. Історія української музичної культури : підручник. Київ : НМАУ ім. П. Чайковського, 2011. 715 с.
16. Корній Л. Сюта Б. Українська музична культура : Погляд крізь віки. Київ : Музична Україна, 2014. 590 с.
17. Кудрик Б. Огляд історії української церковної музики. Львів : [б. в.], 1995. 128 с.
18. Лісецький С. Історія української музики. Від найдавніших часів до першої чверті XIX століття : навч. посіб. для студентів вищ. муз. навч. закл. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 147 с.
19. Маценко П. Конспект історії української церковної музики. Вінніпег, Манітоба : Колегія Св. Андрея, 1973. 101 с.
20. Пересунько Т. Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «руського мира». Місія Капели Олександра Кошиця (1919–1924). Київ. Видавничий дім «АртЕк», 2019. 312 с.
21. Пересунько Т. Світовий тріумф «Щедрика» – 100 років культурної дипломатії України (збірник архівних документів). Київ. Видавництво «АртЕк», 2018. 200 с.
22. Рудницький А. Українська Музика : Історично-критичний огляд. Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1963. 406 с.
23. Семчишин М. Тисяча років української культури. Київ : АТ «Друга Рука», МП «Фенікс», 1993. 550 с.
24. Українська та зарубіжна музичні літератури / Бодак Я. А., Соловей Л. М. Вінниця : Нова книга, 2011. 304 с.
25. Українська музична література від найдавніших часів до початку XIX ст. : посібник / авторський колектив під кер. Л. В. Ярославич. Ч. 1. Тернопіль : СМП «Астон», 2000. 184 с.
26. Українська музична література : Музичне мистецтво України XIX ст. : посібник / авторський колектив під кер. Л. В. Ярославич. Ч. 2, кн. 1. Тернопіль : СМП «Астон», 2002. 147 с.
27. Хомінський Й., Вільковська-Хомінська К. Історія музики. Ч. 1. *Українська музика*. Ч. 1 (11). Львів, 2014. С. 143–148 (Від авторів; Знання про минувшину); Ч. 2 (12). Львів, 2014. С. 149–157 (Стародавні часи, Археологія і музикологія; Месопотамія; Єгипет); Ч. 3 (13). Львів, 2014. С. 96–109 (Стародавня Греція); Ч. 4 (14). Львів, 2014. С. 104–115 (Рим; Ізраїль; Християнська Античність); Ч. 1–2 (15–16). Львів, 2015. С. 216–221 (Середньовіччя, Нова концепція науки і мистецтва; Розвиток римського хоралу; Порушення єдності християнського світу; Візантія пізніші дослідження, панегіричний характер творчості, організація музичного

життя; Літургійні книги; Тропарі; Гимнічна поезія; Нотація); Ч. 3 (17). Львів, 2015; Ч. 4 (18). Львів, 2015; Ч. 1 (19). Львів, 2016. С. 100–108 (Світська музика, трубадури і трувери; Розвиток хоралу, секвенції і релігійної пісні у Польщі; Початки багатоголосся; Школа Сан Марціал); Ч. 2 (20). Львів, 2016. С. 96–100 (Музика в період готики; Школа Нотр-Дам); Ч. 3 (21). Львів, 2016. С. 94–98 (Ars Antiqua); Ч. 4 (22). Львів, 2016. С. 120–127 (На зламі епох; Ars Nova; Французька лірика).

28. Chomiński J., Wilkowska-Chomińska K., Historia muzyki, cz. 1. Kraków : PWM, 1989. 340 s.

29. Chomiński Józef, Wilkowska-Chomińska Krystyna: Historia Muzyki, cz. II, PWM, Kraków 1990. 374 s.

30. Hickok R. Exploring Music. Copyright 1993 by Wm. C. Brown Communication, Inc. 563 p.

31. Reiss J. W. Mala historia muzyki. Krakow : PWM, 1987. 255 s.

32. Sachs C. Historia instrumentow muzycznych / Przeloz. z angel S / Oledzki. Krakow : Polskie wydawnictwo muzyczne, 1989. 492 s.

33. Stolba M. The Development of Western Music. Copyright 1994 by Wm. C. Brown Communication, Inc. 734 p.

34. Willoughby D. The World of Music. Third edition. Copyright 1996 by McGraw-Hill Companies. Inc., 385 p.

4.3. Основна література та вебресурси для викладача

Від найдавнішого періоду до середини XVIII ст.

1. Антонович М. Musica sacra : зб. статей з історії української церковної музики. Львів : Інст. українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 261 с.

2. Грица С. Й. Мелос української народної епіки. Київ : Наукова думка, 1979. 248 с.

3. Дилецький М. Граматика Мусікійська. Граматика музикальна : факсимільне видання / публ., комент., вступ. ст. О. Цалай-Якименко. Київ : Музична Україна, 1970. XCIV+111 с.

4. Електронна навчальна бібліотека української фольклористики : веб-сайт. URL: <http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/proekty/elektronna-navchalna-biblioteka-ukrajinskoji-folklorystyky/> (дата звернення: 25.07.2022).

5. Іванов В. Ф. Співацька школа в Україні X–XVII ст. Київ : Вища школа, 1992. 247 с.

6. *Ізборник* : веб-сайт. URL: <http://litopys.org.ua/> (дата звернення: 18.07.2022).

7. Ісаєвич Я. Братства й українська музична культура XVI–XVIII століть. *KALOOΩNIA. Науковий збірник з історії церковної монодії та гімнографії*. Ч. 1. До 70-ліття Олександри Цалай-Якименко. Львів : видавництво Львівської богословської академії, 2002. С. 8–18.

8. Історія української культури : у 5 т. / редкол. Б. Є. Патон та ін. 2001. Т. 1 : Історія культури давнього населення України / Ю. С. Асеев, В. Д. Баран, І. А. Баранов [та ін.]; редкол. т.: П. П. Толочко та ін. Київ : Наукова думка, 2001. 1134 с. ; Розділ 9 (Київська Русь). URL: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult.htm> (дата звернення: 25.07.2022).

9. Історія української культури : у 5 т. Т. 2 : Українська культура XIII – першої половини XVII століть. Київ, 2001. URL: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult2.htm> (дата звернення: 25.07.2022).

10. Історія української культури : у 5 т. Т. 3 : Українська культура другої половини XVII–XVIII століть / Б. Є. Патон (голов. ред.), В. А. Смолій (ред.). Київ : Наукова думка, 2003. 1246 с.

11. Кашуба М. Проблема Ренесансу в українській духовній культурі. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Т. ССХХVIII. Праці Історико-філософської секції. Львів, 1994. С. 357–371. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Kashuba/Problema_Renesansu_v_ukrainskii_ukhovnii_kulturi/ (дата звернення: 26.07.2022).

12. Кіндратюк Б. Нариси музичного мистецтва Галицько-Волинського князівства. Львів ; Івано-Франківськ : [б. в.], 2001. 144 с.

13. Колесса Ф. Музикознавчі праці. Київ : Наукова думка, 1970. 592 с.

14. Корній Л. Українська шкільна драма і духовна музика XVII – першої половини XVIII ст. Київ : Інститут археографії НАН України, 1993. 185 с.

15. Котченко А. Пізньопалеолітичні витвори мистецтва. Чернігівщини. Скульптура, графіка та живопис. *Сіверянський літопис : всеукр. іст.-краєзнав. просвіт. журн.* Ч. 6. 2008. С. 63–69.

16. Кравич Д. П., Овсійчук В. А., Черепанова С. О. Українське мистецтво : навч. посіб. : у 3 ч. Львів : Світ, 2003. Ч. 1. 256 с.

17. Лисенко М. В. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм. Київ : Мистецтво, 1955. 87 с.

18. Мазепа Л., Мазепа Т. Шлях до Музичної Академії у Львові : у 2 т. Львів : Сполом, 2003. Т. 1. С. 16–39.

19. Маценко П. Нариси з історії української церковної музики. Київ : Музична Україна, 1994. 152 с.

20. Маценко П. Українські канти. Вінніпег : Волинь, 1981. 22 с.
21. Медведик Ю. Історія української музики : духовнопісенна (кантова) творчість XVII– XVIII ст. : посіб. для студ. вищ. навч. закл. Дрогобич : [б. в.], 2011. 131 с.
22. Музика та дія в традиційному фольклорі / упоряд. В. Коваль, Б. Янівський ; ред. кол. І. Мацієвський та ін. Львів : [б. в.], 2001. 116 с.
23. Олійник О. До питання реконструкції музичного інструментарію доби палеоліту–бронзи з території України. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку* : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. Ун-ту. 2014. Вип. 20. Т. 1. С. 5–11. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 26.07.2022).
24. Павло Маценко : музикант, композитор і громадський діяч : збірник на пошану 90-ліття народин. Торонто : Видання Українського Національного Об'єднання Канади, 1992. 242 с.
25. Партесна музика – дослідження українських рукописів : веб-сайт. URL: <http://partesy-kyiv.blogspot.com/> (дата звернення: 23.07.2022).
26. Православна монодія : її богословська, літургична та естетична сутність : До 2000-ліття християнської доби / упоряд. О. Шевчук. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. 2001. Вип. 15. 195 с.
27. Резанов В. Драма українська. 1. Старовинний театр український. У Києві : 3 друк. Укр. акад. наук, 1925. Вип. 1 : Вступ. Сценічні вистави у Галичині. Вип. 3 : Шкільні дійства великоднього циклу. Додатки. Вип. 4 : Шкільні дійства різдвяного циклу. Вип. 5 : Драматизовані легенди агіографічні. Вип. 6 : Драми-моралітети. URL: <http://elib.nplu.org/collection.html?id=98> (дата звернення: 22.07.2022).
28. Рудчук Ю. Духова музика в Україні (XVII–XIX ст.) : Історико-музикознавче дослідження : монографія. Київ : ДАККіМ, 2006. 228 с.
29. Степаненко М. Музично-історичні етюди. Київ : Гроно, 2012. 160 с.
30. Стешко Ф. Перші українські церковно-музичні твори. Тези виступу. *Український науковий з'їзд у Празі*. Прага, 1934. С. 142.
31. Тоцька І. Музики на малюваннях Софії Київської. Пам'ятки України. 1995. № 1. С. 45–53.
32. Українське барокко : Матеріали I конгресу Міжнародної асоціації україністів, 27 серп.–3 верес. 1990 р. / відп. ред. д-р філол. наук О. Мишанич. Київ, 1993. 260 с. URL: <http://uartlib.org/allbooks/istoriya-ukrayinskogo-mistetstva/ukrayinske-barokko-materiali-1-o-kongresu-mizhnarodnoyi-asotsiatsiyi-ukrayinistiv/> (дата звернення: 28.07.2022).
33. Українське барокко та європейський контекст / відпов. ред. Федорук О. К. Київ : Наукова думка, 1991. 256 с. URL: <http://uartlib.org/allbooks/istoriya-ukrayinskogo-mistetstva/o-k-fedoruk-ukrayinske-barokko-ta-yevropeyskiy-kontekst/> (дата звернення: 22.07.2022).
34. Цалай-Якименко О. Давній Львів і оновлення української музики. *ΚΑΛΟΘΩΝΙΑ. Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії*. Ч. 1. До 70-ліття Олександри Цалай-Якименко. Львів : видавництво Львівської богословської академії, 2002. С. 227–239.
35. Цалай-Якименко О. Київська школа музики XVII століття. *Наукове товариство імені Шевченка. Українознавча бібліотека НТШ*. Число 16. Київ ; Львів ; Полтава, 2002. 488 с.
36. Ясіновський Ю. Візантійська гимнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу / ред. К. Ганнік, Я. Ісаєвич. Львів : Поліграфічний центр Вид-ва Львівської політехніки, 2011. 468 с.
37. Ясіновський Ю. Львівське Успенське братство та українська музика. Успенське братство і його роль в українському національно-культурному відродженні. Львів, 1996. С. 60–67.
38. Ясіновський Ю. Музика давнього Львова. *Музична україністика : сучасний вимір*. Вип. 4. Міжвідомчий збірник статей на пошану доктора мистецтвознавства, професора Марії Загайкевич. Київ : УМФЕ ім. М. Рильського, 2009. С. 83–91.
39. Ясіновський Ю. Музична культура Галицько-Волинського князівства. *Musica Galiciana*. Жешув, 1999. Т. 3. С. 11–22.

Друга половина XVIII ст. Класицизм

1. Вечерський В. Максим Березовський і гетьманський Глухів : до 250-річного ювілею славетного композитора. Київ ; Глухів, 1995. 32 с.
2. Витвицький В. Максим Березовський : Життя і творчість. Львів : Логос, 1995. 111 с.

3. Герасимова-Персидська Н. Хоровий концерт на Україні в XVII-XVIII ст. / передм. Д. С. Лихачов. Київ : Музична Україна, 1978. 182 с.
4. Гусарчук Т. Артемій Ведель. Постаць митця у контексті епох : монографія. Київ : Музична Україна, 2019. 766 с.
5. Іванов В. Дмитро Бортнянський. Київ : Музична Україна, 1980. 144 с.
6. Кук В. Артем Лук'янович Ведель (Ведельський) : матеріали на допомогу лекторові. Київ : [б. в.], 1971. 24 с.
7. Лісецький С. Класицизм – провідний творчий напрямок в українській музиці другої половини XVIII – початку XIX століття : монографія. Київ : НАКККіМ, 2012. 390 с.
8. Олійник Т. Хоровий концерт другої половини XVIII століття. М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель : метод. посіб. для педагогів ДМШ та ДШМ до теми з курсу української муз. л-ри. Харків : Просвіта, 2001. 29 с.
9. Постаць Артема Веделя в історико-культурному контексті. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. 2001. Вип. 11. 137 с.
10. Рудчук Ю. Духова музика в Україні (XVII–XIX ст.) : Історико-музикознавче дослідження : монографія. Київ : ДАККіМ, 2006. 228 с.
11. Розповіді про композиторів / упоряд. Я. Якуб'як. Вип. 1. Бах, Гендель, Вівальді, Скарлаті, Березовський, Бортнянський. Київ, 1994. 80 с.
12. Соневицький І. Артем Ведель і його музична спадщина. *Українська Вільна Академія Наук у США. Музикологічна секція*. Нью-Йорк : [б. в.], 1966. 177 с.
13. Степаненко М. Музично-історичні етюди. Київ : Гроно, 2012. 160 с.
14. Український музичний архів : документи і матеріали з історії української музичної культури. Вип. 1 / упоряд. та заг. ред. М. Степаненка. Київ : Центрмузінформ, 1995. 235 с.
15. Український музичний архів : документи і матеріали з історії української музичної культури. Вип. 2 / упоряд. та заг. ред. М. Степаненка. Київ : Центрмузінформ, 1999. 267 с.
16. Шреср-Ткаченко О. Григорій Сковорода – музикант. Київ : Музична Україна, 1972. 94 с.
17. Шуміліна О. Стильова динаміка української духовної музики XVII–XVIII століть : за матер. рукописних колекцій : монографія. Донецьк, 2012. 299 с.

Музична культура XIX ст. Романтизм

1. Архімович Л., Гордійчук М. Микола Лисенко. Київ : Музична Україна, 1992. 256 с.
2. Булат Т., Філенко Т. Світ Миколи Лисенка. Національна ідентичність, музика і політика України XIX – початку XX століття. Нью-Йорк ; Київ : Укр. Вільна Акад. Наук у США, 2009. 407 с.
3. Витвицький В. Старогалицька сольна пісня XIX ст. / упоряд. В. Пилипович. Перемишль : Перемиський центр культурних ініціатив «Митуса», 2004. 156 с.
4. Віктор Матюк. Біобібліографічний покажчик / уклад. І. Л. Бермес. Дрогобич, 1993. 118 с.
5. Горак Я. Анатоль Вахнянин і становлення музичного професіоналізму в Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.). Львів : Сполом, 2008. – 232 с.
6. Дух і ревність. Владика Снігурський та інші перемишляни / упоряд. В. Пилипович. Перемишль ; Львів, 2002. 498 с.
7. Загайкевич М. Михайло Вербицький : Сторінки життя і творчості. Львів : Місіонер, 1998. 145 с.
8. Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. Київ : в-во Академії наук Української РСР, 1960. 192 с.
9. Загайкевич М. Українська музична культура. *Історія української культури* : в 5 т. Київ : Наукова думка, 2005. Т. 4, кн. 2. С. 207–284.
10. Історія української музики : Музично-педагогічна та творча діяльність провідних композиторів Західної України другої половини XIX – першої половини XX століть : навч. посіб. для студ. серед. спец. навч. закл., вчителів гуманіт. гімназій тощо / авт.-уклад. В. В. Белікова. Вид. 2-ге, перероб. й допов. Київ : МОНУ ; Кривий Ріг : КДПУ, 2004. 124 с.
11. Кияновська Л. Галицька музична культура XIX–XX століття : навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2007. 424 с.
12. Кияновська Л. Діяльність німецьких, австрійських та чеських музикантів в Галичині у XIX ст. *Musica Galiciana*. Т. 5. Жешув (Польща), 2000. С. 119–128.

13. Кияновська Л. Релігійна творчість Михайла Вербицького. *Musica Galicijana*. Т. 1. Жешув (Польща), 1997. С. 103–111.
14. Кияновська Л. О. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. Тернопіль : Сп. «Астон», 2000. 339 с.
15. Колодій Я. Остап Нижанківський. Львів, 1994. 64 с.
16. Корній Л. Історія української музики : підручник Ч. 3. Київ–Нью-Йорк, 2001. 478 с.
17. Крись О. Історія української музики другої половини XIX століття : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2014. 225 с.
18. Лисько З. Піонери музичного мистецтва Галичини. Львів ; Нью-Йорк, 1994. 144 с.
19. Лисенко М. В. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вересая / ред., передмова і примітки М. Гордійчука. Київ, 1978. 95 с.
20. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи. Т. 1 / упоряд., ред., пер., вступ. ст. і прим. З. Штундер. Львів, 1999. 496 с.
21. Назар-Шевчук Л. Симфонії Михайла Вербицького : монографія / упоряд. Р. Косар. Чернівці : Букрек, Український Культурний Фонд, 2018, 120 с.
22. Ревуцький Д. Микола Лисенко. Повернення першоджерел / вступ. ст., упоряд. матеріалу, коментарі та іменний покажчик В. Кузик. Київ : Музична Україна, 2003. 330 с.
23. Рудчук Ю. Духова музика в Україні (XVII–XIX ст.) : Історико-музикознавче дослідження : монографія. Київ : ДАККіМ, 2006. 228 с.
24. Степаненко М. Музично-історичні етюди. Київ : Гроно, 2012. 176 с.
25. Український музичний архів : документи і матеріали з історії української музичної культури. Вип. 1 / упоряд. та заг. ред. М. Степаненка. Київ : Центрмузінформ, 1995. 235 с.
26. Український музичний архів : документи і матеріали з історії української музичної культури. Вип. 2 / упоряд. та заг. ред. М. Степаненка. Київ : Центрмузінформ, 1999. 267 с.
27. Якуб'як Я. Микола Лисенко і Станіслав Людкевич. Львів : НТШ, 2003. 263 с.

Музична культура XX – XXI ст.

1. Афоніна О. Сучасна українська музика у вимірах європоцентризму : монографія. Київ : НАКККіМ, 2012. 163 с.
2. Булка Ю. Нестор Нижанківський: життя і творчість. Львів ; Нью-Йорк, 1997. 59 с.
3. Валентин Сильвестров : сайт, присвячений творчості композитора : веб-сайт. URL: <http://silvestrov.at.ua/> (дата звернення: 25.07.2022).
4. Василь Барвінський. З музично-письменницької спадщини : Дослідження, публіцистика, листи / упоряд. В. Грабовський. Дрогобич : Коло, 2004. 256 с.
5. Василь Барвінський. Статті та матеріали : збірник / упоряд. В. Грабовський. Дрогобич : Відродження, 2000. 144 с.
6. Верещагіна О., Холодкова Л. Історія української музики XX століття : навч. посіб. Вид. 2-е, допов. Тернопіль : Астон, 2010. 279 с.
7. Віталій Губаренко : сторінки творчості : статті, дослідження, спогади / упоряд. М. Р. Черкашина-Губаренко. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. 2003. Вип. 32. Кн. 4. 208 с.
8. Витвицький В. За океаном : зб. статей. Львів, 1996. 132 с.
9. Витвицький В. Музичними шляхами. Спогади. Едмонтон : Сучасність, 1989. 215 с.
10. Витвицький В. Музикознавчі праці. Публіцистика / упоряд. Л. Лехник. Львів, 2003. 390 с.
11. Головащенко М. Феномен Олександра Кошиця. Київ : Музична Україна, 2007. 576 с.
12. Гордійчук М. Пилип Козицький. Київ : Музична Україна, 1985. 64 с.
13. Гусарчук Т. Артемій Ведель. Постаць митця у контексті епох. Київ : Музична Україна, 2019. 66 с.
14. Завальнюк А. Микола Леонтович. Листи. Документи. Духовні твори : до 130-ї річниці від дня народження. Вид. 2-ге, доопрац. і допов. Вінниця : Нова книга, 2007. 272 с.
15. Євген Станкович : веб-сайт. URL: <http://stankovych.org.ua/ua> (дата звернення: 10.07.2022).
16. Іванченко В. Українська симфонія Українська симфонія XX століття : чинники та носії змісту : дослідження. Донецьк : Оріяна, 2002. 276 с.

17. Івахова К. Фортепіанна творчість Мирослава Скорика (художньо-дидактичний концепт) : монографія. Хмельницький : Медобори-2006, 2013. 232 с.
18. Історія української музики : Музично-педагогічна та творча діяльність провідних композиторів Західної України другої половини ХІХ – першої половини ХХ століть : навч. посіб. для студ. серед. спец. навч. закл., вчителів гуманіт. гімназій тощо / авт.-уклад. В. В. Белікова. Вид. 2-ге, перероб. й допов. Київ : МОНУ ; Кривий Ріг : КДПУ, 2004. 124 с.
19. Калущка Н., Пархоменко Л. Олександр Кошиць : Мистецька діяльність у контексті музики ХХ ст. Київ : Фенікс, 2012. 416 с.
20. Карабиць Іван : веб-сайт. URL: <http://www.karabits.com/> (дата звернення: 10.07.2022).
21. Кияновська Л. Галицька музична культура ХІХ–ХХ століття: навч. посіб. Чернівці : Книги-ХХІ, 2007. 424 с.
22. Кияновська Л. О. Сильова еволюція галицької музичної культури ХІХ–ХХ ст. Тернопіль : Сп. «Астон», 2000. 339 с.
23. Кияновська Л. Мирослав Скорик : творчість мистця у дзеркалі епохи : монографія. Львів : Сполом, 1998. 216 с.
24. Кияновська Л. Мирослав Скорик : людина і митець. Львів : Незалежний культурологічний журнал «І», 2008. 588 с.
25. Кияновська Л. Син сторіччя Микола Колесса : монографія. Львів : Вид-во НТШ, 2003. 378 с.
26. Кобрин Н. Формування митця на тлі воєнної доби : Нестор Нижанківський. *Сучасна українська нація: мова, історія, культура* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 16 бер. 2016 р. Львів, 2016. С. 258–260.
27. Кобрин Н. Творчість Левка Ревуцького в контексті української музичної культури : методична розробка. Львів, 2013. 78 с.
28. Корольок Н. Корифеї української хорової культури ХХ століття. Київ : Музична Україна, 1999. 288 с.
29. Кошиць О. Спогади / упоряд., передмова М. Головащенко ; післямова М. Слабошпицького. Київ : Рада, 1995. 387 с.
30. Кошиць О. З піснею через світ : подорож Української республіканської капели / передмова, упоряд., літ. обробка, заг. ред. М. І. Головащенко. Київ : Рада, 1998. 326 с.
31. Кузик В. Лев Миколайович Ревуцький. Київ ; Ніжин : Лисенко М. М., 2011. 83 с.
32. Леся Дичко : грані творчості : зб. статей / ред. О. Торба. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. 2002. Вип. 19. Кн. 3. 152 с.
33. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи : у 2 т. Львів : вид-во М. Коць, 1999. Т. 1. 496 с. ; 2000. Т. 2. 816 с.
34. Маслій М. Золотий вік української естради у 3-х томах. Чернівці : Букрек, 2016.
35. Мирослав Скорик : зб. статей. Львів : В-во «СПОЛОМ», 1999. 136 с.
36. Мирослав Скорик : зб. наук. праць, присвячених 60-річчю від дня народження М. М. Скорика / упоряд. М. Копиця. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. 2000. Вип. 10. 147 с.
37. Музичний світ Бориса Лятошинського : зб. матеріалів Міжнар. теорет. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. композитора / упоряд. М. Д. Копиця. Київ : Центрмузінформ, 1995. 151 с.
38. Назар Л. Сильові виміри творчості Василя Барвінського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознав. : 17.00.03. Львів, 2007. 19 с.
39. Назар-Шевчук Л. Витоки та становлення релігійної свідомості митця на прикладі В. Барвінського. *Вісник ЛНУ ім. І. Франка*. 2002. Вип. 2. С. 236-252.
40. Назар-Шевчук Л. Три неопубліковані прелюдії В. Барвінського. *Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури* : статті та матеріали. Тернопіль : Астон, 2003. С. 13-25.
41. Назар-Шевчук Л. Штрихи до творчого портрету В. Барвінського. *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури*. Сімферополь–Харків, 2005. С. 111-117.
42. Назар-Шевчук Л. Творчий портрет М.Скорика. *Мистецтво і освіта*. Київ, 2006. № 4. С. 10-17.
43. Назар-Шевчук Л. Адаптація творчості В. Барвінського середньою професійною музичною освітою. *Актуалізація методичного досвіду та наукових пошуків*. Львів, 2006. С.73-89.
44. Назар-Шевчук Л. Риси українського менталітету в творчості В. Барвінського. Спостереження перше : феномен природи. *Мистецтвознавчі записки : зб. наук. праць*. Вип. 9. Київ : Міленіум, 2006. С. 40 – 53.
45. Назар-Шевчук Л. Спостереження над стилем В. Барвінського. Первні творчої особистості як культурологічного феномену : аутентичний первень. *Мистецтвознавство України : зб. наук. праць*. Київ, 2006. Вип. 6–7. С. 141–161.

46. Назар-Шевчук Л. Фортепіанна творчість В. Барвінського. *Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури*. Харків, 2007. С. 51 -57.
47. Назар-Шевчук Л. Феномен Василя Барвінського. *Музика*. Київ, 2008. №3. С. 23 -26
48. Назар-Шевчук Л. Художньо-естетичні напрямки ХХ ст. в творчості В. Барвінського в контексті епохи модернізму. *Вісник ДДПУ ім. М. Драгоманова*. Дрогобич : Посвіт, 2009. С. 20 -33.
49. Новакович М. О. Канон українського музичного модернізму (на прикладі творчості Бориса Лятошинського) : монографія. Луцьк : Твердиня, 2012. 167 с.
50. Олійник О. В. Косенко. Київ : Музична Україна, 1989. 62 с.
51. Павлишин С. Василь Барвінський. Київ : Музична Україна, 1990. 88 с.
52. Павлишин С. Перша українська композиторка : Стефанія Туркевич-Лісовська-Луціянович. Львів : БАК, 2004. 157 с.
53. Пархоменко Л. Кирило Стеценко. Київ : Музична Україна, 2009. 390 с.
54. Сюта Б. Музична творчість 1970–1990-х років : параметри художньої цілісності : монографія. Київ : Грамота, 2006. 256 с.
55. Творчість С. Людкевича : зб. статей / упоряд. М. Загайкевич. Київ: Музична Україна, 1979. 208 с.
56. Творчість С. Людкевича : зб. статей ВДМІ ім. М. Лисенка. Львів, 1995. 110 с.
57. Шевчук С. Взаємопроникнення церковного та народного начал у Літургії К. Стеценка. *Музична україністика : сучасний вимір: зб. наукових статей / ред.-упоряд. А. К. Терещенко*. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2009. Вип. 4. С. 69–75.
58. Шевчук С. Символічний сенс змісту Служби Божої християн Сходу на матеріалі «Літургії св. Іоана Золотоустого» К. Стеценка. *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. праць. Київ : Міленіум, 2006. Вип. 9. С. 30–39.
59. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість : у 2 т. Львів : ПП «Бінар-2000», 2005. Т. 1 (1879–1939). 636 с.
60. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість : у 2 т. Львів : Місіонер, 2009. Т. 2 (1939–1979). 360 с.
61. Якуб'як Я. Микола Лисенко і Станіслав Людкевич. Львів, 2003. 263 с.

4.4. Рекомендовані колекції аудіо- та відеозаписи музичних творів (українська музика)

Від найдавнішого періоду до середини XVIII ст.

1. Ансамбль давньої музики Костянтина Чечені і Ніна Матвієнко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tGuMXs6TxaM> (дата звернення: 10.07.2022).
2. Аудіозаписи кобзарів і лірників з приватного архіву Філарета Колесси. CD. 2014
3. 12-голосні партесні концерти : A cappella Leopoldis. CD.
4. Дилецький М. Духовні твори: Камерний хор «Київ», 2 CD.
5. Електронний архів українського фольклору. URL : <http://folklore-archive.org.ua/> (дата звернення: 12.07.2022).
6. Канти : A cappella Leopoldis. CD.
7. Київський кобзарський цех. URL: <https://www.youtube.com/user/kkceh> (дата звернення: 30.07.2022).
8. Музика часів Королівства Руського, королівства Польського та Великого Князівства Литовського XIV–XVII: ансамбль старовинної музики «Львівські менестреллі». CD.
9. Українська барокова пісня і музика. URL: <http://www.orpheusandlyra.com/Mazepa.html> (дата звернення: 24.07.2022).
10. Українське бароко. Інструментальна та вокальна музика. CD.
11. Фольклорні автентичні записи. URL: <http://folklore-archive.org.ua/> (дата звернення: 11.07.2022).
12. Фольклорні автентичні записи на CD зі серії «Етнічна музика України».
13. «Хорєя козацька», гурт (ансамбль давньої музики).
14. «A cappella Leopoldis» : ансамбль давньої музики.

Друга половина XVIII ст. Класицизм

1. Артемій Ведель. Духовні твори. Камерний хор «Київ». 5 CD.
2. Ведель Артем Лук'янович. URL: https://www.youtube.com/channel/UCnxVAggsanAw_6tJLYgrc7w/videos (дата звернення: 11.07.2022).
3. Медіа-книга українського співу. *Наша парафія* : веб-сайт. URL: <http://www.parafia.org.ua/mediateka/> (дата звернення: 23.07.2022).
4. Українська фортепіанна музика XVIII–XIX ст. М. Степаненко. CD.

5. Українське бароко. Інструментальна та вокальна музика. CD.
6. Шедеври українського хорового бароко. Камерний хор «Київ». CD.
7. Berezovsky M. Secular music. URL: https://youtu.be/_uR-lrp5prE (Last accessed: 25.07.2022).
8. Berezovsky M. The Ukrainian Sacred Music of the 18th Century. URL: <https://youtu.be/9Fv9N2INXoQ> (Last accessed: 17.07.2022).
9. Bortnyansky D. The USSR Ministry Of Culture Chamber Choir, Valeri Polyansky. Concertos For Choir. 5 CD. URL: <https://youtu.be/5A6ZPjJa-8> (Last accessed: 15.07.2022); <https://youtu.be/FO6X9I5p0c0> (Last accessed: 15.07.2022); https://youtu.be/eJmtJWeHN_U (Last accessed: 15.07.2022); <https://youtu.be/s6H2HuUqcaM> (Last accessed: 15.07.2022); <https://youtu.be/JUPkNr2TBLa?list=PL23F07A5C5DA5811A> (Last accessed: 15.07.2022); <https://youtu.be/kcOoQ4I6rY?list=PL23F07A5C5DA5811A> (Last accessed: 15.07.2022); <https://youtu.be/LzG9CBDIwA?list=PL23F07A5C5DA5811A> (Last accessed: 15.07.2022); <https://youtu.be/KDou7S5QOoclist=PL23F07A5C5DA5811A> (Last accessed: 15.07.2022); <https://youtu.be/LCKSkLAo6V4?list=PL23F07A5C5DA5811A> (Last accessed: 15.07.2022); <https://youtu.be/z681pw4Z3ts?list=PL23F07A5C5DA5811A> (Last accessed: 15.07.2022).
10. Ivan Khandoshkin : 3 Violin Sonatas, Op. 3 / 6 Russian Songs. CD.

Музична культура XIX ст. Романтизм

1. Вербицький М. Віднайдені манускрипти перших українських симфоній. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NzcoMfabP7U> (дата звернення: 12.07.2022).
2. Вербицький М. Відкриття забутих сторінок. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XTNcfXLWAN8> (дата звернення: 10.07.2022).
3. Вербицький М. Вокальна лірика та гітарні твори : Ольга Попович, Лешек Сушицькі. CD.
4. Вербицький М. Духовні твори. Камерний хор «Київ». CD.
5. Вербицький М. Пісня для чоловічих квартетів : Вокальний ансамбль «КАЛОΦΩΝΙΑ». CD.
6. Медіа-книга українського співу. *Наша парафія* : веб-сайт. URL: <http://www.parafia.org.ua/mediateka/> (дата звернення: 18.07.2022).
7. Микола Віталійович Лисенко. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCOotr0hghq9IKIXzAa0mZ6w/videos> (дата звернення: 22.07.2022).
8. Українська фортепіанна музика XVIII–XIX ст. М. Степаненко. CD.
9. Украинская опера: Н. Аркас. CD.
10. Українські народні пісні : Анатолій Солов'яненко. CD
11. Українські народні пісні: Іван Козловський. 2 CD.
12. Ukrainian Art Song Project : CD-записи і відкрита бібліотека нот українських солоспівів (М. Лисенко, К. Стеценко, Я. Степовий, Д. Січинський, О. Нижанківський, Я. Лопатинський, С. Людкевич, В. Барвінський, С. Туркевич-Лукачівський, Н. Нижанківський, М. Лопатинський). URL: <http://www.ukrainianartsong.ca/> (дата звернення: 15.07.2022).

Музична культура XX ст.

1. Антологія сучасної української музики : Б. Півненко і Національний ансамбль солістів «Київська камерата»: серія CD.
2. Вериківський М. Ораторія «Думка про дівку-бранку Марусю Богуславку». URL: <http://www.ukma.edu.ua/index.php/resursi/kulturno-mistetetski-tsentr/89-about-us/177-verukivsky-duma> (дата звернення: 22.07.2022).
3. Витвицький В. Камерно-інструментальна музика. CD
4. Євген Станкович : веб-сайт. URL: <http://stankovych.org.ua/ua> (дата звернення: 22.07.2022).
5. Карабиць Іван : веб-сайт. URL: <http://www.karabits.com/> (дата звернення: 23.07.2022).
6. Колесса М. Вибране. 3 CD.
7. Колесса М. 100-річчю присвячується. CD.
8. Леонтович М. Духовні хорові твори. Камерний хор «Київ». CD; Хор української музики «Відродження». CD.
9. Людкевич С. Присвячується 125-й річниці від дня народження. CD.

10. Медіа-книга українського співу. *Наша парафія* : веб-сайт. URL: <http://www.parafia.org.ua/mediateka/> (дата звернення: 21.07.2022).
11. Національний симфонічний оркестр України : Симфонії № 1–4 Б. Лятошинського. URL: <http://www.nsou.com.ua/audio.html> (дата звернення: 18.07.2022).
12. Скорик М. Фортепіанна музика. CD.
13. Станкович Є. Хорові твори. Камерний хор «Київ». 2 CD.
14. Шевченківські кантати: хорова капела «Почайна». CD.
15. Шедеври хорового мистецтва. Диригує П. Муравський. CD.
16. Ukrainian Art Song Project : CD-записи і відкрита бібліотека нот українських солоспівів (М. Лисенко, К. Стеценко, Я. Степовий, Д. Січинський, О. Нижанківський, Я. Лопатинський, С. Людкевич, В. Барвінський, С. Туркевич-Лукіянович, Н. Нижанківський, М. Лопатинський). URL: <http://www.ukrainianartsong.ca/> (дата звернення: 18.07.2022).

Рекомендовані нотні видання та колекції (українська музика)

Від найдавнішого періоду до середини XVIII ст.

1. Вибрані співи богослужб Октоїха і Мінеї : Вечірня і Утренья / ред. М. Дешиця. Львів : Свічадо, 1997. 128 с.
2. Демущий П. Ліра та її мотиви. Харків : видавець Савчук О. О., 2012. 310 с.
3. Дилецький М. Хорові твори : Партитура / упоряд., ред., вступ. ст. та комент. Н. О. Герасимової-Персидської. Київ : Музична Україна, 1981. 153 с.
4. Како не имам плакати. Музыка. Время. Пространство. Київ : Дух і літера, 2012. С. 362–378.
5. Квітка Климент. Українські народні мелодії. *Квітка К. Зібрання праць : Прижиттєві публікації (1902–1941)* / ініціатор та керівник проекту Богдан Луканюк ; ред. Ліна Добрянська. Львів, 2010. URL: <https://sites.google.com/site/zpkkvitky/home> (дата звернення: 16.07.2022).
6. Колесса Ф. Мелодії українських народних дум. Київ : Наукова думка, 1969. 595 с. URL: http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1799 (дата звернення: 15.07.2022).
7. Колесса Ф. Українська усна словесність (Загальний огляд і вибір творів). Львів : Накладом фонду «Учітеся, брати мої», 1938. URL: <http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/proekty/elektronna-navchalna-biblioteka-ukrajinskoji-folklorystyky/> (дата звернення: 18.07.2022).
8. Корній Л. П., Дубровіна Л. А. Болгарський наспів з рукописних нотолінійних ірмолоїв України кінця XVI–XVII ст. / передм. П. С. Соханя; відп. ред. О. С. Онищенко; упоряд., розшифровка, підготовка нотних матеріалів до видання, покажчики Л. П. Корній; кодикологічне дослідження та археографічний опис нотолінійних ірмолоїв Л. А. Дубровіної; ред. словесних текстів піснеспівів болгарського наспіву Г. П. Півторака. Київ, 1998. 321 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_mi/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 18.07.2022).
9. Партесний концерт : матеріали з історії української музики : партитура / упоряд. і автор вступ. ст. Н. О. Герасимова-Персидська. Київ : Музична Україна, 1976. 231 с.
10. Партесні концерти XVII–XVIII ст. з київської колекції / упоряд., розшифровка, зведення в партитуру, наукова редакція, вступ. ст. та комент. Н. О. Герасимової-Персидської. Київ : Музична Україна, 2006. 340 с.
11. Сліпий родивийся. *Хрестоматія української дожовтневої музики* / упоряд. та комент. О. Я. Шреєр-Ткаченко. Київ : Музична Україна, 1974. Ч. 1. С. 86–100.
12. Український кант 17–18 ст. / упоряд. Л. Івченко. Київ : Музична Україна, 1990. 179 с.
13. Українські народні думи / від упоряд. вступ. слово і комент. С. Грици. Київ, 2007. 824 с. URL: http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1786 (дата звернення: 25.07.2022).
14. Українські народні думи : у 5 т. Т. 1. Думи раннього козацького періоду / упоряд. М. К. Дмитренко, Г. В. Довженок (тексти), С. Й. Грица (мелодії) ; перед м. М. К. Дмитренка, С. Й. Грици ; ст., комент., примітки Г. В. Довженок, А. Ю. Ясенчук, Т. М. Шевчук, О. І. Шалак, Н. М. Пазяк, І. І. Кімакович ; за заг. ред. М. К. Дмитренка, С. Й. Грици ; відп. ред. Г. А. Скрипник. Київ : ІМФЕ НАН України, 2009. 856 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Hrytsa_Sofia/Ukrainski_narodni_dumy_T_1_Dumy_rannoho_kozatskoho_periodu/ (дата звернення: 15.07.2022).
15. Українські партесні мотети початку XVIII століття: з Югославських зібрань : партитура / ред.-упоряд., вступ. ст. Н. О. Герасимова-Персидська. Київ : Музична Україна, 1991. 453 с.

16. Херувимська пісня України та її діаспори : антологія / упоряд. Г. Куземська, Д. Редчук ; муз. ред. О. Ярмак. Київ : Софія, 2010. 516 с.

17. Цалай-Якименко О. Духовні співи давньої України : антологія. Київ : Музична Україна, 2000. 219 с.

Друга половина XVIII ст. Класицизм

1. Березовський М. Арії з опери «Демофонт» : партитура, клавір / заг. ред. В. Беляєва, М. Юрченка. Київ, 1988. 88 с.

2. Березовський М. Літургія : святого Іоанна Златоустого : для мішаного хору а cappella, муз. ред. М. М. Гобдича ; трансліт. укр. мовою церковнослов'янського тексту А. В. Кутасевича. Партитура. Київ : Камерний хор «Київ», 2000. 19 с.

3. Березовський М. Соната для скрипки і чембало / публ., розш. та ред. М. Степаненка. Київ, 1983. 51 с.; партія чембало (8 с.).

4. Березовський М. Хорові духовні твори : для чотирьохголосного хору SATB / перед. М. С. Юрченко. Київ : Український фонд духовної музики, 1995. 114 с.

5. Бортнянський Д. Алкід / заг. ред. М. Берденникова. Київ, 1985. 256 с.

6. Бортнянський Д. Вокальні твори. Київ : Музична Україна, 1976. 72 с.

7. Бортнянський Д. Квintет / ред. В. Доброхотова. Москва, 1990. 1 партит. 63 с. 4 парт. 40 с.

8. Бортнянський Д. Концерт : для чембало і струн. орк. Партит / оркестр. та каденція М. Б. Степаненко. Київ : Музична Україна, 1990. 40 с. + 5 парт.

9. Бортнянський Д. Концертна симфонія для семи інструментів : партитура та голоси / Підготовка до друку С. Я. Фільштейн. Київ, 1978. 56 с.

10. Бортнянський Д. Сокіл : опера, клавір / лібр. Ф. Г. Лаферм'єра, перекл., літ. рід. і післямова М. Стріхи, передм. Г. Ганзбурга, упоряд. А. Бондаренко. Київ ; Дрогобич : видавець Святослав Сурма, 2012. 218 с.

11. Ведель А. Божественна Літургія святого Іоанна Золотоустого та 12 духовних хорових концертів / ред. В. Колесник. Вид. 1-е повне. збереж. авт. рукописн. спадщини. Київ ; Едмонтон ; Торонто : Українське музичне товариство Альберти, 2000. 384 с.

12. Ведель А. Духовні твори : для хору без супр. / упоряд. М. Гобдич, Т. Гусарчук. Київ : Полігр. центр «Геопринт», 2007. 452 с.

13. Нотна бібліотека капели Дударик. URL: <http://www.library.dudaryk.ua/ua/index> (дата звернення: 22.07.2022).

14. Херувимська пісня України та її діаспори : антологія / упоряд. Г. Куземська, Д. Редчук ; муз. ред. О. Ярмак. Київ : Софія, 2010. 516 с.

Музична культура XIX ст. Романтизм

1. Аркас М. Катерина : опера на 3 дії. Клавір. Київ : Мистецтво, 1963. 224 с.

2. Аркас М. Катерина : опера : текст і клавір : рецензії, листування / Віктор Жадько. Київ : Жадько В. О., 2008. URL: <http://elib.nplu.org/view.html?id=3336> (дата звернення: 16.07.2022).

3. Ванжура Е. Три симфонії на слов'янські теми для симфонічного оркестру. Клавір. Київ, 1983. 63 с.

4. Вербицький М. Верховинці. *Готель «Під Провидінням». Репертуар українського театру в Перемишлі 1848–1849 рр.* / вступ та упоряд. В. Пилипович. Перемишль, 2004. С. 277–451.

5. Вербицький М. Вибрані твори / упоряд. Й. Созанський, О. Івасюк ; перед м. Л. Назар. Чернівці : Букрек, 2015. 336 с.

6. Вербицький М. Духовні твори : для мішаного хору а cappella / муз. ред. М. Гобдича. Партитура. Київ : Камерний хор «Київ», 2004. 67 с.

7. Вербицький М. Літургія для чоловічого хору / упоряд. В. Пилипович, Ю. Ясіновський. Перемишль, 2015. 126 с.

8. Вербицький М. Пісні для чоловічих квартетів / вступ та упоряд. А. Поточна, Я. Вуйцик. Перемишль, 2008. 88 с.

9. Калачевський М. Українська симфонія. Партитура. Київ, 1974. 231 с.

10. Лизогуб О. П'єси : для фортепіано : репертуар дит. муз. шкіл / ред.-упоряд. та авт. перед м. М. Б. Степаненко. Київ : Музична Україна, 1991. 48 с.

11. Лисенко М. В. Кантати для хору та симфонічного оркестру / упоряд., перед м. М. Лисенко. Партитура. Київ : Музична Україна, 2012. 174 с.
12. Лисенко М. Солоспіви : у 2 т. Т. 1. Вокальні твори на тексти Т. Шевченка. Київ, 1991. 304 с.; Т. 2. Вокальні твори на тексти різних поетів. Київ, 1991. 271 с.
13. Лисенко М. Зібрання творів у 20 т. Т. 1. Музика до «Кобзаря» Т. Г. Шевченка. Кантати для солістів, хору й симфонічного оркестру. Клавіри. Київ, 1953. 108 с.; Т. 2. Музика до «Кобзаря» Т. Г. Шевченка. Хори та вокальні ансамблі. Київ, 1950. 108 с.; Т. 3. Музика до «Кобзаря» Т. Г. Шевченка. Вокальні твори для голосу з фортепіано. Київ, 1952. 192 с.; Т. 4. Різдвяна ніч. Київ, 1953. 385 с.; Т. 5. «Утоплена». Лірико-фантастична опера на 3 дії. Клавір. Київ, 1956. 254 с.; Т. 6. «Тарас Бульба». Історична опера на 5 дій, 7 картин. Київ, 1957. 460 с.; Т. 7. «Енеїда». Опера на 3 дії. Київ. 1955. 260 с.; Т. 8. Театральна музика. Київ, 1959. 398 с.; Т. 9. Дитячі опери. Київ. 1954. 229 с.; Т. 10. Вокальні твори на тексти різних авторів. Хори та вокальні ансамблі. Київ, 1951. 92 с.; Т. 11. Вокальні твори на тексти різних авторів. Солоспіви у супроводі фортепіано. Київ, 1952. 123 с.; Т. 12. Камерно-інструментальні твори. Київ, 1950. 196 с.; Т. 13. Твори для фортепіано. Київ, 1952. 295 с.; Т. 14. Твори для фортепіано. Київ, 1952. 155 с.; Т. 15. Українські народні пісні для хору. Київ, 1956. 278 с.; Т. 16. Українські народні пісні. Київ, 1955. 124 с.; Т. 17. Українські народні пісні для голосу з фортепіано. Київ, 1954. 164 с.; Т. 18. Українські народні пісні для голосу з фортепіано. Київ, 1953. 226 с.; Т. 19. Українські народні пісні. Київ, 1958. 164 с.; Т. 20. Українські обрядові пісні. Київ, 1956. 160 с.
14. Медіа-книга українського співу. *Наша парафія* : веб-сайт. URL: <http://www.parafia.org.ua/mediateka/> (дата звернення: 26.07.2022).
15. Народні пісні на слова Т. Шевченка / упоряд., вст. ст. та прим. О. А. Правдюка; під ред. В. Ф. Таловиря. Київ : Музична Україна, 1981. 150 с.
16. Ніщинський П. Вечорниці. Музика до драми Т. Шевченка «Назар Стодоля». Київ : Музична Україна, 1988. 56 с.
17. Нотна бібліотека капели Дударик. URL: <http://www.library.dudaryk.ua/ua/index> (дата звернення: 22.07.2022).
18. Пісенна Шевченкіана : до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка : спів у супроводі ф-но та без супроводу / упоряд. О. М. Івасюк ; авт. перед м. С. В. Майданська. Чернівці : Букрек, 2013. 318 с.
19. Пісні літературного походження / упоряд. В. Г. Бойко, А. Ф. Омельченко. Київ : Наукова думка, 1978. 495 с.
20. Січинський Д. (1865–1909). Фортепіанні твори / ред.-упоряд., авт. вступ. ст. О. Німилович. Дрогобич : Посвіт, 2007. 51 с.
21. Сокальський В. Симфонія соль-мінор : партитура і клавір. Київ, 1967. 272 с.
22. Українські народні романси / упоряд., перед м. та примітки Л. Яценка. Київ : Видавництво Академії наук Української РСР, 1961. 412 с.
23. Шевченко Т. Пісенний Кобзар. Хорова Шевченкіана. Т. 1 : Твори а cappella / упоряд. П. Муравський, вступ. ст. О. Шокала, перед. І. Павленка. Київ, 2014. 240 с.
24. Ukrainian Art Song Project : CD-записи і відкрита бібліотека нот українських солоспівів (М. Лисенко, К. Стеценко, Я. Степовий, Д. Січинський, О. Нижанківський, Я. Лопатинський, С. Людкевич, В. Барвінський, С. Туркевич-Лукиjanович, Н. Нижанківський, М. Лопатинський). URL: <http://www.ukrainianartsong.ca/> (дата звернення: 18.07.2022).

Музична культура ХХ ст.

1. Барвінський, В. Фортепіанні п'єси / упоряд. О. Смоляк, Л. Корній. Тернопіль : Лілея, 1996. 24 с.
2. Барвінський, В. Хорові твори / упоряд. Л. Назар]. Тернопіль : АСТОН, 2000. 40 с.
3. Барвінський, В. О. Колядки і щедрівки. Christmas Carols and Seasonal Songs : для фортепіано зі словесним текстом. Тернопіль : Астон, 2003. 24 с.
4. Барвінський, В. О. Прелюдії для фортепіано. Київ : Муз. Україна, 1998. 32 с.
5. Барнич Я. Дитячі твори для фортепіано / Ред.-упор. Л. Філоненко. Дрогобич: Коло, 2007. 36 с.
6. Безкоровайний В. Українські думки для скрипки і фортепіано. Сімферополь: «Доля», 2004. 224 с.
7. Безкоровайний В. Твори для фортепіано. т.1, 2019. 152 с., т. 2. 2020, 164 с.

8. Безкоровайний В. Музичні твори : [для різних складів виконавців] / укл. С. І. Ольховіченко. Донецьк : Східний видавничий дім, 2005. 91 с.
9. Великий Співанник «Червоної Калини» : зб. пісень стрілецьких, історичних (козацьких), побутових, обрядових, жаргівливих в опрацьованні для хорів – мішаного, мужеського й жіночого а capella / ред. З. Лисько. Львів : Вид. Кооператива «Червона Калина», 1937. 319 с.
10. Витвицький В. Струнний квартет / муз. ред. О. Когут ; перед м. Л. Лехника. Львів : Муз. Акад. ім. М. Лисенка, 2002. 67 с.
11. Гаврилець Г. О. Засвічу свічу : твори для хору. Київ : Музична Україна, 2012. 278 с.
12. Дичко Л. Камерні кантати : для хору без супроводу. Київ : Музична Україна, 1977. 78 с.
13. Дичко Л. Літургії : хорові твори. Київ : Музична Україна, 2004. 529 с.
14. Карабиць Іван : веб-сайт. URL: <http://www.karabits.com/> (дата звернення: 23.07.2022).
15. Колесса М. Ф. Хорові твори : збірник / муз. ред. Н. А. Величко ; перед м. Н. Величко ; худож. оформ. І. В. Кривошея. Київ : Музична Україна, 2005. 157 с.
16. Кива О. П. Твори для голосу та камерного оркестру : у 3 зошитах. Зошит 1. Українська музика XVI–XVII століть : сюїта ; Камерна симфонія : для голосу та камер. оркестру на вірші Тараса Шевченка. Партитура. Київ : Музична Україна, 2007. 122 с.
17. Косенко В. Зібрання творів у 10 т. / ред. А. Коломійця. Т. 1 Фортепіанні твори. Київ, 1970. 204 с.; Т. 2 Твори для фортепіано. Київ, 1970. 251 с.; Т. 3. Пісні і романси. Київ, 1971. 188 с.; Т. 4. Камерно-інструментальні твори. Київ, 1971. 155 с.; Т. 5. Камерно-інструментальні твори. Київ, 1971.; Т. 6. Твори для симфонічного оркестру. Київ, 1972. 156 с.; Т. 7. Симфонічна поема («Молдавська»). Київ, 1972. 202 с.; Т. 8. Концерт для фортепіано з оркестром. Клавір. Київ, 1973. 123 с.; Т. 9. Концерт для скрипки з оркестром. Клавір. Київ, 1973. 71, 20 с.; Т. 10. Хори, вокальні ансамблі, пісня для дітей. Київ, 1973. 119 с.
18. Кошиць О. Релігійні твори / упоряд. З. Лисько. Нью-Йорк : Вид-во ім. З. Лиська, 1970. 736 с.
19. Кошиць О. Українські народні пісні для мішаного хору / упоряд. та ред. О. Мінківського. Київ, 1965. 117 с.
20. Леонтович М. На русалчин Великдень. Опера на 1 дію. Лібрето М. Леонтовича за казкою Б. Грінченка / літ. ред. А. Бобиря ; муз. ред. для солістів, хору та симфонічного оркестру М. Скорика. Київ : Музична Україна, 1980. 117 с.
21. Леонтович М. Хорові твори / упоряд., заг. ред., вступ. ст. та примітки В. Кузик. Пам'яті Я. Юрмаса та М. Гордійчука. Київ : «Музична Україна». 2005. 376 с.
22. Людкевич С. Літургія. Львів : Свічадо, 2003. 74 с.
23. Лятошинський Б. Золотий обруч : опера на 3 дії, 8 картин. Клавір. Київ, 1973. 251 с.
24. Лятошинський Б. Повне зібрання творів у 24 т. Т. 1. Симфонічні поеми. Київ, 1986. 165 с.; Т. 2. Симфонічні поеми. Київ, 1986. 192 с.; Т. 3. Симфонічні сюїти. Партитура. Київ, 1987. 343 с.; Т. 4. Симфонічні сюїти. Партитура. Київ, 1987. 200 с.; Т. 5., Ч. 1. Камерні ансамблі. Київ, 1988. 239 с.; Т. 5., Ч. 2. Камерні ансамблі. Київ, 1988. 135 с.; Т. 6. Камерно-інструментальні твори. Київ, 1989. 319 с.; Т. 7. Симфонічні твори. Партитури. Київ, 1990. 303 с.; Т. 9. Симфонія № 2. Київ, 1991. 192 с.
25. Лятошинський Б. Симфонія № 3. Партитура. Київ, 1984. 255 с.; Переклад для фортепіано в 4 р. Київ, 1977. 112 с.
26. Мацієвський І. «Далеке й близьке» або «12 образків для фортепіано». Тернопіль: «Астон», 2001. 24 с.
27. Медіа-книга українського співу. *Наша парафія* : веб-сайт. URL: <http://www.parafia.org.ua/mediateka/> (дата звернення: 23.07.2022).
28. *Ноти українських композиторів* : веб-сайт. URL: <http://ukrnotes.in.ua/> (дата звернення: 25.07.2022). http://ukrnotes.in.ua/Barvinskyi_fortepianni_tvory.php
29. Нотна бібліотека капели Дударик. URL: <http://www.library.dudaryk.ua/ua/index> (дата звернення: 15.07.2022).
30. Ревуцький Л. Повне зібрання творів: У 11 т. Т. 1. Симфонічні твори. Партитура / упоряд. Г. Майборода. Київ, 1981. 166 с.; Т. 2. Симфонія № 2. Партитура / упоряд. Г. Майборода. Київ, 1981. 223 с.; Т. 3. Концерт № 2 для фортепіано з оркестром. Партитура. Київ, 1982. 215 с.; Т. 4. Вокально-симфонічні твори. Партитура / упоряд. В. Кирейко. Київ, 1982. 157 с.; Т. 5. Твори для фортепіано та камерно-інструментальних ансамблів / упоряд. О. Андреев, А. Коломієць. Київ, 1983. 167 с.; Т. 6. Вокальні твори в супроводі фортепіано / упоряд. В. Кирейко. Київ, 1983. 183 с.; Т. 7. Хорові твори а капела і з супроводом / упоряд. В. Кирейко. Київ, 1984. 255 с.; Т. 8. Пісні для дітей та обробки народних пісень для хору а капела і з супроводом / упоряд. М. Дремлюга, А. Коломієць. Київ, 1985. 231 с.; Т. 9. Концерт № 2 для фортепіано з оркестром. Клавір / упоряд.

О. Андреев. Київ, 1984. 127 с.; Т. 10. Симфонічні твори. Переклад автора для фортепіано в 4 руки / упоряд. М. Дремлюга. Київ, 1985. 159 с.

31. Скорик М. Камерно-інструментальні твори : у 2 зошитах. Зошит 1 : Твори для фортепіано. Київ, 2012. 154 с. ; Зошит 2 : Твори для скрипки і фортепіано. Київ, 2012. 106 с.

32. Станкович Є. Ф. Камерні симфонії в трьох зошитах. Зошит 1 (перша, шоста, восьма) : партитура / вступ. ст. Г. Є. Луїної ; за ред. В. О. Матюхіна. Київ : Музична Україна, 2002. 210 с. ; Зошит 2 (друга, третя, четверта) : партитура / вступ. ст. Г. Є. Луїної ; за ред. В. О. Матюхіна. Київ : Музична Україна, 2002. 217 с. ; Зошит 3 (п'ята, шоста, дев'ята) : партитура / вступ. ст. Г. Є. Луїної ; за ред. В. О. Матюхіна. Київ : Музична Україна, 2002. 159 с

33. Степовий Я. С. (1883–1921). Вокальні твори для голосу в супроводі фортепіано : навч. репертуар. посіб. / упоряд. І. М. Дерда. Чернівці : Рута, 2007. 90 с.

34. Степовий Я. Зібрання творів у 3 т. Т. 1. Інструментальні твори. Київ, 1964. 168 с.; Т. 2. Солоспіви та вокальні ансамблі. Київ, 1965. 252 с.; Т. 3. Хори. Київ, 1965. 226 с.

35. Стеценко К. Духовні твори / ред.-упоряд. М. М. Гобдич. Київ : Фенікс, 2013. 404 с.

36. Стеценко К. Зібрання творів у 5 т. Т. 1. Ч. 1. Хорові твори. Київ. 1963. 220 с.; Т. 1. Ч. 2. Хорові твори. Київ. 1963. 145 с.; Т. 2. Солоспіви й ансамблі. Київ, 1963. 181 с.; Т. 3. Дитячі опери. Київ, 1964. 260 с.; Т. 4. Театральна музика. Київ, 1965. 272 с.; Т. 5. Театральна музика. Київ. 1966. 211 с.

37. Стеценко К. Кантати і хори / упоряд. М. С. Юрченко ; перед. Л. О. Пархоменко. Київ : Музична Україна, 2008. 322 с.

38. Стеценко К. Хорові духовні твори [Ноти] : для чотирьохголосного хору SATB : партитура. Київ : Український фонд духовної музики, 1997. 126 с.

39. Українська фортепіанна музика: навчальний посібник. Ч. 1 / упоряд. О. С. Економова, Л. І. Гаркуша. Київ : Київський університет ім. Б. Грінченка, 2011. 104 с.

40. Хорові твори на вірші Тараса Шевченка / уклад. А. Г. Любченко. Київ : Музична Україна, 1989. 88 с.

41. Хорові твори українських композиторів на слова Тараса Григоровича Шевченка : міш., муж. та жіноч. хори а саррелла та з супр. фп. / ред. Ф. Надененко. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1961. 166 с.

42. Хоткевич Г. М. Бандура та її репертуар / заг. ред., комент. та передм. В. Мішалова. Харків : Фонд нац.-культур. ініціатив ім. Г. Хоткевича ; Торонто : [б. в.], 2009. 265 с.

43. Хрестоматія фортепіанних творів українських композиторів: друга частина. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 342 с.

44. Шевченко Т. Пісенний Кобзар. Хорова Шевченкіана. Т. 1 : Твори а саррелла / упоряд. П. Муравський, вступ. ст. О. Шокала, перед м. І. Павленка. Київ, 2014. 240 с.

45. Шевченко Т. Пісенний Кобзар. Хорова Шевченкіана. Т. 2 : Твори а саррелла / упоряд. П. Муравський, вступ. ст. О. Шокала. Київ, 2015. 240 с.

46. Шевченко Т. Пісенний Кобзар. Хорова Шевченкіана. Т. 2 : Твори а саррелла / упоряд. П. Муравський, вступ. ст. О. Шокала. Київ, 2016. 280 с.

47. Ukrainian Art Song Project : CD-записи і відкрита бібліотека нот українських солоспівів (М. Лисенко, К. Стеценко, Я. Степовий, Д. Січинський, О. Нижанківський, Я. Лопатинський, С. Людкевич, В. Барвінський, С. Туркевич-Лукиjanович, Н. Нижанківський, М. Лопатинський). URL: <http://www.ukrainianartsong.ca/> (дата звернення: 18.07.2022).

5. Матеріали зі світової музики

5.1. Основна література та вебресурси для викладача

Музичне мистецтво від найдавніших часів до кінця XVI ст.

1. Боруцький С. Т. Культура первісного суспільства. *Лекції з історії світової та вітчизняної культури* : навч. посіб. / за ред. проф. А. Яртия та проф. В. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Львів : Світ, 2005. С. 71–97.

2. Епохи історії музики в окремих викладах: навчальний посібник : у 2 т. / пер. з нім. та ред.-упоряд. Ю. Семенов. Одеса : Будівельник, 2003. Т. 1 : Арс-антиква, Арс-нова, Гуманізм, Ренесанс. 240 с.

3. Ліндсей Д. Коротка історія культури від доісторичних часів до доби Відродження. Київ : Мистецтво, 1995. Т. 1. 240 с.

4. Ліндсей Д. Коротка історія культури від доісторичних часів до доби Відродження. Київ : Мистецтво, 1995. Т. 2. 254 с.
5. Лосев О. Ф. Музична естетика античного світу. Київ : Музична Україна, 1974. 219 с.
6. Музика і Біблія : зб. наук. праць / ред. О. Тимошенко. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. 1999. Вип. 4. 248 с.
7. Музична естетика західноєвропейського середньовіччя / упоряд. В. П. Шестаков. Київ : Музична Україна, 1976. 262 с.
8. Музична література. 5 клас, 3 рік навчання / Л. В. Жульєва та ін. Київ, 2013. *Давній світ, зародження музичної культури в первісному суспільстві, Музична культура давнього Сходу (Єгипет, Шумеро-Вавилонія, Держави Близького Сходу, давні Китай та Індія), Музична культура Давньої Греції та Рима, Музична культура Середніх віків, Музична культура Відродження, Музична культура бароко*: веб-сайт. URL: <http://musics.net.ua/perelik-vyuskiv.html> (дата звернення: 15.07.2022).
9. Хомінський Й. Історія гармонії і контрапункту в 2 т. / пер. з пол., вступ. ст. і прим. Л. Грабовського. Т. 1 : Первісне багатоголосся. Доба органуму. Поліфонія середньовіччя. Київ : Музична Україна, 1975. 576 с.; Т. 2 : Доба відродження. Київ : Музична Україна, 1979. 412 с.
10. Burney C. A General History of Music. From Earliest Ages to the Present period (1789). New York, 817 p. URL: [http://imslp.org/wiki/A_General_History_of_Music_\(Burney,_Charles\)](http://imslp.org/wiki/A_General_History_of_Music_(Burney,_Charles)) (Last accessed: 22.07.2022).
11. Byzantine Chant. URL: <http://www.byzantinechant.org/index.html> (Last accessed: 12.07.2022).
12. Sachs C. The History of Musical Instruments. Curt Sachs. URL: https://archive.org/details/the_history_of_musical_instruments_curt_sachs (Last accessed: 21.07.2022).
13. Sachs C. The Rise Of Music In The Ancient World. URL: <https://archive.org/details/TheRiseOfMusicInTheAncientWorld> (Last accessed: 22.07.2022).
14. Sachs C. Muzyca w świecie starożytnym. Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1988. 376 s.
15. Sachs C. World history of the dance. Seven Arts, 1952. 469 p.

Музика XVII – першої половини XVIII ст. Бароко

1. Гукова В., Зошит-посібник з української та зарубіжної музичної літератури, основний курс, розділ 1–3 : Музична культура від стародавнього світу до епохи бароко. Творчість Генделя і Баха. Українська музика епохи бароко. URL: http://www.gukova.in.ua/index_2.html (дата звернення: 23.07.2022).
2. Дідич Г. С. Історія західноєвропейської музики : навч. посіб. Кіровоград : Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка, 2003. Ч. 1. 172 с.; Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2005. Ч. 1. 225 с. ; Ч. 2. Кіровоград, 2006. 236 с.
3. Епохи історії музики в окремих викладах: навчальний посібник : у 2 т. / пер. з нім. та ред.-упоряд. Ю. Семенов. Одеса : Будівельник, 2004; Т. 2. Бароко; Класика; Романтика; Нова музика. 240 с.
4. Музична література. 5 клас, 3 рік навчання / Л. В. Жульєва та ін. Київ, 2013. *Давній світ, зародження музичної культури в первісному суспільстві, Музична культура давнього Сходу (Єгипет, Шумеро-Вавилонія, Держави Близького Сходу, давні Китай та Індія), Музична культура Давньої Греції та Рима, Музична культура Середніх віків, Музична культура Відродження, Музична культура бароко*: веб-сайт. URL: <http://musics.net.ua/perelik-vyuskiv.html> (дата звернення: 15.07.2022).
5. Поцей Б. Бах – музика і велич / упоряд. В. С. Грабовський. Вінниця : НОВА КНИГА, 2016. 48 с.
6. Розповіді про композиторів. Бах, Гендель, Вівальді, Скарлатті, Березовський, Бортнянський / упоряд. Я. Якуб'як. Київ : Музична Україна, 1994. Вип. 1. 234 с.
7. Bach-Cantatas.com, by Aryeh Oron. URL: <http://www.bach-cantatas.com/index.htm> (Last accessed: 17.07.2022).
8. Bach manuscripts – video lectures by Christoph Wolff. URL: <http://athome.harvard.edu/programs/wolff/> (Last accessed: 21.07.2022).
9. Bach On Bach, by Peter Bach Jr., international Johann Sebastian Bach Project. URL: <http://www.bachonbach.com/> (Last accessed: 22.07.2022).
10. Bukofzer, Manfred F. Music in the Baroque Era: From Monteverdi to Bach. New York: E. W. Norton & Company, Inc., 1947. 489 p.

11. Burney C. A General History of Music. From Earliest Ages to the Present period (1789). New York, 817 p. URL: [http://imslp.org/wiki/A_General_History_of_Music_\(Burney,_Charles\)](http://imslp.org/wiki/A_General_History_of_Music_(Burney,_Charles)) (Last accessed: 22.07.2022).
12. Hickok R. Exploring Music. Copyright 1993 by Wm. C. Brown Communication, Inc., 563 p.
13. Kirkpatrick R. Domenico Scarlatti. Princeton University Press, 1983. 491 p.
14. Pincherle M. Vivaldi, genius of the Baroque. New York, W.W. Norton. 278 p
15. Schweitzer A. J. S. Bach. Vol. 1. New York : Macmillan Publishers. URL: <https://archive.org/details/jsbachvolume1002520mbp> (Last accessed: 25.07.2022).
16. Selfridge-Field E. Venetian Instrumental Music from Gabrieli to Vivaldi. Toronto, 1994, 411 p.
17. Smither Howard E. A History of the Oratorio: Vol. 1 : The Oratorio in the Baroque Era : Italy, Vienna, Paris : UNC Press Books, 507 p.
18. Spitta P. Johann Sebastian Bach : His Work and Influence on the Music of Germany, 1685–1750 in three volumes. Vol. 1. Translated by Clara Bell and J. A. Fuller Maitland ; London : Novello & Co. URL: <https://archive.org/details/johannsebastianb02spituoft> (Last accessed: 19.07.2022).
19. Spitta P. Johann Sebastian Bach : His Work and Influence on the Music of Germany, 1685–1750. Vol. 2. London : Novello & Co. URL: <https://archive.org/details/johannsebastianb02spituoft> (Last accessed: 22.07.2022).
20. Spitta P. Johann Sebastian Bach : His Work and Influence on the Music of Germany, 1685–1750. Vol. 3. London : Novello & Co. URL: <https://archive.org/details/johannsebastianb03spituoft> (Last accessed: 15.07.2022).
21. Talbot M. Vivaldi. Krarow, 1988, 251 s.
22. The J. S. Bach. Home Page JSBach.org, by Jan Hanford. URL: <http://www.jsbach.org/> (Last accessed: 16.07.2022).

Музика другої половини XVIII ст. Класицизм

1. Батовська О. Хоровий компонент в операх західноєвропейських композиторів XVII–XVIII ст. : навч. посіб. Харків : Видавництво Бровін О. В., 2010. 166 с.
2. Дідич Г. С. Історія західноєвропейської музики : навч. посіб. Кіровоград : Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка, 2003. Ч. 1. 172 с.; Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2005. Ч. 1. 225 с. ; Ч. 2. Кіровоград, 2006. 236 с.
3. Епохи історії музики в окремих викладах: навчальний посібник : у 2 т. / пер. з нім. та ред.-упоряд. Ю. Семенов. Одеса : Будівельник, 2003–2004. Т. 2. Бароко; Класика; Романтика; Нова музика. 240 с.
4. Іванова І., Куколь Г., Черкашина М. Історія опери : Західна Європа XVII – XIX століття / за ред. М. Черкашиної. Київ : Заповіт, 1998. 384 с.
5. Іванова І., Мізітова А., Некрасова Н. Класична музична література XVII – першої половини XIX ст. : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. культури і мистецтв I – III рівнів акредитації. Київ, 2003. 306 с.
6. Людвіг ван Бетховен. Гайлігенштадський заповіт / пер. В. Білоцерківського. URL: <http://maysterni.com/publication.php?id=102668> (дата звернення: 14.07.2022).
7. Музичний світ В. А. Моцарта : шляхи осягнення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 250-річчю від дня народження В. А. Моцарта, 6–8 груд. 2006 р. / ред. кол. В. М. Шейка та ін. Харків : ХДАК, 2006. 133 с.
8. Роллан Р. Життєписи геніїв /пер. з фр. Ярема Кравець. Львів : Тріада плюс, 2015. 195 с.
9. A brief history of the development of the String Quartet up to Beethoven. URL: http://www.raptusassociation.org/stringprehist_e.html (Last accessed: 11.07.2022).
10. Beethovens Skizzen zu einer Sinfonie. URL: <http://www.gerdprengel.de/symphony.html> (Last accessed: 17.07.2022).
11. Burney C. A General History of Music. From Earliest Ages to the Present period (1789) – New York. 817 p. URL: [http://imslp.org/wiki/A_General_History_of_Music_\(Burney,_Charles\)](http://imslp.org/wiki/A_General_History_of_Music_(Burney,_Charles)) (Last accessed: 16.07.2022).
12. Grout D. J., Williams H. W. A Short History of Opera. Columbia University Press, 2003. 1030 p.
13. Musik-Kolleg Beethoven im Austria-Forum. URL: http://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/Musik_Kolleg/Beethoven (Last accessed: 22.07.2022).
14. Originalhandschrift der 9. Sinfonie (Staatsbibliothek zu Berlin). URL: <http://beethoven.staatsbibliothek-berlin.de/digitale-abbildungen/4-satz/> (Last accessed: 17.07.2022).
15. The Beethoven Reference Site. URL: <http://lvbeethoven.co.uk> (Last accessed: 15.07.2022).

Музика XIX ст. Роматизм і національні композиторські школи

1. Верфель Ф. Верді : роман опери / пер. з нім. П. І. Соколовський. Київ : Дніпро, 1989. 480 с.
2. Дорош М. Ференц Ліст і Кароліна Вітгенштейн : драма великого кохання. Вінниця : Балюк І. Б., 2011. 124 с.
3. Іванова І., Куколь Г., Черкашина М. Історія опери : Західна Європа XVII–XIX століття / за ред. М. Черкашиної. Київ : Заповіт, 1998. 384 с.
4. Іванова І., Мізітова А., Некрасова Н. Класична музична література XVII – першої половини XIX ст. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. культури і мистецтв I–III рівнів акредитації. Київ, 2003. 306 с.
5. Івашкевич Я. Шопен. Київ : Музична Україна, 1989. 208 с.
6. Кашкадамова Н. Фортепіанне мистецтво Шопена : наук.-метод. нарис. Тернопіль : СМП «Астон», 2000. 80 с.
7. Леся про Брюса Лі, Махатму Ганді, Жорж Санд, Фридеріка Шопена, Івана Миколайчука / Леся Воронина ; худ. Наталка Клочкова. Київ : Грані-Т, 2010. 125 с.
8. Роберт Шуман і мистецька молодь : зб. матеріалів. *Харківські асамблеї 1995. Міжнародний музичний фестиваль* / ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. Харків, 1995. 159 с.
9. Фридерик Шопен : зб. статей / ред.-упоряд. Я. Якуб'як. Львів : Сполом, 2000. 400 с.
10. Харківські асамблеї. Міжнародний музичний фестиваль 1993 р. Шуберт та український романтизм : зб. матеріалів / упоряд. Г. І. Ганзбург. Харків, 1993. 132 с.
11. Черкашина-Губаренко М. Р. Музика і театр на перехресті епох : зб. статей : у 2-х т. Київ : Наука, 2002. Т. 1. 184 с.; Т. 2. 206 с.
12. Черкашина М. Національно-патріотична тема в оперній творчості Росії. *Українське музикознавство*. 1981. Вип. 16. С. 129–141.
13. Чотири століття опери. Оперні школи XIX–XX ст. / ред. О. Зінкевич. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. 2000. Вип. 13. 240 с.
14. Böhm Richard. Symbolik und Rhetorik im Liedschaffen von Franz Schubert. Wien ; Köln ; Weimar : Böhlau, 2006. 495 s.
15. Chomiński Józef. Chopin. Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1978. 259 s.
16. Christopher John Murray, Encyclopedia of the Romantic Era, 1760–1850. Vol. 1. Taylor & Francis, 2004. 1336 p.
17. Franz Schubert Museum in Hohenems / Austria. URL: <http://www.schubertiade.at/> (Last accessed: 13.07.2022).
18. Fryderyk Chopin. URL: <http://www.chopin.pl/> (Last accessed: 11.07.2022).
19. The city of Robert Schumann. URL: <http://www.schumannzwickau.de/en/default.asp> (Last accessed: 16.07.2022).
- Wagner Operas. URL: <http://www.wagneroperas.com/> (Last accessed: 15.07.2022).

Музика XX – XXI ст.

1. Андросова Д. В. Нариси зарубіжної музики 1950 – 1990-х років : США, Греція, Польща : навч. посіб. для теоретико-композиторських, виконавських і культурологічних відділень музичних вузів. Одеса : Астропринт, 2011. 121 с.
2. Корчова О. Музичний модернізм як terra cognita : монографія. Київ : Музична Україна, 2020. 469 с.
3. Павлишин С. Американська музика. Львів : БаК, 2007. 316 с.
4. Павлишин С. Музика двадцятого століття: навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв I – IV рівнів акредитації. Львів : БаК, 2005. 232 с.
5. Павлишин С. Про деякі тенденції розвитку сучасної зарубіжної музики. Київ : Музична Україна, 1976. 65 с.
6. Скорик М. Структура і виражальна природа акордики в музиці XX ст. Київ : Музична Україна, 1983. 160 с.
7. Crawford, John C., Dorothy L. Crawford. Expressionism in Twentieth-Century Music. Bloomington : Indiana University Press, 1993. xii. 331 p..
8. Gwizdalanka Danuta. Historia muzyki, cz. 3. Podręcznik dla szkół muzycznych, XX wiek. Wydawca : PWM, 2009. 304 s.

9. Henderson Lol, Stacey Lee. *Encyclopedia of Music in the 20th Century*. Routledge, 2014. 800 p.
10. Machlis Joseph. *Introduction to Contemporary Music*. Ed. 2. New York : W. W. Norton, 1979. 720 p.
11. MICROCOSMS : A Simplified Approach to Musical Styles of the Twentieth Century by Phillip Magnuson. URL: http://academic.udayton.edu/PhillipMagnuson/sound_patterns/microcosms/ (Last accessed: 16.07.2022).
12. Nyman Michael. *Experimental Music : Cage and Beyond*. Ed. 2. Music in the Twentieth Century. Cambridge and New York : Cambridge University Press, 1999. 196 p.
13. Oficjalna strona kompozytora Krzysztofa Pendereckiego. URL: <http://www.krzysztofpenderecki.eu/> (Last accessed: 17.07.2022).
14. Schäffer B. *Mały informator muzyki XX wieku*. Wyd. 3. Kraków : Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1975. 384 s.
15. Taruskin Richard. *Music in the Early Twentieth Century: The Oxford History of Western Music*. Oxford University Press, 2009. 880 p.
16. Schäffer B. *Nowa muzyka. Problemy współczesnej techniki kompozytorskiej*. Kraków, PWM 1958. 416 s.
17. Zieliński T. *Style, kierunki i twórcy muzyki XX wieku*. Warszawa : Centralny Ośrodek Metodyki Uprawiania Kultury, 1972. 252 s.

5.2. Рекомендовані колекції аудіо- та відеозаписи музичних творів (світова музика)

Від найдавніших часів до кінця XVI ст.

1. Ансамбль давньої музики К. Чечені : серія CD «Музичні діалоги» («Україна-Польща», «Україна-Франція», «Україна-Англія»); серія CD «Калейдоскоп давніх мелодій» (кельтська, англійська, німецька, австрійська, нідерландська, єврейська музика XII–XVII ст.).
2. Жіночий вокальний ансамбль «Discantus» (Франція) : записи середньовічної музики.
3. Класична індійська музика у виконанні Раві Шанкара (Ravi Shankar). *Ravi Shankar Foundation* : веб-сайт. URL: <http://www.ravishankar.org/> (дата звернення: 11.07.2022).
4. Колекція записів на YouTube «Music of the Ancient World».
5. Серія аудіо-записів музики різних народів на CD «World music library».
6. Серія аудіо- та відео-записів «UNESCO Collection of Traditional Music of the World». URL: <https://web.archive.org/web/20040205190323/> (дата звернення: 27.07.2022); <http://www.unesco.org/culture/cdmusic/index.shtml> (дата звернення: 27.07.2022).
7. African Pygmies. Photo, text and audio recordings by the Italian anthropologist and writer Luis Devin. URL: <http://www.pygmies.org/#introduction> (дата звернення: 22.07.2022).
8. Anonymous 4 (США) : записи середньовічної музики : website. URL: <http://www.anonymous4.com/> (Last accessed: 21.07.2022).
9. Bushman Music of Botswana – Music of the Kalahari Bushmen or San. URL: <http://www.bushmanmusicinitiative.org/> (Last accessed: 30.07.2022).
10. Bushmen of the Kalahari. URL: <http://www.arcmusic.co.uk/shop/bushmenofthekalahari-p-661.html> (Last accessed: 12.07.2022).
11. Byzantine Music Notation. URL: <http://www.g-culture.org/ioannis/tag/byzantine-music-notation/> (Last accessed: 15.07.2022).
12. Byzantine music on the Official Website of the Ecumenical Patriarchate in Constantinople. URL: <http://www.ec-patr.net/en/index.htm> (Last accessed: 14.07.2022).
13. Christodoulos Halaris – Music of Ancient Greece. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6-VuHuavGIQ> (Last accessed: 13.07.2022).
14. Clemencic Consort (Австрія) : записи середньовічної та ренесансної музики. URL: <http://www.clemencic.at/en/frconsorteng.html> (Last accessed: 13.07.2022).
15. Deller Consort (ансамбль давньої музики, Великобританія) : записи середньовічної та ренесансної музики.
16. Dufay Collective (Великобританія) : пісенна і танцювальна музика Середньовіччя : website. URL: <http://www.dufay.com/> (Last accessed: 15.07.2022).
17. Early Music Consort of London (ансамбль давньої музики, Великобританія) : записи середньовічної та ренесансної музики.
18. Ensemble Clément Janequin (Франція) : записи середньовічної та ренесансної музики.

19. Ensemble De Organographia (США) : колекція записів музики давнього світу. Phil and Gayle Neuman : website. URL: <https://philandgayleneuman.com/> (Last accessed: 28.07.2022).
20. Ensemble Gilles Binchois (Франція) : записи середньовічної та ренесансної музики : website. URL: <http://gillesbinchois.com/en/> (Last accessed: 22.07.2022).
21. Ensemble Organum (ансамбль давньої музики, Франція): записи середньовічної та ренесансної музики : website. URL: <http://www.organum-cirma.fr/> (Last accessed: 22.07.2022).
22. Harmonia mundi : каталог звукозаписів : website. URL: <http://www.harmoniamundi.com/#!/home> (Last accessed: 13.07.2022).
23. Hilliard Ensemble (ансамбль давньої музики, Великобританія) : записи середньовічної та ренесансної музики.
24. Hortus Musicus (ансамбль давньої музики, Естонія) : записи середньовічної та ренесансної музики.
25. Gagaku : The Court Music of Japan. URL: https://www.youtube.com/watch?v=rRM_FNooJHc (Last accessed: 12.07.2022).
26. Gothic Voices (Великобританія) : записи середньовічної та ренесансної музики : website. URL: <http://www.gothicvoices.co.uk/> (Last accessed: 13.07.2022).
27. Hespèrion XX, Hespèrion XXI (Швейцарія) : записи середньовічної та ренесансної музики, рицарські пісні, танцювальна музика.
28. Huelgas Ensemble (ансамбль давньої музики, Бельгія) : записи середньовічної та ренесансної музики : website. URL: <http://www.huelgasensemble.be/> (Last accessed: 23.07.2022).
29. Indian instrument. URL: http://www.indian-instruments.com/stringed_instruments/vichitra_vina.htm (Last accessed: 27.07.2022).
30. Introduction to Musical Instruments – Chinese Musical Instruments. URL: http://www.lcsd.gov.hk/ce/CulturalService/MusicOffice/intro_music/chinese_eng_text.html (Last accessed: 19.07.2022).
31. Japan Koto Music. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IQZ67UQkpG8> (Last accessed: 24.07.2022).
32. Lithophones.com. URL: <http://www.lithophones.com/index.php?id=7> (Last accessed: 15.07.2022).
33. Lyravlos: Centre of Greek musical tradition : website. URL: <http://www.lyravlos.gr/en.asp> (Last accessed: 10.07.2022).
34. Michael Levy – Composer for Lyre. The incredible survival of the harps and lyres of antiquity in africa today. URL: http://www.ancientlyre.com/the_incredible_survival_of_the_harps_lyres_of_antiquity_in_africa_today/ (Last accessed: 16.07.2022).
35. Musica Nova (ансамбль давньої музики, Франція) : записи середньовічної та ренесансної музики.
36. Pygmy music. URL: <http://www.oscarvandillen.com/pygmy-music/> (Last accessed: 27.07.2022).
37. Schola Hungarica (Угорщина) : записи середньовічної музики – церковних наспівів західної християнської традиції.
38. Tallis Scholars (Великобританія) : записи середньовічної та ренесансної музики : website. URL: <http://www.gimell.com/> (Last accessed: 21.07.2022).
39. The Greek Byzantine Choir (Греція) : записи традиційних візантійських наспівів.
40. The International Study Group on Music Archaeology (ISGMA). URL: http://www.musicarchaeology.org/links/artists?order=field_year_value&sort=desc (Last accessed: 22.07.2022).
41. Umeå Akademiska Kör (Німеччина) : записи середньовічної та ренесансної музики : website. URL: <http://www.acc.umu.se/~akadkor/theory/Early-Music-Map.html> (Last accessed: 26.07.2022).

XVII – перша половина XVIII ст. Бароко

1. *Глен Гульд* : веб-сайт. URL: <http://www.glenn Gould.com/> (дата звернення: 19.07.2022).
2. Музика Й. С. Баха. *Музична абетка* : веб-сайт. URL: <http://muzabetka.com.ua/fonoteka/bach-html> (дата звернення: 21.07.2022).
3. Музика А. Вівальді *Музична абетка* : веб-сайт. URL: <http://muzabetka.com.ua/fonoteka/vivaldi-html> (дата звернення: 22.07.2022).
4. Музика Г. Ф. Генделя *Музична абетка* : веб-сайт. URL: <http://muzabetka.com.ua/fonoteka/hendel-html> (дата звернення: 23.07.2022).
5. Музика Д. Скарлатті *Музична абетка* : веб-сайт. URL: <http://muzabetka.com.ua/fonoteka/skarlatti-html> (дата звернення: 16.07.2022).

6. Bach from the British Library Sound Archive. URL: <http://sounds.bl.uk/Classical-music/Bach> (Last accessed: 25.07.2022).
7. Bach-Cantatas.com, by Aryeh Oron. URL: <http://www.bach-cantatas.com/index.htm> (Last accessed: 17.07.2022).
8. Canons and Fugues by Timothy A. Smith. URL: <http://jan.ucc.nau.edu/~tas3/bachindex.html> (Last accessed: 13.07.2022); <http://jan.ucc.nau.edu/~tas3/wtc.html> (Last accessed: 13.07.2022).
9. Domenico Scarlatti. 538 Piano Sonatas (mp3 files). URL: <http://www.mp3classicalmusic.net/Composers/scarlatti.htm> (Last accessed: 13.07.2022).
10. English Baroque Soloists : website. URL: <http://www.monteverdi.co.uk/> (Last accessed: 16.07.2022).
11. Free sheet music of Johann Sebastian Bach. URL: <http://cantorion.org/composers/72/Johann-Sebastian-Bach> (Last accessed: 16.07.2022).
12. Free typeset sheet music of Handel's works URL: <http://cantorion.org/musicsearch/composer/74/George%20Frideric%20Handel> (Last accessed: 14.07.2022).
13. Il Giardino Armonico (ансамбль барокової музики, Італія) : website. URL: <http://www.ilgiardinoarmonico.com/> (Last accessed: 16.07.2022).
14. Johann Sebastian Bach. URL: <https://musopen.org/composer/johann-sebastian-bach/> (Last accessed: 12.07.2022).
15. La Serenissima (ансамбль музики венеційського бароко, Великобританія) : website. URL: <http://laserenissima.co.uk/> (Last accessed: 25.07.2022).
16. Musica Antiqua Köln (ансамбль барокової музики, Німеччина).
17. Münchener Bach-Chor (Німеччина) : website. URL: <http://www.muenchener-bachchor.de/en/choir> (Last accessed: 03.07.2022).
18. Piano Society. Free classical recordings. URL: <http://www.pianosociety.com/cms/index.php?section=102> (Last accessed: 30.07.2022).
19. Piano sonatas of Domenico Scarlatti for listening and downloading (Czech Radio Project). URL: <http://scarlatti.cz/?language=en> (Last accessed: 23.07.2022).
20. Purcell Quartet (ансамбль барокової музики, Великобританія).
21. Rose Consort of Viols (ансамбль англійської барокової музики, Великобританія) : website. URL: <http://www.roseconsort.co.uk/> (Last accessed: 28.07.2022).
22. The Handel Harpsichord Room – free recordings of harpsichord music of the Baroque era. URL: <http://www.saladelcembalo.org/archivio.php> (Last accessed: 27.07.2022).
23. The complete organ works of Bach performed by James Kibbie on German Baroque organs. URL: <http://www.blockmrecords.org/bach/index.htm> (Last accessed: 16.07.2022).
24. The keyboard music of William Byrd including recordings. URL: <http://www.johnsankey.ca/byrd.html> (Last accessed: 10.07.2022).
25. «Viva Vivaldi!» – Cecilia Bartoli & «Il Giardino Armonico».

Друга половина XVIII ст. Класицизм

1. Вольфганг Амадей Моцарт. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCmeFXYk5BSbJGWN9OgTAIhw/videos> (дата звернення: 18.07.2022).
2. Людвіг ван Бетховен. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCnsAooIr-Dsr8zJOCSadQcA/videos> (дата звернення: 25.07.2022).
3. Beethoven from the British Library Sound Archive. URL: <http://sounds.bl.uk/Classical-music/Beethoven> (Last accessed: 19.07.2022).
4. Complete recording of Joseph Haydn's Pianosonatas on a sampled Walther Pianoforte. URL: http://www.sf-media.12hp.de/index.php/en/?option=com_content&view=category&id=19%3Ahaydn-complete-pianosonatas&Itemid=6&layout=default&lang=en/ (Last accessed: 19.07.2022).
5. Complete recording of Joseph Haydn's Pianosonatas on a sampled Steinway D. URL: http://www.sf-media.12hp.de/index.php/en/?option=com_content&view=category&id=18%3Ahaydn-complete-pianosonatas&Itemid=5&layout=default&lang=en/ (Last accessed: 20.07.2022).
6. Haydn100&7. Symphonies listed by Hoboken. URL: <http://www.haydn107.com/index.php?id=2&lng=2> (Last accessed: 28.07.2022).

7. Haydn Symphonies from the British Library Sound Archive. URL: <http://sounds.bl.uk/Classical-music/Haydn> (Last accessed: 26.07.2022).

8. Ludwig van Beethoven (1770–1827). URL: http://www.classicalarchives.com/composer/Ludwig_van_Beethoven (Last accessed: 23.07.2022).

9. Mozart from the British Library Sound Archive. URL: <http://sounds.bl.uk/Classical-music/Mozart> (Last accessed: 23.07.2022).

10. Piano Society. Free classical recordings. URL: <http://www.pianosociety.com/cms/index.php?section=102> (Last accessed: 27.07.2022).

XIX ст. Романтизм і національні композиторські школи

1. Дітріх Фішер-Діскау. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCblnNzaseoL7Djqrw6Rq8Ug/featured> (дата звернення: 29.07.2022).

2. Джоакіно Россіні. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCzKATHRxd8LnogmMSmZrfYg> (дата звернення: 29.07.2022).

3. Франц Петер Шуберт. URL: https://www.youtube.com/channel/UC7I3IFSPxafcH_GTj1VWTeg/featured (дата звернення: 30.07.2022).

4. Фридерик Шопен. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCyTnUReB5s38R-ZKlb2wyVg/playlists> (дата звернення: 18.07.2022).

5. Free Recordings of many Lieder by Schubert. URL: <http://www.schubertlied.de/index.php/en/> (Last accessed: 16.07.2022).

6. Piano Society. Free classical recordings. URL: <http://www.pianosociety.com/cms/index.php?section=102> (Last accessed: 10.07.2022).

7. Piano Society. Free classical recordings. URL: <http://www.pianosociety.com/cms/index.php?section=221> (Last accessed: 26.07.2022).

8. Wagner Operas. URL: <http://www.wagneroperas.com/> (Last accessed: 23.07.2022).

XX ст. Сучасність

1. Вітольд Лютославський. URL: <https://www.youtube.com/channel/UC68OCymE0QutWjb2b9sAYDQ> (дата звернення: 19.07.2022).

2. Гуслав Малер. URL: <https://www.youtube.com/channel/UC4JndR9Jg60dqjnZE45umxw> (дата звернення: 28.07.2022).

3. Даріус Мійо. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCsDjZdbLrLv-nHRD0wpyK5Q> (дата звернення: 16.07.2022).

4. Джакомо Пуччіні. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCP3E640nl6rYWYu7ab-U5Xg> (дата звернення: 27.07.2022).

5. Клод Дебюссі. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCDBe28OI2PycHdECfoalWtA> (дата звернення: 15.07.2022).

6. Кшиштоф Пендерецький. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCX6RoZPf69cZaUCKkc04Z6Q> (дата звернення: 27.07.2022).

7. Моріс Жозеф Равель. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCWEr3HmyDujG9n21iAUAJYQ> (дата звернення: 16.07.2022).

8. Олів'є Мессіан. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCTMKWUwp-cuIolf3-yEkWOW> (дата звернення: 17.07.2022).

9. Пауль Гіндеміт. URL: https://www.youtube.com/channel/UCcuZpFSBWу-zpCrQ_D0ecsw (дата звернення: 18.07.2022).

10. Ріхард Штраус. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCxAltpzfmbgV7JxZjqGLxA> (дата звернення: 15.07.2022).

11. Франсіс Пуленк. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCTosaAsHwAlEy3sFxyOVGIQ> (дата звернення: 14.07.2022).

12. MICROCOSMS: A Simplified Approach to Musical Styles of the Twentieth Century by Phillip Magnuson. URL: <http://academic.udayton.edu/PhillipMagnuson/sound patterns/microcosms/> (Last accessed: 16.07.2022).

13. Piano Society. Free classical recordings. URL: <http://www.pianosociety.com/cms/index.php?section=102> (Last accessed: 13.07.2022).

Рекомендовані нотні видання та колекції (світова музика)

Від найдавніших часів до кінця XVI ст.

1. Орландо ді Лассо. Magnum opus musikum. Мотети. Київ : Музична Україна, 2009. 416 с.

2. Choral Public Domain Library (ChoralWiki) : відкрита колекція нотних видань вокальних та хорових творів. URL: http://www1.cpdll.org/wiki/index.php/Main_Page (Last accessed: 15.07.2022).

3. Händel, Georg Friedrich. Complete Works Digital Collections. URL: http://www.digitale-sammlungen.de/index.html?c=kurzauswahl&adr=mdz1.bib-bvb.de/~db/ausgaben/uni_ausgabe.html?projekt=1193214396&recherche=ja&ordnung=sig&l=en (Last accessed: 18.07.2022).

4. Liber Usualis : Григоріанський антифонарій сучасною нотацією. URL: <http://www.ccwatershed.org/blog/2013/mar/19/1924-liber-usualis-modern-notation-solesmes/> (Last accessed: 17.07.2022).
5. Petrucci Music Library. IMSLP : відкрита колекція нотних видань. URL: <http://imslp.org/wiki/Category:Composers> (Last accessed: 25.07.2022).

XVII – перша половина XVIII ст. Бароко

1. Choral Public Domain Library (ChoralWiki) : відкрита колекція нотних видань вокальних та хорових творів. URL: http://www1.cpd.org/wiki/index.php/Main_Page (Last accessed: 27.07.2022).
2. Free scores by Antonio Vivaldi at Open Music Library. URL: <http://openmusiclibrary.org/person/26447/> (Last accessed: 15.07.2022).
3. Free scores by George Frideric Handel in the Open Music Library. URL: <http://openmusiclibrary.org/person/37699/> (Last accessed: 10.07.2022).
4. Petrucci Music Library. IMSLP: відкрита колекція нотних видань. URL: <http://imslp.org/wiki/Category:Composers> (Last accessed: 03.07.2022).

Друга половина XVIII ст. Класицизм

1. Beethoven Scores. URL: <http://www.scores4free.com/beethoven/beethoven.html> (Last accessed: 02.07.2022).
2. Choral Public Domain Library (ChoralWiki) : відкрита колекція нотних видань вокальних та хорових творів. URL: http://www1.cpd.org/wiki/index.php/Main_Page (Last accessed: 13.07.2022).
3. Petrucci Music Library. IMSLP: відкрита колекція нотних видань. URL: <http://imslp.org/wiki/Category:Composers> (Last accessed: 14.07.2022).
4. Sammlung von Beethovens Klaviersonaten. URL: www.kreusch-sheet-music.net (Last accessed: 13.07.2022).
5. Free scores by Haydn. URL: www.kreusch-sheet-music.net (Last accessed: 10.07.2022).

XIX ст. Романтизм і національні композиторські школи

1. Шуберт Ф. Вільховий король : вокальна балада на вірші Й. В. Гете : освіт.-навч. репертуар. посіб. / укр. пер. Дмитра Загула ; упоряд. доц. І. М. Дерда. Чернівці : Рута, 2011. 46 с.
2. Chopin Early Editions, a collection of over 400 first and early printed editions of musical compositions by Frédéric Chopin published before 1881. URL: <http://chopin.lib.uchicago.edu/> (Last accessed: 15.07.2022).
3. Free scores by Franz Schubert at Open Music Library. URL: <http://openmusiclibrary.org/person/26464/> (Last accessed: 10.07.2022).
4. Free scores by Gioachino Rossini at the Open Music Library. URL: <http://openmusiclibrary.org/person/26219/> (Last accessed: 12.07.2022).
5. Lieder sheet music. URL: http://www.dlib.indiana.edu/variations/scores/bhs_2046/index1.html (Last accessed: 15.07.2022).
6. Petrucci Music Library. IMSLP : відкрита колекція нотних видань. URL: <http://imslp.org/wiki/Category:Composers> (Last accessed: 17.07.2022).
7. Choral Public Domain Library (ChoralWiki) : відкрита колекція нотних видань вокальних та хорових творів. URL: http://www1.cpd.org/wiki/index.php/Main_Page (Last accessed: 27.07.2022).
8. Wagner Operas. URL: <http://www.wagneroperas.com/> (Last accessed: 25.07.2022).

XX ст. Сучасність

1. Petrucci Music Library. IMSLP : відкрита колекція нотних видань. URL: <http://imslp.org/wiki/Category:Composers> (Last accessed: 25.07.2022).
2. Choral Public Domain Library (ChoralWiki): відкрита колекція нотних видань вокальних та хорових творів. URL: http://www1.cpd.org/wiki/index.php/Main_Page (Last accessed: 27.07.2022).

ВРАЗИ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ОПИТУВАННЯ, НАВЧАЛЬНІ ДОДАТКИ

Інтерактивні навчальні додатки:

Онлайн-тести для контрольних заходів:

1. Засоби музичної виразності : ел. онлайн-тест для учнів 1/6 та 3/8 класів з предмету «Українська та зарубіжна музичні літератури» / уклад. Л. С. Соколова Харків, 2020. URL: <https://naurok.com.ua/test/zasobi-muzichno-viraznosti-36136.html> (дата звернення: 15.07.2022).
2. Українська народна музична творчість : ел. онлайн-тест для учнів 2/6 класу за темою з предмету «Українська та зарубіжна музичні літератури» / уклад. Л. С. Соколова Харків, 2019. URL: <https://naurok.com.ua/test/ukra-nska-narodna-muzichna-tvorchist-29875.html> (дата звернення: 15.07.2022).
3. Збірка інтерактивних вправ за темами «Українська народна музична творчість» та «Інструменти симфонічного оркестру» / уклад. Л. С. Соколова Харків, 2019. URL: <https://learningapps.org/user/sokolovals> (дата звернення: 15.07.2022).
4. Від Античності до Бароко : ел. онлайн-тест / уклад. Л. С. Соколова. Харків, 2021. URL: <https://vseosvita.ua/test/vid-antychnosti-do-baroko-427917.html> (дата звернення: 15.07.2022).

Музичні онлайн-вікторини:

1. Українська народна музична творчість (відгадати жанр пісні) : ел. музична онлайн-вікторина / уклад. Л. С. Соколова. Харків, 2020. URL: <https://vseosvita.ua/test/ukrainska-narodna-muzychna-tvorchist-vidhadaty-zhanr-pisni-el-muzychna-onlain-viktoryna-961168.html> (дата звернення: 10.07.2022).
2. Українські народні музичні інструменти (відгадати народний музичний інструмент) : ел. музична онлайн-вікторина / уклад. Л. С. Соколова. Харків, 2020. URL: <https://vseosvita.ua/test/ukrainski-narodni-muzychni-instrumenty-vidhadaty-narodnyi-muzychnyi-instrument-el-muzychna-onlain-viktoryna-961176.html> (дата звернення: 18.07.2022).
3. Епоха Бароко : ел. музична онлайн-вікторина / уклад. Л. С. Соколова. Харків, 2022. URL: <https://vseosvita.ua/test/elektronna-muzychna-onlain-viktoryna-do-temy-epokha-baroko-961225.html> (дата звернення: 15.07.2022).
4. Музична вікторина для випускного іспиту: тренувальна ел. музична онлайн-вікторина. Харків, 2021. URL: <https://vseosvita.ua/test/ekzamenatsiina-viktoryna-dlia-vypusknogo-ispitu-z-predmetu-ukrainska-ta-zarubizhna-muzychni-literatury-229100.html> (дата звернення: 12.07.2022).

Електронні посібники:

1. Українська народна музична творчість : навч. посіб. / уряд. Л. С. Соколова. Харків : Друкарня МАДРИД, 2019. 126 с. URL: arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/290 (дата звернення: 20.07.2022).
2. Українська народна музична творчість : робочий зошит до навч. посіб. / уряд. Л. С. Соколова. Харків : Друкарня МАДРИД, 2019. 32 с. URL: arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/292 (дата звернення: 25.07.2022).
3. Українська народна музична творчість : додаток з відповідями до робочого зошиту навч. посіб. / уряд. Л. С. Соколова. Харків : Друкарня МАДРИД, 2019. 24 с. URL: arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/293. (дата звернення: 15.07.2022).
4. Українська народна музична творчість : електронний онлайн навч. посіб. / уряд. Л. С. Соколова. Харків, 2020. URL: <https://sites.google.com/view/sokolova-posibnuk/головна-сторінка> (дата звернення: 15.07.2022).
5. Робочий зошит з української та зарубіжної музичних літератур: навч. посіб. для учнів музич. шк. та музич. відділень шк. естетич. виховання. 3-й рік навчання / уклад. Л. І. Малюга, П. Б. Зоріна. Харків : Науково-методичний центр, 2015. 128 с. URL: [http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/811](https://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/811) (дата звернення: 15.07.2022).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Рівні компетенції	Бали	Критерії навчальних досягнень
Початковий	1	Учень / учениця частково сприймає музичні твори, але нездатний/а виконати елементарне завдання, демонструє слабо сформоване художньо-образне мислення.
	2	Учень / учениця відтворює незначну частину музичного і теоретичного навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, слабо володіє музичною термінологією; малий словниковий запас не дає змоги викласти думку на елементарному рівні.
	3	Учень / учениця відтворює частину основного музичного і теоретичного навчального матеріалу; з допомогою викладача виконує елементарні завдання, здатний/а сприймати окремі фрагменти музичних творів, застосовує обмежений термінологічний словниковий запас.
Середній	4	Учень / учениця сприймає музичні твори на репродуктивному рівні, але не розуміє їх художньо-образної специфіки, з допомогою викладача відтворює основний музичний і теоретичний навчальний матеріал, застосування термінології і знань на практиці задовільне.
	5	Учень / учениця відтворює основний навчальний музичний і теоретичний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення основних понять, володіє навичками й уміннями, які дають змогу проаналізувати окремі музичні твори, що мають конкретну словесно-понятійну основу, не завжди інтерпретує музичні твори, які потребують абстрактного художнього мислення, словниковий запас небагатий, виявляє достатнє, але невпевнене знання термінології.
	6	Учень / учениця виявляє знання й розуміння основних положень навчального музичного теоретичного матеріалу, але має слабо сформоване художнє мислення, не завжди послідовно та логічно характеризує музичні твори; відповідь його/її правильна, але недостатньо осмислена, потребує уточнень та додаткових запитань викладача. Учень / учениця вміє застосовувати знання під час виконання завдань за зразком, самостійно зробити елементарний аналіз музичного твору, порівняння, висновки щодо прослуханої музики.
Достатній	7	Учень / учениця здатний сприймати музичні твори, але висновки не підкріплює поясненнями, непослідовно викладає свої думки, допускає термінологічні помилки; правильно відтворює теоретичний навчальний матеріал, має труднощі у використанні знань під час практичної діяльності.
	8	Учень / учениця має достатні знання, досить повно аналізує художньо-образний зміст твору, але під час аналізу виразових засобів чи структури музичних творів йому не вистачає власних висновків, узагальнень, асоціацій; допускає деякі неточності у використанні спеціальної музичної термінології. Відповідь логічна, хоч і недосконала, учень/учениця виявляє стандартне мислення.
	9	Учень / учениця виявляє глибоке засвоєння тематичного музичного матеріалу, але допускає несуттєві неточності у використанні спеціальної музичної термінології, які потребують зауваження чи корегування; трапляються поодинокі недоліки у формуванні думок щодо прослуханої музики, володіє вивченим матеріалом в цілому, вміє його проаналізувати.
Високий	10	Учень / учениця має міцні, ґрунтовні знання, здатний/а використовувати їх у практичній діяльності, але під час аналізу музичних творів може допускати неточності у формулюваннях та спеціальній музичній термінології, які виправляє самостійно.
	11	Учень / учениця має знання в межах вимог навчальної програми та може творчо використовувати їх у практичній діяльності, вміє знаходити інформацію та аналізувати її, застосовує отримані навички та нові уміння в музичних завданнях, демонструє знання спеціальної музичної термінології, їх усвідомлення, вміє систематизувати, узагальнювати, аналізувати, асоціювати отримані знання з прикладами творів в інших видах мистецтв.
	12	Учень / учениця має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальної програми, усвідомлено використовує їх у практичній діяльності. Уміє самостійно аналізувати. Здатний творчо застосовувати асоціативні зв'язки щодо прослуханих музичних творів, вільно використовує термінологію в роздумах, висновках та узагальненнях; має достатньо високий рівень творчого мислення, може самостійно оцінювати опанований музичний та теоретичний матеріал, користуватися і застосовувати додаткові джерела інформації, проявляє активність у різноплановій творчій музичній діяльності.